

DR. MUHAMMED YUNUS

DÜNDEEN BUGÜNE ARAKAN

THE FOUNDATION FOR
HUMAN RIGHTS AND
FREEDOMS AND
YARDIM VAKFI

DÜNDEM BUGÜNE ARAKAN

DR. MUHAMMED YUNUS

Özgün Adı

A History of Arakan Past & Present

Kitabın Adı

Dünden Bugüne Arakan

Yazar

Dr. Muhammed Yunus

Çeviren

Hatice Uğur

Yayına Hazırlık

Aslıhan Akman

ISBN: 975-00610-1-2

Kapak Tasarım

Cemre Ajans

Sayfa Düzeni

Cemre Ajans

Baskı

1. Baskı: Aralık 2005

2. Baskı: Eylül 2012

www.ihh.org.tr

Büyük Karaman Cad. Taylasan Sok.

No:3 Fatih / İstanbul

Tel: +90 212 631 21 21

Faks: +90 212 621 70 51

E-mail: info@ihh.org.tr

Basım

Mavi Ofset

© Bu eserin tüm hakları mahfuzdur. Yayıncının izni alınmaksızın kitabın metni herhangi bir formda yayınlanamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

DÜN DEN BUGÜNE ARAKAN

DR. MUHAMMED YUNUS

Çeviren: Hatice Uğur

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	ix
Önsöz.....	xv
Giriş.....	xvii

I. BÖLÜM

ÜLKE VE HALK.....	1
Coğrafya.....	3
Arakan'ın Etimolojisi.....	5
Roang/Rohang/Roşang (Eski Arakan).....	7
Arakan Halkı.....	9
Rohingyalar.....	9
Maghlar (Rakhineler).....	10

II. BÖLÜM

ERKEN DÖNEM TARİHİ.....	13
Dhannavati Krallığı.....	15
Vesali Krallığı (MS 788-957).....	16
İslam'ın Arakan'a Ulaşması.....	17
Magadah Budistlerinin Arakan İçlerine Akını.....	19
Moğol İstilasası.....	20

III. BÖLÜM

ARAKAN'IN MÜSLÜMANLAR TARAFINDAN FETHİ.....	23
Arakan'da Erken Dönem Mrauk-U Kralları.....	25
Zabuk Şah (1531-1553).....	29
Arakan'ın Bengal Sultanı tarafından ikinci kez ele geçirilmesi.....	31

İskender Şah (1571-1593).....	31
Salim Şah (1593-1612)	32
Hüseyin Şah (1612-1622)	34
II. Salim Şah (1622-1638)	37

IV. BÖLÜM

ARAKAN İMPARATORLUĞU'NUN

GERİLEMESİ VE ÇÖKÜŞÜ.....39

Arakan Tahtının Narapati Tarafından

Zorla Ele Geçirilmesi 41

Tadomintra ve Sanda Tudamma.....42

Şah Şuca'nın Arakan'a Kaçışı.....42

Çittagong'un Moğollar Tarafından İşgali.....44

Arakan'ın Bodavphaya Tarafından İşgali.....45

V. BÖLÜM

MRAUK-U DÖNEMİNDE SOSYAL

VE DİNÎ HAYAT.....47

VI. BÖLÜM

BODAVPHAYA DÖNEMİNDE

ARAKAN (1784-1824) 61

VII. BÖLÜM

İNGİLİZ İŞGALİNDE ARAKAN 67

İlk İngiliz-Burma Savaşı (1823-1825) 69

Arakan'da İngiliz İdaresi (1825-1947) 70

Sömürgecilik Karşıtı Milliyetçi Hareketler 71

1942 Yılı Müslüman Katliamı 73

Bir Dönüm Noktası: Butidaung İçin Savaş.....76

İngilizlerin Tekrar Arakan'a Girmesi.....79

Burma'nın Bağımsızlığı Öncesinde Arakan 80

VIII. BÖLÜM

ARAKANLILAR NEDEN DEVLET

KURAMADILAR?.....85

IX. BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI BURMA'DA ARAKAN'IN

DURUMU.....91

Mücahit Ayaklanması 93

Parlamenter Demokrasi Döneminde Arakanlıların

Siyasi Faaliyetleri (1948-1962) 96

X. BÖLÜM

ASKERİ İDARE ALTINDA ARAKAN.....	103
Askerî Darbenin Arakan'a Etkisi	105
BSPP Rejimi Tarafından Arakan'a Devlet Olma Hakkının Verilmesi	109
Kral Dragon Operasyonu (1978)	110
Ne Win'in Yeni Vatandaşlık Kanunu	111
Arakan'da SLORC'un Yasaklanması	114

XI. BÖLÜM

1990 SONRASI ARAKAN'DA İNSANİ DURUM	117
Arakan'da Yaşayan Müslümanlar	120
Arakanlı Mülteciler	123

EK	133
Haziran 2012'de Başlayan Olaylar	135
İnsan Hakları Açısından Mevcut Durum	136
Tespit, Değerlendirme ve Öneriler	138
Bangladeş-Arakan Yardımları	140

İNDEKS	145
--------------	-----

Takdim

Rohingya Dayanışma Organizasyonu (RDO) Başkanı Muhammed Yunus tarafından kaleme alınan Düünden Bugüne Arakan isimli çalışma, Arakan tarihi ve çevresindeki komşu ülkelerden Burma ve Bengal¹ hakkında var olan bilgilerimize önemli bir katkıdır.

Çalışma temel olarak İslam'ın Arakan'da 800'lü yıllarda başlayan seüvenini ve bölgedeki Müslüman toplumun tarihini incelemektedir.

Elinizde bulunan bu eser her ne kadar tüm ayrıntıları ile olmasa da Arakan'da bulunan Rohingya topluluğunun tarihini başlangıcından günümüze kadar kesintisiz olarak ortaya koymaktadır. Çok sayıda yeni ve farklı kaynağın kullanıldığı bu çalışma, konu ile ilgili geniş bir saha araştırmasının ürünüdür. Çalışmanın kendi sahasındaki literatüre yapmış olduğu en büyük katkı, Arakan'da bulunan Rohingyaların tarihini sadece Burma'nın ya da Myanmar'ın ulusal tarihinin bir bölümü olarak değil, Güneydoğu Asya'daki İslam medeniyetinin önemli bir parçası olarak öne çıkarmasıdır.

Güneydoğu Asya'daki duruma baktığımızda dikkatimizi çekecek önemli bir nokta vardır. İstatistiklere göre, Müslümanların bölgedeki toplam nüfus içerisindeki oranları %50'yi aşmaktadır. Bu durum bize göstermektedir ki, bölgede Müslüman toplumların varlık göstermiş olduğu alanların tarihi büyük önem taşımaktadır. Arakanlı Müslümanlar, tıpkı Tayland, Filipinler, Kamboçya ve Vietnam'daki Müslümanlar gibi zaman zaman büyük baskılar görmüşler, içinde buldukları toplumlardan dışlanmışlardır. Buna rağmen İslam medeniyetinin bölgedeki etkisi devam etmektedir.

---

¹ İngiliz sömürgeciliği döneminde Bengal eyaleti olan ve 1947'de Pakistan'a dâhil edilen topraklar, 1971'de Pakistan'dan ayrılarak Bangladeş adını almıştır.

Dr. Yunus, Arakan'daki Müslüman topluluğun tarihinin yanı sıra, bu çok bereketli toprakların sınır komşusu olan Bengal ve homojen bir dinî yapıya sahip Burma ile çok erken tarihlerden itibaren yaşadığı birtakım sorunlar üzerinde de durmaktadır. Ayrıca, bu sorunlar nedeniyle bölgede bir zamanlar çoğunluk durumunda olan Rohingya Müslümanları kendi topraklarından sürülmüşlerdir.

Yazar çalışmasıyla, önemli tartışma konularından biri olan Kral Nara-meikla'nın 1400 yılında Arakan'dan Bengal'e kaçması meselesine değinmekte ve araştırmacıların dikkatini bu hususa çekmektedir. Kralın bu kaçışının arkasında acaba toplumsal bir ihtilaf mı, yoksa Burma kralının siyasi baskısı mı bulunmaktadır? Araştırmacıların dikkatini cezbedecek diğer önemli bir husus da, 1430-1531 yılları arasında tahta çıkan kralların Arakan dilindeki isimlerinin yanı sıra kendilerine Müslüman isimleri de almış olmalarıdır. Acaba bu, İslam dinini benimsedikleri anlamına mı gelmektedir, yoksa sadece diplomatik bir taktik midir?

Üçüncü önemli nokta, bölgedeki Müslüman nüfusta inanılmaz bir artış olmasına ve Müslümanların kültürel ve idari alandaki etkilerine rağmen Arakan, Burma ya da Myanmar'daki Müslüman toplumun siyasi alanda başarısız olmasıdır. Bu durum Müslümanların eğitimsizliği ve entellektüel başarısızlığı mıdır, yoksa ekonomik yetersizlikleri ile mi alakalıdır?

Böylesi çok yönlü bir çalışma, Arakan ve Myanmar'daki Müslüman toplumunun, aynen Sri Lanka'daki, Fransa'daki, Batı Bengal ve Bangladeş'teki Müslümanların yaptığı gibi içlerinde bulunduğu topluma göre kendilerinin huzur, uyum ve güven içerisinde yaşayabilmelerine imkân sağlayacak siyasi bir perspektif oluşturmalarına yardımcı olmalıdır. Bununla birlikte, bu alanda daha derin ve geniş çaplı araştırmaların beklentisi içerisindeyiz.

Çalışmanın bir tarih kitabı olarak bazı eksikleri olmakla birlikte, *Dünden Bugüne Arakan* gibi genel bir başlık altında takdir edilmeyi hak ettiği kanaatindeyim. Gerek konunun uzmanları arasında gerekse genel okuyucu düzleminde hak ettiği yeri bulacaktır.

Dr. Muinuddin Ahmed Han
İslam Tarihi ve Kültürü Profesörü
Çittagong Üniversitesi

Arakan tarihi ile ilgili bu denli sağlam ve kapsamlı bir çalışma ilk kez yapılmıştır. Dr. Muhammed Yunus, iki kardeş toplum olan Rohingya ve Rakhinelerin huzur ve uyum içinde yaşadıkları şanlı Arakan tarihini en iyi şekilde anlatabilmek için geniş çaplı bir araştırma yapmış olmalı.

Bana göre bu kitap, Arakan halkının bağımsızlık hareketinde önemli yapı taşlarından biri olacak ve bir milletin tarihinden alacağı ilhamın başarıya dönüşmesinde önemli rol oynayacaktır. zgürlük âşığı tüm Rohingya bu çalışmayı okumalı, çok değerli bir hediye olarak yanlarında taşımalıdır.

Sufi A. M. Wahid
Elektrik Eski Danışmanı ve Başkanı
Elektrik Lisans Yönetim Kurulu
Bangladeş Hükümeti

Arakanlı Müslüman topluluk (Rohingyalar) ile ilgili çok çeşitli kaynaklar kullanılarak hazırlanmış olan *Dünden Bugüne Arakan* isimli bir çalışmanın yayınlanacağını öğrenmiş olmanın mutluluğunu yaşamaktayım. Rohingya Dayanışma Birliği (RDB) Başkanı ve Arakanlı Müslümanların tartışmasız lideri Dr. Muhammed Yunus'un bu teşebbüsü, Arakan'ın süregelen ulusal bağımsızlık mücadelesine yapılmış büyük bir katkıdır.

Basım sürecinin kolaylıkla tamamlanması ve kitabın çok geniş kitlelere ulaşması dileğindedim. Yazara uzun ve mutlu bir hayat için duacıyım.

Dr. Ali Ahmed
İslam Tarihi ve Kültürü Profesörü
Çittagong Üniversitesi
Çittagong, Bangladeş

Önsöz

Bir zamanların görkemli Müslüman Sultanlığı, Daka ve Sundarbans'tan başlayıp Molmeyn'e kadar uzanan 1.000 millik bir sahil şeridine ve 20 ila 150 millik genişliğe sahip bu ülke, 200 yıldan uzun süren sömürgecilik döneminin ardından unutulmaya yüz tutmuştur. Arakan'ın yoğun ve kuşatıcı tarihi, şimdiye kadar hiçbir tarafsız tarihçi tarafından yazılmamıştır.

Modern tarihçiler tarafından Arakan'da nelerin olduğu ile ilgili şimdiye kadar yazılanlar, ya bir tarih kitabının sadece bir bölümü olabilmiş ya da Arakan tarihine diğer bölge tarihleriyle alakası olduğu kadar yer ayırmıştır. Burma dilinde farklı yazarlar tarafından Arakan üzerine yazılmış kitaplar, makaleler ve eski Arakan kronikleri bazen çelişkili bilgiler içermiş, bazen de gerçeği yansıtmaktan uzak kalmıştır. Tarihin ve Arakan halkının mirasının ön yargılı ve çıkarıcı gruplar tarafından çarpıtıldığına dair somut deliller bulunmaktadır.

Arakanlıların kaderini belirlemiş gerçekler hâlâ karanlıklar içerisinde. Arakan'ın sosyokültürel, siyasi ve dinî yapısıyla ilgili doğru sonuçlara ulaşabilmek için özelde Hindistan, Bengal, Tripura, Burma ve Güneydoğu Asya, genelde de uzun dönemler boyunca Arakan ile temas ve ilişki hâlinde bulunan İslam coğrafyası tarihinin derin ve köklü bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Gerçeği hakkıyla anlamak için bölge üzerine yazılmış farklı kroniklerin incelenmesi, o dönemlere ait paraların ve arkeolojik bulguların değerlendirilmesi, anıtların, türbelerin, dillerin, yazma eserlerin, yer isimlerinin, nehir ve dağ isimlerinin derin analizlerden geçirilmesi gerekmektedir. Önemsiz gibi görünen bu ayrıntıların Arakan tarihi ile ilişkisi ortaya çıkarılmalıdır.

Arakan'ı kimin işgal ettiğine ve işgalcilerin bölgeyi sonsuza kadar sömürgeleştirmek gibi bir arzu içerisinde olduklarına dair en küçük bir

şüphe yoktur. Bu kişiler, tarihi kaynaklara da zarar vererek gerçeklere ulaşılmasını zorlaştırmışlardır. Irksal, dinsel, siyasi ve ekonomik bütün silahları ve propaganda yöntemlerini kullanarak Arakan'daki kardeş topluluğu ikiye bölmeye çalışmışlardır. Bugün rahatlıkla, "Myanmar'da (Burma) Rohang ve Rohingya diye bir şey yoktur" diyebilmekte ve bunların birtakım grupların icadı olduğunu söyleyebilmektedirler. Umarım bu çalışmanın sayfalarını çevirdikçe, önyargılarla dolu olan zihinlerdeki karışıklıklar ve yanlış anlamalar bir bir dağılır.

Arakan'ı sömürgeleştirenler ve onların fanatik iş birlikçileri, insanları yanlış yönlendirerek çok büyük hatalar yaptılar. Köprünün altından çok sular aktı. İki kardeş toplum için gerçekleri öğrenme, tarihte yapılan hatalardan ders çıkarma ve düşmanın oyunlarını görme, yanlışları terk etme ve şanlı tarihlerini yeniden inşa etmenin zamanı gelmiştir. Bu yoğun çalışmanın iki kardeş toplumun gözlerini açmaya yardımcı olmasını umut etmekteyim. Dilerim Arakan'ın gerçeklerini görür, barış ve zenginlik dolu bir geleceğe doğru adım atarlar. Arakan üzerine böyle bir çalışma yapmaktaki temel amaç, düşmanlarımızın Arakan'ın bağımsız bir yerel etnik topluluk olmasını engellemek için tarihi gerçekleri çarpıtmasına karşı durmaktır. Burada ifade etmeliyim ki, ben profesyonel bir tarihçi değilim. İçinde bulunduğum şartlar beni bu konuda bir çalışma yapmaya zorladı. Eksikliklerinin ve kusurlarının farkında olmama rağmen, çalışmamın gerçeklerin aydınlatılmasından öncü olması umudu içerisindeyim.

Bir ulusun tarihi üzerinde çalışmak sadece bir kişinin işi olamaz. Ulusal tarih çalışması, birçok kişinin ortak bir sorumluluk bilinciyle çalışmasını gerektirir. Bu çalışmanın ileride Arakan üzerine çalışacak kişilere yol göstereceği ve bir tür referans kitabı olacağını düşünmek bana mutluluk veriyor. Bu imkânsız gibi görünen görevin yerine getirilmesinde bana yardımcı olan kişilere teşekkürü bir borç bilirim. Bu insanlar arasında öncelikli olarak benim için birçok kaynağı toplama zahmetinde bulunan meslektaşım Muhammed Ali'yi zikretmek isterim. Kardeşim Profesör Muhammed Zekeriya'ya ve kardeşim Sayedur Rahman'a, beni bu zor görevimde sürekli destekledikleri ve yalnız bırakmadıkları için şükranlarımı sunarım. Bana çok değerli vakitlerini verdiler, tavsiyelerde bulundular. Metnin yazıya geçirilmesinde bana yardımcı olan kardeşim Raşid Ahmed'e de çok teşekkür ederim. Yazmalar üzerinde çalışan ve değerli tavsiyelerde bulunan diğer arkadaşlara da teşekkür etmek isterim. Her şeye kadir olan Rabbim rahmetini üzerlerinden eksik etmesin.

Herkesin ve her şeyin üstünde Allah'a (cc) şükürler olsun. Onun sonsuz merhameti ve bağışlaması olmasa, bu çalışmayı tamamlamak için gerekli gücü kendimde bulamazdım.

Hiçbir beklentim yoktur. Üstlenmiş olduğum bu vazifeden Rabbim razı olsun yeter. Onun mutlak bilgisi her şeyi kuşatmıştır.

Giriş

Burma'nın bugünkü yöneticileri; Burman, Şan, Kaçin, Karen, Kayah, Mon, Çin ve Rakhine (Arakanlı Budistler) gibi sekiz farklı etnik gruptan oluşan ve 135 etnik alt gruba ayrılan yerli Burmalıların tamamının Moğol ırkından geldiğini iddia etmektedirler. Bu durumda, Rohingyalar (Arakanlı Müslümanlar) gibi Aryan ırkından gelen Burmalıların var olduğu gerçeğini inkâr etmektedirler. Bugün Burma'da Hintli görünümünde olan "Kalalar", ne kadar süredir orada yerleşik bulduklarına bakılmaksızın yabancı olarak görülürler. Aslında, tarihsel gerçeklerden habersiz olan sıradan gözlemcilerin birçoğu, Hintli görünümünde olan bu insanları, Güneydoğu Asya'nın birçok ülkesinde olduğu gibi İngiliz sömürgeciliği sırasında ülkelerini terk edip Burma'ya gelen Hintli göçmenlerin çocukları ile karıştırırlar. Rohingya'lara karşı Burmalıların bir kısmı ve Arakan'daki kardeş topluluk Maghlar tarafından yürütülen yanlış propaganda, gerçeği önemli ölçüde bulandırmaktadır. Fakat Arakan'da asıl yabancıların kim olduğu sorusunu sormak gerekmektedir. Arakan saf Moğol ırkından gelenlere ait bir yer midir? Elinizdeki bu çalışma, yukarıdaki sorulara doğru cevaplar bulmak için hazırlanmıştır.

Tarihte Arakan, Burma'nın bir eyaleti olmaktan çok Doğu Hindistan'ın sınır eyaletidir. Çok erken tarihlerden, Moğolların ve Tibet-Burmalıların 10. yüzyılda bölgeye varmalarına kadar olan zaman diliminde Arakan, Bengal benzeri nüfusu ile bir Hint toprağı idi. Bu erken tarihlerde İslam ile tanışan Arakan'ın, özellikle 1203 yılında Bengal'in Müslüman olması ile birlikte İslam medeniyeti ile daha yakın temasa geçtiği bilinen bir gerçektir. Burmalılar tarafından Moğol ırkından geldikleri

² "Tibet-Burma", Han-Tibet dil ailesine bağlı bir dil grubuna verilen isimdir. Tibet ve Burma'da konuşulan dillerin yanı sıra: Pakistan, Hindistan, Nepal, Bangladeş, Tayland gibi pek çok ülkede de resmi dillerden ayrı olarak Tibet-Burma dil grubuna ait pek çok dil konuşulmaktadır. Bu dil grubuna ait dilleri konuşan halklar da "Tibet-Burma" şeklinde adlandırılmaktadırlar. Bugünkü Burma'nın resmi dili Burmaca da Tibet-Burma dil grubuna aittir. (ç.n.)

düşünülen Arakanlı Budistler (Rakhine), gerçekte Hindistan'da bulunan Bihar'dan 8. yüzyılda göç eden ve daha sonraları işgalci Moğollar tarafından asimile edilen Aryan Maghada Budistlerinin torunlarıdır. Arakan, 1430 yılında Süleyman Şah (Narameikla) tarafından kurulan Mrauk-U Hanedanı'ndan önce Burmalılar ve Monların birtakım engellemeleri ile karşılaşmış olsa da hem Müslüman hem de Budist nüfusu ile her daim bağımsız bir statüye sahip olmuştur.

Arakan tarihinde 1430'dan 1638'e kadarki süre zarfında bütün hükümdarlar -birkaç zorba hükümdarı saymazsak- sonradan İslam'ı seçmiş ve Bengal Kralı Sultan Celaledin Muhammed Şah tarafından tahta geçirilmiş olan Süleyman Şah'ın torunlarıdır. 1430 ile 1530 yılları arasındaki 100 yıllık süreç, Arakan ile Bengal'in birbirleriyle öylesine iyi ilişkiler kurdukları bir zamandır ki, tarihçiler bu dönemi Arakan'ın Bengal'e kul köle olduğu dönem olarak adlandırmışlardır. Arakan, Bengal Sultanı tarafından ele geçirildiği dönemde tarihinin en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Ancak 1538 yılında Bengal'de iktidarın el değiştirmesi ile Arakan Kralı Zabuk Şah, ilk defa 1540 yılında Bengal'in Çittagong'u da içine alan güneydoğu bölgesini işgal etmiştir. Lakin burası daha sonra tekrar Bengal sultanlarının eline geçmiştir. Bölge, 1582-1666 yılları arasındaki yaklaşık 100 yıllık süre içerisinde ise Arakan idaresinde kalmıştır.

1430'dan itibaren Bengal ile sürdürülen iyi ilişkilere bakılır ve bugünkü Çittagong ve Arakan topraklarının yaklaşık bir asır boyunca eski Arakan tarafından yönetildiği göz önünde bulundurulursa Arakan'da İngiliz sömürgeciliği öncesinde Çittagong halkı ile kültürel ve dinî yakınlıkları ona Müslüman yerleşim bölgelerinin bulunmadığı nasıl söylenebilir? Arakan'daki Müslüman yerleşimcilerin çok uzun zamandan beri orada bulunuyor olmaları, dürüst hiçbir tarihçi tarafından inkâr edilemez. Ancak gerçek şudur ki, Müslümanların nüfusunun artması ve etkin bir konuma gelmeleri, ancak Süleyman Şah tarafından kurulan Mrauk-U Hanedanı sayesinde, zaman içerisinde gerçekleşmiştir.

Çittagong'un 1582 yılındaki işgalinden sonra Arakan kralları, Bengal'in kontrolünü elinde tutan Moğollara karşı Portekizlilerle iş birliği yapmak zorunda kalmışlardır. Ancak 1638 yılından sonraki gelişmelerle birlikte, Arakan'ın güçleri gittikçe azalan Budist kralları Portekizlilere öylesine bağımlı hâle gelmişlerdir ki, Çittagong'un sınır eyaletleri Portekizli korsanların uğrak yeri olmuştur. Bir seyyah, 1650 yılında kayıtlarına şu notu düşmüştür: "Portekizliler Çittagong'da bir çeşit hâkimiyet kurduklar ve her ırktan haydut ve korsan ile iş birliğine girdiler... Hem denizde hem karada soygunlar yaptılar." Yine Portekizliler Aşağı Bengal bölgesini yağmaladılar ve nüfusu seyrelterek çöle çevirdiler. Portekizlilerin bu barbarca davranışlarına Maghlar da ortak oldu. Onlar da yüz kızartıcı "korsan" ünvanını aldılar. İşte bu nedenledir ki, bugün hiçbir Arakanlı Budist bu isme sahip çıkmaz.

Arakan'ın Budist kralı Sanda Tudamma'nın, talihsiz Moğol prensi Şah Şuca'ya koruma tahsis etmesi ve ardından prensi katletmesi, zaten iyi durumda olmayan Arakan-Moğol ilişkilerinin iyice bozulmasına neden olurken; Çittagong'un geriye dönüşü olmayacak şekilde elden çıkması sonucunu getirmiştir. Şah Şuca ve yandaşlarının katlinden sonra Arakan'ın Burma tarafından son işgaline kadar iki kardeş toplum arasında Burmalıların Arakan'ı ele geçirmelerine kadar varan amansız bir mücadele olmuştur. Her ne kadar Burmalılar İngilizlerden bağımsızlıklarını kazanma sürecinde Arakan'ın işgalini kendilerince haklı göstermeyi başarsalar da tarih, gerçekliğinden kuşku duyulmayan birçok olayla doludur. Burmalılar da Arakan'da yabancı saldırganlar ve işgalciler olarak kalmışlardır.

Burma zihniyeti, Arakan tarihinin bir gün tekerrür edebileceği ve sonunda oradan tamamen çekilmek zorunda kalacakları kurgusu ile da-ima meşgul olmuştur. Bunun önüne geçebilmek için, kendilerince potansiyel bir tehlike olarak gördükleri Arakanlı Müslümanları ortadan kaldırma yoluna başvurmuşlardır. Rohingya'lara karşı zaman zaman gerçekleştirilen etnik temizlik operasyonları, kökenleri çok derinlerde olan bu korkunun bir tezahürüdür.

I. BÖLÜM
ÜLKE VE HALK

Coğrafya

Bugün Burma'nın batı eyaletlerinden biri olan Arakan, 1784 yılına kadar bağımsız bir ülke idi. Coğrafi konum, diğer birçok ülkede olduğu gibi Arakan'ın tarihinde de tarihin akışını değiştiren önemli bir etken olmuştur. Arakan, özellikle coğrafi konumunun sağladığı avantajlardan dolayı neredeyse 18. yüzyılın sonuna kadar bağımsız bir krallık olmuştur.

İngilizler döneminde Arakan'ın toplam yüz ölçümü 51.800 km² idi. Arakan toprakları, Bengal Körfezi'nin doğu sahilleri boyunca uzanan dar, dağlık bir alandır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanır. Kuzeyde daha geniş iken, güneye doğru gidildikçe daralır. Kuzeybatıda Bangladeş, kuzeyde Hindistan, kuzeydoğuda Çin Tepeleri ile komşudur. Bir şerit hâlinde uzanan geçit vermez Arakan, Yoma dağları ile Burma'dan ayrılır. Bu dağlar aynı zamanda Arakan'ın doğusundaki doğal sınırları oluşturur. Bangladeş ile 176 mil deniz ve kara sınırı olan Arakan, "Uzakdoğu'ya açılan kapı" ünvanına sahiptir. Batısındaki 360 millik sahili ile denizden gelebilecek etkilere açıktır. Bu sebeple Budizm, Burma'ya ulaşmadan önce Arakan'da varlık göstermiştir. İslam'ın Bengal'e gelmeden tam 500 yıl önce Arakan ve bugün Çittagong adı verilen sahil bölgesinde ortaya çıkması, yine coğrafi bu konum ile ilgilidir.

Arakan'da Naf, Mayu, Kaladan, Lemro, Ann, Tangup ve Sandovay isimlerinde yedi nehir bulunmaktadır. Bunlardan Naf, Arakan ile Bangladeş arasında doğal bir sınır teşkil eder. Nehirlerden en uzun olanı Kaladan'dır. Arakan tepelik bölgesinin ilerisinden doğar ve aynı zamanda bir liman olan Arakan'ın başkenti Akyab'daki Bengal Körfezi'ne dökülür. Kaladan gibi diğer nehirler de Bengal Körfezi'ne dökülmektedir. Bu nehirlerin her biri gelgit ile yükselmekte ve yıl boyunca gemilerin yüzebileceği derinliğe ulaşmaktadır. Nehir ulaşımı sayesinde Arakan'ın Bengal'le ulaşımı, tarih boyunca Burma'yla ulaşımına nazaran daha ko-

lay olmuştur. Bu nedenle Bengal'de dönem dönem ortaya çıkan dinler -Budizm, Hinduizm ve İslam- aynı dönemlerde Arakan'a ulaşabilmiştir. Aslında Arakan, Çittagong Ovası'nın devamı niteliğindedir. Arakan'ın kuzeyinin Doğu Bengal ile yakın kara yolu bağlantısı nedeniyle İslam'ın 1203 yılından itibaren Bengal'de yayılmasının ardından buradaki Müslümanlar Arakan üzerinde önemli kültürel ve siyasi etkiler bırakmışlardır. Arakan 1430 yılında Müslümanlar tarafından fethedilmiş, ancak iki ülke arasındaki geçit vermez dağlar, İslam'ın Arakan'dan Burma'ya ulaşmasını engellemiştir.

Arakan; balta girmemiş ormanların, nehirlerin ülkesidir. Yüz ölçümünün önemli bir kısmı ormanlar ile kaplıdır. Kuzey kısmı geniş alüvyonlu ovalar ile kaplı iken, güney kesimi dar ve kayalıktır. Arakan'da, en büyükleri Ramri ve Çeduba olmak üzere birçok ada bulunmaktadır. Kyaukpyu kasabasının birkaç mil kuzeydoğusunda bulunan Ramri Adası, derin suları ile âdeta doğal bir limandır. Mayu, Kaladan ve Lemro vadilerinin Kuzey Arakan'daki alüvyonlu toprakları o kadar verimlidir ki, bu bölgelere bir zamanlar "tahıl ambarı" anlamına gelen *dhannavati* adı verilmiştir. Arakan'da pirinç tarımı o kadar yaygın bir hâle gelmiştir ki, 2. Dünya Savaşı'nın başlarına kadar başta Çittagong, Kalküta, Madaras, Kolombo ve Koçin olmak üzere birçok yere büyük miktarlarda ihracat gerçekleştirilmiştir. 1950'li yıllarda sadece Akyab'da 50 adet değirmen bulunmaktadır.

Arakan, pirincin yanı sıra kendiliğinden büyüyen tik ağacı ile meşhurdur. Erken dönemlerde Arakan'da küçük ticaret kolonileri kuran Arap tacirler, buranın doğal kaynaklarına ve nazik insanlarına hayran kalmışlardır. Arakan'ın ormanları kendiliğinden büyüyen tik ağacı ile çok iyi kalitede kerestelerin oluşmasına son derece elverişlidir. Araplar, yolculuklarına çıkmadan önce kısa bir süreliğine konakladıkları Arakan'da gemilerini *pyinkadov* adı verilen sağlam kereste ile onarmışlar ya da yeni gemiler yapmışlardır. Bölgede istenmediği kadar bambu bulunmaktadır. Arakan çay ve kauçuk yetiştiriciliği için de çok uygun bir yerdir. Uzun sahil şeridi balıkçılığın gelişmesine olanak sağlarken, gelgitlerle yükselen çay ve nehirlerin halıçleri boyunca inşa edilmiş barajlarda yüksek kalitede karides üretilmektedir. Arakan mineral kaynaklar açısından da son derece zengindir. Sürekli petrol rezervleri de bulunmaktadır. Ancak şimdiye kadar bunlardan hiç yararlanılmamıştır.

Arakan'da 17 kasaba bulunmaktadır. Kuzey Arakan'daki Kaladan Nehri'nin ağzında kurulmuş olan Akyab, Arakan'ın hem başkenti hem de en önemli liman şehridir. Arakan sınırları içerisinde ulaşım genellikle su yolları aracılığı ile yapılmaktadır. Sahilden uzak olan kara yolları nere-

deyse hiç gelişmemiştir. Demir yolu da yoktur. Burma ile olan iletişim, hava ve deniz yolu ile sağlanmaktadır. Kara ulaşımı Arakan tepelerindeki üç önemli geçit üzerinden yapılabilmektedir. Önceden yalnızca kurak mevsimde kullanılabilen Ann ve Tongup geçitleri, bugün çok daha iyi durumdadır. Arakan'da iklim ılımandır. Kış, yaz ve yağış mevsimi olmak üzere üç mevsim görülmektedir.

Arakan'ın Etimolojisi

Arakan kelimesi hem Arapça hem Farsça kökenlidir. Her iki dilde de aynı anlama gelmektedir. "Temel direk" anlamına gelen *rükûn* kelimesinin çoğul hâli olan *arkan*'dan bozularak *Arakan* hâlini almıştır. İslam'ın beş şartına, İslam'ın temel direkleri denmektedir. Böylece Arakan kelimesinin köken olarak İslam ve barış diyarı anlamına geldiğini söylemek mümkündür. Bu kelimenin bugünkü Arakan bölgesi için ne zamandan beri kullanıldığını söylemek ise zordur. Ancak, bu ismin tahminen bölgenin 1430 yılında Müslümanlar tarafından fethedilmesinden sonra kullanılmaya başlandığı söylenebilir.

Farsça, Arakan'ı fetheden bağımsız Bengal sultanlarının saray dili olarak kullanıldığı için, 1845 yılına kadar Arakan'ın da resmî dili olmuştur. Bu zaman zarfında Arakan kralları ile çok yönlü ilişkiler geliştiren Bengal sultanları bu bölgeye Arakan ismini vermiş olabilirler. Arakan kralları Farsçayı çok iyi bilmekteydiler. "Arakan krallarının İslam'ı öğrenmeleri 100 yıl sürmüştür. Ancak İslam'ı tam anlamıyla öğrendikten sonra, bugün herkesçe bilinen büyük Arakan İmparatorluğu'nu kurmuşlardır."³

Arakan kelimesi; *Ayin-i Ekber*, *Baharistan-i Gaybi* ve *Siyerü'l-Mutahharin* adlı eserlerde *Arhakan* olarak geçmektedir ve bu kelime ufak değişiklikler ile *Alemgirname* ve *Fatya-i İbriya*'da da yer almıştır. Ortaçağ Portekizlileri ve bazı Avrupalı seyyahlar, Arakan kelimesini *Arracan*, *Aracoo*, *Orrakan*, *Arrakan* olarak kaydetmişlerdir. Van Linscoten ise kelimeyi bugünkü kullanımına çok yakın bir şekilde kullanmıştır.⁴

Arakan'da bulunan ve Sultan Bahadır Şah tarafından hicri 965 (1557-1558) yılında bastırılmış olan demir para, Kalküta'daki *Indian Museum*'da saklanmaktadır. Üzerinde Farsça olarak *Kalimah*, tersinde de Arakan yazılıdır. Sultan Bahadır Şah'tan önceki sultanlardan Sultan Muhammed Şah da (1554-1555) benzer demir paralar bastırmıştır. *Indian Museum*'da saklanan bu paraların üzerinde de Arakan yaz-

³ "Arakan's Place in the Civilisation of Bay", Journal of the Burma Research Society (JBRS), Fifteenth Anniversary Publications, No. 2, s. 491-492.

⁴ S.B. Qanungo, *A History of Chittagong*, Cilt.1, s. 232.

maktadır. Sultan Muhammed Şah'ın bastırmış olduğu bu paralardan İngiltere'deki *British Museum*'da da bulunmaktadır. Bir tarihçinin ifade ettiği gibi; "Farsça kaynak kitaplarda Arakan kelimesinin *Arkhand* ya da buna benzer bir şekilde yazıldığı doğrudur. Bu kelime ya Avrupalaştırılmış ya da Arapça *rukūn* kelimesinin çoğuluna bakılarak bugünkü şekline dönüştürülmüştür. Demir paralar üzerinde yazılı isme en çok benzeyen kelime, Arakan'dır. Bu kelime bölgenin o dönemdeki adına işaret etmektedir. İşte bu nedenle sultan, bastırdığı paranın üzerine bu ismi yazdırmıştır."⁵ Paralara basılan isimden de anlaşıldığı üzere, Arakan kelimesi en azından 16. yüzyılın ortalarından itibaren bölgenin adı olarak kullanılmaktadır.

Bölgede kullanılan Farsça ve Arapça kökenli isimler, Arakan kelimesi ile sınırlı değildir. Arakan'daki birçok yer, nehir ve dağ da Arapça ve Farsça kelimeler ile adlandırılmıştır. Örneğin Arakan'ın başkenti Akyab şehri, Farsçada "tek sulu diyar" anlamına gelen *ek-ab* kelimesinden türemiştir. (Pencap'ın -Punjab- "beş suyu olan diyar" anlamına gelmesi gibi.) Nehir isimlerinden Kaladan (entelektüel), Naf (nerve) ve Kulanpanc (50 âlim adam); kökleri Farsça ve Arapça olan diğer kelimelerdir. Bu örnekler, bugün Arakan olarak bilinen bölgenin İslam ile bağlarını göstermesi açısından önemlidir. Bu nedenle Arakan ve Arakanlı kelimeleri, İslam'ı ve Müslümanları çağrıştırmaktadır. Ne yazık ki bazı tarihçiler, yanlış bir şekilde, Arakanlı kelimesini tek başına Magh (Rakhine) kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanmaktadırlar. Oysa Arakanlı kelimesi hem Müslümanları hem de Budistleri kapsamaktadır. Maghlar, yani Arakan'ın Budistleri, kendilerini "Rakhineler" olarak adlandırmaktadırlar. Bu kelimeyi Burma diline "Arakanlı" şeklinde tercüme etmek, Müslümanları Arakan kelimesinin kapsamından dışlamaktadır. Bu gerçek, 2. Dünya Savaşı sırasında Arakan seferinde yer almış meşhur bir İngiliz ordu komutanı tarafından şu şekilde açıklığa kavuşturulmuştur: "Geri çekildiğimizde, Arakanlılar yani Müslümanlar ve Maughlar⁶ arasında (yani Arakan'daki nüfusu oluşturan temel iki grup arasında) acımasız bir iç savaş çıkmıştı." Albay Anthony Irwin'in ifade ettiği gibi, "Maughlar başlangıçta oldukça başarılı oldular. Çünkü hem askerleri daha düzenliydi hem de daha iyi silahlanmışlardı. Ancak kuzeye doğru ilerlediklerinde, oldukça iyi organize olmuş bir direniş ile karşılaştılar. Geri çekilmekten başka çareleri yoktu. Zira Müslüman Arakanlılar ile savaşacak durumda değillerdi."⁷ Burada, Arakanlı kelimesi ile Müslümanlara işaret edilmektedir.

⁵ A.g.e., s. 194.

⁶ Marshall Sir William Slim, *Defeat into Victory*, s. 146.

⁷ Antony Irwin, *Burmese Outpost*, s. 21-22.

Roang/Rohang/Roşang (Eski Arakan)

Arakan'ın önceki ismine işaret eden *roang/rohang/roşang* gibi kelimelerin kökeni eski çağlara kadar dayanmaktadır. Bunlar büyük bir olasılıkla Arapça bir kelime olan ve lütfetme, merhamet etme anlamına gelen *raham* kelimesinin değişikliğe uğramış hâlidir. Allah'ın lütuf ve ihşanda bulunduğu topraklara işaret etmektedir. Erken dönemlerde bölgeye gelen Arap ve İranlı tüccarlar bu ismi, gitmekte oldukları Çandraların ülkesinden en az bir asır önceki eski Vesali Krallığı'na atfetmişlerdir.⁸ Gemileri karaya oturan Arap tüccarlar, Arakan'ın batı sahillerindeki bir adaya sığındıkları için bu bölgeye "Allah'ın lütufta bulunduğu diyar" anlamına gelen Arapça *Raham Borri* adını vermişlerdir.⁹ Araplar tarafından uygun görülen bu kelime birtakım değişikliklere uğramıştır, ancak Burma dilinde *Rambre* olarak hâlâ kullanılmaktadır. Kelime, biraz değişerek *Ramrhe* şeklinde İngilizceye de girmiştir.

9. ve 10. yüzyıl Arap coğrafyacıları tarafından Ceziretü'l-Rahmi ya da Rahma olarak sözü edilen toprakların, daha sonraları ismi rohang/roşang/roang olarak değişen Raham Krallığı olduğu söylenebilir. Arap coğrafyacı İbn Kurdadbiğ'in ifadesine göre Ceziretü'l-Rahmi, Serendip'ten (Sri Lanka) sonra gelir ve burada tuhaf tek boynuzlu hayvanlar ile küçük çıplak insanlar yaşamaktadır.¹⁰ El-Mesudi'nin verdiği bilgilere göre ise bölge, Hint Okyanusu'na dökülen bir nehrin kıyısındadır ve Seylan'dan sonra gelir. Bir diğer coğrafyacı Yakut'un ifade ettiğine göre burası Malaka Boğazı'na (Bahr Salahit) uzanan en uzak Hint topraklarıdır.¹¹ Bölge ile ilgili verilen bu tasvirlerde ortaya çıkan belli belirsiz tabloya göre, Rahmi ya da Rahma denilen bu yerin Bengal Körfezi ile Malaka Boğazı arasında, sahilde bir yer olduğu söylenilebilir. Ancak tam olarak neresi olduğunu söylemek zordur. Tanımlamada kullanılan *cezire* kelimesinden hareketle buranın sadece bir adaya değil, aynı zamanda nehir kıyısındaki yerlere de işaret ettiği söylenilebilir. 9. yüzyılda yaşamış bir tüccar olan Süleyman, Rahmi Kralı'nın 50.000 fil ve 150.000 askerden oluşan ordusu ile çok güçlü bir hükümdar olduğunu söylemektedir.¹² Filler bugünün Arakan'ın ormanlarında ve Çit-tangong bölgesinin yüksek tepelerinde fazlaca bulunmaktadır. Bir bütün olarak bakıldığında, Arap coğrafyacıların Ceziretü'l-Rahmi olarak işaret ettikleri bölgenin Rohang Krallığı olduğu söylenilebilir. İngiliz

⁸ Shamsuddin Ahmed, *Rohingya's Outcry and Demands*, s. 36.

⁹ Ch. Mohd. A.F. Hazary, "Burma, an Arab Land of East", *Dacca Review*, s. 35.

¹⁰ İbn Kurdadbiğ, s. 65.

¹¹ Al Mas'udi, *Muruj al-dhahab Wa- Ma'adin al-Juwhar*, Kahire baskısı, Cilt. 1, 1938, s. 129-130.

¹² Silsilat-al-Tawrih, Elliot tarafından kısmi tercümesi için: Op. cit. s. 5.

Seyyah Ralph Fitch, Rahmi Krallığı'ndan Arakan'ın Budist nüfusu olan Mogen (Magh) ülkesi olarak söz eder.¹³ A. P. Phayre, Arap coğrafyacıların Rahmi olarak kaydettikleri kelime ile Ramu arasında etimolojik bir ilişki olduğuna işaret eder. Phayre'ye göre, Ramu, güney Çittagong'da bir yerdir. Ancak burası aynı zamanda Arap coğrafyacıların Rahma, Rahmi, Ruhmi olarak adlandırdıkları eski, güçlü bir krallığın kalıntılarıdır. A. P. Phayre'nin bu iddialarının doğru kabul edilmesi mümkün değildir; çünkü "Ramu beylikten öte bir şey değildi. 15. yüzyıldan önce varlık gösterdiğini söylemek de mümkün değildir. Çoğunlukla Arakan boyunduruğu altında bulunmuş ve tarihte bağımsız olduğu ile ilgili elimizde hiçbir veri olmayan bir yerdir. Bunun 9. ve 10. yüzyıllarda hüküm sürmüş bir krallık olduğu iddiası kabul edilse bile, alt kıtanın en güçlü devleti olabilecek bir krallık olmadığı kesindir. Küçük bir krallığın ise Kuzey Hindistan'daki belli başlı güçler ile savaşacak askeri donanımına sahip olmadığı muhakkaktır. Gerçekte Arap coğrafyacıların Rahmi Krallığı ile ilgili tanımlamaları, Ramu Beyliği ile pek de uyumsuzdur."¹⁴ Fakat A. P. Phayre'nin tanımı Rohang Krallığı'na uymaktadır. Raşiddin'in 1310'da derlenen eserinde Rahan, Rohang ile çok büyük benzerlik göstermektedir. Belirttiğine göre; "Rahan (Arakan) ülkesi Han'a bağlı idi."¹⁵

Antik Arakan'ın Roang/Rohang/Roşang şeklinde adlandırıldığı, birçok tarihçinin ortak görüşüdür. "Burma tarihi Çuijang Kyata'da, Burma'nın üç bölgeye ayrıldığı söylenir. Bu bölgelerden biri Çakma Kralı'nın idaresi altındadır. Çakma, bunlardan birini yöneten Şakalia'yı kral tayin eder. Şakalia'nın oğlu yoktur, sadece Manikbi isminde bir kızı vardır. Manikbi'nin kocası Bengallilerin yanında yer alarak 1118-1119 yıllarında Roang (Arakan) adı verilen bir ülkede Maghlara karşı birçok savaşa girişmiştir.¹⁶ Manikbi'den sonra oğlu Manikgri kral olmuştur. Ondan sonra oğlu Madalia, Madalia'dan sonra oğlu Rama Tongza, ardından Tongza'nın oğlu Kamalçega kral olmuştur. Kamalçega döneminde, Roang'da savaş vardır ve Çakmalar bu ülkeye göç etmişlerdir."¹⁷ Tripura kroniği *Racmala*'da bahsedildiğine göre, Tripura Kralı Danya Manikya, Çittagong'u işgal etmiş ve sonra Roşang Mardan Narayan yani Roşang fatihini fethettikleri ülkeye yönetici olarak tayin etmiştir. Yine aynı kronikte, kralın Rohang'ın içlerine kadar girdiği ve orayı fethettiği yazmaktadır. Kral fetihten sonra bir kale inşa etmiş ve konumunu güçlendirmek için askerler yerleştirmiştir. Daha sonra kral, Roşang'ı tam an-

¹³ S.B. Qanungo, *History of Chittagong*, Cilt 1, s. 233.

¹⁴ A.g.e., s. 76-77

¹⁵ *History of India*, Kendi tarihçerinin anlattığı şekliyle yayına hazırlayan: HM Elliot ve J. Dawson, s. 1, 73.

¹⁶ Wide Arakan History: Dengyawadi, Aradafung, s. 17-19.

¹⁷ Bangladesh District Gazatteers, Chittagong Hill Tract, s. 33-34.

lamıyla boyunduruk altına almak için yerine Roşang Mardan Narayan'ı, yani Çittagong'un Tripura valisini bırakarak başkente geri dönmüştür.¹⁸ Bangladeş'in Budistleri olan Maghlar, Jumya Maghları ve Roang Maghları olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Bu durum, Roang Maghlarının Rohang olarak bilinen gruptan geldiğine ve Arakan'ın farklı bir etnik grubuna ait olduklarına işaret eder.¹⁹

Arakan'ın 17. yüzyılda yaşamış en meşhur şairlerinden Şah Alaval, kötü talihli Moğol prensi Şah Şuca'nın en küçük kızını anlattığı *Amina Ağtı*'nda, Rohang Krallığı'ndan ve Rohingyalardan bahseder. Şairin Rohang ve Rohingyalardan söz ettiği *Saif'ul-Mülk Badi'uz-zamal* ve *İskendername* isimlerinde iki meşhur şiiri daha vardır. Yukarıda işaret edilen örnekler ve deliller ışığında, Arakan'ın yerel isminin ilk defa Araplar tarafından kullanılmış olan Rohang olduğunu kati olarak söylemek mümkündür.

Arakan Halkı

Arakan'da belli başlı iki etnik grup bulunmaktadır. Bunlardan İslam dinini benimsemiş olan Rohingyalar, Arakan nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Azınlık durumunda olan Maghlar ise Budizm'in takipçileridir. 1942 yılından evvel Arakan'ın tümü, Rohingyalar ve Maghlar tarafından ele geçirilmiştir. 1942 yılında Müslümanlara karşı başlatılan propaganda sonucunda Güney Arakan'da yerleşik durumda olan Müslümanlar kuzeye doğru ilerlemeye zorlanmış, Budist Maghlar şu anda nüfusunun çoğunluğunu oluşturdukları ülkenin güney yarısını ele geçirmişlerdir.

Arakan tepelerinde çoğu animist olan birkaç kabile yaşamaktadır. Bunların sayıları hakkında kesin bir bilgi yoktur. Kamiler, Mrolar, Çaungtalar, Saaklar, Çinler, Çavlar, Haungtsolar, Ahnular ve Konlar arasında en baskın olan ırklar; Mrolar, Kamiler ve Çinlilerdir.

Rohingyalar

Rohingya kelimesi ya *rohahi* kelimesinden türemiş ya da *roşangi* teriminden bozulmuş Rohingya hâlini almıştır.²⁰ Hem rohahi hem de roşangi terimleri, eski Arakan'da (rohang/roşang/roang) yerleşik Müslümanlar için kullanılmaktadır. Çittagong'un Müslüman nüfusu içerisinde belli başlı iki etnik grup bulunmaktadır. Bunlardan biri Çatganiya adı ile bilinen grup, diğeri ise Rohailerdir. Bu gruplardan her ikisi de aynı dine tabi olmalarına rağmen farklı kültürlere sahiptirler. Aslında Çittagong'un Rohailer, 1784 yılında ülkenin işgal edilmesinden sonra Burmalıların zalimce tu-

¹⁸ S. B. Qanungo, *History of Chittagong*, s. 159-160.

¹⁹ *Bangladesh District Gazetteers*, Chittagong, s. 115.

²⁰ Ch. Mohd. A.F. Hazary, "Burma, an Arab land of East".

tumlarına maruz kaldıklarından, Arakan'ı (Rohang) terk etmişlerdir. Çit-tagong eyaletinin nüfusunun yaklaşık %50'si, kökenlerini Arakan'a dayandıran Rohailerdir. Rohingya'lar kökenlerini Araplara, Murlara, Türklere, İranlılara, Moğollara, Pattanlara ve Bengallilere dayandırmaktadırlar.²¹ 2. Dünya Savaşı sırasında Arakan cephesinde görev yapmış bir İngiliz ordu mensubu, Arakan Müslümanlarının etnik karakterleri ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Daha önce gördüğüm hiçbir Hintli ya da Burmalıya benzemiyorlar. İsimleri, kıyafetleri ve alışkanlıkları Araplara benziyor. Kadınlarda, özellikle genç kızlarda fark edilebilir bir Arap etkisi görmek mümkün.”²²

Rohingya dilinin gelişimi ilginç bir seyir izlemiştir. Gelişimini 1.000 yıldan uzun bir zaman zarfında tamamlayan dil, birçok dilin karışımıdır. Dikkate değer bir nokta, Arakan'ın resmî dilinin, Mrauk-U krallarının ilk günlerinden Arakan'ın İngilizler tarafından işgalinden tam 22 yıl sonrasına, yani 1845 yılına kadar hep Farsça olmasıdır. Mrauk-U Krallığı döneminde Bengal ile dostane ilişkiler geliştirilmiş, Bengal edebiyatı Arakan saraylarında gelişme göstermiştir. Şah Alaval, Devlet Gazi, Magan Sıddiki gibi birçok Arakan kralının hizmetinde bulunmuş olan pek çok ünlü saray şairi, şiirlerini ya Farsça ya Arapça ya da Bengalce, Farsça, Arapça ve Arakanca'nın (Rakhine) karışımı melez bir dil olan Rohingya dilinde yazmışlardır. Her ne kadar Rohingya dili Arakan kralları zamanında yaygın bir dil idiyse de, Burma'nın 1784'teki işgali sırasında ve sömürgecilik döneminde zarar görmüştür.²³ Rohingya dili bugün yazı dili olarak kullanılmamaktadır.

Maghlar (Rakhineler)

Magh kelimesinin kökeninin Bengalce olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte kelimenin tam anlamı ve en son nereden türediği konusu net değildir. Bu konuda en güçlü iddia, bu kelimenin Hindistan'da tarih öncesinde bir krallık kuran Magadha-raj ailesinden geldiğidir. Hindistan'da kurulan Maurya Hanedanı'nın çöküşünden sonra, Budist hâkimiyeti zayıflamaya başlamış, sekiz asır süren başarılı bir dönem boyunca Budizm ve Brahmanize edilmiş Hinduizm arasında çatışmalar baş göstermiştir. Budistler, eski adı Bihar olan Magadha'da şovenist Hindular ve Hindu Çandra kralları zamanında Vesali'ye sığınan Teraveda Budistlerini doğuya doğru kaçmaya zorlayan rakip Mahayana Budist tarikatı tarafından işkencelere maruz bırakılmışlardır. Bu olaydan sonra “Maghlar” olarak adlandırılmışlardır. Ancak Magadah göçmenleri, 957 tarihinden itiba-

²¹ M. A. Rahim, Reader in History, Social and Cultural History of Bengal, C. 1, (1201-1576), University of Karachi, Pakistan Historical Society, 30, New Karachi. Co-Operative Housing Society, Karachi-5.

²² Anthony Irwin, s. 22.

²³ Moshe Yegar, *The Muslims of Burma, A study of Group*, 1972, s. 25.

ren bölgede hükümlanlık sürmekte olan dindaşları Tibet-Burmalar ve Moğollar ile yapmış oldukları evlilikler sonrasında saf Aryan ırkına ait özelliklerini kaybetmişlerdir. Taşındıkları özellikler nedeniyle hem Hint hem Moğol olan bu melez ırk, bugünün saf Tibet-Burma ve Moğol ırkından kolaylıkla ayırt edilebilir. Bu nedenle bugün Arakan'da yaşayan Budistler köklerini Magadah'a dayandırırılar. Ancak bunların Moğollar tarafından asimile edildiklerini ve Hintli özelliklerini kaybettiklerini söylemek mümkündür.

Magadhi, (ismin sıfat şekli) *maghi* ya da *mog* kelimeleri büyük olasılıkla *magh* kelimesinden türetilmiştir. Mog, mogen ve mogue kelimelerinin 15. ve 16. yüzyıllarda Arakan'da yaşayan insanların isimleri olduğu ifade edilmektedir.²⁴ 16. yüzyılda yaşamış İngiliz bir seyyah olan Ralph Fitch, Arakan'ı "Mogen ülkesi" olarak tanımlar. Bugün ne Arakan'da ne de Bangladeş'te bulunan Maghlar bu isme sahip çıkmaktadırlar ve bu kelimeyi İngilizlerin -daha önceki benzer kelimeler gibi- uydurduğunu iddia etmektedirler. İngilizler doğuya 18. yüzyılda geldiler, ancak yukarıda işaret edildiği gibi magh kelimesi 7. ve 8. yüzyıllarda dahi bölgede yaygındı. Bu durumda kelime, bugün birçok Arakanlı ve Bangladeşli Budist tarafından iddia edilenin aksine İngilizlerin mantıksız bir uydurması değildir.

Şu sorunun cevabı mutlaka bulunmalıdır: Budistler neden bu isme sahip çıkmamaktadırlar? Gerçek şu ki, 16. yüzyılın ortalarından Arakan'ın Burmalılar tarafından ele geçirildiği 1784 yılına kadar Portekiz korsanları ile gizli anlaşmalar içerisinde olan Arakanlı Maghlar Bengal halkının zihninde terör ve dehşet ile öylesine özdeşleştiler ki, magh kelimesi âdeta korsan kelimesi ile eş anlamlı bir hâle geldi. Korkusuzluk, acımasızlık ve kural tanımazlık içerisinde bulunmaları, bu toprakların onların egemenliğine geçmesine ve hukuksuz, adaletsiz ve düzensiz ülke anlamına gelen "*magher mulluk*" ismini almasına neden oldu.²⁵ Hatta, "*magher mulluk*" kavramı, Bengal dilinde hukuksuzluk kelimesini ifade etmekte kullanılan bir deyim hâline geldi.

Bazı tarihçilerin, bu amansız yağmacıların bugün Arakan ve Bangladeş'te yaşamakta olan Budist Maghlar ile aynıırka mensup olabilecekleri yönünde düşünceleri vardır. Elimizde var olan bütün belge ve deliller göstermektedir ki, bugünkü Maghların ataları, Arakan'ın yağmacı Maghlarıdır. Tarihçi Şahabeddin Talis'in 17. yüzyıl ortalarında tuttuğu kayıtlar, yağmacı Maghların Arakan Krallığı'na mensup oldukları hususunda yeterli derecede delil ortaya koymaktadır. "Arakanlı korsanlardan hem Maghlar hem de Frenkler genellikle su yoluyla gelirler, Bengal'i

²⁴ "King berin", JBRS Fiftieth Anniversary Publications, No. 2, s. 443.

²⁵ A.g.e.

yağmalarlardı. Hinduları, Müslümanları, kadınları, erkekleri, büyük küçük herkesi yakalarlar, ellerine birer delik açarak onları geminin güvertesine üst üste yığarlardı. Her sabah ve akşam bir tavuğun önüne nasıl yem atılıyorsa onların önüne de yemeleri için çiğ pirinç taneleri atılırdı.²⁶ İşte Maghlar son yüzyıllarda böyle kötü bir ünvana sahip oldukları için bugünkü torunları bu isme sahip çıkmaktan utanır hâle gelmişlerdir. Kendilerini Magh olarak adlandırmak yerine, Müslümanlar ve Arakan ile doğrudan alakalı olan bir kelimeyi, *rakhine* kelimesini seçmişlerdir.

Arakan kayıtlarına göre *rakhine* kelimesi, *rakkapura* ya da *rakkaş* (Bilo-ogre- adı verilen ve insan eti yiyen vahşi adam) kelimelerinden türemiştir. Rakkaş kelimesi yarı insan yarı hayvan bir canavara işaret eder. Arakan kayıtlarındaki bu iddia, tamamıyla mitolojik bir anlatıma dayanmaktadır. Arakan kayıtlarının doğru olduğunu kanıtlayacak hiçbir tarihi delil ise bulunmamaktadır. Gerçekte *rakhine* kelimesi, Arakan'ın eski ismi olan *roang/recon* kelimesinin değişime uğramış hâlidir.²⁷ 16. yüzyıl ortalarında yaşamış Türk denizci Seydi Ali Reis bu kelimeyi *rakanj* olarak yazar. Burmalı Moğolların elif harfi ile başlayan Arapça kelimeleri telaffuz etmede zorlanmaları nedeniyle bu harfi kaldırmış ve Arakan olarak yazılan kelimeyi *rakan* olarak okumuş olmaları ihtimali de vardır. Ancak farklı tarihçiler tarafından kullanılan *rakan*, *rakanj*, *arkhank*, *recon*, *arraco*, *arrcan* gibi kelimeler ya *Roang* ya da Arakan ile ilintilidir. Fakat Arakan kayıtlarındaki iddianın, yani bu kelimenin *rakkapura* kelimesinden geldiği iddiasının doğru olması mümkün değildir.

Maghların konuştukları dil olan ve Maghi ya da *Rakhine* olarak adlandırdıkları dil, ayrı bir dil değildir. Burma dilinin fonetik değişikliklere uğramış hâlidir. *Rakhine* adı verilen yazılı müstakil bir dil yoktur. Tarihçiler, *Rakhine* dili ile ilgili şu yorumlarda bulunmaktadırlar:

“Arakan dilinin (*Rakhine*) ortaya çıkış sürecini anlamak zordur. 10. yüzyıl Moğol işgalcilerinin dili mi, yoksa 11. ve 12. yüzyıllarda Burmalılar ile temastan sonra bölgeye ulaşan bir dil mi olduğu konusunda belirsizlikler vardır. Arakan (*Rakhine*) dili, Burma dili ile aynı olduğundan, yani Burma dilinin bir şivesi olduğundan, bunun işgalci Moğolların dili olduğunu farz etmek, Çandraları ortadan kaldıran Moğolların daha sonraları İravaddy vadilerinde yaşayan diğerleri ile aynı dili konuştuklarını iddia etmek demektir. Bunun tersi doğru kabul edilirse Burma dilinin Moğol aksanını etkiledikten sonra modern Arakan diline etki edip etmediği tartışılabilir. Dil ile ilgili ortaya çıkan bu zorlukları çözmek kolay değildir, lakin bu önemli sorun çözüm beklemektedir.”²⁸

²⁶ *Fatha-l-İbriya*, s. 183.

²⁷ *Bangladesh District Gazetteers*, s. 115.

²⁸ “Arakan's Place in the Civilisation of Bay”, s. 489.

II. BÖLÜM
ERKEN DÖNEM TARİHİ

Dhannavati Krallığı

Eldeki bütün tarihî kayıtlar, hikâye ve kronikler; Arakan'ın çok eski tarihlerde Hindu toprağı olduğunu söylemektedir. Kroniklerin krallar silsilesine dair verdiği bilgiler, MÖ 2666 yıllarına kadar gitmektedir. Bu bilgilerden en kesin olanı, Dhannavati Krallığı ile ilgilidir. Bu krallık MS 1. yüzyılda Arakan'ın antik başkenti Mrauk-U'nun (Mrohaung) 40 mil kuzeybatısındaki Lemro Nehri'nin kenarında kurulmuş bir şehirdir.²⁹ Arkeolojik bulgular, bugün Arakan olarak bilinen bölgenin 8. yüzyıldan önce uzun bir süre Hindu hanedanlarının beşığı olduğunu göstermektedir. Arakan'a komşu olan Ganj Deltası'nda da Hinduizm hüküm sürmektedir.

Çandralardan 400 yıl önce (MS 405-411), Fa-Hein isminde Budist bir Çinli hacı Hindistan ovasını gezdi. Bu topraklar o zamanlar Guptas (MS 320-455) idaresi altındaydı. Yöneticiler Brahman idi. Fa-Hein, tarih öncesi tanrıları için yapılmış mabetlerin yanı başlarında bulunan binlerce Mahayanist ve Hinayanist manastırdan birçok Budist kitabı ve tarihî kalıntı toplamış ve beraberinde Çin'e götürmüştür. Hindistan artık Budist değildi, ancak birçok Budist unsur orada varlık göstermeye devam etmekteydi.³⁰

Maurice Collis, *The Land of Great Image* isimli kitabında şu ifadeleri kullanmaktadır: "Moğol istilasından önceki erken dönemde, Arakan'da Dhannavati isimli bir kasaba kuruldu. 1924 yılında buraya geldiğimde gördüm ki, 5. yüzyıla ait, Gupta stilinde yazılar içeren birçok Hindu Panteon taşı vardı."³¹

Budizm'in Arakan'a bu denli erken bir tarihte ulaşması çok da şaşılacak bir durum değildir. Arakan, deniz yoluyla bu büyük medeniyetin, Hint

²⁹ Wilhem Klein, *Burma the Golden*, Gunter Pfannmuller tarafından tasarlanmış ve fotoğraflanmış. 1. baskı. s. 94.

³⁰ "Arakan's place in the civilization of Bay", JBRS, II. Cilt, Fiftieth Anniversary Publications, No. 2, s. 487.

³¹ Maurice Collis, *The Land of Great Image*, s. 147.

medeniyetinin, merkezine kolayca ulaşabilmekteydi. Elliot, “Hiç şüphesiz ki, Bengal Körfezi’nin doğu sahili ve Malaka Boğazı arasında etkileşim eski çağlarda çok daha güçlüydü. Bu etkileşim Budistlerin en güçlü dönemi olan 5. ve 6. yüzyıllarda en üst düzeye ulaşmıştı.” demektedir.³²

Arakan kroniklerine göre, Budizm bu bölgeye Dhannavati Kralı Çandra Suriya zamanında ulaşmıştır. Mahamoni ismindeki Buda heykeli de onun emriyle ilk yüzyıllarda yapılmıştır.³³

Çandralardan 150 yıl önce (788-957), başka bir Çinli hacı Hien Tsang (MS 630), güneşe ve Buda’ya Siva Mabedi’ni inşa eden Kral Harşa zamanında Hindistan’ı ziyaret etmiştir.³⁴ Bu anlatımdan varılan sonuca göre Mahayana Budistlerinin inancı, Hindu tanrılarının ve Buda’nın sentezine dayanmaktaydı. O dönemde var olan bu inanç biçiminin komşu bölge Arakan’ı etkilemiş olması da mümkündür. Yukarıda verilen bilgiler ışığında hem Hinduizm’in hem de Budizm’in Mahayanist formunun Vesali döneminden önce Arakan’da ortaya çıktığı sonucuna varılabilir.

Vesali Krallığı (MS 788-957)

Çandra olarak bilinen yeni bir hanedanlık, 788’de Vesali şehrini kurdu. Bu şehir her yıl gelen binlerce gemi ile kısa zaman içerisinde bölgenin en meşhur ticaret limanı hâlini aldı. Arakan kroniklerine göre, 788 yılından 957 yılına kadar birbiri ardı sıra tam dokuz kral iktidara geldi. Dokuzuncu kral, Bengal seferine çıkmış olan Tsu-la-taing Sandra’dır (951-957). Bir Tu-ra-tan’ı mağlup ederek Çittagong’da bulunan Tsettea-going adlı bölgede kendisi için bir zafer anıtı inşa etmiştir.³⁵

Çandraların dinî pratikleri ile ilgili doğru bilgilere ulaşmak için Bengal körfezinden yaklaşık 50 mil, Mrauk-U’dan ise 6 mil uzakta bulunan bir derenin kenarında kalıntıları hâlâ görülebilen eski bir şehirle, Arakan’da bulunan ve Vesaliler zamanına ait olduğu anlaşılan demir paralar üzerine yapılacak çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

Eski Vesali şehrinin kalıntılarının bulunduğu alanda şimdiye kadar ne bir inceleme ne de kazı çalışması yapılmıştır. Ancak sıradan gözlemciler dahi geniş bir alanı çevreleyen tuğla duvarların kalıntılarını görmekte zorlanmayacaklardır. Şehrin güney tarafında son zamanlara kadar taş bir iskelenin bazı bölümleri görülmekteydi. Duvarlar içerisinde birçok mond, onların üzerinde yatık vaziyette duran birçok taş heykel, kabartma, para, 8. yüzyılın Nagari karakteri kullanılarak yazılmış yazı

³² Jamini Mohan Ghosh, *Magh Raiders in Bengal*, s. 18.

³³ Maurice Collis, s. 163-166.

³⁴ “Arakan’s place in the civilization of Bay”, s. 487.

³⁵ *Journal of Asiatic Society of Bengal* (JASB), XIII (1844), s. 36.

ve çiçeklerle bezeli taşlar bulunmaktadır. Taşlar üzerinde tanrı figürleri, paraların üzerinde ise kutsal Siva boğası kullanılmıştır. Bu kalıntının tamamı Hindu karakteri taşımaktadır.³⁶

Vesali paraları üzerinde boğa Nandi, Siva'nın yeryüzündeki temsilcisi, Siva'nın üç dişli çatalı, adak çiçekleri ile bezenmiş bir vazod ve deşifre edilemeyen bazı Nagri el yazmaları bulunmaktadır. Bütün bunlar göstermektedir ki, Vesali paraları tam anlamıyla Brahmani geleneğini yansıtmaktadır.³⁷ Ancak Brahmanist öğeler taşıyan bu demir paralar, Mahayanist hanedanlık ile çelişki teşkil etmemiştir. Aynı dönemde Bengal'in Mahayanist kralları Palalar da Brahman demir paraları basmışlardır. Bu da 8. yüzyıl Bengal Mahayanist Budistlerinin Hinduizm ile ne denli yakınlıklaştıklarının bir delilidir.³⁸

Bengal'in, Hindu komşusu Vesali ile dinî olarak benzerlikler taşıdığı kabul edilir. Hinayanizm tarihe karışırken, Mahayanizm gerçek Hinduizm ile öylesine özdeşleşmiştir ki, Buda pek çok tanrıdan biri olmuştur. Tantrizm'in cinsî büyüğü bile artık anormal değildir. Vesali'de en azından bir Tantrik heykelin bulunması dikkate değerdir.³⁹ Yukarıda anlatılanlardan çıkarılabilecek en önemli sonuç, Vesali'nin Bengal'in doğu Hindu krallığı olduğu, Budizm'in Bahayanist formunu benimsediği ve hem yönetimin hem de halkın Hintli olduğudur.

İslam'ın Arakan'a Ulaşması

Eski çağlarda Araplar, denizcilik faaliyetleriyle ünlenmiştir. 3. yüzyıl gibi erken bir dönemde Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Uzakdoğu ile ticari ilişkileri vardı. Güney ve Güneydoğu Asya sularında; Arakan'dan Sumatra, Cava ve Molakus'a kadar uzanan küçük ticaret şehirleri kurmuşlardır.⁴⁰ 7. yüzyılın ortalarına doğru büyük bir manevi, sosyal ve siyasi güç olarak ortaya çıkan İslam dini ile birlikte Araplar için yeni bir dönem başladı. Peygamberin vefatından sonraki 100 yıl içerisinde Araplar, Roma'dan daha büyük bir imparatorluğun varisleri oldular. Denizlerdeki hâkimiyetleri öylesine genişledi ki, Kızıldeniz'den Hint Okyanusu'na kadar bütün Akdeniz havzası onların egemenliği altına girdi. Kızıldeniz tam anlamıyla bir Arap gölü oldu. Ancak Hint Okyanusu'nda sağlamış oldukları hâkimiyet doğuda aşağı İndus sahillerini aşamadı. İslam dini; Konkan, Malabar ve Koromandal sahilleri boyunca, ayrıca Maldivler ve Seylan'da Arapların kurmuş olduğu sayısız

³⁶ "Arakan's place in the civilization of Bay", s. 486.

³⁷ A.g.e., s. 487-88.

³⁸ A.g.e., s. 488.

³⁹ A.g.e., s. 487.

⁴⁰ Nafis Ahmed, "Muslim Contribution to Geography", M.A., Ph. D (London), s. 121.

yerleşim yerinde yayıldı. Yürüttükleri ticari faaliyetler Andamanlara, Nikobarlara, Arakan sahillerine, Malaya, Sumatra ve Cava'ya kadar uzandı. İslam, hiçbir siyasi destek almaksızın, Sultan Mahmut'un Hindistan'ı ele geçirmesiyle ortaya çıkan kargaşadan ve Batı dünyasındaki hilal-haç çatışmasından da uzak kalarak köklerini bu topraklara saldı.⁴¹

Burma Gazetteer yazarlarından R.B. Smart'ın ifadesine göre; "Mahataing Sandya, MS 788 yılında tahtı ele geçirdi ve eski Ramavadi bölgesinde yeni bir şehir (Vesali) kurduktan 20 yıl sonra vefat etti. Onun zamanında Ramri Adası'na birçok gemi enkazı ulaştı ve bu gemilerin mürettebatı Müslüman'dı. Bunlar Arakan'a gönderildiler ve orada köylerde yerleştiler."⁴²

Arakan kroniklerine göre, aynı dönem içerisinde Müslüman dervişler de Arakan sahillerine gelmiştir. Bölgede en çok bilinen Müslüman türbelerinden biri olan Bedir Mukem türbesi, halk arasında Pir Bedir olarak bilinen Pir Bedreddin Bedr-i Âlem'in Arakan sahillerine yayılan müritleri tarafından yaptırılmıştır.⁴³ Manyu bölgesinde bulunan Efsanevi Hanifar Tonki ve Hayafurir Tonki türbeleri, Ambari'nin Babacı Şah Munayım türbeleri, Akyab'daki Pir Bedir Şah türbeleri, Müslüman dervişlerin 8. yüzyıl gibi erken bir dönemden başlayarak bölgeye ulaştıklarının en güzel kanıtıdır.⁴⁴ Bunun yanı sıra Arakan kronikleri Pagan dönemde de Müslüman sufilerin bölgede seyahat etmekte olduklarına işaret eder. Kral Anavrahta'nın (Aniruddadeva) idaresi döneminde (1044-1077) meydana gelen bir olayı anlatan bir kronikte; "Kralın hizmetçisi ormana geldiğinde uğradığı saldırının izlerini taşıyan mistik güce sahip ölü bir dervişe rastladı." ifadesi yer almaktadır. Bu ifade, bölgenin sadece Müslüman tüccarlar tarafından değil, derviş ve erenler tarafından da erken dönemlerden itibaren ziyaret edildiğini göstermektedir.⁴⁵

Arap tüccarlar ve dervişler yerli halk arasında tebliğ faaliyetlerinde bulundular. Kendilerini dine adanmış olan bu insanların karakterlerindeki ahlaki olgunluk ve görevlerine duydukları aşk, kısa sürede birçok kişinin Müslüman olmasına neden oldu.⁴⁶ Bölgeye erken dönemde gelen Arapların birçoğu yerli halktan kadınlar ile evlendiler ve buradaki köy ve kasabalara yerleştiler. Arap tüccarlar ya kara yolu ile gelmişler ve Arakan Yoma'yı aşarak yukarı Burma'ya, oradan da Çin'e gitmişler ya da deniz yoluyla gelerek Malaka, Sumatra, Cava ve oradan da Uzakdoğu'ya geçmişlerdir. Ortadoğu'ya geri dönerken de Arakan üzerinden ge-

⁴¹ A.g.e., s. 121-122.

⁴² R. B. Smart, "History and Archeology", *Burma Gazetteer*, Akyab District, Cilt 1, Bölüm II.

⁴³ Siddiq Khan, "Analytical Study of Badar Muqum", *Journal of the Asiatic Society of Pakistan (JASP)*, Cilt 7, 1962.

⁴⁴ Şemseddin Ahmed, *Rohingya's Outcry and Demand*, B.A., LL., s. 3.

⁴⁵ S. B. Qanungo, s. 111-112.

⁴⁶ U. Kyi, *History of Burma* (Burma dilinde), s. 160.

çerek aynı güzergâhı takip etmişlerdir. Arapların yakın dönemlere kadar Arakan'daki dış ticareti kontrol altında tuttıkları söylenmektedir.⁴⁷

Art arda geçen yüzyıllar boyunca gerek yeni gelenler, gerekse İslam'ı kabul edenler sayesinde bölgede Müslümanların sayısı artmıştır. Tarihçi G.E. Harvey'in de işaret ettiği gibi; "Budist ülke 10. yüzyıldan sonra yayılan İslam'a karşı koyacak durumda değildi. İslam, Assam'dan Malay'a kadar olan bütün sahil şeridinde 13. yüzyıldan itibaren önemli bir güç hâline geldi. Arakanlı kadınlar, İslam'ın etkisiyle Burma'daki kadınlardan farklı bir hayat yaşamaya başladılar."⁴⁸

13. yüzyıldan itibaren İslam, Afrika'nın Atlantik sahil şeridi ile Bengal arasında yaşayan insanların hem kalplerini hem de ruhlarını fethetti. Çağın en güçlü değer yargıları İslam ile yayıldı. Bengal'e komşu olan ve zaten hatırı sayılır sayıda Müslüman nüfusa sahip Arakan'da 13. yüzyıldan itibaren İslam'ın etkisi arttı. Tarihçi D.G.E. Hall'in tespiti bu görüşü desteklemektedir: "Anavrahta döneminde Pagan, Arakan üzerinde hâkimiyet kurmuştu. 1287'den sonra bu ortadan kalktı. 1433 yılında Naramaik-la tarafından Mrohaung'un kurulması öncesinde Arakan; zaman zaman Burma ve Mon müdahalesiyle karşı karşıya kaldı. Öyle ki, Arakan'ın İslam ile ilişki kurmasında Hindistan Burma'dan daha etkin rol oynadı."⁴⁹

Burada vurgulanmaya değer bir durum vardır ki, o da Arakan kralı Naramaikla'nın komşu Budist Tripura ya da Hindu devletlerine sığınmaktansa Müslüman Bengal'e gelmeyi tercih etmiş olmasıdır. Onun Bengal'de çok uzun süre kalmış olması, Arakan tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. "Naramaik-la, Gaur sarayında bulunmuş ve bu zaman zarfında matematik ve doğal bilimler alanında devrim yaratacak nitelikte bilgiler öğrenmiştir. Ayrıca İslam'ı besleyen Hanif inancı ile ilgili de önemli bilgiler edinmiştir. Asya'nın feodal toplumları uzun süre direnememiş ve inançla bilginin bu muhteşem ittifakının doğuya doğru yayılışını durduramamışlardır."⁵⁰

Magadah Budistlerinin Arakan İçlerine Akını

Budizm'in Arakan'a ulaşması, daha önce de belirtildiği gibi miladi 1. yüzyılda olmuştur. 8. yüzyılda Hindistan'daki Budistler, Hindu lider Sankaraçariya döneminde büyük baskılara maruz kalmışlardır. Budistler, Hindistan'da bulunan ve eski adı Bihar olan Magadah'ta şovenist Hindular ve rakip Mahayana tarikatının acımasız baskılarıyla karşılaşmışlardır. Bu nedenle çok sayıda Hinayana Budisti, çareyi doğuya doğru kaç-

⁴⁷ Daw Kyi tarafından Burma'nın dış ticareti ile ilgili yapılan bir araştırmadan alınmıştır. Commerce University, Rangun.

⁴⁸ G.E. Harvey, Outline of Burmese History, s. 90.

⁴⁹ D.G.E. Hall, Burma, Rangun Üniversitesi, s. 57.

⁵⁰ Wilhem Klein, s. 94.

makta bulmuş ve sonunda Çandra krallarının yönetimindeki Arakan'a sığınmıştır.⁵¹ Ayrıca Tibetlilerin 8. ve 9. yüzyıllardaki işgalleri sırasında Bengal'den gelen Budist mülteciler de Arakan'a en yakın bölge üzerinden geçerek kendi dinlerini koruyabilecekleri bir bölgeye gelmişlerdir.⁵² O dönemde Magadah, Bengal'i de içine almaktadır. Bu Budist göçmenler Magh ismini sanki Magadah'tan göç etmişlercesine kabul etmiştir. Bu sıralarda Arakan'da her üç din de -Hinduizm, Budizm ve İslam- yan yana gelişme göstermiştir. Bununla birlikte İslam'ı kabul edenlerin sayısı çok fazla olmuştur.

Moğol İstilasası

Üç dinin bir arada gelişme gösterdiği bu dönemde, Moğol istilasası kuzeyden Arakan içlerine ulaşmış ve 957 yılında Çandra Hanedanlığı'nın sonunu getirmiştir. Böylece doğudaki Hindu Vesali devletindeki Hinduizm sonsuza kadar tarihe karışmıştır. Bu istila ile sadece Çandraların dönemi kapanmamış, aynı zamanda Bengal'in Pala krallarını da tarihe gömmüştür. Vesali bir daha varlık gösterememiştir. Ancak Bengal'de Hindular, barbar Moğolları dağlık bölgenin içlerine doğru püskürterek birkaç yıl içerisinde güçlerine yeniden kavuşmuştur.⁵³ "Moğollar vahşi insanlardı ve Tibet-Burmaların buraya ulaşmalarını takip eden beş asır, Arakan için tam anlamıyla karanlık çağ oldu."⁵⁴

Ancak istilacılar, işgal ettikleri ülkenin melez kültürünü benimsemişler ve bu beş asırlık süre zarfında yerel halkla kaynaşarak asimile olmuşlardır. Hinduizm'in ortadan kalkmasından ve Moğol ve Tibet-Burmaların asimile edilmelerinden sonra geriye iki belirgin ırk kalmıştır. Bunlar, birbirleriyle çok uzun yıllar bir arada yaşamış olan Rohingya'lar ve Magh'lardır.

Arakan, Anavrahta (1044-1077) zamanında Pagan hükümdarların boyunduruğu altına girmiştir. Arakan kroniklerine göre ülke, Pagan hükümdarların boyunduruğundan kurtuldu ve tekrar bağımsızlığını kazandı. Parim şehrinde yeni bir hanedanlık kuruldu. Hanedanın altıncı hükümdarı Kral Gaulya, 1133 yılında tahta geçti. Sonraki yıllarda birçok hanedanlık yönetime geldi. Her biri kendi şehrini seçerek Lemro Nehri civarlarında hükümlük kurdu. Ancak Arakan, 1287 yılına kadar Pagan kralların idaresindeydi. Her ne kadar kendi krallığını devam ettirmiş olsa da bu kralların hâkimiyetini tanıdığını gösteren vergileri vermek zorundaydı.⁵⁵

⁵¹ Jamini Mohan Ghosh, s. 18.

⁵² A.g.e.

⁵³ "Arakan's place in the civilization of Bay", s. 488.

⁵⁴ Wilhem Klein, s. 94.

⁵⁵ G. E. Harvey, s. 91.

1287 yılından 1374 yılına kadar herhangi bir Burma üst idaresinden bahsetmek mümkün değildir. Arakanlı bazı Budist Maghlar 1287'de Ava'ya gittiler ve kendi iç işlerine müdahale etmesini istediler. Ancak Burma müdahalesi çok uzun süreli olmadı. Arakan kendi yoluna devam etti.⁵⁶ 1404 yılında Arakan Kralı Naramaikla, ülkesini Laungret'ten yönetmekteydi. Bir grup hayal kırıklığına uğramış Budist Magh yeniden Ava'ya gitti ve müdahale talebinde bulundu.

Burada Maghların niçin bağımsızlıklarından ve Burmalılara bağlılıklarından vazgeçerek Ava'ya gittikleri ile ilgili üç ihtimal üzerinde durmak mümkündür. Bunlardan ilki, tüm dünyayı etkileyen ve Afrika'dan Bengal'e kadar uzanan geniş bir bölgede insanların kalplerini ve ruhlarını fethetmiş İslam dininin etkisine giren Naramaikla'nın bu dinî seçmiş olması ihtimalidir. Bu durum tutucu Budistleri öylesine rahatsız etmiştir ki, kendi özgürlüklerinden bile vazgeçerek Arakan'ın diğer ucundaki tepelerden Budist Burmalıları davet etmişlerdir. İkinci olarak, Naramaikla Müslüman Bengal ile öylesine yakın ilişkiler geliştirmiştir ya da Arakan'daki Müslüman tebaasına öyle iyilikte bulunmuştur ki, bu durum Budistlerin hiç hoşuna gitmemiştir. Üçüncü ihtimal ise, toplumda Müslümanlar ve Maghlar arasında çıkan çatışmalarda Kral Naramaikla'nın Maghların tarafını tutmamış olmasıdır. Budistler yaşadıkları memnuniyetsizlik nedeniyle Burmalıları davet etmişlerdir. Ava Kralı Minkhaung, oğlu Minye Kyav Sva'yı varisi olarak Ava tahtına Arakan'ı işgal etmesi için göndermiştir. Naramaikla, ülkesini Burmalıların eline bırakarak Bengal'e kaçmıştır.

Beş asır süren uzun Tibet-Burma hâkimiyeti döneminde, Burma düşüncesi ve kültürü Arakan'ı etkisi altına almıştır. Böylece Budizm, Arakan'da daha az Mahayanist, daha çok Hinayanist bir kisveye bürünmüştür.⁵⁷

⁵⁶ A.g.e., s. 63.

⁵⁷ "Arakan's place in the civilization of Bay", s. 489.

III. BÖLÜM
ARAKAN'IN MÜSLÜMANLAR
TARAFINDAN FETHİ

Arakan'da Erken Dönem Mrauk-U Kralları

1404 yılında tahttan indirilmiş olan Arakan Kralı Naramaikla, Bengal'e kaçtı. Bengal'in İlyas Şahi Hanedanı sultanlarından en büyük ve en meşhur olanı Sultan Gıyaseddin Azam Şah (1390-1411) tarafından çok iyi karşılandı. Bengal'in o dönemdeki başkenti Pandua (Firuzabad) idi. Sultan Gıyaseddin, İslam'ın en büyük hamilerinden ve öğrencilerinden idi. Sultanın ölümünden sonra taht, bir süreliğine Raca⁵⁸ Ganeş isminde Hindu bir nedim tarafından işgal edildi. Raca Ganeş'in Müslüman olan oğlu Celaleddin Muhammed Şah, babasını öldürerek tahtı ele geçirdi ve başkenti Pandua'dan Gaur'a taşıdı. Yaklaşık 20 yıl kadar aynı dinî çoşku ve hevesle tahtta kaldıktan sonra, 1433 yılında öldü. Arakan hükümdarı, yaklaşık 24 yıl süren sürgün hayatı boyunca Bengal'in en dindar ve en bilge iki kralı ile Raca Ganeş idaresine son veren manevi lider Nur Kutub Alem ile birlikte bulundu. Kültürel olarak üstün durumdaki Bengal sultanlarından çok şey öğrendi. Çağın dinamik gücü İslam'la ilgili öğrendikleri bütün fikirlerini ve hayat görüşünü değiştirdi. Bir tarihinin sözleriyle: "Budizm'den uzaklaştı, yabancılaştı ve İslam'ın etkisine girdi."⁵⁹

Naramaikla'nın İslam'ı kabul ettikten sonra aldığı isim olan Süleyman Şah, Arakan kroniklerinde Savmuan şeklinde kaydedilmiştir. Arakan kralının İslam'ı kabulüyle Bengal Kralı Celaleddin Muhammed Şah, Gen adındaki kumandanını Çittagong'a yolladı. Vali Han 50.000 kişilik bir ordu ile Arakan'ı fethetmeye ve Süleyman Şah'ı tekrar sultan yapmaya geldi.

Vali Han Burmalıları geri püskürttü, fakat kendisine güvenen Bengal kralına ihanet etti. Şua Mangji isminde bir gaspçı ile anlaştı, gücü eline aldı. Süleyman Şah başkent Gaur'a geri döndü. Vali Han, Arakan sara-

⁵⁸ "Raca" başta Hindistan olmak üzere Güneydoğu Asya ülkelerinde kral ya da prens anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin kökeni, Sanskritçe bir kelime olan "rajan"dir (ç.n.).

⁵⁹ "Arakan's place in the civilization of Bay", s. 491.

yında Farsçayı ön plana çıkardı. Çeşitli bölgelere kadılar tayin etti.⁶⁰ Vali Han'ın kendisine ihanet ettiğini duyan Celaleddin Muhammed Şah, Gen kumandasında ikinci bir ordu daha gönderdi. Vali Han'ı yerinden eden Sandi Han, sonunda 1430 yılında Süleyman Şah'ı tahta oturttu.

Tahtı elinden alınan sultanı tekrar tahta geçiren Bengal Sultanı, bazı tarihçiler tarafından Sultan Nasiruddin Şah ya da tekrar kurulan İlyas Şahi Hanedanı'nın ilk sultanı Nazir Şah ile karıştırılır. Oysa Nasiruddin Muhammed Şah, 1426 tarihinde henüz tahtta değildi. Nümizmatik ilmi sayesinde biliyoruz ki, Celaleddin Muhammed Şah o dönemde hükümdarlık esasını elinde bulunduruyordu. Dolayısıyla Arakan Krallığı'nı yeniden kurmak kendi lehineydi.

Süleyman Şah, başkenti 1433 yılında Mrauk-U ya da Pattahri Kuilla olarak bilinen yeni yerleşim bölgesine taşıdı. Bir yıl sonra da vefat etti. Sultanın bu dönemde bastırmış olduğu paralardan biri, kısa bir süre önce o bölge civarında bulunmuştur. Bulunan bu para Arakan tarihi için emsalsiz öneme sahiptir. Müslümanlar 1203 yılında Bengal'e girdiklerinde, beraberlerinde el yazmalı madeni paralar getirmişlerdir. Bölgede yaşayanlar bu tekniğe aşinalık kazanmışlardır. Mrauk-U Hanedanı zamanındaki paralar bu şekilde basılmıştır. Arakan bu şekilde diğer Müslüman devletlerle ortak bir model olmuştur. İslam kültürü ile ilişkiye girmiş olmak Arakan rönesansını da beraberinde getirmiş, ülkenin aydınlık günleri başlamıştır.⁶¹

Arakan'da 1430-1530 yılları arasında sırasıyla 10 hükümdar tahta geçti. Bu hükümdarlar Bengal'le daima yakın ilişkiler içinde oldular. Arakanlılar Bengal'e vergi verdiler, Bengallilerden tarih ve siyaset öğrendiler. 1531'de Minbin (Zabuk Şah) tahta geçti. Minbin ile birlikte Arakanlılar İslami ilimleri öğrendiler ve bir imparatorluk kurdular.⁶² Arakan'ı yönetmiş olan 11 kralın isimleri, ünvanları ile birlikte aşağıda verilmiştir:

- Süleyman Şah (Narameikla) 1430-1434
- Ali Han (Meng Hari) 1434-1459
- Kalima Şah (Ba Sav Pyu) 1459-1482
- Matu Şah (Daulya) 1482-1492
- Muhammed Şah (Ba Sav Nyo) 1492-1493
- Nuri Şah (Ran Aung) 1493-1494
- Şeyh Modullah Şah (Salingatu) 1494-1501
- İli Şah (Meng Raza) 1501-1523
- İlyas Şah (Kasabadi) 1523-1525

⁶⁰ *Bangladesh District Gazetteers*, s. 63.

⁶¹ "Arakan's place in the civilization of Bay", s. 491.

⁶² A.g.e., s. 493.

Celal Şah (Meng Sav U) 1525

Ali Şah (Datasa) 1525-1531

Bir asır kadar devam eden bu süre zarfında kuzeydeki Arakan topraklarının sınırları belli olmuştur. Bu sınırlar, aynı zamanda bugünkü Bangladeş-Burma sınırını da oluşturmaktadır. Çittagong bölgesi, 1540 yılına kadar Bengal sultanının kontrolü altında kalmıştır. Arakan kroniklerindeki bir iddiaya göre, Meng Sav Muan'ın yerine geçen Meng Hari ya da Ali Han (1433-1459) Bengal kralının hâkimiyetine uzun süre boyun eğmemiş ve Ramu'ya kadar olan bölgelerin kontrolünü ele geçirmiştir.⁶³ A. P. Phayre'nin iddiasına göre ise, Ali Han'dan sonra tahta geçen Ba Sav Pyu yani Kalima Şah (1459-1482), Çittagong da dâhil olmak üzere Bengal'de çok geniş bir alanda hâkimiyet kurmuştur. Phayre'nin ifadesine göre, "Bir sonraki yüzyılın ilk yarısında (1482-1532) Bengal krallarının göstermiş olduğu zafiyet nedeniyle Meng Hari ve Ba Sav Pyu, büyük başarılar gösterip Çittagong'u ele geçirdiler."⁶⁴ Ancak bu dönemde meydana gelen olaylar ne Arakan kroniklerinin verdiği bilgileri doğrulamakta ne de Phayre'nin söylediklerini haklı çıkarmaktadır. 1432'den 1459'a kadar olan süre zarfında Bengal sultanlarının tahtına tekrar İlyas Şahi Hanedanı'ndan Nasuriddin Mahmut geçmiştir. Arakan Kralı Naramaikla, Bengal'e İlyas Şahi zamanında sığınmıştır. Sultan Nasuriddin Mahmut çok güçlü bir yöneticidir. Onun zamanına ait yazmalar ve paralar göstermektedir ki, Bengal sultanlığında herhangi bir küçülme söz konusu değildir. Sultan da otoritesini ve adaletini bütün Bengal'de sürdürmektedir.⁶⁵ Bu dönemde sultan tarafından gerçekleştirilmiş herhangi bir askerî operasyona dair bir bilgi de yoktur. Bu durumda söylemek gerekmektedir ki, Arakan kayıtlarının Meng Hari'nin Bengal'in bir kısmını ele geçirdiği şeklindeki iddiası tarihî delillerden yoksundur.

1459 ile 1475 yılları arasında Bengal'i Sultan Nasuriddin Mahmut'un oğlu Rukneddin Barbak Şah yönetmiştir. Epigrafik delillerden hareketle, Çittagong'un 1474 yılında Bengal Sultanı'nın etkili kontrolü altında olduğunu söylemek mümkündür. Rukneddin Barbak Şah'ın oğlu ve kendisinden sonra tahta gelen Sultan Şemseddin Yusuf Şah (1476-1481) zamanına kadar da öyle kalmıştır. Çittagong yakınlarındaki Hatazari'de bulunan eski bir caminin yazmalarına göre, yazmaların da içinde bulunduğu bina Sultan Rukneddin Barbak Şah döneminde Rasti Han tarafından 1474 yılında inşa edilmiştir.⁶⁶

⁶³ Phayre, Op. Cit, s. 78.

⁶⁴ A.g.e., s. 79.

⁶⁵ Muhammed Mohar Ali, History of Muslims of Bengal, Cilt 1A, Research Center Imam Muhammad Ibn Saud Islamic University, Riyad, s. 168.

⁶⁶ S.B. Qanungo, s. 151.

Ne Arakan kronikleri ne de diğer kaynaklarda Sultan Barbak Şah ile Kral Ba Sav Pyu (Kalima Şah) arasında herhangi bir düşmanlığın varlığına dair en ufak bir bilgiye rastlanmamaktadır. Sultan Barbak Şah, Bengal'in erken bağımsızlık döneminde başa geçen en güçlü sultanlarından. Çok güçlü bir hükümdardır. Ülkeyi yöneten atalarının egemenlik sınırları içerisinde kalan topraklar üzerindeki iddiasından hiç vazgeçmemiştir.⁶⁷ Barbak Şah'ın iktidarı 1476 yılında sona ermiştir. Kendisinden sonra yönetime, 1474-1481 yılları arasında hükümdarlık yapmış olan oğlu Sultan Şemseddin Yusuf Şah geçmiştir. Onun Çittagong üzerindeki etkisi, hükümdarlığı sırasında inşa edilmiş bir caminin duvarları üzerinde bulunan bir yazıttan anlaşılmaktadır.⁶⁸ Yazıt, Rasti Han Camii'nin yaklaşık 2 mil kadar kuzeyinde bulunmaktadır. 1482 ile 1494 yılları arasındaki Arakan hükümdarları (Daulya'dan Ran Aung'a) görece atalarından daha zayıflardı ancak bu hükümdarların Bengal'i işgal ettiklerine dair herhangi bir delil bulunmamaktadır. 1493 yılında Bengal tahtına Sultan Hüseyin Şah geçmiştir. Danya Manikya tarafından Çittagong'un geçici olarak ele geçirildiği 1513 yılından önce Çittagong tam anlamıyla Sultan Hüseyin Şah'ın kontrolü altındaydı. Danya Manikya'nın Çittagong'u ele geçirmesinin ardından Hüseyin Şah güçlü askerî kuvvetleriyle burayı geri alma girişiminde bulundu. "On iki Bengalalar" adını verdiği bir kuvvetle diğer askerî birlikleri göndererek 1514 yılında bölgeyi yeniden ele geçirmeye çalıştı. 1515 yılında Çittagong, Sultan Hüseyin Şah'ın kuvvetleri tarafından tekrar kuşatıldı. Çağdaş Portekiz tarihçileri, Sultan Hüseyin Şah'ın Çittagong kuşatması ile ilgili delillere sahiptirler. Joao Coelho ve Joao Silveria'nın Çittagong'a ziyarete geldikleri yıllarda (1517-1518), buranın sultanı Müslüman'dı.⁶⁹ Çağdaş Portekiz tarihçilerinden De Barrows açıkça ifade etmektedir ki, "O dönemde Arakan Kralı Bengal Krallığı'na bağlıydı."⁷⁰ De Barrows'un haritasının gösterdiğine göre Çittagong, Çittagong Tepesi ve Kuzey Arakan'dan oluşan bir bölgedir ve Bengal Sultanlığı'nın bir parçasıdır.⁷¹ 1517 ile 1538 yılları arasından Çittagong tam anlamıyla Gaur kontrolü altında kalmıştır. Gerçekte Çittagong'un Hüseyin Şah tarafından yönetildiği zamanlarda bölge öyle sıkı bir denetim altında tutulmuştur ki, ne Arakanlılar ne de Tripuralar, Bengal sultanının kurmuş olduğu bu otoriteyi, bu toprakların küçük bir kısmında dahi delmeyi başaramamışlardır.⁷²

⁶⁷ A.g.e., s. 151.

⁶⁸ JASP XII (1967) s. 323-325.

⁶⁹ S. B. Qanungo, s. 161.

⁷⁰ A.g.e., s. 162.

⁷¹ A.g.e., s. 162.

⁷² A.g.e., s. 166.

Böylece, Phayre'nin Çittagong'un 1482-1532 yılları arasında Arakan krallarının yönetimi altında olduğu yönündeki iddiasının tarihî gerçeklere dayanmadığı anlaşılmaktadır. Burmalıların ve Monların bir süre önce çıkarıldıkları Arakan'ın doğu ve güney sınırlarındaki duruma bakıldığında, Arakanlı kralların, kendilerinin desteği olmaksızın ülkelerini asla tekrar ele geçiremeyeceklerini bildikleri velinimetlerine karşı ayaklanmış olabileceklerini düşünmek mantıksızlık olacaktır.

Zabuk Şah (1531-1553)

Zabuk Şah, (Min Bin) Arakan tarihinin en güçlü yöneticilerinden biridir. 1531 yılında tahta geçmiş ve bugün "Arakan İmparatorluğu" olarak bilinen gücü oluşturmuştur. Onun devrinde Arakanlılar İslami ilimlerde hayli yol katetmiş ve siyasi olgunluğa erişmişlerdir.⁷³ Portekizlilerin bölgeye gelmeleri ve Bengal'deki iç savaş, Zabuk Şah'a imparatorluğunun sınırlarını genişletme ve gücünü arttırma imkânını veren iki önemli olaydır. Aslında Portekizliler zaten Zabuk Şah'ın tahta geçmesinden 14 yıl önce bölgede varlık göstermeye başlamışlardı (1517). Zabuk Şah, Mrauk-U'yu surlarla korunan çok güçlü bir şehir hâline getirmiş, sur duvarlarının ve hendeklerinin sağlamlaştırılmasında, silahların güçlendirilmesi ve kurulmasında Portekizlileri de çalıştırmıştır. Portekizlileri, askerleri eğitmede ve farklı ırklara mensup askerleri bir araya getirerek paralı birlikler oluşturmada kullanmıştır. Yine Portekizlilerin yardımıyla geniş bir donanma kurmuştur. Bu donanmada görev alan askerler kendi adamlarıdır, ancak Portekizli denizciler tarafından eğitilmişlerdir. Zabuk Şah, Portekizlilerden azami düzeyde istifade ettiği bu dönemde zamanın en güçlü silahlarına sahip olmuştur. Başarılı olmasındaki ikinci önemli etken ise, daha önce de işaret edildiği gibi Bengal'deki iç savaştır. Bir Afgan olan Şer Şah, 1538 yılı Mart ayında bir süreliğine Gaur'da tutulmuştur. Ancak aynı yılın haziran ayında Humayun komutasındaki Moğollar Gaur'a girmişler, Afganlar da Bihar'a dönmüşlerdir. Güneydoğu Bengal'in başkenti Çittagong, Hüseyin Şah Hanedanı'ndan Mahmut Şah'ın iki rakip yöneticisi, -Şer Şah'ın generali Nogazil ve Humayun'un görevlendirdiği kişi- arasındaki çekişmenin merkezi hâline gelmiştir. İki rakip grup arasındaki çekişme, güneydoğu Bengal'i savunmasız bırakmıştır.

1538 yılında meydana gelen siyasi değişiklikler, Arakan krallarının Bengal'e beslemiş oldukları sadakat ve dostluğu sona erdirdi. Arakan kralları zorba Şer Şah'a ve kendilerine yardımları dokunmayan Moğol yayılmacılara karşı sadık olmak gibi bir zorunluluk hissetmiyorlardı. Çittagong'un idaresini ele geçirmek için birçok farklı grubun birbiriyle

⁷³ "Arakan's place in the civilization of Bay", s. 493.

kıyasıya çarpışmasını fırsat bilen Arakan Kralı Zabuk Şah, kuzeye doğru ilerleyerek Çittagong'un da içinde bulunduğu Doğu Bengal bölgesini 1540 yılında işgal etti.⁷⁴

Çittagong'un Zabuk Şah tarafından işgali, Çittagong'un Pattan Valisi'nin Tripura sarayına kaçmasına neden oldu. Racmala'nın bize verdiği bilgiye göre, vali en az 1.000 kişilik ordusuyla Tripura'ya sığınmıştır. Kaçak Pattan amiri, Tripura Kralı Bijoymanikya'nın bir müdahale ile Çittagong'u Arakanlılardan almasını arzulamaktaydı.⁷⁵ Toungu Hanedanı'na mensup Burma Kralı Tabin Şvehti 1546 yılının soğuk bir gününde Arakan'a saldırdı. Tabin Şvehti'nin silahlarının çoğu batı sahillerinde denize atıldı. Bununla birlikte, kara kuvvetlerinin tamamı bölgeye ulaştı. Ancak Mrauk-U güçlü bir şehirdi. Gelgit sularıyla dolmuş olan çok derin hendekleri vardı. Burayı ele geçirmenin tek yolu duvarlarının yıpranmış olduğu bölümlerdi.⁷⁶ Zabuk Şah şehri çok iyi savunmaktaydı. Mrauk-U'yu işgal etmekte başarısız olan Tabin Şvehti geri dönmek zorunda kaldı.

Zabuk Şah 1546-1547 yıllarında Burma Krallığı'nı ele geçirmekle meşgulken, Tripura Kralı Bijoymanikya Çittagong'u işgal etti. Racmala'nın işaret ettiğine göre 2.000 kişilik ordunun kumandasında bizzat kralın kendisi bulunmaktaydı. Çittagong'un sürgündeki Pattan amiri, beraberrindeki 1.000 kişilik askeri ve mühimmatı ile ilerlemekte olan orduyu takip etti. Bu ortak operasyon başarıyla sonuçlanmış ve Pattan âmiri eski rütbesini tekrar kazanmıştır.⁷⁷

Arakan kayıtlarının verdiği bilgiye göre, Zabuk Şah sadece kaybetmiş olduğu yerleri geri almakla kalmamış, aynı zamanda buraları 1553'teki ölümüne kadar elinde tutmuştur. Ancak Arakan kroniklerinin iddiası, gerek Tripura kroniklerinde gerekse Bengal tarihinde bu iddiayı doğrulayabilecek bir delil olmadığı için kabul görmemektedir. Gerçekte Çittagong, 1546 yılından bir süreliğine Tripura kontrolüne gireceği dönem arasında Pattan valileri tarafından yönetilmiştir. Ancak Şemseddin Ebu Muzaffer Muhammed Şah adını alarak bağımsızlığını ilan eden Bengal Valisi Muhammed Han Sur, görevinden alınmış Çittagong Pattan valisi ile 1554'lerde civarında iş birliğine girerek Çittagong'u yeniden işgal etmiştir.⁷⁸

Zabuk Şah döneminde dini, fikri ve kültürel alanlarda tam bir özgürlük hâkimdi. Temel hak ve özgürlüklere saygı gösterilmekteydi. Zabuk Şah'ın Mrauk-U'da yapmış olduğu camiler, pagodalar⁷⁹ ve anıtlar ne Hint

⁷⁴ S. B. Qanungo, s. 188.

⁷⁵ A.g.e., s. 189

⁷⁶ G. E. Harvey, s. 100.

⁷⁷ S. B. Qanungo, s. 189.

⁷⁸ Rajmala, II, s. 46.

⁷⁹ Pagoda, o bölgede tapınak anlamında kullanılan bir kelimedir. (ç.n.)

ne de İslam mimarisinin özelliklerini taşımaktaydı. Kendine özgü bir üslubu olan bu eserler, bugün “Bengal Müslüman mimarisi” özel adıyla bilinmektedir. Zabuk Şah’ın 1553 yılında ölümünün ardından tahta halk tabakasından Dikka isminde biri geçmiştir. Ancak kötü bir yönetimin sergilendiği bu dönem sadece iki yıl sürmüştür (1553-1555).⁸⁰ Bu zorba idareci, Müslüman ismi de taşımadığına göre, herhâlde bir Budist Magh idi.

Arakan’ın Bengal Sultanı tarafından ikinci kez ele geçirilmesi

Bengal Sultanı Şemseddin Ebu Muzaffer Muhammed Şah, 1554 yılında Çittagong’u ele geçirdikten sonra generallerine aynı yıl güneye, Arakan içlerine, doğru ilerlemeleri emrini vermiştir. Krallarının emrine itaat eden generaller bayraklarını Arakan içlerine kadar taşımışlar ve Arakan kralını Bengal sultanının otoritesini kabul etmeye zorlamışlardır. Arakan üzerindeki zaferini somutlaştırmak isteyen Muhammed Şah, 1554-1555 yıllarında Arakan’da kendi adına para basılması emrini vermiştir.⁸¹ Sultanın Arakan’a bir Pattan valisi atayıp atamadığı, Arakan yönetiminde gözle görülebilir önemli bir değişiklik yapıp yapmadığı ya da Arakan krallarını kendi boyunduruğu altına almakla yetinip yetinmediği ile ilgili kesin bir bilgi mevcut değildir. İlginçtir ki, Arakan’ın Sultan Muhammed Şah tarafından işgali, Arakan kronikleri tarafından göz ardı edilmiştir.⁸²

Muhammed Şah’tan sonra tahta geçen Gıyaseddin Bahadır Şah da (1555-1560) Arakan’da kendi adına para bastırmıştır. Bu da bize bölgenin 1560 yılına kadar Bengal Sultanlığı’nın idaresi altında olduğunu göstermektedir. Arakan kroniklerine göre, Sav Hla (1555-1564) ve Min Sekya (1564-1571) isimlerinde iki kral daha tahta çıkmıştır. Bunların Müslüman ismi taşıyamaları sebebiyle Budist Magh oldukları kabul edilebilir. Arakan kayıtlarının iddiaları doğru ise, bu iki kral Bengal Sultanlığı’nın vassalı konumunda idi. Ancak Bengal’deki siyasi çekişmeler göz önüne alındığında, Pattan yöneticilerinin Bahadır Şah’ın ölümünün ardından Arakan’da kaç yıl daha yönetimde buldukları bilinmemektedir.

İskender Şah (1571-1593)

Zorba hükümdarların kötü yönetimlerinin hüküm sürdüğü yaklaşık 20 yıllık bir duraklama döneminin ardından, 1571 yılında tahta Zabuk Şah’ın oğlu Sultan İskender Şah geçmiştir. O zamanlar Arakan’ın kuzey bölgesi sınırında bulunan Çittagong, Pattanların idaresindedir ve 1580 yılında Tripura Kralı Amar Manikya’nın Pattan garnizonunu yenilgiye

⁸⁰ S. B. Qanungo, s. 193.

⁸¹ A.g.e., s. 192.

⁸² A.g.e., s. 194.

uğratıp bölgeyi kuşatmasına kadar Pattanların idaresinde kalmıştır.⁸³ Bu tarihten sonra Çittagong, Tripura Kralı ve İskender Şah arasında çekişme alanı hâline gelmiştir. Sonunda İskender Şah 1582 yılında bölgeyi fethetmiştir. Arakan Kralı'nın Çittagong'u bu tarihten önce ele geçirmemiş olması mümkün değildir. Çünkü kral, Arakan'ı bir türlü ele geçirememiş Tabin Şivehti'den sonra tahta geçen Burma Kralı Bayin Naung'un (1551-1581) saldırılarını püskürtmeye çalışmakla meşguldü. Ancak Bayin Naung'un Arakan'ı ele geçirmek üzere bir sefer hazırlığı içerisinde olduğu sırada vuku bulan beklenmedik ölümü, doğu cephesindeki Arakan kralını çok rahatlattı. Kral bundan sonra bütün enerjisini Çittagong üzerine yoğunlaştırdı.⁸⁴ Hükümdarların rekabet içerisinde olmalarının tek nedeni topraklarını genişletmek arzuları değildi. Düşmanlıklarının başka bir nedeni daha vardı: Tripura kralı, Arakan'ın Ramu ve Çakarya Valisi Adem Şah'a sığınma izni vermişti. Adem Şah, Arakan kralının gazabına uğramış ve cezadan kurtulabilmek için kendi sorumluluğu altındaki topraklardan kaçmıştı.⁸⁵ İskender Şah sadece Çittagong'u ele geçirmemiş, aynı zamanda kaçak Tripuralılara başkentleri ele geçirilene kadar iyi muamele etmiştir. Savaşın en önemli sonucu, Arakanlılar ile Tripuralar arasında Çittagong'un hâkimiyetini ele geçirme konusunda bir asır boyu sürecek olan mücadeleyi başlatmış olmasıdır. Arakanlılar, Çittagong Tepesi de dâhil olmak üzere Çittagong'un tamamını ele geçirmişler; Tripuraların Çittagong'un kontrolünü tamamen kaybettikleri bir zamanda, yaklaşık bir asır boyunca buranın idaresini ellerinde tutmuşlardır.⁸⁶

Çittagong'un kuşatılmasından sonra Arakanlılar, burayı kendi hâkimiyetleri altına almayı doğal bir hak olarak gören Moğol hükümdarlarının yarattığı tehlikeyle doğrudan yüzleşmek durumunda kaldılar. Dönemin siyasi şartları, İskender Şah'ı Portekizlilerden yardım almaya sevk etti. İskender Şah, Portekizlilere kendi krallığı içerisinde ticari faaliyetlerini kolayca yürütebilmeleri için çok geniş imkânlar sağladı. Ancak Portekizlilerin bitmek bilmeyen talepleri dostane ilişkilerin zedelenmesine neden oldu. Portekizli yağmacı Antonio de Souza Godinha, Arakan kralına karşı silahına sarılmış ve tahminen 1590 yılında Çittagong kalesini kuşatmıştır.⁸⁷ Ancak bu mesele daha sonra anlaşma yoluyla çözüme kavuşmuştur.

Salim Şah (1593-1612)

İskender Şah'ın yerine 1593 yılında oğlu Salim Şah (Min Raza Gyi) geçmiştir. Onun zamanında Arakan, gücünün zirvesine ulaşmıştır. Kısa sü-

⁸³ A.g.e., s. 200-201.

⁸⁴ A.g.e., s. 233-234.

⁸⁵ A.g.e., s. 234.

⁸⁶ A.g.e., s. 239.

⁸⁷ *Kings letter*, H. J. s. 203.

reliğine de olsa Arakan'ın sınırları, Daka ve Sundarbans'tan Molmeyn'e kadar genişlemiştir.⁸⁸ Salim Şah'ın bu kadar geniş topraklara ulaşmasında en büyük pay, Zabuk Şah tarafından Portekizlilere ticari imtiyazlar verilmesi karşılığında onların da orduya dışarıdan katılımları ile kurulan güçlü kozmopolit ordu ve donanmaya aittir. Portekizliler kendi çıkarları için hizmette bulunmuşlardır. Sadakatleri her test edildiğinde ne kadar hain oldukları görülen Portekizliler, iki ucu keskin bıçak gibidirler. İşte bu nedenle, ancak merkezi yönetimin çok kuvvetli olduğu durumlarda kontrol altında tutulabilmişlerdir. Şalim Şah dönemi Arakan tarihinde bir ilke tanık olmuştur. İlk ve son defa olmak üzere Arakanlılar Burmalıları sadece geri püskürtmekle kalmamışlar, aynı zamanda bu ülke topraklarının bir kısmını kendi topraklarına katmışlardır.

Ancak doğudaki Burma tehdidi, Bayin Naung'un ölümü ile azalmıştır. Oğlu Nanda Bayin (1581-1599) zamanında Arakan'a karşı düzenlenmesi planlanan sefer ise ülke içinde patlak veren isyan nedeniyle ertelenmiştir. Daha sonraları kralın ilk kuzeni olan Toungu prensi, Arakan kralına yazmış olduğu bir mektupta Burma kralına karşı ortak bir harekât düzenlenmesini ve ortaya çıkacak ganimetlerin paylaşılmasını talep etmiştir. Arakan'ın göndermiş olduğu ordu, Syriam'ı işgal etmiş ve Toungu'nun kuvvetleriyle birleşerek 1599 yılında Pegu'yu kuşatmıştır. Burada yaşayan halk ve yöneticiler bölgeyi terk etmiş, kendilerine iyi muamelede bulunulacağı vadedilen kral ve sadık oğlu ise öldürülmüştür. Ele geçirilen toprakların ve ganimetlerin paylaşımı sonrasında, Syriam ve Molmeyn de Arakan'ın uzun sahil şeridine eklenmiştir. Bu sefer, Salim Şah'ın mükemmel ordusu ve Portekizli adamları sayesinde başarıyla tamamlanmıştır. Ganimetler arasında Nanda Bayin'in kızı da vardır. Portekizli paralı asker Philip de Brito, başarılı geçen Pegu seferinin ardından Arakan kralı tarafından Syriam valisi tayin edilmiştir.⁸⁹

Kuzeybatıda gittikçe güç kazanmaya başlayan Moğollar ile kalıcı bir çözüme varmak artık zorunlu olmuştur. Portekizliler bu durumdan en iyi şekilde istifade etmeyi başarmışlar ve bu dönemde Arakan kralının başına büyük dertler açmışlardır. Bu durumun ardından Arakanlılar ve Portekizliler arasındaki dostane ilişkiler birden düşmanlığa dönüşmüştür. 1602 yılında Portekizliler, Bakla kralından Sondip'i almış, Sondip'in ele geçirilmesi, Arakan kralı için ciddi bir güvenlik tehdidi olarak algılanmış ve kral gerekli adımları atmaya başlamıştır. Portekizliler Diang'dan çıkarılmışlar ve Sondip 1603 yılında Portekizlilerden geri alınmıştır. Bu gelişmelere rağmen Portekizlilerin korsanlık faaliyetleri engellenememiştir. İki taraf arasındaki düşmanlık da çok uzun sürmemiş ve kısa za-

⁸⁸ G. E. Harvey, s. 111-113.

⁸⁹ A.g.e.

manda uzlaşmaya varılmıştır. Arakan kralı, Portekizlilerin kendi krallığında kalmalarına izin vererek Sondip'i Portekizlilere geri vermiştir.⁹⁰ Uzlaşma ile sonuçlanan barış yılları, Portekizlilerin ihtiyaç duydukları gücü toplamalarında çok büyük rol oynamıştır. Krallığın farklı yerlerinde yine düşmanca faaliyetlerde bulunmaya başlamışlar, Portekizlilerin bu düşmanca davranışlarına bir son vermeyi hedefleyen Arakan kralı, Portekiz üslerini yok etmeyi planlamıştır. 1607 yılındaki olaylarda 600 kadar Portekizli öldürülmüş, bir kısmı ise kaçmayı başarmıştır. Bunlardan biri de Sebastio Gonzales'tir.

Bu dönemde Sondip Adası, Manuel de Mattos isminde bir Portekizli tarafından yönetilmektedir. Mattos'un 1607'de ölümünün ardından Mattos'un ikinci komutanı olan Fatih Han'a adada bağımsız Müslüman bir sultanlık kurmak için büyük bir fırsat doğmuştur. Sebastio Gonzales, Sondip'in Fatih Han'dan alınması için Bakla kralı ile bir anlaşma yapmıştır. Sondip, 1609 yılında tekrar Portekizliler tarafından işgal edilmiştir. Burada yeniden bir Portekiz üssünün oluşması, Arakan kralını harekete geçirmiştir. Salim Şah'ın 1612'de ölümüyle Portekiz sorununu çözümsüz kalmıştır.

Salim Şah dönemi Arakan tarihinin en parlak dönemlerindedir. Zabuk Şah Arakan'da başarılı bir dönemin temellerini atmış, ancak bu başarıyı pekiştiren, kendisinden 40 yıl sonra iş başına gelen Salim Şah olmuştur.

Hüseyin Şah (1612-1622)

Salim Şah'tan sonra yerine en büyük oğlu Hüseyin Şah (Min Hamaung) geçti. Bengal üzerindeki Moğol etkisi hem Hüseyin Şah hem de Sondip Valisi Gonzales tarafından büyük bir tehlike olarak görülmekteydi. Çittagong da dâhil olmak üzere Güney Bengal üzerinde hak iddia eden Moğollara karşı Portekizliler ve Arakanlılar arasında tekrar doğal bir yakınlaşma meydana geldi. Moğol Valisi İslam Han'ın Bhulua'yı (Noakhali) ele geçirmesinin ardından Arakanlılar ile Moğollar doğrudan ilişkiye girdiler. Bundan dolayı Hüseyin Şah Portekizli Vali Gonzales ile olan sorunlu ilişkilerini kısa zamanda çözüme kavuşturarak Portekizliler ile bir ittifak arayışına girdi. Kurulan ittifak sonucunda 1614 yılının Aralık ayında Bhulua'ya saldırıya geçildi. Hüseyin Şah, beraberinde Portekiz kara kuvvetlerinin ve 700 savaş filinin olduğu büyük bir askerî güç ile karadan ilerlemeye başladı. Gonzales'in deniz kuvvetleri ile bir bölgede buluştular. Bhulua'nın Tanadar'ı Moğol Abdülvahid bu güce karşı koymanın mümkün olmadığını anlayınca, Portekiz-Arakan savaş gemilerinin ulaşamayacağı bir bölgeye, yani kuzeydeki Dakatya Nehri'ne

⁹⁰ S. B. Qanungo, s. 316.

ve Maçva Hal mevkiine doğru geri çekilmeye başladı. Abdülvahid'in bu geri çekilişi, Portekiz ve Arakan ortak gücünün Bhulua'yı ele geçirdikten sonra Dakatya Nehri'ne doğru ilerlemesini kolaylaştırdı. Ancak bu aşamada Gonzales güçlerinin ittifakı bozmak istemesi nedeniyle müttefik güçlerin kendi aralarında problemler ortaya çıktı. Arakan kralı, Portekizli amiralin yeğeni Antonio Carvalho'nun da içinde bulunduğu Portekizli görevlileri tutukladı. Buna karşılık Antonio Carvalho da misilleme olarak Arakan donanmasındaki bazı görevlileri esir aldı. Bölgedeki savaş toplarını ve ganimetleri yağmaladı, Arakan kralını bölgede yalnız bırakarak Sondip'e döndü. Abdülvahid de bu durumdan istifade etmekte gecikmedi. Arakanlılar ile Portekizliler arasında yaşanan bu problemler sırasında ihtiyaç duyduğu mühimmatı edindi. Dakatya'yı geçti ve Arakan kralını zor durumda bırakan bir karşı saldırıda bulundu. Arakan kralı, birçok askerini ve savaş fillerini Moğol ordusunun yağmalamasını kolaylaştıracak şekilde geride bırakarak apar topar Feni Nehri'ne geri çekilmek zorunda kaldı.⁹¹

Sondip'in ele geçirilmesi, bölgedeki Portekiz varlığının güçlenmesine neden oldu. Portekizliler Çittagong ve Pegu'yu kendilerine üs yaparak Bengal Körfezi'nin bütün doğu sahillerini ele geçirme planları yapmaya başladılar. Bhulua seferinde Gonzales'in, sonrasında da Syriam'da bağımsızlığını ilan eden Philip de Brito'nun ihanetine uğrayan Arakan kralı, onların üslerini ortadan kaldırmaya karar verdi. 1615 yılının ilk aylarında Sondip Adası'nı kuşattı. Gonzales çok zor durumda kaldı. Buradaki gücünü koruyabilmek için ihtiyaç duyduğu yardımı elde etmek amacıyla Goa'ya gitti. Gonzales'in yardım isteği geri çevrilmedi. 3 Ekim 1615'te Goa valisi tarafından yollanan ve Dom Francisco de Menazes Rov'o'nun emri altındaki donanma Arakan'a vardı. Bu arada Arakan kralı Portekiz kuvvetlerine karşı Hollandalılar ile iş birliğine girdi. 15 Ekim'de müttefik Hollanda ve Arakan kuvvetleri Portekiz deniz gücüne saldırdı. Her iki tarafta da büyük kayıplara neden olan bu deniz savaşı sonrasında Portekizliler yenilgiye uğradı. Emirlerine itaat edecek tek bir kişi bile bulamayan Gonzales, Sondip'ten çekildi. Cesaretlerini yitiren ve kendi aralarında anlaşmazlığa düşen Portekizliler, adanın Arakan tarafından kuşatılmasına engel olmadılar. Arakan 1615 yılında Sondip'i yeniden fethetti ve bölgede güçlü bir donanma oluşturarak dinî bir imparatorluk kurmayı hedefleyen Portekizlilerin hayallerini suya düşürmüştü.⁹²

Doğu cephesindeyse Syriam ve Pegu, Burma Kralı Anaupetlun'un eline geçti. (1605-1628). Ancak Burma kralının doğuda Siam ile meşgul olması, Hüseyin Şah'ı bir süreliğine de olsa rahatlattı. Sondip'i geri almış, Por-

⁹¹ Muhammed Mohar Ali, s. 328-339.

⁹² S. B. Qanungo, s. 318-319.

tekiz ve Burma tehlikesini de bir müddetliğine savuşturmuş olan Arakan kralı, Bhulua'ya saldırdı. Abdülvahid, bir önceki seferde olduğu gibi, Dakatya Nehri'ne çekildi. Ancak Abdülvahid'in oğlu Mirza Nureddin, Arakan güçlerine karşı bir tuzak hazırlığına girdi. Önemli sayıda atlı askerle nehir kıyısındaki bir bataklık civarına saklandı. Arakan kralı bu bölgeye geldiğinde, Nureddin'in adamlarının saldırısına uğradı. Abdülvahid de diğer taraftan saldırıya geçince Arakan güçleri çok zor durumda kaldı. Kurtulmak için çabalasalar da bataklığa girmek zorunda kaldılar. Çok sayıda asker öldürüldü. Bazıları kaçmayı başarsa da Arakan kralı beraberindeki yeğeni ile birlikte bataklığa saplandı. Tam bir bozguna uğrayan kral, kendi canını bağışlaması karşılığında beraberindeki askerleri, yeğenini, savaş fillerini ve silahları Moğollara vermek için yalvardı. Kralın bu isteğini kabul eden Abdülvahid, Arakan kralının yalnız başına Çittagong'a doğru yola çıkmasına izin verdi.⁹³

Moğol Valisi Kasım Han, Şubat 1616'da Abdülnebi kumandasında bir ordu göndererek Arakan kralını Çittagong'dan çıkarmak ve burayı ele geçirmek istedi. Arakan kralı, Moğol kuvvetlerinin ilerleyişi devam ederken Sitakund yakınlarında Hatgar mevkiinde bir kale inşa etti ve bu kaleyi yaklaşık 1.000 savaş gemisinin getirdiği mühimmat ile destekledi. Abdülnebi başlangıçta ani bir saldırı düzenleyerek kaleyi ele geçirmeyi denedi ancak bunda başarılı olamadığı için kaleyi kuşatmaya karar verdi. Lakin kuşatma uzun sürdüğünden yiyecek stokları tükenen Moğollar, kuşatmayı aynı yılın mayıs ayına erteleyerek Bhulua'ya dönmek üzere ayrıldılar.⁹⁴

Moğolların 1616 yılında başarısızlıkla sonuçlanan Çittagong kuşatması, Hüseyin Şah'ın sınır politikasında birtakım değişiklikler yapmasına neden oldu. Çittagong'un kuzeyinde dağ sıraları ve sahil şeridi arasındaki bölgede yaşayanları buradan uzaklaştırdı. Bu bölgeleri ağaçlandırarak Moğollara karşı doğal bir savunma hattı oluşturmaya çalıştı. Sondip'in ele geçirilmesinden sonra Portekizliler daha asi davranmaya başladılar. Hüseyin Şah Portekizlileri kendi emrinde çalıştırmaya başlamıştı. Moğollar tarafından denizden gelebilecek muhtemel bir saldırıda gerekli yardımı sağlamaları karşılığında Diang Limanı Portekizlilere tahsis edildi. Bu durum, Diang'ın bir Portekiz yerleşim yeri olmasına ve korsanlık faaliyetlerinde üs olarak kullanılmasına neden oldu.

Hüseyin Şah Arakan'ın en büyük ve en başarılı kralı olma ünvanını hak etmiştir. Krallığında meydana gelen isyanları bastırarak, Portekiz gücünü baltalamış, Moğol ordusuna kafa tutmuş ve Burmalıların saldırgan tutumlarını değiştirmiştir.

⁹³ Mohammed Mohar Ali, s. 330-331.

⁹⁴ A.g.e., s. 331.

II. Salim Şah (1622-1638)

Hüseyn Şah'ın ardından 1622 yılında oğlu II. Salim Şah (Tiri Tudama) tahta geçti. Portekizliler Arakan için eskisi kadar büyük bir tehdit oluşturmuyorlardı. II. Salim Şah Portekizlilerin Diang'da sürdürmekte oldukları korsanlık faaliyetlerine göz yummaktaydı. Zira bu bölgedeki Portekizliler Moğol tehlikesine karşı önemliydi. Bununla birlikte II. Salim Şah, 1624 yılında kısa bir süreliğine Daka'ya gelmiş olan Moğol prensi Şah Cihan'a bir mektup gönderdi. Salim Şah büyük bir tevazu ile yazmış olduğu mektubunda Moğolların kendisini kul köle olarak görmelerini istemekteydi. Ayrıca yüce Tanrı'nın ismi üzerine yemin ederek kendisine verilecek bir göreve her daim hazır olduğunu ve bu görevi hakkıyla yerine getireceğini yazmaktaydı.⁹⁵ Hiç şüphesiz bu, siyasi bir hamle idi. Arakan yöneticisi, Şah Cihan eyaletten çekilir çekilmez babasının uzun zaman önce başlatmış olduğu Bengal akınlarına devam etmeyi hedeflemekteydi. Şah Cihan Bengal'e geldi. Babasına karşı bir isyan hazırlığına başladı. Şah Cihan isyanından sonra Bengal Valisi Mahabat Han'ın isyanı Bengal'i zor durumda bıraktı. Bu, Arakan kralı için bulunmaz bir fırsat idi. Kral hiç zaman kaybetmeden Bhulua üzerine yürüdü. Bölgeyi yağmaladı ve çok miktarda ganimetle geri döndü.⁹⁶ Mahabat Han'ın olmadığı bir zamanda Bengal'e yeni bir sefere çıktı ve Daka'ya kadar ilerledi. Bir kayda göre, şehre girdi, her yeri yakıp yıktı ve çok sayıda tutsak ile geri döndü.⁹⁷

Arakan'ın Çittagong valisi, 1630 yılında Moğol valisinin Portekizlilerle gizlice bir anlaşma yaptığı ve amaçlarının Çittagong'daki Arakan yönetimine son vermek olduğu haberini aldı. Durumdan haberdar edilen II. Salim Şah, 540 kadırganın hazırlanması ve tam güç Dianga Limanı'na ilerlenmesi emrini verdi.⁹⁸ Kaptan, aynı zamanda Portekizlilere ansızın saldırarak onları esir almakla görevlendirilmişti. Denizde başarısız olması hâlinde, limanı kuşatma altında tutması istendi. Bu arada Arakan'ın Portekizli yerleşimcileri bu gelişmelerden haberdar oldular ve bir elçi göndererek hemşerilerini durumdan haberdar ettiler.

Bir müddet Diang'da vaiz olarak görev yapmış Portekizli keşiş Manrique, kralı sakinleştirmek ve bu harekâttan vazgeçirmek için Arakan mahkemesine geldi. Keşiş Manrique, 2 Temmuz 1630'da tarihi seyahati için Diang'tan Arakan'a gitmek üzere yola koyuldu. Keşiş görevini başarıyla tamamladı, çünkü zaten batıda artarak devam eden Moğol tehlikesi ve Burma'nın eski gücüne kavuşmakta olması bu harekâta izin ver-

⁹⁵ Baharistan-i Ghaibi, Cilt 1, s. 710-711.

⁹⁶ Baharistan-i Ghaibi, Cilt 11.

⁹⁷ *History of Bengal*, Cilt 11, Dhaka University, 1948, s. 314.

⁹⁸ Manrique 1, s. 90.

medi. Arakan kralı, Diang'a göndermiş olduğu donanmayı geri çağırıldı. Manrique, Arakan seyahatini anlattığı kitabında Müslümanlar için onur kırıcı ifadeler kullanmaktan çekinmemiştir.

II. Salim Şah döneminde Portekizlilerin körfezdeki faaliyetlerinde artış olmuştur. Maghlar ve Rohingyalar da bu isyanlarda yer almışlardır. Ancak Portekizli korsanlar köle avlama konusunda çok ileri gitmişlerdir. Arakanlılar bu seferlerde Portekizlilere nazaran çok az yer almışlardır.⁹⁹ Portekizli denizciler, aşağı Bengal'de insanlık dışı zulümler gerçekleştirmişlerdir. İnsanların mal ve mülklerine zarar vermelerinin yanı sıra binlerce kadın, erkek ve çocuğu yurtlarından koparıp köle olarak satmışlardır. Birçoğunu zorla Hristiyanlaştırmışlardır. Masum denizciler, tüccarlar ve seyyahlar Frenk korsanlarının estirdiği terör havası içinde yaşamışlardır.

II. Salim Şah, Endonezyalı yerleşimciler için köleye ve pirince ihtiyaç duyan Batavya'daki Hollandalılar ile dostane ilişkiler kurmuştur. Hollandalılar, Mrauk-U'da Arakanlılar ile ticaret yapabilmek için fabrika açmışlardır.¹⁰⁰ II. Salim Şah döneminde, 1631-1635 yılları arasında çok büyük bir kıtlık olmuştur.¹⁰¹ Her şeyin fiyatı dört katına çıkmıştır. Kıtlığın başlıca sebebiyse peş peşe birkaç yıl yeterli ürün alınmamış olmasıdır.

⁹⁹ A.g.e., s. 286.

¹⁰⁰ "Studies in Dutch Relations with Arakan", *JBR*S, Fiftieth Anniversary Publications, Cilt 2, s. 69-70.

¹⁰¹ A.g.e., s. 81.

IV. BÖLÜM
ARAKAN İMPARATORLUĞU'NUN
GERİLEMESİ VE ÇÖKÜŞÜ

Arakan Tahtının Narapati Tarafından Zorla Ele Geçirilmesi

II. Salim Şah'ın 1638 yılında saraydaki bir entrika sonucu ölümünün ardından Arakan'ın altın çağı sona ermiş ve imparatorluğun gerileme dönemi başlamıştır. II. Salim Şah'ın yerine oğlu Meng Sani geçmiştir. Ancak çok geçmeden, dul kraliçenin sevgilisi tarafından öldürülmüştür. Meng Sani'yi öldüren ve halkın arasından gelen bu kişi, tahtı gaspetmiş ve Narapati ünvanını almıştır.¹⁰² Narapati her ne kadar halkın istek ve şikâyetleri doğrultusunda hareket ederek onların desteğini kazanmaya çalışsa da başarıya ulaşamamıştır. Bir Budist Magh olan Narapati'nin gaspettiği güç, çok geçmeden Müslümanlar aleyhine dönmüş ve kökleri derinlerde olan bir komplo hâline gelmiştir.

Sonuncu kralın kardeşi ve Çittagong Valisi Matak Rai (Kemal),¹⁰³ bu durumdan istifade ederek bağımsızlığını ilan etmiş ve Narapati'yi tahttan indirme teşebbüsünde bulunmuştur. Ancak Kemal'in bu çabası, deniz gücünün yeterli olmayışı nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmış ve Kemal, Moğolların elinde bulunan Bhulua'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Kemal Bhulua'ya yaklaştığında, 200 civarında savaş gemisinden oluşan Arakan donanması, Feni Nehri'ne kadar onu takip etmiş ve nehri geçmesini engellemeye çalışmıştır. Moğol kuvvetleri, Arakan kuvvetlerini yoğun top ateşine tutarak geri çekilmelerini sağlamıştır. Bu sayede Kemal, Feni Nehri'ni güvenli bir şekilde geçmeyi başarmış ve beraberindeki ailesi ve 9.000 kişilik yandaşı ile Cihangirnaragar'a ulaşmıştır.¹⁰⁴

Bununla birlikte Narapati, ne Kemal'i ortadan kaldırma arzusundan ne de 650 farklı gemi ile Bengal'e gerçekleştirilecek seferin hazırlıklarından vazgeçmiş değildir. Bengal'in Moğol Valisi İslam Han, Daka'dan çok seri bir şekilde ilerleyerek düşman kuvvetleri ile karşılaşmıştır. Ordusunu ve

¹⁰² Muhammed Mohar Ali, s. 368.

¹⁰³ A.g.e., s. 441 ve S. B. Qanungo, s. 371.

¹⁰⁴ Abd al-Hamid Lahavri, Badşah Nama, s. 118.

donanmasını Meghna Nehri kıyısına doğru harekete geçirmiştir. Her ne kadar Arakan ordusu nehrin koylarına girebildiyse de daha içerilere kadar girmeye cesaret edemeyerek geri çekilmiştir.¹⁰⁵

Kemal'in Cihangirnağar için yola çıkmasından önce Çittagonglu Portekizliler de onun yanında yer almıştır. Narapati'nin intikam alabileceği endişesiyle yerlerini terk etmiş ve alt kıtada Portekiz varlığının olduğu diğer bölgelere göç etmişlerdir. Bunun sonucunda Portekizliler tarafından zorla köleleştirilmiş yaklaşık 12.000 Bengalli kaçarak evlerine geri dönmüştür. Ancak daha sonraları Portekizliler de yavaş yavaş Çittagong'a geri dönmeye başlamışlardır.¹⁰⁶

Tadomintra ve Sanda Tudamma

Narapati'nin yerine 1645 yılında yeğeni Tadomintra geçti. Onun devrinde, bir Hollandalı yerleşimcinin gemisi ve mürettebatıyla birlikte kral tarafından ele geçirilmesi ve Hollandalıların Mrauk-U'daki fabrikalarını kapatmak zorunda kalmaları sebebiyle Hollandalılarla ilişkiler bozuldu.¹⁰⁷ Tadomintra'nın kötü idaresi nedeniyle Arakan halkı bu dönemde zor günler yaşadı. İçeride birtakım memnuniyetsizlikler ortaya çıktı. İşte bu nedendir ki kral, Çittagong'un kuzeybatı sınırının Moğollar tarafından işgal edilme tehlikesine karşı Portekizlilerle iş birliğine girdi. Çittagong'un savunması için Portekizlilere verilen tam destek ve duyulan tam itimat nedeniyle çok geçmeden bu bölge Portekizli denizcilerin uğrak yeri hâline geldi.¹⁰⁸ Bunun yanı sıra Arakan kralı, Barisal bölgesine deniz seferi düzenlemek gibi bir hata yaptı. Bu seferde Arakan ağır bir yenilgiye uğradı ve geri çekilmek zorunda kaldı. 1652 yılında ülke yönetimine Tadomintra'nın oğlu Sanda Tudamma geçti. Yeni kral döneminde Batavya ile yapılan anlaşmadan sonra Hollandalılar, Mrauk-U'da yeni bir fabrika açtılar.

Şah Şuca'nın Arakan'a Kaçışı

Moğol İmparatoru Şah Cihan, Eylül 1657'de ciddi şekilde rahatsızlandı. Bu durum, kralın dört oğlu Dara Şaykho, Şuca, Aurangzeb ve Murat arasında meydana gelmesi muhtemel bir iç savaşın işaretçisi idi. Beklediği gibi de oldu. Bu savaştan Aurangzeb galip çıktı. Kardeşi Şah Şuca, Aurangzeb'in otoritesine boyun eğmeyince aralarındaki çekişme iyice alevlendi ve Şah Şuca ağır bir yenilgiye uğradı. Şah Şuca, Aurangzeb'in başkumandanlarından Mir Cumla'nın ordusuna karşı gelebilecek gücü olmadığını anlayınca 1660'ta Arakan Krallığı'na sığındı. Arakan'a aile-

¹⁰⁵ A.g.e., s. 120.

¹⁰⁶ Muhammed Mohar Ali, s. 369.

¹⁰⁷ "Studies in Dutch Relations with Arakan", s. 79.

¹⁰⁸ S. B. Qanungo, C. I, s. 272.

si ve yandaşlarından oluşan bir heyet ile gelen Şah Şuca, Arakan kralından kendisinin hoş karşılanacağı ve bir gemi ile son günlerini geçirmek istediği Mekke'ye götürüleceği yönünde söz almıştı. Ancak Arakan kralı vermiş olduğu sözü tutmadı. Şah Şuca'nın kızı ile zorla evlendi ve sahip olduğu değerli eşyaları ve mal varlığını ele geçirmeye çalıştı. Çok zor durumda kalan Şuca, krallıktaki Müslüman askerlerin ve saraydaki bazı adamların yardımını alarak bir darbe girişiminde bulundu. Başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimin ardından Pegu'ya kaçmaya çalıştı, fakat yakalandı. Arakan kralı ile zorla evlendirilmiş olan kızı da dâhil olmak üzere ailesindeki diğer fertlerle birlikte zalimane bir şekilde öldürüldü. Prens'in Arakan'a sığınması ve ardından başına gelen olaylar uzun süre dilden dile dolaşarak büyük bir dedikoduya dönüştü. Bu durumu Benier'in ifadesi ile şu şekilde özetlemek mümkündür:

“Her biri olayı bizzat yaşamış olmalarına rağmen, Şah Şuca'nın başına gelenlerle ilgili pek çok kişiden farklı hikâyeler işittim. Bunlardan bir kısmı prensin katledildiğini ve vücudunun tanınmayacak hâle getirildiğini iddia etmektedir. Bu bölgedeki Hollandalıların işletmekte oldukları fabrikada çalışan bir kişiden aldığım mektupta da aynı olaydan bahsedilmektedir. Olayla ilgili büyük bir belirsizlik vardır. Delhi'deyken de kulağımıza birçok dedikodu gelmiştir. Söylenildiğine göre prens, Massipatam'a (Masalipatam)'a varmıştır. Golkonda ve Visapur kralları tüm güçleriyle onu desteklemiştir. Diğer bir dedikodu ise onun İran'da olduğu ile ilgilidir. Önce Şiraz'da, ardından da Kandahar'da Kabil Krallığı'nı işgal etmek üzereyken görülmüştür. Benim düşünceme göre, bize aktarılan bu bilgilerden hiçbiri doğru değildir. Şahsen ben, bir Hollandalı tarafından yazılmış olan mektuba büyük önem atfetmekteyim. Bu mektuba göre prens kaçmak üzereyken öldürülmüştür. Bengal'den Massipatam'a birlikte seyahat ettiğim bir adamının ve şu an Golkonda kralının hizmetinde olan bir şahsın vermiş olduğu bilgiye göre ise prens ölmüştür. Delhi'de gördüğüm, doğrudan İsfahan'dan gelmekte olan Fransız bir tüccar, prensin İran'da bulunduğuyla ilgili herhangi bir bilgiye kesinlikle rastlamadığını ifade etmektedir. Öyle anlaşılmaktadır ki, prene ait olduğu bilinen kılıç ve hançer ölümünden hemen sonra bulunmuştur. Eğer prens ormana kadar gidebilmeyi başardıysa, bazı insanların iddia ettiği gibi, kaçmayı başarmış olabilir. Belki haydutların eline geçmiştir. Belki de ülke ormanlarında kaplan ve fillere yem olmuştur.”¹⁰⁹

Bu son olaydan kısa bir süre önce Bengal'in Moğol valisi, genç prensin kendilerine teslim edilmesi ile ilgili acil bir mesaj göndermiştir. Sanda Tudamma bu mektuba gereken önemi vermemiş, hatta Moğol elçiyi hapse attırıştır. Sonrasında kendisine karşı girişilecek bir saldırıdan korktuğu

¹⁰⁹ Benier, s. 169.

için Diangalı Frenkleri destekleyerek Bengal'e akın yapılması için teşviklerde bulunmuştur. Böylece 1664 yılında Daka Nehri'ne doğru yola çıkan gemiler 240 tekneden oluşan bir Moğol filosunu yenerek ilerlemişlerdir.

Çittagong'un Moğollar Tarafından İşgali

Kuç Bihar'ı işgal ederek konumunu iyice pekiştiren Aurang-zeb, Kamrup'u kuşatıp Assamlıları da etkisiz hâle getirdikten sonra artık bütün gücüyle Arakan üzerine yoğunlaşabilirdi. Çittagong'un ele geçirilmesiyle amaçlanan şey, Frenk-Magh yağmasına bir son vermektir. Yapılan bütün hazırlıklar da bunun içindi. 1664 yılında Bengal'de vali olan Şaista Han, Hollandalıları Arakan'dan çekilmeye zorlamaktaydı. Aksi takdirde Hollandalıların Bengal ile olan ticari ilişkileri tehlike altına girecekti. 1665 yılının Kasım ayında Hollandalılar dört geminin alabileceği ne kadar yük varsa hepsini yanlarına alarak Mrohaung (Mrauk-U) fabrikasını taşıdılar. Arakan kralı olan bitenin farkına varmadan çoktan gözden kaybolmuşlardı.

Şaista Han, ilk olarak 12 Kasım 1665'te Ganj ağzında bulunan ve stratejik öneme sahip Sondip Adası'na saldırdı ve Arakan akınları başlamadan evvel orayı ele geçirdi. Sondip'in ele geçmesiyle Şaista Han son hazırlıklarıyla daha da ileri gitmeyi hedefledi. Çittagong Frenklerini Arakan kralının yanında yer almaktan vazgeçirerek kendi tarafına geçmeleri hususunda ikna etti. Frenklerin Moğolların tarafında yer almaları için birçok neden vardı. En önemlilerinden biri ise, Şaista Han'ın Frenklerle ilişkisini duyan ve Sondip'in Moğollar tarafından ele geçirilmesinin sonuçlarından endişe eden Arakan kralının Çittagong valisine, Frenkleri kontrol altına almak ya da katletmek amacıyla Arakan içlerine doğru sürmeyi emretmişti.¹¹⁰ Bu planı haber alan Frenkler, 19 Aralık 1665'te Çittagong'da birçok Arakan gemisini ateşe verdiler. Yaklaşık 40-50 Jalba botu da Noakhali'de Moğolların eline geçti.¹¹¹

Frenklerin ihanetinden sonra Arakan'a ani bir sefer gerçekleştirilmesine karar verildi. Karadan ilerleyecek kuvvetlere Buzrug Ummad Han, "Imperial Navara" isimli kuvvetlere İbn-i Hüseyin ve Muhammed Bey Abakaş komuta edecekti. Zamindar filosunun idaresi Münevver Han'da, Frenk donanmasının kumandası ise Kaptan Moor'da olacaktı. Deniz kuvvetlerinin nehirlerden ve denizden ilerlemesine ve kara kuvvetleri ile sürekli temas hâlinde olmasına karar verildi. Şaista Han, arkada kalıp sefere katılan tüm kuvvetlerin hazırlıklarının eksiksiz olarak yerine getirilip getirilmediğini kontrol edecekti. Bu arada, Çittagong'un eski valisi Kemal ve Şah Cihan zamanında Daka'ya kaçan yandaşları, Arakan ordusunun kara kuvvetlerinde görev almıştı.¹¹²

¹¹⁰ Muhammed Mohar Ali, s. 440.

¹¹¹ A.g.e.

¹¹² A.g.e., s. 441.

Arakanlılarla ilk deniz çatışması 23 Ocak 1666'da Kumira yakınlarında gerçekleşti. Arakanlılar bozguna uğratıldı. Ancak kısa süre sonra Arakan jalbaları, geride bekleyen büyük gemilerle birleşti. İki taraf arasında uzun süren çatışmalar meydana geldi. Ertesi sabah ikinci bir deniz çatışması daha oldu. Arakan güçleri bu çarpışmada da bozguna uğrayarak Karnafuli Nehri'ne girdi. Müslüman kuvvetler de onları takip ederek Karnufuli Nehri'ne geldi ve nehrin ağzını kapattı. Aynı gün kara kuvvetleri hızla ilerleyerek nehir kıyısına yardıma geldi. İbn Hüseyin, Karnufuli'ye girdi ve Arakan gemilerine ağır bir darbe vurdu. Kaptan Moor ve diğer Moğol askerler de diğer yönlerden gelerek çarpışmada yerlerini aldılar. Meydana gelen büyük çarpışmada Arakanlılar ağır bir yenilgiye uğradılar. Birçoğu öldürüldü, diğer bir kısmı da gemilerini bırakarak kaçtı; bazıları da teslim oldu. Gemilerin çoğu ya yandı ya da Moğol donanmasına katıldı. Bu şekilde ele geçirilen 135 gemi ile Moğol donanmasındaki gemi sayısı arttı. Arakan kalesi kara kuvvetlerinin eline geçti. Aynı zamanda kralın amcasının oğlu olan yönetici, 26 Ocak'ta teslim oldu ve hapse atıldı.¹¹³

Magh baskısı ile evlerinden sürülmüş ve hapsedilmiş çok sayıda Bengalli evine geri döndü.¹¹⁴ Nehrin öte tarafındaki kalede bulunan Maghların bir kısmı kaçtı, bir kısmı da Müslümanlara esir oldu. Buzrug Ummed Han 27 Ocak'ta Çittagong'a girdi. Çittagong'un ele geçirilmesinin ardından güney Çittagong'u da kontrol altına almak için Mir Murtaza kumandasında yeni bir sefer düzenlendi. Murtaza zor yollardan geçerek, balta girmemiş ormanları aşarak 12 günlük bir yolculuk sonrasında Ramu'ya ulaştı. Arakan kralının kardeşi Ravli'nin yönetimindeki bu bölgeyi ele geçirdi. Tutuklu bulunan birçok Müslüman'ın serbest bırakılmasını sağladı.¹¹⁵ Böylece bölgede korsanların kolu kırıldı ve Müslüman hâkimiyeti yeniden başladı.

Chittagong'un düşüşü Arakanlılar için büyük bir darbeydi. Bundan sonra Arakan eski gücünü kaybetti. Çittagong ve Ramu bir daha asla Arakan hâkimiyetine girmedi. Arakanlılar, Frenklerin ihaneti ile kendileri için önemli bir müttefiki kaybetmiş oldular. Aslına bakılırsa Arakan İmparatorluğu'nun çöküş tohumları, Sanda Tudamma'nın Şah Şuca ile beraberindeki çok sayıda Müslüman'ı katletmesi ile atılmış oldu. Ölümü ile birlikte ülke, 100 yıl sürecek büyük bir kargaşaya sürüklendi.

Arakan'ın Bodavphaya Tarafından İşgali

Çittagong'un kaybedilmesinden sonra Mrauk-U Hanedanı'nın toprakları, bugünkü Akyab, Kyaukpyu ve Sandovay sınırlarına kadar küçülmüş oldu. Aşağı Burma'daki bu alanlar I. Salim Şah döneminde kazanılmış, II.

¹¹³ A.g.e., s. 442.

¹¹⁴ Malavis Khadim Hussain ve Abdul Hayy, *Alamgir Nama*, Kalküta, 1868, s. 953.

¹¹⁵ A.g.e., s. 955.

Salim Şah döneminde Burmalılar tarafından geri alınmıştı. Arakan artık doğal sınırlarına ulaşmıştı. 250 yıl önce Müslümanlar tarafından fethedildiği zamanlardaki sınırlarına bir daha asla ulaşamadı.¹¹⁶

Sanda Tudamma'nın ölümünden sonra ülke, 1784 yılında Burmalılar tarafından işgal edilinceye kadar 26 kral tarafından yönetildi. Çittagong'un düşüşü (1666) ve Sanda Vizaya (1710) arasında, her biri ortalama 2,5 yıl tahtta kalan 10 kral yönetime geldi. Sanda Vizaya ve Nara Abaya (1742) arasında ortalama tahtta kalma süresi iki yıldır. 1784 yılına kadar sadece son yedi kral üç yıl süreyle tahtta kalabildi. Bağımsız Arakan'ın son yüzyılı iç çekişmelerle geçti. Arakan kralına hizmet eden Müslüman okçu birliği Kamanlar, yüksek mevkilere geldiler ve Kuzey Hindistan'dan gelen yeni askerî gruplar tarafından da desteklendiler. 1666'dan 1710'a kadar geçen sürede Arakan'ın siyasi kontrolü tamamıyla onların eline geçti.¹¹⁷ Bu dönemde, onların desteği ile 10 kral tahta geçirildi. 1692'de sarayı ateşe verdiler ve 20 yıl boyunca gittikleri her yeri yakıp yıktılar.¹¹⁸

Son olarak Budist Sanda Vizaya tahta geçti (1710-1731) ve Kamanları Ramri'ye sürdü. Ramri'de, Tinganet ve Akyab yakınlarındaki Taregon'da hâlâ Kamanların soyundan gelen insanlar yaşamaktadır (Kaman, Farsçada yay demektir.). Arakanca konuşan ve Müslüman olan olan bu insanlar. Afgan kimliklerini de kaybetmiş değillerdir.¹¹⁹

Sanda Vizaya öldürülmüştür. Bu şekilde birçok kral öldürülmüş ve sonunda bir iç savaş çıkmıştır. Son iki kral, Sanda Tadita (1777-1782) ve Tamada (1782-1785) Müslüman'dı ve Sanda Vizaya zamanında Ramri'ye sürülen Kaman okçularının soyundan gelmekteydi. Harvey'e göre, "Son kral Tamada (1782-1785) yeryüzünün ilk kralının ismini taşıırken, çelişkili bir şekilde güçsüzdü. Belki de küçük görülen Ramri ırkından geldiği için böyleydi."¹²⁰

Bir grup toprak sahibi, Ava'ya giderek müdahale talebinde bulundu. Tarihçi Harvey, Arakanlı toprak sahiplerinin Burma'ya giderek Arakan'a müdahale talep etmeleri istemeleriyle ilgili şu yorumda bulunmuştur: "Kim bilir belki de onlar, ülkelerinin iyiliğini isteyen vatansızlardı." Ancak gerçekte bağnaz Budistler, Müslüman kralların iş başına gelmelerini asla istemiyorlardı. Bu nedenle, 1406'da ve daha önceleri ataları ne yaptıysa onlar da aynısını yaptılar. 1784 yılında Ava Kralı Bodavphaya, Arakan'ı hem denizden hem karadan kuşattı. Küçük bir hamleden sonra ülkeyi ele geçirdi. İşte bu, Arakan'ın bağımsızlığının sonu oldu.

¹¹⁶ "Arakan's place in the civilisation of Bay", s. 497.

¹¹⁷ Moshe Yegar, s. 14.

¹¹⁸ G. E. Harvey, s. 97.

¹¹⁹ A.g.e., s. 97.

¹²⁰ A.g.e., s. 97.

V. BÖLÜM
MRAUK-U DÖNEMİNDE SOSYAL
VE DİNÎ HAYAT

Doğu Hindu Krallığı Vesali'de Hinduizm'in ortadan kalkmasından sonra Mrauk-U Arakan toplumunda iki ana din olan İslam ve Budizm yan yana gelişme gösterdi. Bölgedeki Müslüman dervişler, tüccarlar ve mutasavvıfların yürütmüş oldukları tebliğ faaliyetleri sayesinde İslam hızla yayıldı.¹²¹ Arakan'daki Müslüman nüfus, kısa bir süre içerisinde arttı. Özellikle 1203 yılında Bengal'deki Müslüman idaresinden sonra Müslüman nüfusta büyük artış meydana geldi.

Moğol istilası ve Tibet-Burmaların bölgeye varmaları neticesinde Arakan daha çok Hinayanist oldu. Bu düşünce Arakan'a Burma'dan, Pagan'ı Lemro'ya bağlayan dağ geçitleri üzerinden yayıldı. Arakan'ın Müslümanlar tarafından fethinden önceki 500 yıllık dönemde (957-1430) Arakan, Budizm için kutsal bir toprak hâline geldi.¹²² Buda putlarından Mahamuni'nin buradaki varlığı, Budist hacıların bu bölgeye ziyarette bulunmalarına neden oldu. Aryan Magadah Budistleri, bu 500 yıllık uzun dönemde, dindaşları Moğol ve Tibet-Burmalar arasında asimile oldular.

Arakan, 1287 yılından sonra Pagan idaresinden kurtularak özgürlüğüne kavuştu.¹²³ Bağımsız Arakan'da zaman zaman iç karışıklıklar meydana geliyordu. Bağnaz Budistler Müslümanların varlığına tahammül gösteremediklerinden bu anlaşmazlıklar kaçınılmazdı. Bu insanlar, Arakan'da İslam'ın etkisinin artmaması için sürekli olarak başkalarının kontrolü altında bir Arakan'ı, özgür bir Arakan'a tercih ediyorlardı. 1374, 1406 ve son olarak da 1784 yıllarında Arakan'ın bağımsızlığını kaybetmesinin ardında, Budistlerin bu ikiye bölünmüşlüğü yatmaktaydı. İslam'ın Budizm için büyük bir tehlike oluşturmaya başlamasıyla birlikte, bağnaz Budistler ve dindaşları Burmalılar tüm güçlerini Arakan'daki Müslümanları yok etmek için harcamaya başladılar. 1942 yı-

¹²¹ Tarihçi U Ba Than ve U Kyi'den alıntılar. A Short History of Arakan and Rohingya, National Democratic Party for Human Rights, s. 4; Dengnyawadi Sayadaw U Nya Na, New Arakan History, s. 161-162.

¹²² "Arakan's Place in the civilisation of Bay", s. 490.

¹²³ G. E. Harvey, s. 57.

linda 100.000'den fazla Müslüman'ın katledilmesi yine Budistlerin işidir. Onlar köleliğin, sefaletin, dinî tutuculuğun ve bugünkü Arakan halkının karanlık geleceğinin sorumlularıdır.

1430 ve 1638 yılları arasındaki dönem, Mrauk-U Hanedanı'nın altın çağını yaşadığı dönemdir. Arakan'ın yükseliş ve çöküşünün ardındaki gerçekleri görmek zor değildir. Altın çağ, Müslümanların Arakan'ı fethettikleri 1430 yılı ile başlamıştır. Gerileme dönemi ise yönetimin Müslümanların elinden Budistlerin eline geçtiği 1638 yılı ile birlikte hız kazanmıştır. Altın çağ, ülkeyi İslam öğretilerine göre adaletle yöneten Müslüman idarecilerin becerisiydi. İlimde kaydedilen ilerleme, tarih ve siyaset bilgisindeki yükseliş de yine bu dönemlerde gerçekleşmiştir. Tutuculuğun, dinî hoşgörüsüzlüğün ve ahlaki çöküşün yüksek rütbelerdeki insanlarda görülmeye başlanmasıyla ülke hızla güç kaybetmiş ve kötü bir sona mahkûm olmuştur.

Birçok tarihçi, Arakan krallarının birçoğunun Müslüman isimler taşımalarına rağmen Budist olduklarını iddia eder. Bunların paraların arkasına bastırdıkları yazılarda dahi kelime-i şahadet vardır.¹²⁴ Bu iddialarını desteklemek için ortaya koydukları gerekçeler şunlardır:

İlk olarak, Bengal sultanları bu sultanlara Arakan'ı yeniden ele geçirmelerinde yardım ettiklerinde Müslüman isimleri almaları gibi bir şart öne sürmüşlerdir. Sultanlar bu şartı yerine getirmek için Müslüman isimleri almışlardır.¹²⁵ İkinci olarak da, sadece Müslüman ismi taşıyan Arakanlı krallar Bengal'in güneydoğu bölgesi olan Çittagong'un yönetimini ele geçirmişlerdir.¹²⁶

Bazı tarihçilerden yapılan aşağıdaki alıntılar bu iddiaları çürütmektedir:

“İslam, 13. yüzyılda Afrika'nın Atlantik kıyıları ile Bengal arasında kalan bölgede insanların kalplerini ve ruhlarını fethetmeye başladı. Çağın en güçlü değer yargılarını çevreye yaydı. Narameikla, Gaur sarayında bulunmuş ve bu zaman zarfında matematik ve doğal bilimler alanında devrim yaratacak nitelikte bilgiler öğrenmiştir. Ayrıca İslam'ı besleyen Hanif inancı ile ilgili de önemli bilgiler edinmiştir. Asya'nın feodal toplumları uzun süre direnememiş ve inançla bilginin bu muhteşem ittifağının doğuya doğru yayılışını durduramamışlardır.”¹²⁷

Bu tarihçiye göre, Narameikla ya da Süleyman Şah -eski konumuna geri gelmiş Arakan kralı- Müslüman'dır. Ancak İslam'ı Bengal'e kaçmadan önce mi, yoksa Bengal'de kaldığı 24 yıl içerisinde mi kabul ettiğiyle ilgili bilgi mevcut değildir.

¹²⁴ G. E. Harvey, s. 91-92.

¹²⁵ S. B. Qanungo, s. 147.

¹²⁶ A.g.e., s. 150, 153, 163.

¹²⁷ Wilhem Klein, s. 94.

Maurice Collis'in Arakanlı Budist San Şve Bu ile birlikte hazırlamış olduğu "Arakan'ın Körfez Medeniyetlerindeki Yeri" ismini taşıyan çalışması göstermektedir ki, Naramaikla Müslüman olmuştur ve Arakanlı kralları İslam'ın destekçileri olarak görmüştür. Çalışmanın konu ile ilgili kısmı şu şekilde alıntılanabilir:

"Arakan kralı, ülkesini Burmalıların eline bırakarak orada tam 24 yıl kaldı. Budist inancını orada bıraktı ve bir Müslüman, dolayısıyla bir yabancısı oldu."¹²⁸

Aynı çalışmanın farklı bir yerinde şu ifadeler geçmektedir: "Arakanlıların Müslüman Moğollardan İslam dinini öğrenmeleri yaklaşık 100 yıl sürmüştür. İslam dini iyice öğrenildiğindeyse, Arakan İmparatorluğu olarak bilinen büyük güç kurulmuştur. 1430'dan 1730 yılına kadar geçen 300 yıllık zaman zarfında Arakan Bengal'e bağlı kalmış, vergi vermiş, tarih ve siyaset öğrenmiştir. Vasat 11 kralın idaresi birbirini takip etmiştir. 1531 yılında Min Bin (Zabuk Şah) tahtı ele geçirmiştir. Onunla birlikte Arakanlılar İslami ilimlerde ilerlemişler ve Arakan İmparatorluğu'nu kurmuşlardır."¹²⁹

Geoferry Barraclough tarafından yayına hazırlanan Dünya Tarihi Çağ Atlası'nda Arakan, "Güneybatı Burma İslam Devleti" olarak kaydedilmiştir. Arakan'da yaşayanlardan bahsederken ise "Arakanlıların Müslüman Krallığı 14. ve 15. yüzyıllarda bağımsız idi. Ancak daha sonra Burma tarafından işgal edildi."¹³⁰ şeklinde ifadeler kullanılmıştır. Bu atlasın yazarına göre Arakan'daki Müslüman yönetim, Naramaikla'nın Bengal'e gidişinden önce zaten kurulmuştu. Bu belki de hayal kırıklığına uğramış bazı Budistler için, Burma kralını 1406 yılında Arakan'ı işgal etmeye davet etmek için önemli bir neden teşkil edebilirdi.

Tebaasının çoğunluğunun gayrimüslim oluşuna dayanarak kralın Müslüman olmadığını söylemek doğru olmaz. İhtiyarü'l-Din Muhammed bin Bahtiyar Bengal'i fethettiğinde nüfusun çoğu Hindu ve Budistlerden oluşmakta idi. Ancak o, bölgede Müslüman idaresi oluşturdu. Orta Asya ve Ortadoğu'dan gelen göçler ve yerel halkın İslam'ı seçmesiyle birlikte zamanla buradaki Müslüman nüfusta artış meydana geldi. İslam'ın hızla güçlendiği, İslam'ın askerî, siyasi ve kültürel yaklaşımının ve Müslüman sultanların bir medeniyet, gelişmişlik modeli olarak görüldükleri bir dönemde, Müslümanların bir ülkeyi fethettikten sonra oranın idaresini gayrimüslimlere terk etmeleri pek mümkün görülmemektedir.

¹²⁸ "Arakan's place in the civilisation of Bay", s. 491.

¹²⁹ A.g.e., s. 491-493.

¹³⁰ Geoferry Barraclough, Arakan -District of SW Burma Islamic State- Maddesi, *Time Atlas of World History*, s. 133.

Arakan kronikleri, Arakan tarihinde Müslümanların oynadığı rolü hiç saymak amacıyla çarpıtılmıştır. Tarihçiler Arakan ile ilgili bir şeyler yazarken tarih kayıtlarını göz ardı etmişlerdir. Tarihçilerin ve kroniklerin bu tip iddiaları dikkatle incelendiğinde, bunların gerçekte hiçbir alakasının olmadığı görülecektir. Arakan kroniklerine göre, Meng Sav Mu-an'dan sonra yerine geçen Meng Hari ya da Ali Han (1434-1459) "Bengal Kralı'nın otoritesine uzun süre boyun eğmedi. Ramu'ya kadar olan bölgenin idaresini eline geçirdi."¹³¹ Kendisinden sonra iktidara geçen Ba Sav Pyu ya da Kalima Şah ise (1459-1482) daha da kuzeye ilerledi ve "Çittagong bölgesinin yönetimini ele geçirdi."¹³² Eğer gerçekte bu kralar Bengal boyunduruğu altından çıkmışlarsa o zaman neden isimlerini Müslüman ismi olarak seçmişler, paralara kelime-i şهادeti bastırmışlardır? Ayrıca anlaşma ile gelen bir zorunluluk olmadığı hâlde neden saray dili olarak Farsçayı kullanmışlardır?

Süleyman Şah'ın (Narameikla) tahta geçişinden Sultan Ali Şah'ın iktidara gelişine kadarki 100 yıl içerisinde Arakan'ı yöneten 11 kral, (1430-1530) Bengal ile çok samimi ilişkiler kurmuştur. İslam'ı, tarih ve siyaseti Bengal'den öğrenmişlerdir. İslami ilimlerde çalışmalar yapmışlardır. Bengal tarihinin hiçbir devresinde yukarıdaki kralların Çittagong'u kontrol altına almak gibi bir niyetleri olmamıştır. Hatta tarihçiler, bu kralları Bengal'in feodal beyleri olarak adlandırmayı uygun görmüşlerdir.¹³³

Qanungo gibi bazı tarihçiler, Müslüman ismi taşıyan kralları Çittagong üzerinde kontrol hakkına sahip olan krallar ile özdeşleştirmek isterler. Bu tarihçilere göre Arakan krallarının Müslüman ismi taşımalarının nedeni, Bengal'in belirli bölgeleri ve özellikle Müslüman bir bölge olan Çittagong üzerinde hâkimiyet hakkına sahip olduklarını göstermek istemeleridir. Qanungo'nun yaptığı açıklamalardan biri şöyledir:

"İki yıl gibi kısa bir süre içinde kral öldü ve 1494 yılında yerine birkaç aylığına Daulya'nın oğlu Ran Aung geçti. Ondandıktan sonra aynı yıl içerisinde taht, Ran Aung'un dayısı Tsa Langata'nın eline geçti. Bu dönemde Müslüman isimlerinin kullanılmayışı, Çittagong bölgesinin kontrolünün kaybedildiğine işaret etmektedir."¹³⁴

Ancak farklı tarihî kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre, yukarıda bahsi geçen krallar da Müslüman isimleri taşımaktadırlar. Ran Aung'un ismi Nuri Şah'tır. Tsa Langata'nın ismi ise Şeyhmodullah Şah'tır.

Başka bir tarihçinin ifade ettiğine göre; "Ran Aung'tan Tatasaya'ya kadar hiçbir Arakan kralı, Çittagong üzerinde hâkimiyet kuramadı. Bu neden-

¹³¹ Phayre, s. 78.

¹³² A.g.e., s. 78.

¹³³ "Arakan's place in the civilisation of Bay", s. 493.

¹³⁴ S. B. Qanungo, s. 153.

le Müslüman ismi taşımak gibi bir sorumluluk hissetmediler.”¹³⁵ Bu ifadenin tam aksine, başka bir kaynakta bütün kralların Müslüman isimleri taşıdığını gördük.¹³⁶ Buna göre;

Ran Aung - Nuri Şah
 Salinghatu - Şeyhmodullah Şah
 Meng Raza - İli Şah
 Kasabadi - İlyas Şah
 Meng Sav U - Celal Şah
 Datasu - Ali Şah

Bu krallardan İlyas Şah ve Ali Şah adının yer aldığı madeni paraların ortaya çıkarılmasıyla bu kralların Müslüman ismi taşıdığı kesinlik kazanmıştır.”¹³⁷

II. Salim Şah’tan sonra tahta Narapadigyi geçmiştir. Bir Budist olan Narapadigyi, Çittagong üzerinde hâkimiyet kurmuş olmasına rağmen Müslüman ismi taşıma zorunluluğu duymamıştır. Narapadigyi dönemine ait demir paralar, Farsça/Nagarinin yerine her iki yüzünde de Arakanca’nın kullanıldığı ilk paradır. Phayre’nin iddiasına göre, bu dönem 1000 yılından 1638 yılına kadar olan dönemdir. Bu dönemde Çittagong, Moğol Valisi İslam Han’ın eline geçmiştir. Bu da Farsça/Nagarinin dışlanmasının nedeni olmuştur. Ancak tarihi kayıtlar Çittagong’un 1666 yılına kadar geri alınmadığını söylemektedir. Bu da açıkça ortaya koymaktadır ki, bir kralın Müslüman isimleri taşımasıyla Çittagong bölgesine hâkim olup olmaması arasında herhangi bir bağlantı yoktur.

Bengal’in güneydoğu bölgesi Çittagong, 1540 yılında Zabuk Şah’ın kontrolüne geçti. Bu dönemde Bengal, Moğolların, Afganların ve Arap Hüseyin Hanedanı’nın kendi aralarındaki çatışmaları ile meşguldü. Gaur, Moğollar tarafından işgal edilmişti. Min Bin (Zabuk Şah) ve kendisinden sonra gelen Razagri (Salim Şah), Min Palaung (İskender Şah), Min Hamaung (Hüseyin Şah) ve Tiri Tudamma (II. Salim Şah), Müslüman isimleri taşımak gibi bir zorunluluk hissetmiyorlardı. Ayrıca Bengal ile aralarındaki iktidar ilişkilerinden kaynaklanan başka yükümlülükleri de yoktu. Bu durumda varılabilecek en uygun sonuç, Müslüman ismi taşıyan bütün kralların Müslüman olduklarıdır.

Zabuk Şah’ın ölümünden sonra, Dikka isminde halk tabakasından gelen bir kimse tahta geçti. Ondan sonra da tahta kendisi gibi halk tabakasından gelen Sav Hla ve ardından Meng Sekya geçti. Müslüman olmadıkları için Müslüman ismi de taşıyorlardı. Fakat Meng Sekya’dan

¹³⁵ A.g.e., s. 153.

¹³⁶ Jamini Mohan Ghosh, s. 56.

¹³⁷ M. Robinson ve L. A. Shaw, *The Coins and Banknotes of Burma*, s. 49, 50.

sonra taht, yeniden kanuni varislerinin eline geçmiş ve tahta Min Palauung (İskender Şah) geçmiştir. (1571-1593). Ondan sonra da yerine oğlu Min Razagri (I. Salim Şah) geçmiştir. Daha sonra oğlu Hamaung (Hüseyin Şah) gelmiştir. Hüseyin Şah'ın yerine geçen oğlu Tiri Tudamma, (I. Salim Şah) ataları gibi Müslüman ismi taşımaktaydı. II. Salim Şah'ın ölümünden sonra, Arakan İmparatorluğu'nda gerileme dönemi başladı ve tahta Budist Maghlar geçti. Bu dönemdeki krallar Müslüman ismi taşıyorlardı, çünkü Budist'ler. Mrauk-U Hanedanı'ndaki tahta geçiş silsilesinden de açıkça gördüğümüz gibi, sadece kanuni hakka sahip olan krallar Müslüman ismi taşıyordu, zira bu hanedan Müslüman'dı. Lakin tahtı zorla gasp edenler Müslüman değillerdi. Yani bu, dönem ile ilgili bir durum değildir. Müslüman olan hanedandaki bütün krallar Müslüman ismi taşıyordu.

Ancak Müslümanlar ve Budistler arasındaki iktidar çatışmaları devam etmiştir. Kaman adı verilen Müslüman okçular 1666 yılı ile 1710 yılları arasında mutlak bir şekilde iktidar sahibi olmuşlardır. Sanda Tadita ve Tamada da Müslüman'dı ve daha önceleri Ramri'ye sürülmüş olan Kaman okçuları ailesinden gelmekteydiler. Son Arakan krallarının Müslüman olduklarını söyleyen tarihçi Hall, şunları ifade etmektedir: “Şuca'nın 1661'deki yandaşları Guard'ın okçuları oldular... İktidarda değişiklikler yaptılar. Kralları tahttan indirerek yerine yenilerini getirdiler. Sayıları yukarı Hindistan'dan gelen yeni göçmenler ile birlikte iyice arttı. 1692 yılında sarayı ateşe verdiler ve yaklaşık 20 yıl boyunca ülkenin dört bir tarafını yakıp yıktılar. 1710-31 yıllarında kral olan Sandavizaya zamanında faaliyetlerine son verildi ve tekrar Ramri'ye gönderildiler. Bugün Akyab yakınlarındaki Tinganet ve Taragon'da, Kaman soyundan gelen, Arakanca konuşan, Afgan özellikleri taşıyan Müslümanlar bulunmaktadır. 1782-85 yıllarında kral olan son kral Tamada yeryüzünün ilk kralının ismini taşıırken, çelişkili bir şekilde güçsüzdü. Belki de küçük görülen Ramri ırkından geldiği için böyleydi.”¹³⁸

Arakan kralları tarafından bastırılan paralar göstermektedir ki, bu krallar gerçekte de Müslüman'dı. Sultan Ali Şah (Datasa-1525) döneminde ait olan ve Mrauk-U'da bulunan, üzerinde Farsça yazıların olduğu parada; “Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed onun kulu ve elçisidir. Allah bu krallığı ölümsüz kılsın.” yazmaktadır. Paranın diğer yüzünde yine Farsça “Sultan Ali Şah, galip gelenin babası. Allah onun krallığını ölümsüz kılsın.” yazmaktadır. Bu paraların içeriği üzerinde dikkatli bir çalışma yapılacak olursa görülecektir ki, parayı bastırılmış olanların dini İslam'dan başka bir din değildir. Bunların

¹³⁸ G. E. Harvey, s. 97.

zorla yapılmış olabileceği ile ilgili görüş İslam'ın ruhuna aykırıdır. Kur'an-ı Kerim'de bir ayette, "Dinde zorlama yoktur." denilmektedir. Müslümanlar başkalarını İslam kaidelerini uygulaması için zorlayamaz. Bazı tarihçiler, hâlâ Arakan'ı Budist bir krallıkmış gibi göstermek istemektedirler. Hâlbuki Arakanlı krallar, Bengal Sultanlığı'ndan ayrıldıktan sonra dahi Müslüman ismi almış ve Müslüman gibi yaşamışlardır. Paralarının üzerine kelime-i şehadet yazdırmışlar ve Farsçayı saray dili olarak kullanmışlardır. Bir tarihçinin konuyla ilgili görüşlerini zikredek olursak; "Bengal sultanlarından bağımsız olduktan sonra dahi, Arakan kralları Burma ve Pali unvanlarının yanı sıra Müslüman kralların kullanmış oldukları unvanları kullanmaya devam ettiler. Bunun nedeni, Moğolları taklit ederek kendi hakları olan sultan sıfatıyla bilinmek istemelerinin yanı sıra, tebaalarında çok sayıda Müslüman'ın bulunmasıdır. Saray törenleri ve yönetim metotlarında Gaur ve Delhi sultanlarının takipçisi olmuşlardır. Hadımları, haremleri, köleleri, cellatları ve saraydaki birçok uygulama ile Moğollara benzemektedirler. Krallık Budist kalmasına rağmen Müslümanlar önemli pozisyonlarda görev almışlardır."¹³⁹

Burada, hiçbir sultanın, tebaasının çoğu bir dine mensup diye o dinin gereklerini yerine getirmek, paraların arkasına o dine ait sembollerini koymak zorunda olmadığına altı çizimelidir. Bundan dolayı, birçok tarihçinin sorduğu, "Neden Narapatigyi'den Sanda Tudamma'ya kadar olan kralların hiçbiri Müslüman nüfusun çoğunluğu oluşturduğu Çit-tagong'u ellerinde buldurmalarına rağmen Müslüman ismi taşımamışlar ve paraların arkasına kelime-i şehadet bastırmamışlardır?" sorusu anlamlı bir sorudur. Kralların Budist olmalarına rağmen Müslüman ismi taşıması mümkün değildir.

Bir ülkenin nüfusunun çoğunluğu bir dine mensup olsa da o ülkeyi yöneten insanın sırf bu nedenle o inanca mensup olmak gibi zorunluluğu yoktur. Örneğin Hindistan'da Müslümanların hâkimiyeti 1.000 yıldan fazla bir süre devam etmiş, ancak insanların büyük bir çoğunluğu Hindu olarak kalmıştır. Yöneticiler Müslüman olduğu ve yönetim şekli Müslümanların kurallarına göre olduğu için Hint tarihindeki bu dönem bir Hindu krallığı dönemi olarak anılamaz. Aynı şekilde, her ne kadar Müslümanlar ve Budistler Arakan'da bir arada yaşasalar da Arakan'ı yöneten kişilerin Müslüman olması nedeniyle bu bölgedeki idarenin Budist olduğunu iddia etmek doğru olmayacaktır.

Arakan'ı yönetenlerin kendilerini sultan olarak düşünmelerinin, İslam'ı bir din olarak seçmiş olmaları dışında bir nedeni yoktur. Dünya-

¹³⁹ Moshe Yegar, s. 19.

nın hiçbir bölgesinde gayrimüslim bir kral kendisini Müslüman bir kral olarak gösterme çabasına girmemiştir.

Bir ülkenin saray dili ya da resmî dili, yönetici kesimin dili ile ilgili ipuçları verir. Moğol Hindistan'ının dili, halkın birçoğu Fars kökenli olmasına rağmen Farsçaydı. Bengal sultanlarının saray dili de aynı şekilde Farsça idi. Ancak halk, kendi arasında farklı bir dil kullanmaktaydı. Eğer Arakan kralları Müslüman olmamış olsalardı, Farsçanın saray dili olarak kullanılmasından ve İslami değerlerin halkın sosyokültürel değerleri üzerindeki etkisinden bahsetmek mümkün olmazdı.

Bugün Arakan'da, dünyanın Müslüman nüfusu yoğun olan bazı ülkelerinde olduğu gibi (örneğin Amerika), hiçbir gayrimüslim Müslüman ismi almamaktadır. Bir kişi ancak İslam'ı bir din olarak tercih ettikten sonra Müslüman ismi almaktadır. Arakanlı Budist Maghlardan olan Şve Lu Maung'un İslam'ı seçmesi ve ardından Şah Navaz Lu Maung ismini alması bu konuda verilebilecek iyi bir örnektir. Bu, çok uzun zamandan beri takip edilen geleneksel bir uygulamadır. Ancak, kendilerini İbrahim Peygamber'in torunları olarak gören ehl-i kitap mensuplarının isimleri ile Müslümanların isimleri arasında benzerlikler vardır.

Müslüman ismi taşıyan Arakan krallarının gerçekte de Müslüman oldukları ile ilgili başka deliller de mevcuttur. Hollanda kayıtlarında bu konuyla ilgili bir bilgi şöyledir: "Önemli isteklerden biri de Arakanlı anneler ile Hollandalı babalardan olan çocukların Batavya'ya iade edilmeleri idi. Batavya'da bildirildiğine göre, bu çocuklar Müslüman olarak yetiştirilmekteydiler ve bu durum Hollandalı dindar Calvinistleri tedirgin etmekteydi."¹⁴⁰ Babası uzakta olan Hollandalı çocuklar devletin şefkati altında olmalıdır. Eğer idareciler Budist ise, onlar da Budist olarak yetiştirilmelidir. Ancak çocukların Müslüman olarak yetiştirildikleri konusunda bilgi veriliyorsa bu demektir ki, idareciler Müslüman'dır.

Müslümanlar, devlet yöneticisi konumunun yanı sıra başvezir, kâtip, vali, kadı, saray şairi ve ordu generalleri gibi yüksek mevkilerde de görev almışlardır. Batavya'daki Hollanda kayıtlarına göre II. Salim Şah'ın (Tiri Tudamma) başveziri Laşkar Zuzil/Laşkar Vezir isminde bir Müslüman'dı.¹⁴¹ Guerreiro'ya göre, bir kısım "Rumi" kral üzerinde dikkate değer bir güce sahipti. Devlet Gazi ve Alaval'ın çalışmalarında çok önemli rütbelerle görev alan Müslümanlarla ilgili bazı referanslar verilmektedir. Laşkar Vezir, Eşref Han, Kureyşi Magan Takur, Süleyman, Seyid Musa, Seyid Muhammed Han, Navrac Meclis, Seyid Şah gibi kişiler bunlardan önemli olanlarıdır.¹⁴²

¹⁴⁰ "Studies in Dutch Relations with Arakan", s. 86.

¹⁴¹ A.g.e., s. 75.

¹⁴² S. B. Qanungo, s. 291.

Dönemin göze çarpan bir özelliği, Müslüman krallar silsilesinin çoğunun, Arakan'ın uzak geçmişinden gelen yerli kültüre ait krallar olmalarıdır. Ancak yüksek rütbede görev alan kişilerin çoğu Arakan kökenli olmayıp, genellikle Arap, Mısırlı, Türk, Habeş, Rumi (Anadolulu), Özbek, Horasanlı, Kuzey Hindistanlı, Dekkanlı, Assamlı, Bengalli, Kotanlı, Açeli, Koçinli ya da Orta Asyalıdır.¹⁴³

Arakan kralları zamanında yapılmış olan tarihî anıtlar bugün hâlâ ayakta. Bugün Mrauk-U'nun kuzeydoğusundaki Maung Ta Gon köyü yakınlarında yapılmış olan Magya Camii ya da Musa Camii, 14. yüzyılda inşa edilmiştir. Mrauk-U (Mrohaung) yakınlarında bulunan Kavalong köyü civarındaki Sandıkhana Camii ise 15. yüzyılda (1433) yapılmıştır. Yine Alem Laşkar Camii 1668 yılında Minbya kasabasının yakınlarındaki Pan Mraung'ta 1668 yılında yapılmıştır. Şuca Camii 1661 yılında Prens Şah Şuca tarafından Mrauk-U'daki Mintayabyin'de yaptırılmıştır. Yine Gazi Camii, meşhur Krit Dağı yakınlarındaki kasabada Minbya kadısı tarafından yaptırılmıştır. Kyauktav kasabası yakınlarındaki Zaliyapara'nın Gazi Camii ve Akyab'ın en büyük camii olan Musa Devan Camii de 17. yüzyılda yaptırılmıştır.¹⁴⁴

Budistlerin yönetimde olduğu zamanlarda ise birçok Budist tapınağı inşa edilmiştir. Ancak 1784 yılında ülkenin Bodavphaya tarafından işgal edilmesinin ardından birçok camii ve Budist tapınağı yerle bir edilmiştir. Hatta, saray kütüphanesi bile yakılmış; Hinduizm, Budizm ve İslam dönemine ait birçok kalıntı ve tarihî bilgi yok edilmiştir. Bodavphaya, tarihî camileri yıktıkları bölgeye daha çok Budist ibadethaneleri inşa etmiştir. Amacı, Arakan'ın var olan çehresini değiştirerek bölgede Budizm'i hâkim kılmaktır. İşte bu nedenle bu ibadethanelerden üzerinde Arapça ve Farsça yazılar bulunan birçok taş levha ve tablet çıkarılmaktadır.¹⁴⁵

Arakan krallığı 15. yüzyıldan itibaren Müslüman Bengal Sultanları ile yakın kültürel ilişki içerisindeydi. Bengal'deki Afgan devletinin yıkılmasının ve Moğolların yavaş yavaş ilerleyişe geçmelerinin ardından bölgede iç savaş çıkmıştır. Afgan soyluları ve yüksek rütbelilerdeki diğer kişiler Bengal'in en doğu sınırına kadar gitmişlerdir. Bu insanlardan çok azı, bir zamanlar önemli görevler üstlenmiş oldukları Arakan mahkemesine sığınabilmiştir. Bu yüksek rütbeli göçmenlerin gözetiminde, Bengal edebiyatı ve Müslüman entelektüel hayatında canlanma olmuştur.¹⁴⁶

¹⁴³ A.g.e., s. 290.

¹⁴⁴ *A Short History of Arakan and Rohingya*.

¹⁴⁵ Bir taş tablet üzerinde Allah yazısı vardır. Arapça yazı buradan alınmıştır. Diğer bir Arapça yazma ise Nanragone, Mrohaung'da bir duvarda bulunmaktadır.

¹⁴⁶ Mohammed Mohar Ali, s. 865.

17. yüzyılda Arakan sarayında destek gören Müslüman şairlerden en meşhur olanları Devlet Gazi (Kadı), Alaval, Magan Siddiki (Takur) ve Mardan'dır. Eşref Han'ın isteği ve gözetimi altında *Sati Mayna O Lor Çandrani*'yi yazan Devlet Gazi, Hanefi mezhebine mensup bir Müslüman'dır. Ayrıca II. Salim Şah'ın (Tiri Tudamma) danışmanı ve savunma bakanıdır.¹⁴⁷

Devlet Gazi, kendisini koruması altına alan Eşref Han hakkında çok önemli sözler söyler. Eşref Han; Devlet Gazi gibi daha birçok Müslüman seyyid, şeyh, Moğol ve Pattan'ı koruması altına almıştır. Ayrıca Brahman, Kşatriyas ve Sudras gibi diğer dinlere mensup bazı kişiler de onun gözetimi altında bulunmuştur. Devlet Gazi'nin ölümü ile yarım kalan çalışmasını daha sonra Alaval tamamlamıştır. Alaval'ın babası, Fatabad (Faridpur) Meclis Kutbu'nda bakanıdır. Bir gün baba oğul aşağı Bengal'e doğru kayıkları ile giderlerken Portekizli korsanların saldırısına uğramıştır. Baba bu savaşta öldürülürken, oğul yaralanarak hapse atılmıştır. Oğul bir müddet sonra kendisini Arakan'da süvari birliklerinin kumandanı olarak bulmuştur. İyi bir asker olmasının yanı sıra, çok iyi bir âlim, şair ve müzisyendir. Arapça, Farsça, Sanskritçe, Bengalce ve Hintçe de dâhil olmak üzere birçok dili ustalıkla konuşabilmektedir. Onun bu üstün özellikleri, 1645-1660 yılları arasında hükümdarlık yapmış iki Arakan kralının başvezirleri Magan Siddiki'nin dikkatinden kaçmamıştır.¹⁴⁸ Magan da bir ilim âşığı ve şairdir. Alaval'ı süvari birliklerindeki görevinden azletmiş ve onu gözetimi altında saraya almıştır. Ünlü Hint şairi Malik Muhammed Caisi'nin yazmış olduğu meşhur romantik Hint destanı *Padmavati*'yi tercüme etmekle görevlendirilmiştir. Görevini başarıyla tamamlayan Alaval, destanında mistik fikirlere ve doğaüstü olaylara yer veren Caisi'nin aksine, insan yaşamını ve faaliyetlerini konu edindiği bir eser yazmıştır. Alaval'ın *Padmavati*'sinin 1651 yılında tamamlandığı düşünülmektedir. Bir sonraki çalışması ise *Saif'ul Mülk Bediuzzamal*'dir. Bu çalışma, Binbir Gece Masalları'ndaki romantik bir hikâye ile aynı konuyu işlemektedir. Eseri 1655-59 yılları arasında yazıldığı düşünülmektedir. Bu çalışmanın ardından, İranlı şair Genceli Nizami'nin aynı ismi taşıyan eserinin temel alındığı çalışması *Haft Peyker* (Yedi Güzel) ortaya çıkmıştır. Bu çalışma 1660 yılında tamamlanmıştır. Moğol Prensi Şah Şuca'nın 1660 yılında Arakan'a gelişinden bahsettiği için bu olaydan sonra, yani 1660 yılından sonra tamamlanmış olabileceği düşünülmektedir. Alaval, Şah Şuca ile iş birliği yaptığı gerekçesiyle hapse atılmıştır. Ancak bu iddia ispat edilememiştir. Bu nedenle kısa bir za-

¹⁴⁷ A.g.e., s. 866.

¹⁴⁸ A.g.e.

man sonra serbest bırakılmıştır. Kadı Mesud Şah ve Arakan sarayında vezir olan Süleyman Sıddıkî'nin girişimleriyle tekrar eski konumuna getirilmiştir.¹⁴⁹ Süleyman Sıddıkî'nin ricası üzerine, Yusuf Gada'nın *Tuhfa* ismindeki Farsça çalışması ile aynı ismi taşıyan bir çalışma yapmıştır. Bunun 1664 yılında tamamlandığı düşünülmektedir. Alaval, Süleyman'ın gözetimi altında ve yine onun ricası üzerine Devlet Gazi'nin eseri *Sati Mayna O Lor Çandrani*'nin eksik kısımlarını tamamlamıştır. Çok ileri bir yaştaiken Arakan sarayında önemli bir vezir olmuştur.¹⁵⁰ Alaval, İskender zamanında İran'da yaşanmış olan bazı olayların hikâye edildiği İskendername'yi Bengal diline çevirmiştir. Bu çalışmaların yanı sıra, ilerleyen yaşında birçok mistik ve lirik şiir yazmıştır. En önemli eserleri daha çok Farsça çalışmaların çevirisi ve adaptasyonu olsa da döneminde çok önemli işler yapmıştır. Kendisi hiç şüphesiz Bengal edebiyatının en önemli isimlerinden biridir.

Alaval'ı himaye eden Magan Takur da bir şairdir. Sıddıkî ailesinden gelen bir Müslüman'dır. Takur ismi kendisine bu ismi yalnızca en yüksek rütbedekilere uygun gören Arakan kralı tarafından verilmiştir. Magan; Arapça, Farsça, Hintçe ve Bengal dillerinde çok iyidir. Ancak ne yazık ki şimdiye kadar eserleri arasında sadece *Çandravati* keşfedilebilmiştir. *Çandravati*, Birbhan prensi ile Prenses *Çandravati* arasında yaşanan aşk hikâyesini konu edinmektedir. Edebi değeri çok yüksek bir eserdir. Magan'ın 1660 yılında öldüğü tahmin edilmektedir. Devlet Gazi ile aynı dönemde eserler vermiş bir diğer şair ise Mardan'dır. Kendi ifadesine göre Arakan'da, Kañçipuri'de doğmuştur.¹⁵¹ Burası Müslüman âlimlerin ve şeyhlerin Brahman ve Kayastaslarla bir arada bulunup edebi eserler verdiği bir yerdir. Mardan, herhangi bir Arapça ya da Farsça esere dayanmayan ve dönemin sosyal yaşantısını konu alan *Nasibname* isimli bir destan yazmıştır.

Arakan'da bu şairlerle oluşturulan edebi gelenek, 18. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir. Bu yüzyılda bir diğer önemli şair ise Abdülkerim Kandakar'dır. Kendisinin ifade ettiği kadarıyla babasının dedesi Resul Mia, Arakan Krallığı'nda vergi memurudur. Dedesi Masan Ali'ye ise farklı dillere olan yatkınlığı nedeniyle liman şehirlerinde yabancı gemiler ve tüccarlarla irtibat kurma görevleri verilmiştir. Abdülkerim'in babası Ali Ekber de bir ilim adamıdır. Sadık Nana Atiabar isminde çok zengin bir tüccarın gözetimi altında çalışmalarını sürdürmüştür. Abdülkerim, Sadık Nana Atiabar'ın isteği üzerine Farsça bir çalışma olan *Dulla Meclis*'i 1789 yılında Bengal diline çevirmiştir. Bundan önce iki çalışma daha

¹⁴⁹ A.g.e., s. 867.

¹⁵⁰ A.g.e.

¹⁵¹ A.g.e., 868.

yapmıştır. *Hacer Masail* ve *Tamam Ancari* isimlerindeki bu iki çalışma Farsça bir çalışmaya dayanmaktadır. Abdülkerim, Roşang (Arakan)'da Bandar isminde bir kasabadan bahseden şunları söylemektedir: “Bu kasabada kadılar, müftüler, ulemalar, dervişler ve dindar fakirler (tasavvufi anlamda fakir, ç.n.) yaşardı. Bu yüksek rütbeli Müslümanlar kral ile dostça muhabbet ederlerdi. Ne zaman fakir bir adam kasabaya gelse asla eli boş dönmezdi. Sadık Nana Atiabar tarafından oraya bir cami yaptırılmıştı. Cami inşasından sonra toplumda çok tanınan biri oldu. Kasabada önemli sayıda âlim bir araya geldi ve kılınan namazları denetlediler. Biri hatip olarak diğeri ise günlük beş vakit namazı ve cuma namazlarını kıldırması için imam olarak atanmıştı.”¹⁵²

---

¹⁵² S.A. Bhuiyan, “Dulla Majlis”, *Bangla Skhahityer Itikatha*, Dakka, 1971, s. 136-137.

VI. BÖLÜM
BODAVPHAYA DÖNEMİNDE
ARAKAN (1784-1824)

Mrauk-U'nun ölümcül çöküşü, Rohingyalar için İslam kültürüne ait her şeyin yerle bir olması anlamına geliyordu.¹⁵³ Binlerce Müslüman ve milliyetçi Budist ölüm cezasına çarptırıldı. İçlerinde Müslüman askerlerin, esnaf ve teknisyenlerin bulunduğu an az 20.000 esir Burma'nın merkezine sürüldü.¹⁵⁴ Arakan tepelerini aşarak zor şartlarda yola çıkmaya zorlanan bu esirlerin yüzlercesi yolda öldü. Budistlerin Mahamumi tanrıları da Burma'ya götürüldü. Bu tanrı figürü hâlen Mandalay şehrindeki Arakan tapınağında bulunmaktadır. Bodavphaya'nın ordusu çok nadir Budist ve Hindu yazmalarıyla tarihî kalıntıları da alıp götürdü.

Bodavphaya'nın Arakan'da 40 yıl süren hükümranlılığı, eşi benzeri görülmemiş bir zorbalık dönemi oldu. İnsanlar zorla orduya alındı ve çalıştırıldı. Toplanan vergiler insanların gelirlerini aşırıyordu. Binlerce Arakanlı esir, Burma'da inşa edilen bir tapınakta tam yedi yıl köle olarak çalışmak zorunda kaldı.¹⁵⁵ Büyük bir kısmı Çittagong bölgesine kaçtı. 1798 yılında, Arakan'da yaşayanların üçte ikisinin ana yurtlarını terk etmek zorunda kaldığı söylenir. Sadece bir yıl içerisinde 10.000'den fazla insan Çittagong bölgesine giriş yaptı. Bu sayı her geçen yıl katlanarak arttı.¹⁵⁶ Doğu Hindistan Şirketi, bu insanların eyaletin güneyine yerleşmelerine hiçbir itirazda bulunmadı. Biraz insanlık adına, biraz da bölgedeki yerleşimcilerin sayılarının artması istendiğinden, buraya yapılan göçlere sessiz kalındı.

Bodavphaya'nın bitmek bilmeyen istekleri, insanları zor kullanarak çalıştırması, yerel memurlarının tecavüzkâr tutumları, Arakanlıları çaresiz bir direnişe itti.¹⁵⁷ Arakanlı bir mülteci olan ve daha çok Kral Bering olarak bilinen Çinbyan, 1811 yılında Burmalılara karşı bir isyan başlattı. Doğu Hindistan Şirketi bölgesinde önemli sayıda kuvvet toplayarak Ara-

¹⁵³ Shamsuddin Ahmed.

¹⁵⁴ G. E. Harvey, s. 148.

¹⁵⁵ King Bering, JBRS, C.II, s. 445.

¹⁵⁶ A.g.e., s. 445.

¹⁵⁷ D.G.E. Hall, *Burma*, s. 96.

kan sınırını geçti ve Mrohaung'u kuşatma altına aldı. Çinbyan, Mrohaung'u askeri kuvvetleriyle ele geçiremeyince, savunmayı yapan garnizon komutanı ile bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre, Mrohaung güzellikle kendilerine verilirse burada yaşayan insanların canları ve malları güvence altında olacak, kimse onlara dokunamayacaktı.¹⁵⁸ Ancak Çinbyan vermiş olduğu sözde durmadı. Mrohaung kendilerine teslim edildikten sonra aileleriyle birlikte birçok Burmalı asker ve Burma yanlısı öldürüldü. 1811 yılının ortalarında, bugün kabaca modern Akyab'ın sınırlarına tekabül eden Arakan bölgesinin tümü Çinbyan'ın eline geçti. Bu durum, Burmalılar ile İngilizlerin ilişkilerini geliştirmeleri sonucunu doğurdu.

Yağmur mevsiminin sonunda Burmalılar kayıplarını telafi etmek için hazırlıklara başladılar. Askerler toplandı, Pegu eyaletine 3.000 kişilik asker gönderme zorunluluğu getirildi. İki köprü, 200 asker ve yeterli sayıda silah taşıyabilecek kapasite ile donatıldı. Bunun yanı sıra Taylor isminde bir İngiliz kumandasında donanma hazırlandı. Donanma, 6 Aralık 1811'de Rangun'dan ayrıldı. Bir hafta sonra, Basseyn'deki ikinci bir filo ile birleşmek üzere küçük bir filo gönderildi. Bir kısmı Pegu'dan, diğer bir kısmı da yukarı Burma'dan ilerleyen Burma kara kuvvetleri, Negraris'te toplanarak Sandovay'a doğru ilerlediler. Oradan da gemilere binerek Ramri sahillerine doğru yola koyuldular ve isyancıları aramaya başladılar. Çeduba Adası yakınlarında, Çinbyan'ın komutası altında 300 adet silahlı gemide konuşlanmış 10.000 asker buldular. Arakanlıların 200 gemiyi kaybetmeleri ve ağır bir şekilde yenilgiye uğramalarıyla sonuçlanan bu savaşta Çinbyan geri kalan kuvvetleriyle oradan ayrılmayı başarabildi. Amacı elinde kalan 100 gemiyle güç toplayıp yeniden saldırmaktı, fakat tekrar yenildi. Bunun üzerine Burmalılar Çeduba'yı işgal ettiler. Çinbyan ve beraberindekiler sınır dışına kaçmayı başardılar.¹⁵⁹

Burmalılar, savaştan kaçanları yakalamak için sınır ötesine ani baskınlar düzenlemeye başladılar. Hatta Doğu Hindistan Şirketi yönetimini, Arakanlı isyancıların yakalanıp teslim edilmemeleri hâlinde Fransızların da yardımıyla geniş bir askeri güç göndererek Teknaf'tan Daka'ya kadar bütün ülkeyi işgal etmekle tehdit ettiler. Buna karşın, Çittagong'un güçlendirilmesiyle birlikte girişilen diplomatik münasebetlerle bu gerginlik azaltılmaya çalışıldı. Kalküta'dan destek kuvvetler geldi. Yağmur mevsimi başladığında Burmalılar Mrohaung'a geri çekilirken şirketin kuvvetleri de Ramu'ya gitti.

Sınırın her iki tarafında da asker olmayışından istifade etmek isteyen Çinbyan, Arakan'ı ikinci bir kez işgal etmeye niyetlendi. Naf'ı geçti,

¹⁵⁸ A.g.e., s. 450.

¹⁵⁹ A.g.e., s. 456.

Burmalıların Maungdav'daki stoklarını ele geçirdi ve komşu bölgedeki küçük bir müfrezeyi yendi. Ancak çok geçmeden Burmalılar tarafından geri püskürtüldü. Arakanlıların bir kısmı gemileriyle kaçmayı başarırken birçok gemi battı. Hayatta kalmayı başaran Arakan donanması bir kez daha Çittagong'a kaçtı. Birkaç ay önceki olay sanki tekrarlanıyordu. Arakanlılar şirketin bölgesinde sığınma talebinde bulunuyorlar, Burmalılar ise ısrarla Arakanlıların kendilerine teslim edilmelerini istiyorlardı.

Böylece Çinbyan, şirket için âdeta bir baş belası oldu. Hakkında tutuklanma emri verilmesine rağmen kimse onu yakalamayı başaramadı. Çinbyan'ın yandaşları, Kasım 1812'de Cox Bazar'ı işgal ederek burayı karargâhları yaptılar. Bir sonraki saldırıları için gemi inşasına, hasarlı gemileri tamir etmeye başladılar. Aynı ay içerisinde şirketin askerleri Ramu'da konakladı ve Çittagong'dan gelen güçlerle Çinbyan'ın kuvvetlerine karşı ortak bir harekât düzenleyerek onları karargâhlarından çıkarttı. Çinbyan sınırı geçti, Minglagyi'de adamlarını toplayarak Mrohaung üzerinden Arakan'a doğru ilerlemeye başladı. 150 askerle Naf'ın yukarı kollarından birine kadar çıkabilmeyi başardı. Burmalılar da Çinbyan'ın dağınık askerlerini sınıra kadar kovaladılar, fakat yakalayamadılar. Çinbyan sorunu, Çinbyan'ın 1815'teki ölümüne kadar devam etti.¹⁶⁰

Çinbyan'ın ölümünden sonra, Burmalılar İngiliz tebaasına karşı bir dizi saldırı ve yağmalama olayına giriştiler. Kamu görevinde çalışan fil avcılarına karşı sürekli saldırılar düzenlediler, insanları öldürdüler ya da köle olarak sattılar. Yıllardır tartışmasız bir biçimde Doğu Hindistan Şirketi'nin kontrolü altında bulunan Naf'ın ağzındaki küçük ada Şahapuri'nin kendilerine verilmesini talep ettiler. Çittagong'a ait gemilerden vergi aldılar. Hatta, bir seferinde istekleri yerine getirilmeyince bazı denizcileri öldürdüler ve gemilerini ateşe verdiler. Bu şiddet eylemlerinin ardından Naf'ın doğu tarafında silahlı askerler bir araya geldi. Güney Çittagong halkı, günlerini korku ve endişe içerisinde geçirdi. 1823 yılının 24 Eylül gecesinde Burmalılar, Şahapuri üzerinde iddia ettikleri haklar konusunda ne kadar ciddi olduklarını göstermek için harekete geçtiler. 1.000 kişilik bir askeri kuvvet adaya girdi. Ada korucusunu etkisiz hâle getirdikten sonra birçok kişiyi yaraladılar, geri kalanını da adanın içlerine kadar sürüklediler.

Harvey, Bodavphaya dönemindeki Arakan'ı şu kelimelerle özetlemiştir:

“1785 saldırısının ilk anlarından itibaren Arakan büyük bir karmasına sürüklendi. Burmalılar hayatlarını kurtarmak için bölgeden ayrılmak zorunda kaldılar. Korkunç misillemelere rağmen durum düzelmedi. Arakanlıların her türlü gerekçesi mevcuttu: Devlete değil devlet yöne-

¹⁶⁰ D.G.E. Hall, s. 102.

timindeki zalim hükümdara isyan ediyorlardı. Nitekim birçok garnizon karargâhına silahsızlandırılmak bahanesiyle çağrılabilirler ve oraya vardıklarında Burmalıların saldırısına uğrayıp katledilebilirlerdi. İnsanlar cebren alıkonmakta, paraları gasp edilmekteydi. Bu şekilde, Meiktila Gölü'nde 3.000 kişi işe alınmış ve hiçbiri geri dönmemişti. 6.000 kişi de Çengmai'ye karşı geldikleri için sürülmüştü. Sürüldükleri yerde ise birçoğu hastalanarak öldü. 1797'ye gelindiğinde Mingun pagodada çalıştırılmak üzere 2.000 kişi daha çağrıldı. İnsanlar artık savaşı bekliyorlardı ve toplu hâlde ayaklanmışlardı. Yıllar geçse de kavga durmadı. Bu zaman zarfında insanlar korku içerisinde ertesi sabaha kadar boğazlarının kesilmeyeceğinden emin olmak için Çittagong'un İngiltere sınırına yığılıyorlardı. Arakan zaten nüfusun yoğun olduğu bir yer değildi, fakat bu dönemde terk edilmiş bir diyar hâlini aldı. Kasabalar terk edilmiş, âdeta orman görüntüsü almıştı. Arakan'ı hastalık ve ölüm sarmıştı.”¹⁶¹

---

¹⁶¹ G. E. Harvey, s. 154-155.

VII. BÖLÜM
İNGİLİZ İŞGALİNDE ARAKAN

İlk İngiliz-Burma Savaşı (1823-1825)

Burmalı güçler, geçici bir işgalin ardından Şahapuri Adası'ndan ayrıldılar. İngilizler tarafından gündeme getirilen İngiliz-Burma sınır komisyonu oluşturma girişimi başarısızlığa uğradı.¹⁶² Burmalı General Bandula, Ocak 1824'te Arakan'da idareyi eline geçirerek Çittagong'a ilerleyecek bir ordu kurmak için hazırlıklara başladı. Burmalılar İngilizlerin gücünü hafife almışlardı. Çittagong bölgesindeki zayıflığın en önemli nedeninin Hindistan'ın zayıflığı olduğunu anlamadılar. Maratas'ın kesin olarak yenilgiye uğratılmasına kadar Hint hükümeti doğru sınırında etkili bir hat oluşturacak durumda değildi.

Bandula emrindeki Burma ordusu, Şirket'in bölüğünden küçük bir müfrezeyle yola koydu ve Naf'ı geçerek operasyona başladı. Bu arada, İngiliz askeri bölüğü, birleşme noktasındaki Andaman adalarında Aşağı Burma'ya denizden bir kuşatma harekâtına girişti. Bu, Burmalılar için beklenmedik bir durumdu. İngilizlerin Rangun'u ele geçirdikleri ile ilgili haberler, Bandula'nın Hindistan'daki ilerleyişini durdurmasına neden oldu. Art arda iki Burmalı general, Rangun'u geri almak üzere bölgeye gönderildi. Ancak her iki girişim de başarısızlıkla sonuçlanınca Bandula, işgalcileri kovmak için geri çağırıldı. Bandula 60.000 kişilik bir ordu ve güçlü bir topçu birliği ile bölgeye doğru harekete geçti. İki atağı geri püskürtülen Bandula, Danubyu'ya geri çekilmeye zorlandı. 1 Nisan 1825'te Danubyu'yu ele geçirmek için harekete geçtiğinde, savaş meydanında öldürüldü.¹⁶³ İngilizler 1825 yılının başlarında Mrohaung'u aldılar ve hemen ardından Çeduba ve Sandovay'ı işgal ettiler.¹⁶⁴ Böylece Arakan, 1825 yılında uzun yıllar devam edecek olan İngiliz idaresi dönemine girmiş oldu.

¹⁶² D.G.E., Hall, s. 103.

¹⁶³ A.g.e., s. 104.

¹⁶⁴ A.g.e.

Arakan'da İngiliz İdaresi (1825-1947)

İngilizlerin Arakan'ın idaresini 1826'da ele geçirmesinin ardından, şartlar uzun süre belirsizliğini korudu. İngilizler, 1836'da kendilerine karşı girişilen büyük bir isyanı bastırdılar ve bu tarihten sonra ülkedeki iç karışıklıklar son buldu.¹⁶⁵ Arakan ve Tannesserim, başlangıçta Hindistan Genel Yönetimi'nin doğrudan denetimi altına verildi ve farklı bir statü ile yönetilmeye başlandı. Ancak Arakan kısa bir süre sonra Bengal yönetimine verildi. Arakan Muhtarlığı da Çittagong Komiserliği'ne bağlandı. Hindistan'daki yönetim şekli burada da devreye girdi. Fakat çok geçmeden Arakan kendi komiserliğine sahip oldu ve bir önceki komiserliğin altında işlerlik kazandı.¹⁶⁶ İdare yeniden düzenlendi. Aynı zamanda Arakan Komiserliği başyardımcısı olan ve bugün vekil komiser olarak adlandırılan bölge amiri, bu komiserlik bünyesinde bölge sulh hâkimliği, yargıçlık ve tahsildarlık görevlerini de ifa etmeye başladı. Onun altında başka bir komiser yardımcı bulunmaktaydı ve başvuruları dinleme yetkisi dışında benzer yetkilere sahipti. Ayrıca Myotugyi olarak bilinen ve bölgenin bütün mali işlerinden sorumlu bir kişi göreve atandı. Myotugyi'nin altında Kyun-ok olarak adlandırılan kişiler, şahsi halklarındaki gelirleri toplamakla görevlendirildi. Kyun-okların altında ise Yva-gaunglar, yani köy başkanları görev yaptı. Bu düzenleme zaman zaman değişikliklere tabi tutuldu. Her kasaba için kasaba memurları tayin edildi. Bu memurların her biri kendi bölgelerinde aynı zamanda sulh yargıcı, hâkim ve yardımcı tahsildar olarak görev yaptı.¹⁶⁷

Bu şekilde bir hukuk idaresinin bölgede işlerlik kazanmaya başlaması, insanların gelirleri üzerinde önemli bir etki yaptı. Resmî baskılar ve yüksek fiyatlar yasa dışı hâle geldi ve haydutluğa karşı her zaman olduğundan çok daha acımasız önlemler alındı. Yeni rejimin temel hedefi, can ve mal güvenliğinin sağlanması oldu. Barışın tesisi ile birlikte, Burmalılar tarafından sürülen ya da savaş zamanı kaçan Arakan halkı da geri geldi ve daha çok Çittagong bölgesinin güney kısımlarına yerleşti. Arakan halkının bu hareketliliği Phayre tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: “Zor zamanlarda ülkelerinden kaçanların torunları Çittagong'un güney bölgesine, sahildeki adaya yerleştiler. Bengal'in Sundarbanları bile geri dönmeye başladı. Kuzeydoğu mason rüzgârları zamanında gemiler kadın, erkek, çocuk her yaşta insanla dolup taşı. 30-40 yıldır dönemedikleri vatanlarına yanlarına alabildikleri bütün eşyaları ile birlikte geri dönmeye başladılar.”¹⁶⁸

¹⁶⁵ A.g.e., s. 138.

¹⁶⁶ R. B. Smart, *Burma Gazetteer*, Akyab District, Cilt A, 1957, s. 85.

¹⁶⁷ A.g.e., s. 87.

¹⁶⁸ A.g.e., s. 47.

İngilizler döneminde Arakan'daki Müslümanların sayısının arttığını iddia etmek yanlış olacaktır. Daha önceki dönemlerde evlerini terk etmeye zorlanan birçok Müslüman'ın, Phayre tarafından da ifade edildiği gibi barış döneminde Arakan'a döndüğü doğrudur. Ancak 1942 yılındaki Müslüman karşıtı ayaklanmada birçok Rohingya öldürülmüş ya da Arakan'ı terk etmeye zorlanmıştır.

İngiliz hükümeti, Arakan'daki ulaşım sisteminde önemli iyileştirmeler yapmıştır. Arakan Filo Şirketi'nin gemileri (buharlı gemiler), bütün Akyab eyaletinde deniz seferleri yapmakta, Maungdav'daki karargâh da dâhil olmak üzere Akyab'ın bütün karargâhlar ile olan iletişimini sağlamaktaydı. Maungdav'daki karargâhla kısmen kara yolu bağlantısı da vardı. Bu şirket aynı zamanda Akyab ve Paletva arasında, Arakan'ın dağlık eyaletleri ve Kyaukpyu ile Sandovay arasında hizmet vermektedir. Kara yolu ulaşımı, su yollarının çokluğu nedeniyle çok gelişmemiştir. Mayu üzerindeki Butidaung ile Naf üzerindeki Maungdav arasına buharlı tramvay hattı döşendi. Arakan Filo Şirketi'nin bunu yapmaktaki amacı, bu iki nehrin vapur seferlerini birleştirmektir. Arakan'da demir yolu yoktu. Hint-Burma demir yolunda incelemeler yapılmış ve Çittagong-Akyab hattı devreye konmuştu. Ancak bu da Maungdav'ın mesafesinin kısa oluşu nedeniyle son buldu.

Akyab, ulaşımın güçlenmesi ile birlikte gelişen bir ticaret merkezi hâlini aldı. Çittagong'un komşu bölgelerinden her yıl mevsimlik işçiler gelmeye başladı. Bunlar tarlalarda çalıştıktan sonra mevsim sonunda evlerine geri döndüler. Birçok tüccar da iş nedeniyle Arakan'a girdi. Ancak onlar daha çok başkentte kalmayı tercih etti. İngilizler döneminde Arakan'a giren göçmenlerin çoğu 2. Dünya Savaşı sırasında geri döndü. Geri kalanı ise, Ne Win'in 60'lı yılların sonlarında yürüttüğü yabancı karşıtı hareket sırasında ülkeyi terk etti.

Sömürgecilik Karşıtı Milliyetçi Hareketler

İngilizler, 1885 yılında Burma'nın tamamını ele geçirdi. Genç Erkekler Budist Birliği isimli kuruluş, 1906 yılında kurulan Rangun Üniversitesi'ndeki öğrenciler tarafından desteklenmekteydi. Temel amaçları Budizm'in yayılmasını sağlamak, eğitim ve sosyal hizmetleri yaygınlaştırmaktı.¹⁶⁹ Daha sonraları Burma Birliği Genel Konseyi (BBGK) ismini alan bu organizasyon, 1917 gibi erken bir tarihten itibaren siyasi çözümler üretmeye başladı. Daha geniş tabanlı olan bu hareket, aynı zamanda Burma milliyetçiliğinin de sembolü hâline geldi. Burmalıların temel hakları hususunda İngiliz hükümeti ile çatışmaya girdi. Bu arada yaban-

¹⁶⁹ Bertil Lintner, *Outrage, Burma's Struggle For Democracy*, s. 28.

cı karşıtı hareketler de BBGK tarafından körüklendi. Hintlilerin ülkeden atılması ve mallarına el konmasıyla ilgili ateşli toplantılar yapıldı. 1930 yılında Rangun'da yabancı karşıtı bir isyan çıktı. 1930'lu yıllarda üniversiteli gençler tarafından kurulan yeni kuruluş, *Do Bama Asiayone* (Bizim Burma Birliğimiz) ismini aldı. Takinler, yani elebaşları, ülkede Hint karşıtı bir isyan başlattı.¹⁷⁰ Burmalı Budist gruplar; Müslüman Rohingyalı, merkezî Burma'nın Zerbadelerini, doğu Burma'nın Pantaylarını ve güney Burma'nın Başuslarını, sömürgecilik döneminde ülkelerine giren Hintliler ile karıştırdılar.

Bu arada Burmalı siyaset ve din adamları Arakan'a gelerek Arakanlı Maghları Takin Partisi'ne almaya çalıştılar. Takin Partisi, Burma'yı İngiliz işgalinden kurtararak bağımsızlığına kavuşturmak amacını gütmektedir. Ancak bunlar bağımsız Burma adına mücadele girişimlerinde bulunurlarken, Arakan Maghlarına Müslümanlara karşı nefret aşıladılar. Bu nefret iki kardeş toplumun ayrılması anlamına geliyordu. Ayrılma meselesi gündeme geldiğinde, İngiliz hükümeti Burma'daki farklı toplulukları temsil eden 12 delegeyle bir araya geldi. Burma Yuvarlak Masa Konferansı adı verilen bu toplantı 27 Kasım ile 12 Ocak 1932 tarihleri arasında Londra'da yapıldı. İngilizler Rohingyalı bir Hint topluluğu olarak algıladıkları için Rohingyalardan temsilen kimse davet edilmedi. Arakan delegesini, bir Budist Magh olan Tun Aung Gyaw yönetti.¹⁷¹

Burma'nın 1937 yılında İngiliz Hindistan'ından ayrılması ve kendi kendisini yönetmeye başlamasıyla Takinler, yönetimdeki bütün gücü ele geçirdiler. Ayrılma olayından tam bir yıl sonra, 1938'de, Rangun'da tekrar Müslüman karşıtı ayaklanmalar çıktı. Takin Partisi'nin lideri Aung San, Myebon kasabasında gerçekleştirilen bir konferansa katıldığında, aynı zamanda Arakan'a da gizli bir ziyarette bulundu. Arakanlı Budist liderlerle Burma'nın bağımsızlığını kazanması sürecinde izlenecek stratejiler üzerine görüştü. Konuşulanlar arasında Arakanlı Rohingyalara yönelik izlenecek siyaset de vardı. Avrupa'da 2. Dünya Savaşı başladığında, Burma da yönetim tarafından ilan edilen bir bildirme ile savaşa katıldı ve savaşta ittifak güçlerinin yanında yer aldı. Aung San ve 30 taraftarı, Japon koruması altında Burma Bağımsızlık Ordusu'nu kurmak üzere Japonya'ya gittiler. Japonlar, 23 Aralık 1941'de Rangun'u bombaladılar. İngilizler, Burma ve Arakan'dan Hindistan içlerine doğru çekildiler. Ne Win (eski general) tarafından yönetilen Burma Bağımsızlık Ordusu'nun ilk kuvvetleri 1942 yılının ilk aylarında Molmeyn üzerinden Rangun'a ulaştı. Bu olanlar, Bur-

¹⁷⁰ Maung Maung, *Burma's Constitution*, s. 35.

¹⁷¹ Burma Delegasyonu üyeleri: Yaungveli Sawbwa, Sra Shwe Ba (Rakhaing), C.H Campagnac, N.M Cowasjee, M.M Ohn Ghine, Oscar de Glarville, U Tun Aung Gyaw (Rakhaing), U Maung Gye, S.N. Haji, K.B Harper, U Chit Hlaing, R.B.Howison, Thein Maung, U Tharawaddy Maung Maung, Sydney Loo-Nee, U Ni, May Oung (Rakhaing), U Ba Pe, Tharawaddy U Pu, Mr. Hoe Kim Seing, U Ba Si, U Su ve U Aung Thin.

ma'daki Hintliler ve Arakan'daki Rohingyalarda büyük endişe yarattı. Hintliler mümkün olan her yolla Arakan'dan ayrılmaya başladılar.

1942 Yılı Müslüman Katliamı

İngilizler çekildiğinde, Arakan bölgesinin yönetimi bir Budist Magh olan ve Arakan Bölgesi Komisyonu'nun gücü ile donatılmış U Kyav Khine'ye emanet edilmişti. Bu gelişme, Maghları son derece memnun etmişti. Birçok suça karıştığı gerekçesiyle hükümet tarafından aranan Takinler saklandıkları yerden çıkmışlar, ganimet ve yağmalama işlerine girişmişlerdi. Müslümanlar ise doğal kurbanları idi. Japonlar Akyab'ı bombalamadan önce, farklı köy ve kasabalardan birçok Müslüman, yakında çıkacak Müslüman karşıtı bir ayaklanmanın Akyab'ı kırıp geçeceği söylentileri nedeniyle evlerini terk etmişti.

Japonlar 23 Mart 1942'de Akyab'ı bombaladılar. Birçok İngiliz, Gorkha, Rajput ve Karen asker öldürüldü. Sağ kalan İngiliz askerleri geride önemli miktarda mühimmat bırakarak bölgeyi terk ettiler. Yanlış yönlendirilmiş birçok Karen askerî de Magh fanatiklerine mühimmat satmak ya da vermek yoluyla onları cesaretlendirdi.¹⁷² Takinler kasaba görevlilerinin, polis gücünün ve İngilizler tarafından halkın güvenliğini sağlamak için bırakılan polis memurlarının silahlarına da el koydular. Bundan başka Magh Komisyon üyesi U Kyav Khine de Takinlere Kyauktav ve Minbya'da bir gemi dolusu silah ve cephane yardımında bulundu.¹⁷³ Bunun yanı sıra Takinler Müslümanların tüm ruhsatlı silahlarına el koydular. Tüm bu gelişmeler sonrasında Takinler artık oldukça iyi silahlanmıştı. Oysa Müslümanların elinde imanlarından başka bir şey yoktu. Ne yazık ki Müslümanlar, kısa süre sonra başlarına gelecek felaketi göremediler. Düşmanları ile yüzleşebileceklerini düşünmekteydiler. Hatta, Magh arkadaşları tarafından korunacakları hususunda en ufak bir kuşku yoktu. Yeterince organize olamamışlardı, iyi bir liderleri de yoktu.

Bu arada Maghlar, Müslümanlara saldırma hazırlıklarını hızla sürdürmekteydiler. Minbya'da gizli bir toplantı düzenlediler. Bu toplantıdan çıkan sonuçlara göre;¹⁷⁴

- Takin milisleri arasından silah, kılıç ve sopaları kullanacak üç grup oluşturmalı.
- Bu güçlerin generali San Kyav Aung; yardımcısı Maung Kyav ve Tun Hla Aung olmalı. Ancak saldırı ile ilgili emirler, Başkan Takin Ta Zan Hla ve Başbakan U Pho Khine'den gelmeli.

¹⁷² Muhammad Khalilur Rahman, *Massacre in Arakan*, (çev. Shabbir Hussain), s. 5.

¹⁷³ A.g.e., s. 5.

¹⁷⁴ A.g.e., s. 6-7.

Hedefler ve amaçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Arakan'ın özerklik kazanma mücadelesinde Japonları İngilizlere karşı desteklemek.
- Hem Beyaz Kalaları (İngilizler) hem Siyah Kalaları (Hintliler) bölgeden çıkarmak, mal ve mülklerine Maghlar adına el koymak.
- Uzun zamandır Arakan'da yaşamakta olan Rohingyaların ve Kamanların burada kalmalarına izin vermek, ancak faaliyetlerinden rahatsızlık duyulursa onları da Çittagonlara yapıldığı gibi ülkeden kovmak.

Rohingyaların ve Kamanların bölgede kalmalarına izin vermek, kendileri ile yüzyıllardır yan yana barış içerisinde yaşayan Müslümanlar ile iyi ilişkiler kurmak gerektiğine inanan Budist Maghların gözlerini boyamaktan başka bir şey değildi. Etnik kökenlerine bakmaksızın Müslümanların tamamını Arakan'dan atmak şeklindeki gizli planlar, Burma'nın Takin liderleri ve onların Arakanlı ortakları tarafından çok uzun zamandır tasarlanmaktaydı. Takinler, Burma'nın kısa sürede bağımsızlığa kavuşacağını düşünmekteydiler. Müslümanlar bu kaos ortamından faydalanılarak yok edilmezlerse bağımsızlık sonrasında ülkede problem teşkil etmeye devam edeceklerdi. Arakanlı Budist Maghlar, Takinler tarafından Müslümanların Budizm'e yönelik en büyük tehlike olduğu konusunda ikna edilmişlerdi. Gerçekte bu iki kardeş topluluğu birbirinden ayırmaya çalışmak, Burmalıların bir entrikasıydı. Çünkü, bölünmüş bir yeri yönetmek ve Arakan'ı sürekli bir koloni hâline getirmek o zaman daha kolay olabilirdi. Yanlış yönlendirilmiş Maghlar, Müslümanlara karşı gittikçe daha fazla düşmanlık beslemeye ve Burma idaresi altında yaşamayı Müslümanlar ile bir arada özgür olarak yaşamaya tercih etmeye başladılar. Akyab dışında bütün ülke, açgözlü Takin'in emri altına girmişti. İngilizlerin ülkeden çekilmelerinden kısa bir süre sonra Hindu ve Çittagonglu Müslümanların dükkânları yağmalandı. Bu insanların çoğu kaçtı. Rohingyalardan, Çittagonglu Müslüman din kardeşlerini oradan çekilmeleri için uyarmaları istendi ve uyarılmaları hâlinde kardeşlerinin canlarına kıyılacağı belirtildi. Bu insanların neredeyse tamamı bölgeyi terk etti. Ancak kurnaz Maghlar dur durak bilmiyorlardı.

Arakan'daki liderlerden U Pinya Tiha (Budist rahip), U Ta Zan Hla, U San Kyav Aung ve U Maung Kyav Müslümanlara karşı toplu bir katliama girişilmesi emrini verdiler. Böylece Müslümanlara yönelik katliam 28 Mart 1942'de başladı. Takinler, Minbya kasabasına bağlı Çanbilili köyündeki Müslümanların peşine düştüler. Müslümanlar kanlarının son damlasına kadar mücadele ettiler. Lakin daha güçlü silahlara sahip Takinlere karşı duramadılar. Maghların ve onların Takin patronlarının

yağma ve tecavüzleri o kadar şiddetliydi ki, saldırılarda yüzlerce masum erkek, kadın ve çocuk katledildi. Rohingya'lar yenilgiye uğratıldı. Köydeki insanların birçoğu nehri geçerek ormanlık alanlara kaçtı. Nehirde yüzerek kaçmak isteyenler yakalanarak öldürüldü. Yarı ölü durumda olan kadın, erkek ve çocukları keskin kılıçlarıyla katlettiler. Bu katliamdan canlı kurtulabilenler ise mızrakların hedefi oldu ve parçalara ayrıldı. Rohingya kadınları ırzlarına geçildikten sonra vahşice öldürüldü. Çocuklar acımasızca katledildi. Komşu bölgelerdeki Maghlar, öldürülenlerin hayvanlarına, tarlalardaki mahsullerine ve eşyalarına el koydular. Altın ve gümüş gibi değerli eşyalar ise Takin liderler tarafından alındı. Diğer ganimetler de yağmacılara verildi. Lemro Nehri'nin suları, masum insanların kanlarının rengiyle kırmızı akmaya başladı.

Maghlar, bir sonraki gün (29 Mart) Lombaissor'a saldırdılar. Rohingya'lar direnseler de, güçleri Maghları bertaraf etmeye yetmedi. Burada da birçok çocuk, kadın ve erkek öldürüldü. Birçok kadın namusunu korumak için kendisini nehre attı. Bazıları nehri geçebildi ve Pattari Killa'ya doğru kaçtı. Maghlar, Taungyinyo adı verilen ırmak geçiş noktasında kaçmakta olan Rohingya'ları durdurdular, değerli eşyalarını aldıktan sonra onları acımasızca katlettiler. Taungyinyo'da yaklaşık 15.000 kişi zalim Maghların kılıçları altında can verdi. Yaklaşık 10.000 erkek, kadın ve çocuk, doğuda Apavkva ile batıda Ratedaung'u bağlayan Afaker dala isimli geçidin ağzında kısırıldı ve hepsi orada öldürüldü.

Takinler, Minbya kasabasındaki Çanbilli ve Lambaissor'un yerle bir edilmesinden sonra, 1 Nisan 1942'de Myebon kasabasında bulunan Raisaung ve Pankha köylerine saldırdılar. Bu iki köyde yaşayan 15.000 Rohingya'nın neredeyse yarısını topluca katlettiler. Ramri kasabası yakınlarındaki Kyauknimav'da da toplu katliam girişiminde bulundular. Ancak burada yaşayanlar, katliamdan mucizevi bir şekilde kurtuldular. Kyaukpyu kasabasındaki Müslümanlar ise bölgedeki İngilizlerden yardım alarak kurtuldular. Takinler, 8 Nisan 1942'de Kyauktav'da bulunan Baharpara'ya saldırdı ve burada çok sayıda Müslüman'ı öldürdü. Ardından Mahamuni, Paktoly, Minçaung, Bargoapara (Alaygun), Nayaşar (Myauktaung), Ambari, Fidapara, Afak (Apaukva), Kazipara ve Rvanga Para köylerine yine vahşice saldırılar gerçekleştirdiler. Afak köyünün en zengin adamı olan Abidin, malını mülkünü geride bırakarak arkasına bile bakmadan kaçtı. Maghların oraya baskın düzenlemesinden önce, "Maghlar köpek gibidir. Önlerine kemik atınca susarlar. Aynı şekilde eğer Maghlara biraz para verirsen sana zarar vermezler." demekteydi. Ancak malı mülkü onu kurtaramadı. Her ne kadar toplu katliamdan kaçabildiyse de soluğu mülteci kampında aldı.

Bu arada, Ataraung ve Ponnagri'deki Müslümanlar, Takin saldırılarından kurtuldular. Ancak Akyab şehrinin Çandama, Miurkul, Kuiniprang, Solipara, Toenpara ve Taupho doğu köyleri ile Pauktav kasabasının köyleri de daimi bir Takin tehdidi altındaydı. Aynı şekilde Todaing, Nonakhali, Zolapara, Ziza ve Kim gibi bazı Rohingya kasabaları da Takinlerin hedefindeydi.

Nisan sonunda Ratedaung ve Butidaung kasabalarına çok şiddetli bir saldırıda bulunuldu. Butidaung kasabasında Kvason'a kadar olan bütün köyler yerle bir edildi. Butidaung'un kuzeyindeki Taung Pazar bölgesi ve etrafındaki köyler de Maghların tehdidi altında kaldı. Birçoğu yıkıp yıkıldı. Ratedaung kasabasındaki Müslümanların üçte biri katledildi. Lengvin'in Müslüman köylüleri, ellerindeki bir tek silahla Maghlara karşı kahramanca çarpıştılar. Prinkong'daki Rohingyalar, Mayu Nehri'ni botlarla geçtiler ve Akyab Adası'na sığındılar. Bu sırada pek çok kişi, Maghların açtığı ateş sonucu boğularak can verdi. Mozi, Anauk Prang ve Kodaung köylerinden gelen Müslümanlar Akyab'a sığındılar. Mayurtek, Zofrang ve Razarbil'deki Müslümanların çoğu, Akyab'daki köylerinden çoktan ayrılmışlardı. Akyab'daki Müslümanlar bazı silahları ele geçirdiler ve çapulculara karşı kendilerini savunmak için hazırlık yaptılar. Müslümanların Akyab'da gerek savunma gerekse saldırıya yönelik hazırlıkları Maghları o derecede korkuttu ki, hücumu geçmek için teşebbüste dahi bulunmadılar. Bazı zayıf Maghlar da Akyab'da bulunan Zabbargyafara'dan atıldılar.

Burmalıların Müslümanlara yönelik katliamları sonucunda Müslümanların hem maddi hem manevi büyük kayıpları oldu. 100.000'den fazla Müslüman öldürüldü, binlerce Müslüman'ın köyü yerle bir edildi. Kaladan Nehri'nin doğusundaki Müslüman yerleşim yerleri, Müslümanların azınlıkta olduğu yerlere dönüştü. Bu katliamda sadece Müslümanların hayatları değil, tüm insani ve ahlaki değerler de hiçe sayıldı. 1942'deki katliamın Arakanlıların zihinlerinde bıraktığı iz, iki kardeş toplumun Arakan'da tekrar bir arada yaşamasını neredeyse imkânsız hâle getirdi.

Bir Dönüm Noktası: Butidaung İçin Savaş

1942 yılının Nisan ayında, Maghların şiddetli saldırıları Kvasone, Godumpara, Sindiprang, Ali Yong, Fuimali, Roingadaung ve diğer Müslüman yerleşim yerlerini büyük bir yangın gibi sardı. Maghların ilerleyişini durdurmak isteyen Müslümanlar, halk arasında Fondupranglı Atura Raca olarak bilinen Abdülmecid, Ali Yonglu Mir Ahmed Cunnal, Abdülcabbar Dubaşi ve Abdülbasir liderliğinde toplandı. Bu arada, Kila-daung ve Hançurutalı Nur Ahmed Cinnal önderliğinde toplanan yüz-

lerce yürekli savaşçı, Maungdav'dan silahları ve cephaneleri ile gelerek Butidaung'taki ana güce katıldılar. Arakan içlerinde ölümden güçlükle kurtulmuş Müslümanların bir kısmı da şimdi Müslüman karargâhlarında, kaybettikleri yakınlarının, sevdiklerinin intikam ateşiyle kavrulmaktaydı. Bu nedenle Butidaung Savaşı'nda yerlerini almakta gecikmediler.

Müslümanlar, Butidaung kasabasını dört bir taraftan sararak etkili bir kuşatma gerçekleştirdiler. Çarpışmaların başlamasıyla Maghlar ve bazı Çinliler polis merkezindeki yer altı sığınağında ve devlet binalarında direnişe geçtiler. Birkaç gün sonra Butidaung'un düşüşü kesinleştiğinde büyük bir panik yaşayan Butidaunglu Maghlar ve Çinliler, Butidaung'daki gemilere binerek bölgeden uzaklaşmak için birbirleriyle yarıştılar. Ancak Maghlar, kendileri tamamen ayrılmadan Çinli ailelerin oradan ayrılmalarına müsaade etmediler. Maghların bu tutumu Çinlileri o kadar kızdırdı ki, onlar da içinde Maghların bulunduğu gemilere ateş açtılar. Korkudan panikleyen insanların koşuşturması üzerine gemiler alabora oldu ve battı. Sadece bir gemi kaçmayı başarırken, iki gemi içindeki insanlarla birlikte sulara gömüldü. Gemilerin bir bir batmakta olduğu haberini alan Butidaunglu Maghlar dağlara kaçmaya başladılar. Böylece Butidaung, Müslümanların eline geçmiş oldu. Kaçmakta olan Maghların peşine düşüldü ve yakın takip başladı. Butidaung'un düşüş haberi, doğuda ilerlemekte olan Takinleri de durdurdu. Ratedaung'da Kvasone ve Razarbil'e kadar olan bölgelerde Müslümanlar serbest bırakıldı. Maungdavlı Maghlar muhtemel bir Müslüman saldırısının verdiği korkuyla Naf Nehri'ni geçerek, İngilizler tarafından kontrol edilmekte olan bölgeye geçtiler. Olaylardan etkilenen Müslüman ve Budist mülteciler, İngiliz hükümeti tarafından o günkü Bengal'in Rangpur ve Dinajpur bölgelerine yerleştirildiler. Maungdav, Butidaung ve Ratedaung'un bir kısmı Müslümanlar tarafından oluşturulmuş olan Barış Komitesi'nin idaresine verildi. Barış Komitesi'nin başına Umreh Meh getirildi.

1 Mayıs 1942 tarihinde, General Esa Goda yönetimindeki Japon İmparatorluk Ordusu (JİO), Burma Ulusal Ordusu (BUO) ve Bo Ran Aung yönetimindeki Arakan Cephesi (AC), Arakan Yoma'nın karşısındaki Aşağı Burma'da bulunan Minbya kasabasına saldırdı. Minbya kasabası Arakan'da Japon desteği alan Takinlerin ana karargâhıydı. Minbya'nın Magh ve Budist rahipleri onları çok iyi karşıladılar ve Japon İmparatorluk Ordusu'nun Akyab'ı işgal etmesine alkış tuttular. 3 Mayıs'ta Japon ordusu ve diğer kuvvetlerden Burma Ulusal Ordusu, Akyab'ın birkaç mil kuzeybatısındaki Ponnagyun'a ulaştı. Kaladan Nehri'nde konuşlanmış olan İngiliz ordusu Japonları topa tutunca, Japonlar da buna karşılık verdi. 5 Mayıs'ta İngiliz donanması geri çekildi ve Japonlar Pauktav üzerinden Akyab'a doğru ilerlemeye başladı. Akyab, 7 Mayıs tarihinde hiçbir direniş ile karşılaşılmeden işgal edildi.

Bo Ran Aung önderliğindeki Burma Ulusal Ordusu da Akyab'a girdi ve Ambari ve Manupara'da 30 Müslüman'ı acımasızca öldürdü.¹⁷⁵ BUO askerleri ve Maghlar köylerde, Müslümanların hayvanları da dâhil olmak üzere her şeyi yağmaladılar. Yine de Akyab'daki Japon güçlerinin varlığı, insanların hayatlarının yağmacı ve eşkıyalardan nispeten korunmasını sağladı. Akyab civarında gergin bir barış hâkim oldu.

Mayıs ayının ilk yarısında BUO'ya bağlı bir grup, Takin liderlerle bir araya gelerek Butidaung Nehri'ne doğru giden Mayu Nehri'ne açıldılar. Sahildeki Müslümanlara ateş açarak onları korkutmak istediler. Fakat Azhar Mian Çovdhury kumandasında cesur bir grup Müslüman, Sindiprang ile Godumpara arasında devriye gezen bir gemiyi sıkııstırdı. Bir sonraki karşılaşmada İngilizlerin atanmış savaş Komiseri U Kyav Khine öldürüldü. Devriye gezen gemi daha fazla ilerleyemeden geri döndü. Maghlar ve Japonlar bu haber karşısında öfkeye kapıldılar. Fakat Japonların hesaplarına göre Ratedaung, Butidaung ve Maungdav Müslümanlarının desteği olmadan Burma'nın işgalini tamamlamak ve batıya doğru ilerlemek çok zor olacaktı. Bunun üzerine Japonlar, Akyab'ın ileri gelen Müslüman liderlerinden Sultan Mahmut, dava vekili Mahmut Yasin, avukat ve Takin destekçisi U Po Kine Nasuriddin ile görüştüler. Müslüman taraftan Muhammed Yasin ve U Po Kine'nin yanı sıra BUO memurlarının -Bo Yan Naung, Bo Yan Kin, Bo Mya Nyunt ve bazı Maghlar- oluşturduğu bir temsil heyeti, Japonlarla beraber Maungdav'a gönderildi. Komisyon 8 Haziran'da Şikderpara'da halka açık bir toplantı yapmak niyetindeydi. Tambi Saheb liderliğindeki yerel liderler, komisyonu karşıladı. Toplantıda BUO ve Müslümanlar savaşan gruplar arasında bir barış yapılması için anlaşmaya varılması gerekliliği üzerinde durdular. Japonlara karşı gelmenin Müslümanların çıkarlarına zarar vereceği hususunu konuştular. Bunun yanında, mültecilerle birleşen yerel Müslümanlar, Müslümanları hiç acımadan topluca katleden kâfirlerin üzerine yürümek arzusu içindeydiler. Müslüman liderler ve Tambi Saheb, fanatik Müslümanları zapt edebilmek için ellerinden geleni yaptılar. Toplantıda bulunan herkesin silahlı olduğu da bilinmekteydi. Bağrıışmaların ardından taraflar birbirine ateş etmeye başladılar. Maghlar arasından Bo Yan Naung, Bo Yan Kin, Bo Mya Nyunt ölürken, Müslümanların tarafından da İnna Amin, Ebubekir, Habibullah, Mulvi Abdusselam ve oğlu Mulvi Abdurrahman öldü. Maghların geri kalanı kaçmayı başardı. BUO hem Muhammed Yasin hem de Po Khine'yi tutukladı ve hapse attı. Tambi Saheb de tutuklanarak Akyab'da gizli bir yere gönderildi. Fakat her nasılsa Japonlar, Müslüman liderlerin bir kısmının bu şekilde tutulduklarını öğrendiler. Bo Ran Aung'dan onları bir an önce serbest bırakmasını istediler.

¹⁷⁵ A.g.e., s. 17.

Topluluklar ve dinler arası çekişmeler Japonların ilerleyişini bir süreligine durdurdu.¹⁷⁶ Buna rağmen, Mayu Yarımadası'na doğru kuzey istikametinde ilerleyerek ekim ayında Butidaung'u ve Maungdav kasabalarını işgal ettiler. Japonlar bölgede birçok savunma mevzii oluşturdular ve Hint sınırına doğru keşfe çıktılar. İngilizler zaten Naf Nehri'nin batısına çekilmişlerdi.

İngilizlerin Tekrar Arakan'a Girmesi

İngilizler karargâhlarını Cox Bazar ve Teknaf'a kurdular. Arakanlı Müslümanların katılımıyla "V Gücü" olarak bilinen bir yerel istihbarat teşkilatı oluşturuldu. Başlangıçta eğitimsiz olsalar da, "V Gücü" daha sonraları İngilizler için istihbaratın önemli bir parçası hâline geldi.¹⁷⁷ Akyab için sefer başlamadan önce, İngiliz memurları "V Gücü"nü toplamış olduğu bilgiler ışığında Japon kontrolü altındaki bölgelerde gidebilecekleri yere kadar ilerlediler ve eylemlerinin içine daha sonra küçük saldırıları da dâhil ettiler. Arakanlı Müslümanların %99'u Japonlara karşı İngilizlerin yanında yer aldı, çünkü Japonlar, Müslümanların en büyük düşmanı olan Maghlar ile dostluk kurmaktaydılar. Ancak Japonlar için gizli istihbarat servisinde çalışan bazı Müslümanlar da olmuştur.

İngiliz güçleri, 16 Aralık 1942'den itibaren Kaladan Vadisi'nden daha doğudaki takviye birlikleriyle birlikte deniz kıyısı ve Mayu Nehri boyunca Akyab'a doğru ilerlemeye başladı. Başlangıçta her şey İngilizlerin lehinde gibi görünse de, çok geçmeden İngilizler Japonların oluşturdukları yer altı sığınaklarında güçlü bir direnişle karşılaştılar. Meydana gelen savaşta İngilizler, Maungdav-Butidaung yan yolunun kuzeyine doğru geri çekilmek zorunda kaldılar. İngiliz kuvvetleri gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra, 1943 yılının Kasım ayında tekrar Akyab'a doğru ilerlemeye başladı. 1944 yılı, Kuzey Arakan'da iki ordu arasında askerî tarih kayıtlarında nadiren rastlanabilecek bir çatışmaya sahne oldu. İngiliz ve Japon güçler birçok yerde aynı saflarda çarpıştılar. Orman savaşında İngiliz kuvvetleri Japonlar kadar iyi değildi, ancak itilaf kuvvetlerinin üstün askerî gücü, makineleri ve lojistik desteği, içinde buldukları zor durumu onların lehine çevirdi. İngiliz güçleri, Hindistan-Burma sınırında ilerlerken Arakan içlerine girerek Akyab, Kyaukpyu ve Sandovay'ı 1944 yılı sonunda doğru işgal ettiler. Aşağı Burma, Ağustos 1945'ten önce Japonlardan tam anlamıyla temizlenmiş ve tekrar İngiliz kontrolüne girmiş oldu. 6 Ağustos'ta Hiroşima'ya ilk atom bombası, ardından 9 Ağustos'ta Nagasaki'ye ikinci atom bombası atıldı. Japonya 2 Eylül 1945'te teslim oldu.

¹⁷⁶ A.g.e., s. 20.

¹⁷⁷ Field Marshall William Slim, *Defeat into Victory*, s. 147.

İngilizlerin geri çekilmesi, ardından gelen Müslüman karşıtı ayaklanmalar ve iki büyük gücün Arakan için savaşması, Müslümanlar için uzun vadeli olumsuz sonuçlar doğurdu. Arakanlı Müslümanlar, halk ayaklanmaları ile kuzeye doğru itildiler. Arakan cephesinde yer almış bir İngiliz şunları kaydetmektedir: “Savaştan önce Arakan’ın tamamı hem Maghlar hem de Müslümanlar tarafından kuşatılmıştı. 1941 yılında savaşıma başladılar. Bu savaşın sonucunda Maghlar ülkenin güney kısmını alırken Müslümanlar da kuzey kısmını ele geçirdiler.”¹⁷⁸

Müslümanların gösterdiği cesaret aynı yazar tarafından şu sözlerle takdir edilir: “Çok azimli ve gayretliyidiler. Hep bir arada, disiplin altında eğitim aldılar. Şu kadarını söyleyebilirim ki, savaşta benim şimdiye kadar gördüğüm ve adına savaştığım ulusal taburlar kadar iyidiler. Yüzlerce yıl düşman bir ülkede yaşamışlar, buna rağmen hayatta kalmayı başarmış. Onları Yahudilere benzetmek dahi mümkün...”¹⁷⁹

Arakanlı Müslümanlar, İngiliz askerlerine inançla hizmet ettiler. Geleceklerini İngilizlerin galip olmasına bağladıkları için İngilizler için savaşmışlar ve öldüler. Bir yazar, bu insanların İngiliz ordusuna katkılarıyla ilgili duygularını şu şekilde ifade etmiştir: “Bu insanlar olmadan bizler işitemez, göremezdik. Onlar bizim gözümüz, kulağımız, neşe kaynağımız oldular. Açık görüşlü ve ileriye görebilen bir sömürgeci için çok değerliyidiler. Gelecekleri bizim ellerimizdeydi. Arakan’da mutlu bir millet ve adil bir ülke yaratabilirdik. Göstereceğimiz her nezaket ve yapacağımız her iyilik bize fazlasıyla geri dönecekti. Hep merak ederim; onların bize karşı göstermiş olduğu adalet ve bize yapmış oldukları iyilikler bir gün geri ödenebilecek mi?”¹⁸⁰ İngilizlere gösterilen bu inanılmaz fedakârlık karşılığında Rohingyaaların elde ettiği şeyse ortadadır. Yardım ettikleri kişilerin soyundan gelenler, Rohingyaaların Arakan’ın yerlileri olduklarını bile kabul etmemektedirler.

Burma’nın Bağımsızlığı Öncesinde Arakan

İngilizler, itilaf kuvvetlerine yardım ederek savaşı kazanmalarına katkıda bulunmuş sömürgelerin bağımsızlıklarını vermeleri hususunda Atlantik Anlaşması’na uymak zorundaydılar. İşte bu nedenle Burma’ya bağımsızlığı vermeleri gerekiyordu. Başlangıçta Japonlara yardım etmiş olan Burmalı lider Aung San, İngilizlerin Burma’ya yeniden girdiği son günlerde itilaf kuvvetlerinin lehine taraf değiştirmiştir. 1945 yılında Japonların çekilmesinden sonra İttifak kuvvetlerinin savaşta gösterdikleri başarı, Burma’ya da bağımsızlığını kazandırmaktaydı. 27 Ocak 1947’de

¹⁷⁸ Anthony Irwin, s. 21.

¹⁷⁹ A.g.e., s. 24.

¹⁸⁰ A.g.e., s. 25.

Londra'da Atli-Aung San Anlaşması imzalandı. Bu anlaşmayla Burma bir yıl içerisinde tam bağımsızlığına kavuşacak ve dört ay içerisinde yapılacak bir seçimle Ulusal Meclis oluşturulacaktı.

Ancak ne yazık ki Maghlar yüzünden Arakan'ın talihi çok öncelerden belli olmuştu. İngilizler, Müslümanları ortadan kaldırmak için iş birliği yapmış olmaları nedeniyle Arakan'ın bağımsızlığını Takinlere veriyordu. Müslüman halk arasında meydana gelen ayaklanmalar, iki kardeş topluluk arasında ayrılığın iyice artmasına neden oluyordu. Bölünme ile zayıflayan Arakan halkı, geleceği için birlik içerisinde hareket edemez duruma gelmişti. Savaşın bittiği yıllarda iki kardeş topluluk arasında birlik oluşturulabilseydi, Budist Maghlar barış içinde yaşamayı gerçekten arzu etseler ve Burma yönetimi altında kalmayı tercih etmeselerdi, Arakan'ın bağımsızlığı bir rüya olarak kalmayabilirdi. Bağımsızlık gerçekleşebilir, en azından zaman içinde tam bağımsızlığa evrilecek bir özerklikle sonuçlanabilirdi.

Bağımsızlığın yaklaşmasıyla birlikte eski Burma'nın Müslüman liderleri, Burma'nın geleceğine ait siyasi stratejiler konusunda fikir ayrılığına düşmeye başladılar. 24-26 Aralık 1945'te bütün Burmalı Müslümanlar, Pyinmana'da toplanma kararı aldılar. Burada çıkan sonuca göre, bütün Müslüman organizasyonlar bir çatı altında toplanacaktı ve bu yeni oluşumun adı Burma Müslüman Kongresi (BMK) olacaktı.¹⁸¹ Bu kongrede Müslümanlar, farklı gruplara bölünmeme kararı alarak Burma Müslüman Birliği Genel Konseyi (BMBGK)'nin bildirgesine ters hareket etmiş oldular.¹⁸² BMK, Aung San tarafından yönetilmekte olan Faşizm Karşıtı Halkların Özgürlüğü Birliği (FKHÖB)'ne katılma kararı aldı. Onlara göre, Müslümanların Burmalılardan dinlerinin İslam olması dışında ayrıldıkları çok önemli noktalar bulunmamaktaydı. BMBGK, ayrı bir grup oluşturma çalışmalarına devam etti. Rohingyaların tarihi geçmişleri, ırkları ve mevcut durum nedeniyle farklı bir konumda olduklarını iddia etmekteydiler. Bu durumun İngilizler tarafından da bu doğrultuda anlaşılması için çaba gösteriyorlardı. İngiliz hükümetinden, Arakanlı Müslümanların Budist Arakanlılardan farklı bir millet olduklarını tanınmasını istediler. Ayrıca bölgesel özerkliklerini de elde etmek istiyorlardı.

Aung San, Burma Birliği'ne girme konusunda Burma'da yaşayan Karen, Kaçin, Şan, Kayah gibi milletlerinin tamamının desteğini almamıştı. Geçmişteki tecrübelerine bakarak ya tam bağımsız olmayı ya da etkili oldukları alanlar göz önünde bulundurularak özerkliklerinin verilmesini istiyorlardı. İngiliz hükümeti, Aung San'dan Burma'da bulunan bütün

¹⁸¹ Moshé Yegar, s. 75.

¹⁸² A.g.e.

milletlerle görüş birliğine varmasını istiyordu. Bu, İngilizler tarafından bağımsızlık için öne sürülen bir şarttı. Aung San bütün ülkeyi dolaştı, farklı grupların liderleri ile konuştu, onlarla fikir alışverişinde bulundu. Onlara tam bağımsızlık sözü verdi ve güvenliklerini, kendi kültür ve dinlerini koruyabileceklerini vadetti. “Farklılıkların birliği” formülü ile bütün bunların gerçekleşebileceğini dile getirdi. 1946 yılının Mart ayında Akyab’daki Müslüman liderlere ziyarette bulundu. Onlara da bağımsızlık sonrası Burma’da hak ettikleri her şeye kavuşacakları yönünde güvence verdi. U Aung Zan Vai ve Sultan Mahmut’tan oluşan delegeyi Maungdav ve Butidaung bölgesine göndererek Müslümanların BMBGK çatısı altında birleşmelerini istedi. Ancak Müslümanlar bunu kabul etmediler. Ayrıca Magh ve Burmalılara ayrıcalık yapıldığını ileri sürerek kendilerine de özerklik verilmesi konusunda ısrar ettiler.

Büyük zorluklar sonucunda Aung San, bağımsızlık sonrası Burma’da farklı toplulukların statüleri meselesinin değerlendirilmesi için Şan Devleti’nde bulunan Pang Long’da bir konferans düzenlenmesi kararını aldı. Tarihi Pang Long Konferansı Ocak 1947’de yapıldı. Konferansa Arakanlı Rohingyalar dışında bütün milletler davet edilmişti. Razak, Burma’nın tüm Müslüman nüfusunu temsil etme iddiasında olduğundan Aung San’ın Rohingyaları görmezden gelen tavrı konferansta desteklendi. Bir Budist Magh olan U Aung Zan Vai, tüm Arakan halkını temsil etti. Diğer bütün temsilcilerin kendi hukuki haklarını kazanmak için canla başla mücadele ettikleri konferansta, Arakan’ın Magh temsilcisi hiç sesini çıkarmadı. Sonuçta Arakan, bağımsızlık sonrası Burma’da merkezî hükümetin idaresi altında kaldı.

Siyasi süreçten el etek çekmiş İngilizlerin de bu duruma olumlu bir katkısı olmadı. Rohingyalar, Pakistan’ın bağımsızlığı için savaşıyan Muhammed Ali Cinnah’a bir temsilci gönderme kararı aldılar. Maungdav’dan Müslümanlardan oluşan bir delege belirlendi ve bu delege 1947’de Lahor’da Cinnah ile buluştu. Cinnah’tan istedikleri şey, ya Kuzey Arakan’ı Müslüman çoğunluğun yaşadığı bir bölge olarak Pakistan’a dâhil etmek için savaşması ya da Burmalı lider Aung San’a Kuzey Arakan Müslümanlarına özerklik vermesi için baskı yapmasıydı.¹⁸³ Ancak Müslümanlar tarafından gönderilen bu delege daha Cinnah ile görüşmeden, Aung San tarafından gönderilen özel elçi Raşid, -U Nu kabinesinde önceki bakanlardandı ve Hint asıllı bir Müslüman’dı- zaten Cinnah ile bir görüşme yapmıştı. Elçi, Arakanlı Müslümanların haklarının anayasal olarak tanınacağı konusunda Aung San adına Cinnah’a güvence vermişti. Bunun üzerine Cinnah, kendisine gelen Arakanlı delegenin endişelenmemesi gerektiğini söyledi. Kendisine Arakanlı Müslümanların geleceği ile ilgili

¹⁸³ A.g.e., s. 96.

Aung San'ın elçisi tarafından verilen sözü onlara da ilettili. Böylece Arakanlı Müslümanlar yerine getirilmeyecek bir sözün tutulmasını beklemeye başladılar. Korku ve endişe içerisinde Burma'nın yaklaşan bağımsızlığını karşılamaya hazırlandılar.

Pang Long Konferansı'ndan sonra meclis oluşturmak için ilk genel seçim 1947 yılının Nisan ayında yapıldı. Ancak bu seçimlerde de Kuzey Arakan çeşitli sebeplerle seçim sürecinden dışlandı. Böylece Arakanlı Müslümanlar ilk Burma anayasasında hiçbir söz hakkına sahip olamadılar. Çekişmeli gruplar arasındaki ideolojik hususlar ve güç paylaşımı konusundaki fikir ayrılıkları, bağımsız Burma'da da devam etti. Komünistler ve Halkın Gönüllü Birliği (HGB) yer altına çekildi. İngilizlerin yeneden ülkeye girmeleri sonrasında Arakan'daki aşırı milliyetçi Maghlar da yer altına çekilerek komünistler ve HGB ile iş birliğine girdiler. Amaçları, Arakan'ın bağımsızlığa kavuşmasını sağlamaktı.

VIII. BÖLÜM
ARAKANLILAR NEDEN DEVLET
KURAMADILAR?

Pang Long Konferansı'nda, "devlet" adına bölgesel özerklik sadece Şan, Kaçin, Karen ve Kayahlara verildi. Ayrıca Şan ve Kayahlara 10 yıl sonra üyelikten çekilme hakkı da tanındı. Çinlerin yaşadığı yere "özel bölge" statüsü verildi. Yukarıda bahsedilen statülerin verilmesi kararı da şu şartlara dayanmaktaydı:¹⁸⁴

- Kati bir coğrafi sınıra sahip olma.
- Burma dilinden başka bir dile sahip olma.
- Müstakil bir tarihe sahip olma.
- Müstakil bir medeniyete sahip olma.
- Güçlü şirketlere sahip olma ve ekonomik açıdan kendi kendine yeten bir toplum hâline gelme.
- Yeterli sayıda nüfusa sahip olma.
- Farklı bir birim olarak varlığını sürdürme kararlılığına sahip olma.

Yukarıdaki şartlar göz önünde bulundurulduğunda Arakan'ın bu şartları en az diğerleri kadar yerine getirecek konumda olduğu muhakkaktır. Bundan başka, devlet olmak için en elverişli şartlar, diğerlerine kıyasla Arakan'da daha çok bulunmaktaydı. Ancak Arakan'ın Pang Long Konferansı'ndaki temsilcileri bu yönde bir talepte bulunmadığından Arakanlılar devlet olma hakkından yoksun bırakıldılar. Buna karşın Arakanlı temsilcilerin bu konferansta özerk bir devlet talebinde bulunmama kararları Arakan halkının çoğunluğunun görüşünü yansıtmaktan uzaktır. Burma'nın bağımsızlık mücadelesinde Arakanlı Budistler ayrı bir devlet talep etmek ya da meseleyi daha uygun bir platformda dile getirmek için başından beri daha iyi bir konumdaydılar, ama bu konunun üzerinde hiçbir zaman ciddi bir şekilde durmadılar. Arakan Delegasyonu'nun Tun Aung Gyav yönetimindeki Budist üyeleri Londra'da yapılan (Kasım 1931'den Ocak 1932'ye

¹⁸⁴ Maung Maung, s. 231.

kadar) Burma Yuvarlak Masa Konferansı'nda özerk bir devlet olma arzularını etkili bir şekilde dile getirme şansına sahipken, böyle bir istekte bulunmadılar bile. Şan ve Kaçin üyeler özerk olmak için ellerinden gelen tüm gayreti sarf ederken Budist üyeler Burma'nın ısrarlı tavırları karşısında sessiz kalmayı tercih ettiler.¹⁸⁵

Burada, Aung San ve Arakanlı Budist liderler arasında konferanstan uzun süre önce gizli bir anlaşma imzalandığını belirtmek gerekir. Bu anlaşmaya göre, Arakan'daki "Müslüman sorunu" çözülmedikçe Arakanlılar özerk bir devlet isteğinde bulunmayacaklardı. Ancak bu problem ortadan kalktıktan sonra Burmalılar onlara yeni "Arakan Devleti"ni kurduracaklardı. Arakan'da Müslüman bir çoğunluğun bulunması hem Arakanlı Budistler hem de Burmalılar tarafından gerçek bir problem olarak görülmekteydi. Müslüman sorununu çözmeden Arakan'a özerk devlet olma hakkının tanınması hâlinde kendi çıkarlarının aksine bir durum oluşacağı konusunda hemfikirtiler. Arakanlı Müslümanların sayısının azaltılması için gereken her şeyin yapılması ve Arakanlı Budistlerin bu konuda yalnız bırakılmamaları hususunda anlaşmaya varıldı. Zaman içerisinde amaca ulaşıldığında, Arakanlı Budistler kendi devletlerine sahip olacaklardı. Bu ayrıntılı plan sonrasında, 1942 yılında Müslümanlara karşı çok kapsamlı bir soykırıma başlandı. Burada amaç, Müslüman nüfusun çoğunu Naf Nehri'nin ötesine sürmektir. Bu planda bir dereceye kadar başarılı olduğu söylenilebilir. 100.000 insan öldürüldü; Kaladan Nehri'nin doğusu Müslümanların azınlıkta olduğu bir bölge hâline geldi. Ancak hâlâ hedeflerine tam olarak ulaşabildikleri söylenemezdi. Müslümanlar Ratedaung'un çok da uzağına gönderilememişler; önemli sayıda Müslüman nüfus Akyab Adası'nda ve Mayu Yarımadası'nda kalmıştı. Daha sonraları buradaki Müslümanlar, İngilizlerin savaş sırasında bölgede bıraktıkları silahlarla güçlendiler. Bu durum, Arakanlı Budistler tarafından bağımsızlık talep ettikleri bir dönemde büyük bir tehlike olarak görüldü. Bu nedenle de Müslüman sorununun kati olarak çözülmesine kadar bağımsızlık sonrası dönemde Burmalıların idaresindeki merkezî hükümetin kontrolünde kalmayı tercih ettiler.

1962 yılında Arakanlılara devlet olma haklarının verilmesi konusu gündeme geldi. Bu dönemde mücahit isyanları bastırılmış ve Budist Maghlar, Arakan'da sosyoekonomik ve siyasi hayatın yanı sıra eğitim alanında da önemli ilerlemeler katetmişti. Müslümanların büyük bir bölümü askerî yönetim idaresindeki sınır bölgesi içerisinde tutulduklarından, artık Müslüman tehlikesi de kalmamıştı. U Nu, Arakanlı Budistlere verdiği ve çok uzun zamandır gerçekleştirilmeyi bekleyen vaadini hayata geçirme vaktinin geldiğine karar verdi, ancak ülkede Ne Win tarafın-

¹⁸⁵ A.g.e., s. 27.

dan gerçekleştirilen darbe sonrasında, anlaşmanın yerine getirilmesi işi bir müddet için ertelenmiş oldu.

Arakanlı Budist liderlerin Burma'nın bağımsızlığı sırasında özerk bir devlet kurma konusunda isteksiz oldukları gerçeği, parlamentoda yapılan Arakan'ın özerkliği tartışmalarında şu şekilde dile getirilmiştir:

“Arakan'a devlet statüsü verilmesi ile ilgili 22 Şubat 1956 tarihinde Ram-ri seçmeni U Ba Myaing tarafından parlamentoya sunulan soru önergesine Devlet Bakanı Bo Khin Maung Gale tarafından verilen cevaba göre: 'Bagyoke Aung San, 1947 yılındaki ölümünden önce, Rakhine bölgesindeki Rakhine ulusalları meselesini gündeme getirmişti. Rakhine liderlere istedikleri gibi karar verebileceklerini söylemişti. Şan ve Kaçinler gibi devlet olabilir veya Burma devletinin idaresinde kalabilirlerdi. Rakhine liderlerden Myoçit Kyav U ve U Pinya Tiha'nın görüşüne göre Arakan için özerk bir devlet olmak o kadar da zaruri değildi. Bu yüzden anayasanın oluşumu sırasında Arakan'ın bir bölge olarak kalması konusunda hemfikir olmuşlardır.’”¹⁸⁶

Ra-Ta-Nya (Rakhine Ulusal Birleşmiş Organizasyonu) üyesi U Hla Tun Pru, 19 Şubat 1958'de Arakan'a bağımsızlık verilmesiyle ilgili meclise soru önergesinde bulunurken şunu söyledi: “Bogyoke Aung San, Arakan'a devlet statüsü verilmesi konusunda anlaşmaya varmıştır. Bu durum, Ponnagyunlu parlamento üyesi U Pav Tin tarafından da desteklenmiştir. Bu kişi Akyab köylerinden Kyet Khine Tan'da Bogyoke Aung San ile yaptığı bir toplantıda şunları söylemiştir: 'Arakan, devlet statüsü kazanabilmek için gerekli olan özelliklerden dördünü taşımaktadır.¹⁸⁷ U Hla Tun Pru'nun verdiği önergeye karşılık Devlet Bakanı U Ba Sav, parlamentoya, kendisinin Japonya devrimi ile ilgili meseleler nedeniyle Kalküta'da bulunduğu bir sırada U Tein Pe Myint ile karşılaştığını ve Arakan'ın geleceği ile ilgili görüşüklerini belirtti. Arakan'ın tam anlamıyla bağımsız bir devlet olmasının ne kadar yerinde olacağı ile ilgili U Tein Pe Myint'le görüştüğünde, U Tein Pe Myint'in cevabı Arakan'ın hem tarihi hem de coğrafi şartları dolayısıyla bağımsız bir devlet olma hakkına sahip olduğu yönünde olmuştur. Ancak Rakhine ve Burma halkları çok içtenlikle ve Burma'nın huzurundan sorumlu oldukları için, böyle bir iş birliğine devam ettikleri müddetçe Rakhineler bundan bir fayda elde edemeyecekler ve başarılı olamayacaklardır. U Ba Sav 1946-47 yıllarında Burma'nın bağımsızlığından önce, anayasa taslağı oluşturduğunda Ra-Ta-Nya'nın eski başkanı U Ba Myaing ile karşılaşmış ve Arakan'ın gelişimi için nasıl bir anayasa yazılması gerektiğini tartışmıştır. U ba Myaing de

¹⁸⁶ Ulusal Meclis Bildirileri 9/5, Burma Politikasında işaret edildiğine göre No: 378, 1958-1962, Cilt III, s. 193, 202.

¹⁸⁷ İkinci Ulusal Meclis Bildirileri, 5/6, No. 250, s. 207.

buna U Tein Pe Myint'in verdiği cevabı vermiştir.¹⁸⁸ U Ba Sav, 1946-47 yıllarında Rakhine Faşizm Karşısı Halkların Özgürlüğü Birliği (FKHÖB) üyeleri ve Rangun'da yaşayan Rakhine entelektüellerinin U Kyav Min'in evinde yaptığı bir toplantıya katılmıştır. Toplantıda Şanlar, Kaçinler, Karenler ve diğer milletlerin devlet olma talebinde bulunmaları tartışılmıştır. Rakhineler için eski konumlarında kalmalarının mı, özerk bir devlet olmalarının mı daha iyi olacağı tartışmasında U Kyav Min, Arakan'ın devlet olması için gerekli fonun bulunmadığını, bunun için hiçbir şey yapılamayacağını söylemiştir.¹⁸⁹ Yukarıdaki tartışmada Arakan'ın devlet olamayışının nedenini görmekteyiz.

Ancak Burma'nın bağımsızlığını kazanmasının ardından durumları gün be gün iyileşen Rakhineler, Arakan için devlet talebinde bulunmuşlardır. Arakan'ın devlet olması için gerekli hareket hem parlamentoda hem de parlamento dışında oluşturulmuştur. Kuzey Arakan'daki Müslümanlar da Arakan'ın özerk devlet olması konusundaki görüşlerinde ayrı düşmüşlerdir.

¹⁸⁸ İkinci Ulusal Meclis Bildirileri, 5/6, No. 283 s. 208.

¹⁸⁹ İkinci Ulusal Meclis Bildirileri, 5/6, No. 283-285, s. 208.

IX. BÖLÜM
BAĞIMSIZLIK SONRASI
BURMA'DA ARAKAN'IN DURUMU

Burma'nın bağımsızlığını kazanması, Arakan'da yaşayanlar arasında farklı tepkilere neden oldu. Müslüman karşıtı Budist Maghlar mutluydular. Ezeli rakipleri olan Müslümanlar karşısında güçlendiklerini düşünüyorlardı. İngilizler döneminde yapamadıklarını şimdi yapma fırsatını ele geçirmişlerdi. Ayrıca Müslümanlara karşı mücadeleleri Budizm'in bir zaferi olacaktı. Bununla birlikte, Budistler içerisindeki küçük bir topluluk, bağımsız Arakan'ın kurulmasını ve kendilerine ait bir krala sahip olmayı çok arzu ettiğinden üzülmüştü. Bunlar, yeni fakat gizli bir sömürgecilik altında olduklarını düşünmekteydiler. Artık bağımsız bir Arakan her zamankinden daha uzaktı.

Mücahit Ayaklanması

FKHÖB, bağımsızlıktan kısa bir süre sonra çok sayıda Müslüman'ı işten çıkarmış ve yerlerine Arakanlı Budistleri yerleştirmişti.¹⁹⁰ Budistler Müslüman toplumuna saldırılarını arttırmaya, Müslümanların saygı duydukları büyüklerle alay etmeye başlamışlardı. Yöneticiler, Rohingyalara yönelik bu hareketlerin düzeltilmesi için hiçbir çaba sarf etmiyorlardı.¹⁹¹ Göç mercileri de Maungdav, Butidaung ve Ratedaung'dan Akyab'a Müslüman göçüne sınırlama getirdiler. 1942 yılında Hindistan'a göç etmeye zorlanan binlerce Müslüman, evine dönemez hâle geldi. Bunun yanı sıra mallarına devlet tarafından el konuldu.¹⁹²

1942 yılında gerçekleştirilen katliamın yaraları henüz sarılmamışken, Müslümanlar, 1947 yılında Burmalılar tarafından girilen yeni bir saldırının hedefi oldular. Müslümanlar öyle kötü muamelelerle karşılaştılar ki, güvenliklerinin ne derece azaldığını ve bu bölgede varlıklarını devam ettirebilmenin ne kadar zor olduğunu iyice anladılar.

¹⁹⁰ Moshe Yegar, s. 96.

¹⁹¹ A.g.e., s. 98.

¹⁹² A.g.e.

Halk arasında Cafer Kaval olarak bilinen ve bir Rohingya olan Muhammed Cafer, insanları örgütlemeye başladı. Hint alt kıtasından İkbâl'in lirik şiirlerini okuyarak Müslüman topluluklardaki bilinci uyandırmaya çalıştı ve insanlara inançları, onurları ve değerleri uğruna mallarından ve canlarından vazgeçmenin her şeyin üstünde olduğunu anlattı. Müslümanlar, Cafer Kaval'ın çağrısına çok geçmeden kulak vermeye başladılar. Cafer, daha sonra mücahitleri toplayıp eğitmeye başladı. Ancak 1949 yılına kadar mücahitlerle hükümet güçleri arasında kayda değer çatışmalar yaşanmadı.

Yeni Burma idaresi, 1949 yılında yerel güçlerin de katılımıyla Burma Toprak Gücü (BTG) isminde bir sınır güvenlik gücü oluşturdu. Bu gücün %90'ı Arakanlı Budistlerden meydana gelmekteydi. Ayrıca bu Budistler, Müslümanları ortadan kaldırmaya ant içmiş kimselerdi. Bir Magh olan Akyab bölgesi milletvekili Kyav U, Kuzey Arakan'ın tamamında tam bir terör havası estirdi. Müslüman erkekler, kadınlar ve çocuklar makineli tüfeklerle öldürüldüler. Yüzlerce âlim ve köy eşrafı öldürüldü. Nerdeyse bütün Müslüman köyler yerle bir edildi. Burma Toprak Gücü'nün giriştiği katliam, Doğu Pakistan'a yoğun bir göçe sebep oldu. 50.000'den fazla kişi bu bölgeye akın etti.

Müslümanların bu adaletsizliğin ortadan kaldırılması yönündeki talepleri ve Burma vatandaşı olarak kanunlara uygun bir şekilde hayatlarını idame ettirme, işkence ve kötü muameleye maruz bırakılmama istekleri ciddiye alınmadı. Bu nedenle de mücahit isyanı hareket alanını genişletti ve hızla yayıldı. Merkezî hükümet Burma'nın diğer bölgelerinde de patlak veren isyanları yatıştırmakla meşgul olurken, Arakan ile ilgilenmedi,¹⁹³ ancak isyancılarla görüşmek için bazı adımlar attı. Hükümet tarafından bir delege isyancılarla görüşmek üzere gönderildi, fakat görüşme bir sonuç vermedi.¹⁹⁴ 1949 yılının Haziran ayında, Arakan'da konuşlanmış olan 26. tabur ayaklandı. Komünistler ve PVO, iki önemli eyalet karargâhı olan Kyaukpyu ve Sandovay'ı düşürdüler. Böylece hükümet kontrolü Akyab Limanı ile sınırlanırken, mücahitler bütün Kuzey Arakan'ı, Arakanlı Budist gruplar da diğer bölgeleri ele geçirdiler.¹⁹⁵

1951-1954 yılları arasında hükümet güçleri Müslüman mücahitlere karşı büyük bir harekât başlattı. Mücahitler tarafından kontrol edilen kasaba ve polis karakolları, hükümet güçleri tarafından tekrar ele geçirildi.¹⁹⁶ Bu harekât sırasında birçok sivil keyfi şekilde tutuk-

¹⁹³ A.g.e., s. 97.

¹⁹⁴ A.g.e.

¹⁹⁵ Hugh Tinker, *The Union of Burma*, s. 47.

¹⁹⁶ Moshe Yegar, s. 99.

landı, işkence gördü ve öldürüldü. Mücahitlere yataklık ettiği düşünülen birçok ev yakılıp yıkıldı. Müslüman mücahitler birçok bölgede kontrolü kaybettiler. Bu durumun önemli nedenlerinden biri de kendi aralarındaki çekişmeler ve liderlik mücadelesi idi. 1951 yılında Cafer Kaval suikasta uğradı ve yerine Abbas isimli biri geçti. Cafer Kaval'ın emri altındaki önemli teğmenlerden Raşid gruptan ayrıldı ve Butidaung'un güneydoğusunda bulunan Fuimaki'de kendi grubunu kurdu. Diğer önemli kumandanlardan Kasım Raca, kendisini Maungdav'ın güneyindeki Müslümanların lideri ilan etti. Devlet güçleri ile farklı mücahit grupları arasında zaman zaman çatışmalar çıktı. 1954 yılından sonra hükümet için en büyük tehlike Kasım Raca olmaya başladı ve mücahitleri Maungdav, Butidaung ve Ratedaung'un büyük bir kısmında tekrar hâkimiyeti ele geçirdiler.¹⁹⁷

Bu arada hükümet, mücahitlerin Müslüman halk ile irtibatını koparmak için ciddi girişimlerde bulundu. Burma Başbakanı U Nu, 25 Eylül 1954'te radyoda yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında Rohingyalı "yerli etnik grup" ilan etti.¹⁹⁸ Rohingya'nın bütün temel hakları bir ölçüye kadar yeniden düzenlendi. Hükümet, Müslüman liderleri ve Müslüman meclis üyelerini, Rohingya için ayaklanmaya girişmenin anlamsızlığı konusunda ikna etmeye çalıştı. Onlara göre temel haklarında meydana gelen düzenleme yeterliydi. Farklı düşünceleri nedeniyle ayrılığa düşen mücahit grubundaki bazı politikacılar, Müslümanların hükümete karşı girişecekleri mücadelede başarılı olacaklarına inanmıyorlardı. Halkı da bu yönde ikna etmeye çalışarak hükümetin yanında yer almayı öneriyorlardı. Farklı düşüncelerle parçalanmış ve halktan gittikçe daha az destek alan mücahitler çok zor durumda kaldılar. Kendilerine güveni kalmayan Müslüman halka zarar vermeye başladılar. Birçok köylü, mücahitlerin kendilerine zarar vermesinden korkarak yaşadığı yerden ayrıldı.

Mücahitlere karşı duyulan bu güvensizlikten istifade etmek isteyen hükümet, 1954 yılının Kasım ayında mücahitlere karşı "Muson Operasyonu" isminde büyük bir harekâta girişti. Mücahitlerin yoğun olarak bulunduğu merkezler ele geçirildi ve liderlerinin çoğu öldürüldü.¹⁹⁹ Kasım Raca, Doğu Pakistan'a kaçtı. Böylece mücahit hareketinin bel kemiği kırılmış oldu. Hareket gittikçe zayıfladı, fakat var olmaya devam etti. Hükümet, yerli Müslümanların arasından seçmiş olduğu gönüllü kuvvetler ile mücahitlerin üzerine yürüdü. Burma ordusu bünyesindeki bu gönüllü kuvvetler, mücahitler üzerine etkili saldırılarda bulundu. Onları diğer Müslümanlardan iyice tec-

¹⁹⁷ A.g.e.

¹⁹⁸ *A Short History of Arakan and Rohingya*, s. 31.

¹⁹⁹ Moshe Yegar, s. 99.

rit etmek niyetinde olan Başbakan U Nu ve Savunma Bakanı U Ba Sve, 1959 yılında Butidaung ve Maungdav kasabalarını ziyaret etti. Burada Rohingya'nın da Şan, Kaçin ve Karen gibi yerli etnik topluluklar arasında sayılması gerektiğini dile getirdiler. Ayrıca Rohingyaların Burma'nın eşit vatandaşları olacakları vaadinde bulundular.²⁰⁰ Bu arada mücahit grubundaki bölünmeler, hükûmet tarafından Arakan'ın kuzeyinde özerk bir "Müslüman Ulusal Bölgesi" oluşturulması konusunda da farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Sonuçta Müslümanlar silahlarını bırakmaya ve hükûmet güçlerine teslim olmaya başladılar.

Parlenter Demokrasi Döneminde Arakanlıların Siyasi Faaliyetleri (1948-1962)

Daha önce de belirtildiği gibi, nüfusun %98'ini Müslümanların oluşturduğu Maungday ve Butidaung'un iki bölgesi dışında tüm Arakan'da kurucu meclis oluşturmak için genel seçim yapıldı. Ancak bağımsızlıktan sonra bu bölgelerde de seçim yapıldı ve Sultan Ahmed ve Abdülgaffar bu iki bölgeden milletvekili seçildiler. Kurucu meclis seçimleri, 1962 askeri darbesine kadar devam etti. Bu dönemde sırasıyla 1951, 1956 ve 1960 yıllarında seçimler yapıldı. 1951 genel seçimlerinde Müslümanlar beş sandalye elde ettiler. Temsilciler Meclisi'nde dört, üst mecliste ise bir sandalye çıkarabildiler. FKHÖB üç sandalye kazandı. Geriye kalan oyları ise Ra-Ta-Nya (Rakhine Birleşmiş Ulusal Organizasyonu) kazandı. Müslümanların bir siyasi partileri yoktu, bu nedenle ya bağımsız olarak seçime girdiler ya da FKHÖB'yi desteklediler. 1956 genel seçimlerinde Müslümanlar, Kuzey Arakan'da elde ettikleri beş sandalyeyi muhafaza etmeyi başardılar. Ra-Ta-Nya tüm sandalyelerin sadece üçte birini kazandı. Geri kalanı yine FKHÖB tarafından kazanıldı. Müslümanlar, 1956 yılında Müslüman parlenterlerini seçtiler. Bunlar Sultan Ahmed, Abdülkahir, Ezher Mian, Abulbaşir ve Abdülgaffar'dır. Ra-Ta-Nya'nın en belirgin seçmenleri ise U Kyav Min, U Maung Kyav Zan, U Hla Tun Pru, U San Tun Khine, U Ba Sein'dir. 1957 yılında Butidaung için yapılan seçimde Ezher Mian seçimi kaybetti. İngiliz Hindistan'ında Yasama Üyesi olan Eski Parlamento Sekreteri Sultan Ahmed seçildi ve U Nu'nun kabinesinde sağlık bakanı olarak yerini aldı.

Parlenteronun Budist Rakhine üyeleri, Bağımsız Arakan Parlentero Grubu (BAPG)'nü oluşturdu. Arakan'ın parlenteroda özerk bir devlet olarak var olması için baskı yaptılar. Lakin samimi olduklarını söylemek zordur. 1947 yılında Rees Williams Komisyonu oluşturuldu.

²⁰⁰ A Short History of Burma, NDPHR, s. 32.

Komisyunun amacı, farklı bölgelere devlet olma hakkının verilmesinin gerekliliğini gözden geçirmektir. Ancak Arakan'a özerklik verilmesi konusu bu çalışmanın da dışında tutuldu.²⁰¹ Bir Magh olan U Nyo Tun'un başkanlığında, Ekim 1948 yılında üç Bölgesel Özerklik Komisyonu daha kuruldu. 1950 yılında ise Kelleys Komisyonu oluşturuldu. Bu komisyon, Arakan'a devlet statüsünün verilmesi sorunu ile ilgileniyordu.

U Nyo Tun başkanlığındaki Bölgesel Özerklik Komisyonu'nun üç üyesi daha bulunmaktaydı. Bunlar U Kyav Min, U Tin ve U Tin Pet idi. Komisyon, bölgesel özerklikle ilgili sorunlar üzerinde durmak yerine, hükûmete aktardığı bir raporda Arakan içinde aşağıda ifade edilen şartların gerçekleştirilmesi talebinde bulundu.²⁰²

- Yasa dışı göç olaylarının önüne geçilmesi amacıyla Akyab'da Pakistan Konsolosluğu'nun, Doğu Pakistan'da ise Burma Konsolosluğu'nun açılması.
- Ayaklanmaların daha etkili bir şekilde bastırılması.
- Arakan'ın şartlarına uygun memurların tayin edilmesi.
- Eylemlere katılan hükûmet memurlarına karşı gerekli işlemlerin yapılması.
- Kamu Hukuku ve Düzeni Yasası'nın 5. Maddesi'nin ihlali nedeniyle tutuklananların durumunun yeniden gözden geçirilmesi ve suçsuz olanların serbest bırakılması.

Sir Ba U Komisyonu, daha sonra adalet bakanı olan Sir Ba U'nun başkanlığında 1948 yılında Başbakan U Nu tarafından oluşturuldu. Bu komisyon bünyesinde üç ayrı birim daha meydana getirildi. Bu birimler Karen, Mon ve Arakan ulusları meselesiyle ilgilenecekti. Her alt birimde bir devlet temsilcisi, üç Burmalı temsilci ve ilgili bölgelerden dört ulusal temsilci yer aldı.²⁰³ Arakan'ın dört ulusal temsilcisi; U Kyav Yin, U San Tun Aung, U Ta Tun ve Sultan Ahmed idi. 29 Ekim 1948'de şu talepleri dile getirdiler:²⁰⁴

- Arakan'a iç işleri bakanı atamak ve bu atamayı anayasada bir madde hâline getirmek.
- Arakan iç işleri bakanına yardım etmek üzere Arakan iç işleri konseyi oluşturmak.
- Arakan halkının istekleri doğrultusunda bir yönetimin oluşması için Arakan iç işleri bakanı ve konseyi tarafından uygulanmak üzere anayasanın 12. maddesine göre kurallar koymak, düzenlemeler yapmak ve hukuk oluşturmak.

²⁰¹ Hugh Tinker, s. 24.

²⁰² Union of Burma Pyithu Hlutaw Session Proceeding, No.1, Toplantı no. 7, Rangun Hükûmet Basını, 1952, s. 106-107.

²⁰³ Myanmar Politics 1958-1962, c.111, s. 178-179.

²⁰⁴ A.g.e., s. 180.

- Yukarıdaki şartların uygulamaya konmasından beş yıl sonra, bu maddelerin sonuçlarıyla birlikte yeniden gözden geçirilmesi ve Arakan halkının istek ve ihtiyaçlarına göre gerekli düzenlemelerin yapılması.

Komitedeki Arakan (Rakhine) temsilcisi U Şve Bav, aşağıdaki şartların yerine getirilmesini istemiştir:²⁰⁵

- Arakan'ın doğal kaynaklarının tespit edilmesi ve sanayileşmede bunların kullanılması.
- Arakan'ın kara, deniz ve demir yolu ağlarının güçlendirilmesi.
- Yüksek eğitim ve teknoloji eğitiminin standartlarının yükseltilmesi.
- Sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi.
- Tarım ve sulama alt yapısının geliştirilmesi.
- Burma'nın kuzeybatısında çıkabilecek herhangi bir sınır problemi durumunda yasa ve düzeni sağlamak üzere bir ya da iki Arakan taburunun sürekli ordu içerisinde yer alması.
- “Bomang Devleti” (Çittagong Dağlık Bölgesi) ve Ava Kyun'da (Sundarbans) yaşayan Rakhine yurttaşlarına rehabilitasyon için gerekli desteğin verilmesi.
- Yasama ve vergi toplama için gerekli yetkinin verilmesi.
- Arakan bölgesinde her türlü işin yürütülmesi için “kendi kendini yönetme” hakkının tanınması.

Komitenin Burmalı üyeleri ayrı devlet anlayışına karşı çıktılar, bunun yerine Arakan'ın Burma idaresi altında “kendi kendini yönetme” yetkisi olan bir bölge olarak adlandırılmasını istediler. Ordu kurma yetkisinin sadece ulusal parlamentoya ait olduğu, bir Arakan işleri bakanı veya konseyi tayin etmek yerine daha etkili bir Arakan Bölge Meclisi oluşturulması gerektiği ifade edildi.²⁰⁶

Sir Ba U Komisyonu, dört yıllık bir soruşturma sonrasında Karen ve Man ile ilgili raporlarını sunarken, Arakan ile ilgili bir rapor sunmadı.²⁰⁷

Arakan Nahiye Komiserliği Başkanlığı altında Kelly Komisyonu oluşturuldu. Kelly, 26 Temmuz 1950'de Arakan'a devlet olma hakkının verilip verilmeyeceğini soruşturdu.²⁰⁸ Yoğun araştırma ve soruşturmalar yapıldı. Ancak Kelly Komisyonu'nun raporu resmî olarak açıklanmadı. Böylece devlet olma durumu, herhangi bir karara bağlanmaksızın sürüncemede bırakıldı.

²⁰⁵ A.g.e., s. 181.

²⁰⁶ A.g.e., s. 182-183.

²⁰⁷ A.g.e., s. 183.

²⁰⁸ Bu Komisyonun üyeleri: U Pinnya Thiha-Arakan AFIOG Başkanı, U San Tun Aung-Buthidaung AFIOG Başkanı, Sultan Ahmed, M.P., Abdul Gaffar, Mr. Faruk Ahmed-Yüksek Rütbeli Avukat. Daha sonra U Pinnya Thiha, U San Tun Aung ve Butidaung AFIOG Başkanı komisyondan çekilmişlerdir. Onların yerine U Ba Myaing, U Maung Sein ve U San Tun Khaing getirilmiştir.

Ra-Ta-Nya üyeleri, parlamentodaki Rohingyalara karşı düşmanca tavırlar takındılar. Yine bu üyeler, Rohingyaları “Kalalar” ve “Çittagonglar” olarak gördüler, onları hiçbir zaman kendi denklileri olarak kabul etmediler. Rohingya imajını çarpıttılar. Ayrıca Müslüman parlamenterleri, önemli sayıda Çittagonglunun Arakan’a girmesine neden olmakla suçladılar. Çittagongluların sayısının artması, FKHÖB’nin oylarının artarak seçimleri kazanması anlamına geldiğinden, bu durum onları rahatsız etmekteydi.²⁰⁹ Rohingyaların vatandaşlığı meselesine karşı içlerinde büyük bir nefret vardı. Arakanlı Budist rahipler, mücahit ayaklanmasına karşı açlık grevi yapmaları ve Arakanlı Müslüman parlamenterlere şiddet uygulamaları yönünde teşvik ediliyorlardı. Ra-Ta-Nya üyelerinin Rohingyalara karşı takındıkları bu düşmanca tutum, Müslüman parlamenterlerin kendilerinden uzaklaşmasına ve onlardan ziyade Burmalı politikacılarla iş birliğine gitmelerine neden oldu.

FKHÖB 1958 yılında iki gruba ayrıldığında, Arakan devletinin kurulması ihtimali ortaya çıktı. Başbakan U Nu, 1960 seçimlerini kazandığı takdirde Arakan’a devlet olma hakkını vereceğini söyledi. FKHÖB’nin birbirinden bağımsız her iki grubu da İAPG’yi kendi tarafına almaya çalıştı. Ancak Ra-Ta-Nya, vermiş olduğu taahhütten dolayı U Nu’yu desteklemeye karar verdi. Arakan’a devlet olma hakkının verilmesi meselesi Müslümanların birçoğu tarafından ciddi bir mesele olarak algılandı. Böyle bir durumun oluşması durumunda Maghların 1942 yılındaki olaylara benzer bir harekete kalkışıp kalkmayacakları konusunda endişelenmeye başladılar. Bu nedenle Arakan’ın kuzeyindeki Müslümanlar böyle bir durumda kendilerine özerklik verilmesini istediler. Ayrıca bu bölge hiçbir Magh görevlisinin yetki alanına girmeyecek ve doğrudan Rangun’daki merkezi hükümet tarafından kontrol edilecekti. İstekleri, kendileri için Arakan’ın kuzeyinde merkezi devlet tarafından yönetilen ayrı bir bölgenin oluşturulmasıydı.²¹⁰ Müslüman parlamenterler, hem parlamentoda yapılan tartışmalarda hem de basında bu isteklerini dile getirdiler. Rohingyaların kurduğu birçok sosyokültürel organizasyon, Müslümanların Arakan’daki konumlarıyla ilgili yoğun faaliyetler başlattı.²¹¹

U Nu, seçimleri kazandıktan sonra Arakan meselesinin tüm yönleriyle araştırılması için bir komisyon oluşturdu.²¹² Rohingya Âlimler Cemiyeti, bu araştırma komisyonuna Kuzey Arakan’daki Müslümanların

²⁰⁹ Burmalılar, Arakanlı Budist liderler ve parlamento üyeleri her zaman gerçeği çarpıttılar. İddialarına göre binlerce Pakistanlı (Çittagonglu) özellikle İngilizler döneminde Arakana gelmiş ve Burma’nın bağımsızlığından sonra bir milyon kadar Rohingya 1942’de gerçekleştirilen etnik temizlikle ülkelerini terk etmeye zorlanmıştır. Bkz. Shwe Lu Maung, Burma, Nationalism and Ideology, s. 61.

²¹⁰ Moshe Yegar, s. 102.

²¹¹ A.g.e.

²¹² A.g.e.

durumu ile ilgili geniş kapsamlı bir memorandum sundu.²¹³ Kendilerine ayrı bir statünün verilmesini, bölgelerinin yerel özerkliğe sahip olmasını ve kendi özel meclislerine sahip olmayı istediler. Memorandumu hazırlayanlar, uzlaşmacı bir çözüm de sundular. Bölgenin, Arakan devletinin bir parçası olabileceğini kabul ettiler. Ancak devlet yöneticisinin, memurların atanması ile oluşturulacak bir meclis tarafından bu bölge ve onun sorunları hususunda verilecek tavsiyelere açık olması gerektiğinde ısrar ettiler.

Rohingya Gençler Birliği, 31 Temmuz 1961 tarihinde yapılan bir toplantıda bir önerge sundu. 1942 yılından beri Müslümanlar ile Budistler arasında süregelen gerginliğin devam etmesi nedeniyle Arakan'a devlet olma hakkının verilmemesini istediler.²¹⁴ Buna çok benzer bir önerge de Rohingya Öğrenci Birliği tarafından ek bir uyarı ile birlikte sunuldu. Bütün karşı koymalara rağmen bir Arakan devleti oluşturulacak ise bu, Arakan'ın bölünmesi ve Müslümanlara özerk bir idare verilmesini de beraberinde getirecekti.

Parlamentonun Müslüman üyeleri, devletten ve araştırma komisyonu üyelerinden kendi bölgelerini Arakan devletinin sınırlarına dâhil etmelerini istediğinde bulundular.²¹⁵ Böyle bir devletin oluşmasından hiçbir rahatsızlık duymuyorlardı, istekleri sadece Müslümanların yoğun olarak bulunduğu Butidaung, Maungdav ve Ratedaung'un bir kısmının bu devletin sınırları içerisinde olmamasıydı. Bu bölgeler Rohingya'nın varlığını devam ettirmesini garanti edecek ayrı birim içerisinde yer almalıydı. Bütün bir Arakan üzerinde tek bir devletin oluşması konusunda ısrarcı olmak, yeniden şiddetin önünü açmak olacaktı.

Ancak Arakanlı Müslüman Organizasyon (AMO), Arakan'a devlet olma hakkının verilmesi konusunda ihtilaf içindeydi. Araştırma komisyonunun vermiş olduğu bir memorandumda, Müslüman Parlamenter Sultan Mahmut -aynı zamanda AMO başkanı- Arakan'ın devlet olmasını ancak iki koşulda destekleyebileceklerini ifade etmiştir. Bu iki şart; Arakanlı Budistlerin taleplerini desteklemeleri ve devletin anayasasının Müslümanların özellikle dinî, kültürel, ekonomik, politik, idari ve eğitim haklarını garanti etmesiydi. Yeni Arakan devletinin devlet başkanı, devlet meclisi temsilcisi ve onun vekili Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında dönüşümlü olarak seçilmelidir. Aynı düzenleme; atamalar, komiteler ve devletin diğer organlarında da olmalıdır. Arakan devletinin bakanlarından en az üçte biri Müslümanlar arasından seçilmelidir. Müslümanları doğrudan ilgilendiren hiçbir kanun, Müslüman

²¹³ A.g.e., s. 103.

²¹⁴ A.g.e.

²¹⁵ A.g.e.

üyelerin oylarının çoğunu almadan çıkarılmamalıdır. Devlet başkanı, Müslüman bölgelerdeki iş atamaları hususunda kabinedeki Müslüman üyelerin tavsiyelerine göre hareket etmelidir. Hükümet görevlerindeki bütün işlerde, kamu hizmetinde, belediye işlerinde ve bunun gibi diğer görevlerde Müslümanlar da toplam nüfus içerisindeki oranları nispetinde görev almalıdırlar. Müslümanlara tahsis edilen işlerde çalışmak için Müslüman adaylar kendi aralarında rekabet edebilirler. Hükümet, Müslümanların eğitim ve ekonomik ihtiyaçları ile çok yakından ilgilenmelidir. Hiçbir çocuk kendi dininin dışında bir din ile ilgili ders almaya zorlanmamalıdır. Her dinî mezhep, kendi öğretilerine uygun dersleri bütün öğretim kurumlarında verebilme hakkına sahip olmalıdır. Bütün dinî mezhepler, kendi inançları doğrultusunda devlet tarafından da tanınmış eğitim kurumları açabilmelidir. Müslümanlar Rohingya dilini ve kültürünü geliştirmekte ve dinlerini yaymakta tam anlamıyla özgür olmalıdırlar. Müslümanların işlerinden sorumlu bir yetkili atanmalıdır. Bu yetkili, Müslümanların karşılaştığı sıkıntıları ve problemleri devlet başkanına rapor etmelidir. Devletin kurulmasından itibaren 10 yıl içerisinde her eyalet için ve özellikle kuzey Arakan için devlet üyeliğinden çekilme hakkı mahfuz olmalı ve bu durumda doğrudan Rangun'daki merkezî hükümetin idaresi altına girebilmelidir.²¹⁶

Sonunda hükümet, “Mayu Sınır İdaresi” (MSİ) başlığı altında Maung-dav, Butidaung ve Ratedaung’un batısını içine alan bölgeler için özel bir birim oluşturmaya karar verdi. Bu birim, doğrudan merkezî hükümetin kontrolü altında olacaktı. Ne var ki bu, o bölgelere özerklik verildiği anlamına gelmiyordu. Bu bölgeler ordu mensubu görevliler tarafından idare edilecekti, yani askerî yönetim altında olacaktı. Arakan devletinin yargılama yetkisi bu bölgeyi kapsamayacaktı. Ancak bu yeni düzenleme Rohingya liderleri arasında kabul gördü.²¹⁷ Yönetimin gerçek uygulaması 31 Mart 1961 tarihi itibarıyla yürürlüğe girdi. “Mayu Ye” ismiyle bilinen özel bir polis gücü oluşturuldu. Bu polis gücünde yerli Müslümanlar görev aldı. Hukuk ve asayişte önemli gelişmeler kaydedildi. Hükümet, 1962 yılının başında Arakan devletinin kurulması için bir yasa taslağı hazırladı. Müslümanların istekleri doğrultusunda Mayu bölgesi bu devletin sınırları içerisinde yer almadı. 1962 yılında askerî darbe oldu. Yeni hükümet Arakan için hazırlanmış devlet taslağını iptal etti. Ancak Mayu bölgesi, merkezî hükümete bağlı özel bir idare olarak 1 Şubat 1964'te iç işleri bakanlığının bünyesine alınmasına kadar müstakil bir birim olarak varlığını devam ettirdi.

²¹⁶ A.g.e., s. 104.

²¹⁷ A.g.e., s. 105.

X. BÖLÜM
ASKERÎ İDARE ALTINDA ARAKAN

Askerî Darbenin Arakan'a Etkisi

Sonradan Burma Ordusu Başkumandanı olan General Ne Win, 2 Mart 1962'de kansız bir darbe ile yönetime el koydu. Anayasayı feshetti ve parlamentoyu dağıttı. Devletin bütün yasama, yürütme ve yargı organları doğrudan Devrim Konseyi (DK)'nin kontrolüne geçti. DK, Burma Sosyalist Program Partisi (BSPP) isminde yeni bir partinin kurulduğunu bildirdi. Bu parti Arakan'ın tamamına yayıldı ve faaliyetlerine başladı. Arakan'da sadece Arakanlı Budistler (Rakhineler) bu yeni parti içerisine dâhil edildi. Yönetimi eline alan bu devrim partisi ile birlikte Arakan'a vadedilen devlet olma hakkı tekrar belirsizliğe sürüklendi.

1963 yılı Şubat ayında DK rejimi ülkedeki bütün bankaları ve özel işletmeleri kamulaştırdı. O güne kadar Arakan'daki en önemli işletmeler Müslümanların elinde bulunmaktaydı. Yeni rejimin uyguladığı bu ekonomik planın en çok Müslümanları vurması amaçlanmaktaydı. Öte yandan, ülkenin diğer kesimlerindeki küçük ölçekli işletmeler zayıfladı. Arakan'da bakkalından pirinç dükkânına kadar küçük büyük, Müslümanların sahip olduğu bütün işletmeler kamulaştırıldı.

Ne Win, çok geçmeden hâkimiyeti eline almış ve gözünü uzun zamandır kendisini rahatsız eden Rohingya'lara dikmişti. Arakan bölgesi yetkililerine, bölgedeki Müslümanların hareketlerini sınırlayacak bazı bildirimler gönderildi. Devlet kontrolündeki medya, Rohingya Müslümanlarına karşı yayınlara başladı ve onları yabancılar olarak göstermeye çalıştı. Ne Win, basın mensuplarıyla konuşurken Rohingya'lara karşı çok stratejik bir dil kullandı. Arakanlı Budistlerin "Kalalara" karşı gerekli adımlarını gerektiğini vurguladı.²¹⁸

²¹⁸ Kala kavramı genelde dinlerine bakmaksızın Hindistan'da yaşayanlar için kullanılmaktadır. Aynı zamanda aşağılamak amacıyla yabancı anlamında da kullanılmaktadır.

Ne Win'in atmış olduğu ikinci adım, Arakan yönetimini Budistleştirme girişimidir. Sınır idaresinde görev yapmakta olan polislerin neredeyse tamamı işten çıkarıldı ve Burma'nın en ücra köşelerine sürüldü. Müslüman memurlar işten atılmak ya da Kuzey Arakan'dan çıkarılmakla tehdit edildi. Devlet memurluklarındaki birkaç memur ve öğretmen dışında, Rohingya memurların yerine Burmalılar ve kısa zaman önce Doğu Pakistan'dan göç etmiş olan Maghlar getirildi. 1964 Devrim Rejimi, Özel Mayu Sınır İdaresi'ni de feshetti ve bölgeyi tekrar merkezî idarenin kontrolü altına verdi.²¹⁹ Bütün Rohingya sosyokültürel oluşumları -1956 yılında kurulan Birleşmiş Rohingya Organizasyonu, 1960 yılında kurulan Rohingya Gençlik Organizasyonu, Rangun Üniversitesi Rohingya Âlimler Cemiyeti, Arakan Ulusal Müslüman Organizasyonu ve Arakan Müslüman Gençlik Organizasyonu- yasaklandı. Burma Yayın Servisi (BYS)'nden program yapan Rohingya Dil Programı, 1965'te yayından kaldırıldı.²²⁰

17 Mayıs 1964'te, 50 ve 100'lük banknotlar hâlindeki bütün Kyatlar, Arakan'daki Müslüman Rohingyalı etkilenecek şekilde tedavülden kaldırıldı.²²¹ Ancak Arakanlı Budistler kendi yandaşı olan görevlilerin ve BSPP'li üyelerin yardımıyla bu durumdan etkilenmediler ve yatırılan paranın çok büyük bir kısmından istifade ettiler. Dükkânların kamulaştırılmasından sonra tedavülden kaldırma ve dolaşım üzerine getirilen kısıtlamalar nedeniyle Rohingyalıların ekonomisinin bel kemiği kırılmış oldu. Arakanlı Budistler, halkın dükkânlarındaki ürünleri ucuz fiyata satın alıp kara borsa sattıkları için kısa zamanda kolay yoldan önemli kârlar elde ettiler. Kasabalar arasındaki ticaret önceleri genellikle Müslümanlar tarafından yürütülürken bu dönemle birlikte Budistlerin eline geçmiş oldu. Birkaç kişi dışında, Müslümanlar devlet görevlerinden dışlandılar. Bu durumdan en çok Budistler yararlandı. Sınır ötesi ticaret de tamamıyla Arakanlı Budistler ve devlet tarafından kontrol edilmeye başlandı. Daha önce bu tür işlerle uğraşan Müslümanlar, büyük riskler alarak devam ettirmeye çalıştıkları işlerinden Budist meslektaşları için vazgeçmek zorunda kaldılar.

Askerî idare süresince BSPP daha da kuvvetlendi ve Müslümanlar servetlerini kaybederken birçok fakir Arakanlı Budist birdenbire zengin oldu. Burma'da farklı etnik gruplara mensup insanların tamamı, bu dönemde açlık ve sefaletle yüz yüze geldi. BSPP iktidarından istifade eden tek grup Arakanlı Budistler idi. BSPP'nin bütün kontrolü onların elindeydi; Müslümanların bu yönetime katılmalarına kati surette izin verilmedi.

²¹⁹ *A Short History of Arakan and Rohingya*, s. 42.

²²⁰ Rohingya Dil Programı, 15 Mayıs 1961'den yayından kaldırıldığı 1 Ekim 1965'e kadar düzenli olarak yayın yapmaktaydı.

²²¹ Bertil Lintner, *Outrage, Burma's Struggle for Democracy*, s. 59.

1967 yılında, Rangun'da pirinç ve diğer temel gıdalarda ciddi boyutlarda kıtlık yaşandı.²²² Bunun sebebi, üretilen pirincin büyük bir bölümünün Burma'ya götürülmüş olmasıydı. Bu durum, Akyab'da askerî rejime karşı ayaklanmalara neden oldu. Rejim, bu ayaklanmaları demir yumruk politikasıyla birçok insanın canına kıyarak bastırdı. 1967 krizinde birçok Müslüman açlıktan öldü.

Bu arada, askerî rejimin Müslümanlara yönelik insan haklarını hiçe sayan uygulamaları aralıksız devam etti. Önemli Müslüman şahsiyetlerin gecenin bir yarısında ordu mensuplarınca sorgusuz sualsiz tutuklanması, kendilerine çeşitli şekillerde işkence edildikten sonra serbest bırakılmaları artık her gün rastlanan olaylar hâline geldi. Yetkili merciler, Müslümanlara karşı hukuk gözetmemeleri konusunda teşvik edildiler.

Cesaretlendirilmiş Budist Maghlar gördükleri her yerde Müslümanlara saldırmaya başladılar. Müslümanlara ait eşyaları gasp ettiler. Müslümanlar polis merkezlerine gidip başlarına gelenler hakkında şikâyetle buldukları zaman çeşitli ithamlarla suçlu duruma düşürüldüler. Polis tarafından bu şekilde muamele görmek Müslümanları öylesine korkutmuştu ki, artık adaletin yerine gelmesini bile talep edemez hâle gelmişlerdi.

Askerî rejim göreve geldiği ilk günden itibaren "Göçmen Soruşturma Operasyonu" isminde acımasız bir operasyon başlattı. Fiziksel işkencenin yanı sıra, kadınlara sarkıntılık etmek, tehditle para çalmak sıradan hâle geldi. Ayrıca birçok masum insan yasal olmayan göçmen statüsüne sokularak hapsedildi. Kyavktav, Mrohaung, Pauktav, Myebon, Minbya gibi birçok kasabada yüzlerce insan zorla evlerinden çıkarıldı ve Doğu Pakistan bölgesine göç ettirildi.²²³ Uluslararası Af Örgütü'nün 1987 yılı raporunda şu ifadeler kullanılmaktadır: "Bengal etnik kökenli 34 Müslüman, usulsüz yollardan Burma'ya girdikleri gerekçeyle 1956 ve onu takip eden yıllarda alıkonmuştur. Uluslararası Af Örgütü'nün endişesi şudur ki, o günkü Doğu Pakistan'dan Burma'ya yasa dışı yollardan girdikleri iddialarına rağmen, aslında bu insanlar Arakanlı etnik ya da dinî azınlığa mensup olmaları sebebiyle yerel yetkililerce tutuklanmış Burma vatandaşları olabilirler. Söylenişine göre, birçoğu yargılanmadan tutuklanmıştır. Onların gözaltına alınmaları tutuklanma anlamına geldiğinden, haklarında verilen hükümler düşse de bir günden birkaç aya kadar tutuklu kalmışlardır."

Budist barbarlığı, Müslümanların hayatını çok zor hâle getirdi. Çoğunluğunu üniversite mezunlarının ve elitlerin oluşturduğu bir grup Rohin-

²²² A.g.e., s. 63.

²²³ Evlerinden tahliye ettirilen Müslümanlara karşı hiçbir yasal işlem uygulanmamıştır. Gemilerle gitmeye zorlanan bu insanların tüm gayrimenkullerine yetkililer tarafından el konmuştur.

gya entelektüel, gizlice bir direniş örgütü kurdu. Rohingya Bağımsızlık Gücü (RBG) ismindeki bu direniş örgütü, halklarını Burma zulmünden kurtarmayı hedeflemekteydi. RBG, Arakan'ın kuzeyindeki köy ve kasabalarda ve ayrıca Burma'da yaşayan Rohingyalar arasında küçük gruplar oluşturdu. Mücadeleleri için yabancı ülkelerden destek almaya çalıştılar. Sayıları oldukça azalan ve silahlarıyla Arakan dağlarında yaşamaya çalışan eski mücahit gruplarla da irtibata geçtiler.

1967 yılında yukarıda isimleri zikredilen kasabalardan çıkartılan çok sayıda Rohingya, gemilerle Butidaung'a gitmek zorunda kaldı. Oradan da uzun süre hiçbir barınma imkânının olmadığı Maungdav'a geçtiler. Yerli halkın verdiği yiyeceklerle açlıklarını biraz olsun bastırabildiler. Göçmenlerle ilgilenen yetkililer, bu Müslümanları Naf Nehri'nin öte tarafında tutarak Pakistan'a doğru itmeye çalıştı. Bu masum Müslümanlara insanlık dışı muamele edilmesi, Maungdav Müslümanlarının RBG çatısı altında Sultan Bey liderliğinde toplanmasına neden oldu. Sultan Bey, hükümetin yürüttüğü bu eylemleri protesto etti ve bir defasında göçmen bir memur dövüldü. Çok geçmeden birçok RBG taraftarı tutuklanarak hapse atıldı. Sultan Bey bu tutuklamalardan kurtulabilmek için Doğu Pakistan'a kaçtı.

Sultan Bey Pakistan'dayken dış ilişkiler sekreteri Muhammed Cafer ile araları bozuldu. Sultan Bey 1970 yılında Burma kuvvetlerine teslim olduğunda RBG'nin yönetimi Muhammed Cafer'e geçti. Aynı günlerde Doğu Pakistan'da bağımsızlık savaşı başladı. Pakistan ordusu ile iyi ilişkileri olduğu bilinen Cafer Bey, Doğu Pakistan'da kalmaktan korktu. Cafer Sani (İkinci Cafer) tarafından liderliği yapılan eski mücahit grubu ile anlaşma yaparak kendi grubunu da bu grupla birleştirdi. Bağımsızlık savaşı sırasında ve savaştan çok kısa bir zaman sonra Bangladeş'te gelişmiş teknolojiye sahip silah bolluğu yaşandı. Cafer Sani buradan da temin ettiği silahlarla kısa sürede güçlendi. Bir müddet sınırda neler olup bittiğini gözlemleyen Burma Devleti, buradaki gelişmelere göz yumdu. Bu arada Arakanlı Budistler arasında bir korku hâkim olmaya başladı. Ancak Cafer Sani düşmanla savaşmak yerine kendi insanlarına zarar vermeye başladı ve zevk ve sefaya düşerek içinde bulunduğu grup tarafından kendisine verilen yetkileri çıkarları için kullandı. 1973 yılında, Cafer'e karşı girişilen önemli bir Burma askerî saldırısı onu bütün malını mülkünü bırakarak Burma-Bangladeş sınırına kaçmaya zorladı. Ardında bıraktığı hanımları ve değerli eşyaları Burma ordusu tarafından ele geçirildi. Kendisi sınırdayken, eski RBG'nin lideri olan Cafer, çok zekice bir plan tasarlayarak Cafer Sani'nin adamlarının çoğunu Bangladeş ordusuna teslim etti. Karşılığında Bangladeş topraklarında kendileri için güvenli bir yer istedi. Bundan sonra Cafer, Çittagong'a geri dönerek otel işletmeye başladı. Bu arada silahlarını teslim etmemiş olan eski mücahit grubu ile olan bağlantılarını sürdürdü.

BSPP Rejimi Tarafından Arakan'a Devlet Olma Hakkının Verilmesi

1974 yılında BSPP, oluşturmuş olduğu anayasa taslağını kabul etmesi için ilk Halk Kongresi'ni (Pyitu Hlut Tav) toplantıya çağırdı. Yeni anayasa, Arakan'a bölünmez yapıda bir devlet olma hakkını veriyordu. "Yeni Arakan Devleti" %100 oranında Budistlerle doldurulmuştu. Yüksek mevkilere Burmalılar yerleştirilirken daha alt kademedeki görevlere de Arakanlı Budistler getirilmişti. Arakan Devlet Konseyi'ne de Burma yanlısı Arakanlı Budistler egemendi. Göçmen soruşturmaları adı altında silahlı operasyonlar devam etti. Müslümanlara olan baskı son derece ciddi boyutlara ulaştı. Eğitimli Rohingya gençler aşağılandı ve devlet görevlerine kabul edilmedi. Rohingyalar için ticaret ve çalışma hayatının neredeyse tamamen önü kesilmiş oldu. Ayrımcılık, can ve mal güvenliklerinin olmayışı gibi önemli sorunlara bir de işsizlik eklenince, Müslümanların Bangladeş içlerine doğru göç etmek ya da sınırdaki Burma memurlarına rüşvet vererek Burma içlerine sızılmaktan başka çareleri kalmadı. BSPP'nin iktidar süresi uzadıkça Müslümanların da dışarıya göçü arttı.

BSPP iktidarı döneminde Ne Win, Arakan'a ziyarete geldi. Anlatıldığına göre, Akyab Hava Limanı'nın çıkış kapısında gördüğü muhteşem bir cami onu öfkelenirdi. Budist liderler kendisine Arakan'ın ekonomik kalkınmasıyla ilgili yeni projelerini anlatırken Ne Win Arakan'ın Kalalardan tamamıyla arındırılmadan yeni projelere girişilmesinin anlamsız olduğunu söyledi. Batı Askerî Gücünün kumandanı olan General Tin U -daha sonra ordu kurmay başkanı olmuştur ve şu anda Ulusal Demokrasi Birliği'nin (UDB) başkanı olarak hapistedir- Arakan Devleti'nin yüksek rütbeli memurlarından biriyle radyoda yaptığı konuşmada, Arakan'da büyümekte olan Kala problemini çözmek için tam 20 yıl boyunca durmaksızın plan yaptığını anlatmıştır.²²⁴

BSPP rejimi, Rohingyaları ülkelerini terk etmeye zorlamaları için Arakanlı Budistleri teşvik etti. Budistler, Müslümanlarla uğraşmaları için kendilerine destek verildikçe daha da saldırganlaştılar ve Müslümanlar yollarda, çarşılarda, iş yerlerinde saldırılara uğramaya başladı. Akyab'da, özellikle erkeklerin ve yalnız yaşayan insanların kaçırılarak katledildiği katliam evlerinin varlığı ortaya çıktı. Müslümanların ibadetleri alay konusu yapıldı. Tarihi Jame Camii'ne ait vakıf topraklarına devlet tarafından el kondu ve bu topraklara domuzların beslendiği ahırlar yapıldı. Cami kapısının tam giriş kısmına büyük bir çöp kutusu yerleşti-

²²⁴ U Khin Lay (Muhammed Zakaria) bir Rohingya'dır. Akyab Üniversitesi Botanik Bölümü eski başkanıdır. Bu radyo konuşmasına yüksek rütbeli biri olarak katılma fırsatı bulmuştur. Programa, Rohingya olduğu bilinmeksizin davet edilmiştir.

rildi. Cemaat camiye namaz kılmaya giderken üzerlerine taşlar ve pislikler fırlatıldı. Dindar insanlar aşağılandı, dövüldü; sakalları yolundu, takkeleri parçalandı. Domuzlar caminin içine kadar sokuldu. Türbeler yıkılarak tuvaletlere ve otobüs duraklarına dönüştürüldü. Camilerin yıkımı, medreselerin ve kutsal yazmaların kirletilmesi her yerde yaygınlaştı. Askerler kutsal yerlere ayakkabıları ile girerek içki âlemleri yaptılar.

Bu şekilde baskılar arttıkça, Rohingyaların Budistlere yönelik nefretleri de arttı. Eski RBG eylemcileri de dâhil olmak üzere bir grup genç, avukat, doktor ve öğrenci 1975 yılında yer altı faaliyetlerine başladı. Eskiden beri Çittagong'da çalışmakta olan B.A Cafer liderliğinde toplanan ve bir yıldır faaliyet göstermekte olan Rohingya Vatansaver Cephesi (RV-C)'ne katıldılar. Eski mücahitler grubundan kalanlar da RVC'ye katıldılar. RVC, Arakan'dan daha çok genci bünyesine katmaya ve bu gençlere taburlar hâlinde askerî eğitim vermeye başladı.

Kral Dragon Operasyonu (1978)

Arakan yetkilileri, 20 yıl boyunca Rohingyaları bölgeden atmak için devam eden planın uygulanmasında Devlet Meclisi'nin doğrudan emri altında en yüksek icra birimi olarak faaliyet göstermekteydi. Müslümanlara karşı sürdürülen bu etnik temizlik operasyonunun kod adı "Nagamin" ya da "Kral Dragon Operasyonu" idi. Operasyonun temel amacı, Müslümanlara gözdağı vererek Arakan'dan ayrılmalarını sağlamaktı. 1978 yılı Mart ayında başlayan bu operasyon, Akyab'daki en büyük Müslüman köyünde devreye sokuldu ve operasyonun şok dalgaları çok kısa zamanda bütün bölgeye yayılmaya başladı. Müslümanların topluluklar hâlinde Akyab'da tutuklandıkları; kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı demeden herkese işkence yapıldığı, tecavüz edildiği ve öldürüldüğü haberleri çok kısa zamanda bütün Kuzey Arakan'a yayıldı ve buradaki bütün Müslümanları derin bir üzüntü ve endişe içinde bıraktı. Ordu tarafından kurulmuş Nagamin Timi'nin polis ve göçmen soruşturma personeli, kısa sürede Butidaung bölgesine ulaştı. Bir anda terör estirilen bu bölge, Nagamin faciasının en kötü sahnelerinin yaşandığı yer oldu. Burada yüzlerce Müslüman kadın ve erkek hapisanelere atıldı. Birçoğu işkence gördükten sonra öldürüldü. Müslüman kadınlara tecavüz edildi.²²⁵

Bu operasyonun acımasızlığından dehşete düşen, can ve mal güvenliği kalmayan, onurlarını ve namuslarını kaybetme korkusu yaşayan çok sayıda Müslüman, evinden ayrılmaya başladı. Dağlık alanlardan nehirleri aşarak, vadileri geçerek Bangladeş sınırına doğru hareket ettiler. Yolları üzerinde Budist Maghlar ve güvenlik güçleri tarafından, yine tasarlan-

²²⁵ "Genocide in Burma Against the Muslims of Arakan", Rohingya Patriotic Front, 1978.

miş bir planın parçası olarak, saldırıya uğradılar ve tüm değerli eşyaları çalındı. Müslümanların çoğu öldürüldü, diğerleri de botlarına yapılan saldırı nedeniyle Naf Nehri'nin azgın sularına atladı.

Nagamin Timi, boşalan köylerden yavaş yavaş çekildi. Onların yerini Müslümanların evlerini yağmalayan, ateşe veren ve hayvanlarını çalan yerli Maghlar aldı. Birkaç ay içerisinde 300.000'i aşkın mülteci, Bangladeş yetkilileri tarafından yaptırılan geçici kamplarda yaşamaya başladı.²²⁶

Bangladeş hükûmeti, başarısızlıkla sonuçlanan bir girişim ile Burma devletini bu operasyona bir son vermesi için ikna etmeye çalıştı. Burma rejimi hatasını kabul etmedi ve bu göç hareketini "Birtakım Bengal-li yasa dışı göçmenin nüfus sayımı nedeniyle geçici olarak ülkelerinden kaçması" olayı şeklinde tanımladı.²²⁷

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kaçanların mülteci olarak tanınıp tanınmamaları hususunda tereddüde düş-tü. François Haughter isminde bir Fransız gazeteci, şahit olduğu olayları anlattığı haberinde kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gerçekleri yazdı. O insanların, ülkelerinden Burma polisinin kendileri üzerine doğrultmuş olduğu silahların zoru ile göç ettirildiklerini yazdı.²²⁸

BMMYK, sonunda bu insanlara mülteci statüsü verdi. Ardından yar-dım operasyonunu başlattı. Müslüman mülteci sayısının fazlalığı, bü-tün dünyanın dikkatini bölgeye çekti. Burma başlangıçta bu insanları kabul etmeyi reddettiyse de uluslararası baskı nedeniyle geri adım attı. İkili bir anlaşma imzalandı. Buna göre dokuz ay kadar Bangladeş top-raklarında yaşamak zorunda kalan Müslümanlar, 1979 yılında ülkelerine geri dönmeye başladılar. 200.000 kadar Müslüman ülkeye geri dönme-yi başarırken, yaklaşık 40.000 kişi mülteci kamplarında can verdi. BM-MYK'nın verdiği rakamlara bakılırsa diğer bir kısmı da Bangladeş top-lumuna karıştı. Ne yazık ki, ikili anlaşmanın içeriği hiçbir zaman halka açıklanmadı. Bu anlaşma da Rohingyaların Burma'daki geleceklerini be-lirsizlik içinde bırakmaktaydı.

Ne Win'in Yeni Vatandaşlık Kanunu

Göçmenlerin 1979'da geri dönmesinin ardından, 1982'de Yeni Va-tandaşlık Kanunu çıktı. Bu kanuna göre üç sınıf vatandaş vardı: Ulusal-lar, hakları sınırlı olanlar ve vatandaşlığı kabul edilenler. Kanunname-nin ikinci bölümüne göre, 1823'teki İngiliz istilasından önce Burma'ya

²²⁶ 1978'deki Rohingya mülteci akını, 1950'li yıllarda mücahit hareketinden sonra ilk defa dünyanın dikkatini Ara-kan'a çekmiş oldu.

²²⁷ BSPP iktidarı geniş ölçekli toplu göçü inkâr etse de daha sonraları ülkesine dönmek isteyen bütün göçmenleri kabul etti.

²²⁸ Bir Fransız gazeteci olan François Haughter, 1978 yılında Tongbro sınırını ziyaret etti. Burada Burma ordusunun ken-dilerini küçük bir ırmağın ayırması dışında sınırın öte tarafında üç Müslüman'a ateş ederek öldürüldüğüne şahit oldu.

yerleşmiş olanlar “ulusal” olarak kabul ediliyordu. Diğer iki kategori ise İngiliz idaresi döneminde Burma’ya giren kimseleri kapsamaktaydı. Bu iki kategori arasındaki en önemli fark, “hakları sınırlı olanlar” kategorisindekilere 1948 Vatandaşlık Akdi’ne göre zaten vatandaşlık statüsünün verilmiş olmasıydı. Ancak üçüncü kategorideki vatandaşlık, vatandaş olmak için daha önceden başvurmayıp, yeni kanun ile vatandaşlığa kabul edilen kimseleri içermekteydi. Bu yeni vatandaşlık kanununa göre son iki kategoriye giren vatandaşların mülk edinme ve siyasi faaliyetlere katılma hakları yoktu. Kanununun 4. maddesi uyarınca, bir kimsenin ulusal vatandaşlık kategorisine ait olup olmadığı mahkeme kararına değil, Devlet Meclisi kararına dayanmaktaydı. Hükûmet Rohingyaları keyfi olarak birinci kategorinin dışında bırakmıştı. Hükûmetin temel dayanağı ise, Rohingyaların 1823 sonrasında gelen yerleşimciler olduğuydu. Tabii bu karara varılırken Rohingyaların binlerce yıldır Arakan bölgesinde yaşamakta oldukları tarihi gerçeği göz ardı edilmişti. Ne Win kasıtlı bir şekilde bu adımı atarken, aklından geçen düşünce Rohingyaları devletsiz bir halka dönüştürmek ve kolayca ülkeden sürebilmektir.

Yeni Vatandaşlık Kanunu’nun kabul edilmesiyle Müslümanlar birinci kategorinin dışında kalarak yine zor bir duruma düşmüşlerdi. Bu arada hükûmet, Arakan’da Müslüman karşıtı kışkırtmalara ve ayaklanmalara açıkça destek vermektedir. Güney Arakan’da azınlık olarak bulunan Rohingyalar, 1982 yılı sonrasında çıkan bu ayaklanmalardan büyük zarar gördü. Sandovay, Tongup, Gva, Kyaukpyu, Ramri ve Çeduba kasabalarında birçok cami yakıldı, köyler yerle bir edildi. Kuzey Arakan’ın Akyab bölgesindeki pek çok köyde insanlar zorla evlerinden çıkarıldılar ve yüzlerce yıllık camilere “zorunlu tahliye” nedeniyle zarar verildi. Rohingyalardan oluşturulan zorunlu işçiler kısa bir zaman içerisinde “köle işçi”lere dönüştü. İnsan sürüleri olarak görülen Rohingyalar zulme ve işkenceye maruz kaldılar, acımasızca öldürüldüler. Rohingyaların Arakan’dan Burma’ya hareketleri kati surette engellendi. Daha önceleri Burma’da yaşayan Rohingyalar, Arakan’da yaşamaya zorlandı. Ancak yetkililere rüşvet verecek durumda olanlar Burma’da yaşamaya devam edebildiler.

Bu arada, Arakan devlet yetkilileri Kuzey Arakan’ın neredeyse her köşesine Budist tapınakları inşa etmeye başladılar. Amaçları bölgenin çehresini değiştirmektir. Murung, Çakma ve Saak gibi dağ kabilelerine ovalara inme ve Müslümanlardan alınan arazilere yerleşme emri verildi. Arakan’ın ve hatta Bangladeş’in birçok bölgesinden gelen Budist Maghlar, Müslümanların yaşadığı yerlere yerleştirildi. Çok sayıda Budist tapınağı inşa edilerek Kuzey Arakan’ın çehresini değiştirmek için gerekli her şey yapıldı. Yeni yerleşimcilerin saldırıları nedeniyle Müslümanlar çok zor durumda kaldılar ve Arakan dışına göç ettiler.

Bu arada, örgüt içi çekişmeler nedeniyle parçalanan ve RVC'nin basını çektiği direniş hareketi, 1978 mülteci krizinden yeterince istifade edemedi. RVC'nin kurucu üyelerinden bazıları 1982 yılında tekrar ölümüne bir direniş başlattı. Bu sefer daha geniş bir ideolojik söylemle, daha faydacı bir programla ve Rohingya Dayanışma Organizasyonu (RDO) adına hareket etmeye başladı. Rohingya direnişi, RDO liderliğinde yeniden canlandı. Bu hareket, direnişin son amacına ulaşmasına ön ayak oldu.

30 yıllık tek parti iktidarı son yıllarını yaşarken, ülke ekonomisi çok büyük bir çöküntü içine girdi. Burma, "en az gelişmiş ülkeler" kategorisine girdi. Birkaç üst düzey ordu görevlisi dışında tüm ülke halkı yoksulluk sınırına geldi. Temel ihtiyaçların hemen hepsinde ciddi anlamda kıtlıklar yaşanmaktaydı. Özellikle pirinç eksikliği Burma halkını çok zor durumda bıraktı. 1987 yılı Eylül ayında 25, 35 ve 75'lik kyat banknotlarının tedavülünden kalkması, insanları patlama noktasına getirdi. 1988 yılı Mart ayında Rangun Teknoloji Enstitüsü civarındaki küçük bir çay evinde çıkan kavga, bardağı taşıran son damla oldu. Başlangıçta büyük çoğunluğu öğrencilerden oluşan, ancak zamanla kalabalık halk yığınlarının katıldığı bir ayaklanmaya dönüşen bu olayda insanlar, tek parti sosyalist rejiminin son bulmasını ne kadar çok istediklerini ortaya koydular. Çok partili siyasi hayatı talep etmeye başladılar ve BSPP'nin yasaklanmasını istediler. Bu gösteriler zalimane bir şekilde bastırıldığı için halk daha çok tahrik oldu. Hatta, bazı memurlar ve güvenlik güçleri mensupları dahi bu harekete katıldılar. Olay kontrolden çıkıyor gibi görüldüğünde Ne Win zekice bir hamle ile kendi gücünü muhafaza etmek için iktidarın en tepesinden başlayarak birçok insanı görevden aldı ve yenilerini göreve getirdi. Bu olay sivil bir başbakanın yönetime gelmesine kadar sürdü. Sivil başbakan Maung Maung savaş kanununu kaldırdı. Ancak insanlar onunla görüşmeyi reddettiler. Başbakandan BSPP'yi kapatmasını ve geçici bir hükümet kurmasını istediler. Kalabalık halk gösterileri devam etti. Kendi aralarındaki kavgalarını ve farklılıklarını bir tarafa bırakarak, belki de tarihte ilk defa, tüm ülke halkı tek bir amaç uğruna bir araya geldi. Budistler ile Müslümanlar arasındaki gerginliğin çok uzun zamandır süregeldiği Arakan'da her iki dinden insanlar el ele vererek yönetim aleyhinde gösteriler yaptılar, sloganlar atıldılar. İslam'ın hilali ve yeşil sancağı, Budizm'in sarı bayrağı ile yan yana durdu. Başkent Akyab'da ve Müslümanların yoğun olarak bulunduğu Maungdav, Butidaung ve Ratedaung kasabalarında mitingler yapıldı. Müslüman âlimlerle Budist din adamları, demokrasi ile idare edilmesini istedikleri bir ülke için yan yana yürüdüler.

Arakan'da SLORC'un Yasaklanması

18 Eylül 1988'de çok dramatik bir olay yaşandı. Ne Win, yeni bir askerî darbe ile sivil Maung Maung'u iktidardan uzaklaştırdı. Devlet Hukuk ve Düzenini Yeniden Sağlama Konseyi (SLORC) adı verilen ve Ordu Kumandanı General Sav Maung tarafından yönetilen askerî yönetim iş başına geldi. Demokrasi taraftarı gösterilere katılan 3.000'den fazla insan asayişli sağlamak adına katledildi. Öğrenciler ve politikacı aktivistler tek tek yakalanarak hapse atıldı, hücrelere kondu ya da öldürüldü. Birçoğu ya sınır ötesine, komşu ülkelere kaçma girişiminde bulundu ya da sınır boyunca oluşturulan hükümet karşıtı devrimci gruplara katıldı.

SLORC'un gazabına uğrayan yine Arakanlı Müslümanlar oldu. SLORC Müslümanlardan öç almaya başladı. SLORC'un güvenlik güçleri, "Sizi Kallalar! Gösteri yapmaya sizin ne hakkınız olabilir?" diyerek Müslümanların üzerine saldırdılar. Çok geçmeden birçok demokrasi taraftarı tutuklandı ve işkence gördü. Hapishanelerde çok şiddetli cezalar uygulandı. İsyancıları yakalayıp getirenlere para ödülü verildi. Birçok üniversite ve lise öğrencisi Bangladeş sınırına doğru harekete geçti, bir kısmı da devrimci güçlere katıldı. SLORC, ekonomik bir isyan ile karşı karşıya kaldı. Küçük ölçekli ticari işletme sahibi birçok Müslüman tutuklandı, hapse atıldı ve işkence gördü. Bazıları Burma'nın güney sınırına maden işçisi olarak gönderildi. Bütün iş kurumlarına devlet tarafından el kondu.

SLORC şaşırtıcı bir şekilde çok partili seçime gideceği duyurusunu yaptı. 27 Eylül'de Siyasi Partiler Kayıt Kanunu'nu çıkardı. Müslümanların da kendi kuracakları bir parti ile seçimlere kayıt yaptırmalarına izin verildi. Ancak Seçim Komitesi, Rohingya ismini taşıyan hiçbir partinin kurulmasına izin vermedi. Mayıs 1990'da yapılan genel seçimlerden kısa bir süre önce, İnsan Hakları Ulusal Demokratik Partisi (İHUDDP) ismi altında Müslüman bir aday olarak Kasım Bey seçildi. İHUDDP'nin Akyab'daki seçmenlerinden biri demokrasi taraftarı isyanlar sırasında hapishane isyanını teşvik ettiği için tutuklandı. SLORC tarafından 14 yıl hapse mahkûm edildi. Seçimlerden hemen önce tutuklanmış olması Müslümanların bölgede sandalye sayısının fazla olmasını engellemek için bir girişimdi. Müslümanlar Akyab'da sadece bir sandalye kazanırken, Maungdav ve Butidaung'da 1990 seçimlerinde tam dört sandalye kazandılar. Eğer vekiller nüfus yoğunluğuna göre seçilmiş olsalardı, Müslümanlar şüphesiz daha fazla sandalyeye sahip olurlardı. Arakan Demokrasi Birliği sandalyelerin çoğunu kazanırken, NLD Arakan'da 10 sandalye kazanabildi.

Bununla birlikte, SLORC seçim sonuçlarını kabul etmedi. Halk, alınan bu karardan rahatsızlığını dile getirmeye başladığında hemen eski

bir yõteme başvuruldu ve insanların dikkati yeni yaratılan problemlere çekildi. SLORC, bu kez Bangladeş'le sınır sorunu çıkarmaya karar verdi. Bangladeş'in karşılık verecek durumda olmadığından emindi. Burma güçleri uluslararası sınırı geçerek Bangladeş sınır kuvvetlerine saldırdı, askerlerin bir kısmını öldürerek silah ve mühimmatın hepsini aldı. Sınırdaki gittikçe artan gerginliğin yanı sıra SLORC Rohingyalara da saldırmaya, köylerini yakıp yıkmaya başladı. Cami ve medreselere haince saldırılar düzenlendi. Müslümanlar topluca tutuklandı, işkence gördü, tecavüze uğradı, öldürüldü, köleleştirildi. Yine on binlerce Müslüman, Bangladeş sınırına doğru kaçmaya başladı. Her iki ülkenin de askeri birlikleri savaş hâlini aldı. 1992 yılında Bangladeş sınırındaki göçmen sayısı 30.000'e yükseldi. Bu arada, SLORC Rohingyalara karşı geniş çaplı bir propagandaya girişti. Bangladeş hükümetini devlet karşıtı isyancılara kucak açmakla suçladı. Böylece SLORC, bir süreliğine de olsa Burma'daki halk ayaklanmalarının önüne geçmiş oldu. Bununla birlikte, iki hükümet de karşılıklı çıkarları için görüşmeler aracılığıyla gerilimi azaltmaya ve mülteci sorunu da dâhil olmak üzere bütün mevcut sorunları çözmeye karar verdi. Nisan 1992'de iki taraflı bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma da 1979 yılındaki anlaşma gibi göçmenlerin güvenli bir şekilde ülkelerine geri dönebileceklerini vadetmekteydi.

Burma hükümeti Bangladeş yetkililerine Rohingyalara iyi muamele edileceği konusunda güvence vermiş olsa da Arakan'da durum tam tersiydi. Her şey gün geçtikçe daha da kötü bir hâl alıyordu. Arakan'daki durumu gören mültecilerin büyük çoğunluğu geri dönmeyi kabul etmedi ve BMMYK'nın mültecilerin rehabilitasyonu ve vatandaşlıklarının iadesi süreçlerini idare etmek üzere gelip sınırın Arakan tarafında konuşlanmasını talep etti. Ancak SLORC, BMMYK'nın Burma tarafına gelmesini başlangıçta kabul etmedi. BMMYK, Kasım 1993'te SLORC ile bir Uzlaşma Memorandumu imzaladı. Buna göre BMMYK, Rohingyalara dayatılan bütün kanunları kaldırmakta ve onların da Burma vatandaşı olarak tanınmalarını sağlamaktaydı. Ancak SLORC'un Rohingyalara karşı geçmişte sergilemiş olduğu ikiyüzlü tutum ve süregelen barbarca tavırları göz önünde bulundurulduğunda, Rohingyaların bu bölgedeki geleceklerinin ne kadar belirsiz olduğu açıkça görülebilmekteydi.

XI. BÖLÜM
1990 SONRASI ARAKAN'DA
İNSANİ DURUM

1991'den sonra Arakanlı Müslümanların durumunda bir iyileşme görülmemiş, aksine Burma askerî yönetimi tarafından istenmeyen halk olarak görülen Müslümanlar üzerindeki baskılar her geçen gün artmıştır. Arakanlı Müslümanlar için yaşam hem Arakan'da hem de mülteci olarak buldukları ülkelerde daha da zorlaşmıştır. Arakanlı Budistlerle Müslümanlar arasında süregelen düşmanlık askerî yönetim tarafından kullanılmış, Budistler her fırsatta Müslümanlara karşı kışkırtılmıştır. Arakanlı Müslümanlara yönelik insan hakları ihlalleri her geçen gün artarak sürmüş, Müslümanlar zorunlu işçi olarak çalıştırılmış, askerî yetkililere haraç vermek zorunda bırakılmış, seyahat özgürlükleri ellerinden alınmış, evlenmelerine dahi kısıtlamalar getirilmiştir.

11 Eylül olaylarının ardından Müslümanlara yönelik baskılar daha da artmış, Arakanlı Budistlerin Müslümanlara karşı kışkırtılmaları kolaylaşmıştır. Burma askerî yönetimi, ortada hiçbir delil bulunmasına rağmen Arakanlı silahlı Müslüman grupların El-Kaide Örgütü ile bağlantılı olduklarını öne sürerek ABD'nin desteğini kazanmaya çalışmıştır. Artan gerginlik ortamında Arakanlı mültecilerin ülkeye geri dönmeleri, kendileri için son derece güvensiz bir ortama gelmeleri anlamına gelmektedir ki, bu durum 1951 Mültecilerin Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'ne aykırıdır. Bununla birlikte, çevre ülkeler de Arakanlı mültecileri bir an evvel geri gönderme çabasıdadırlar. BMMYK ise Arakanlı mültecilerin sorumluluğunu üzerinden atmanın yollarını aramaktadır.²²⁹

²²⁹ BMMYK'nın kuruluşunun başlıca sebebi, Soğuk Savaş dönemindeki ideolojik gerginliklerin uluslararası ilişkilerde yol açtığı olayların yeni göç dalgalarına sebep olmasıdır. Bu durum, Sovyetler Birliği ve ona bağlı ülkeler dışında, birçok ülkede BM bünyesinde yeni bir BM mülteci örgütünün kurulması yönünde baskılara neden olmuştur. 1949 yılının Aralık ayında, BM Genel Kurulu'nun 5 red ve 11 çekimsiz oya karşı 36 kabul oyuyla, 1 Ocak 1951 tarihinde göreve başlamak üzere BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuştur. BMMYK Tüzüğü'nün ikinci maddesinde, yüksek komiserin yetkilerinin "tamamen politika dışı nitelikli, insani ve sosyal olacağı, kural olarak mülteci gruplarına ve kategorilerine yönelineceği" ifade edilerek politik ve insani kaygılar arasındaki

Arakan'da Yaşayan Müslümanlar

1990 sonrasında Arakanlı Müslümanların sorunlarına çözüm bulunamamış, aksine yaşam koşulları daha da zorlaşmıştır. Burma askerî yönetiminin Müslümanlar üzerindeki baskılarının artmasının yanı sıra yönetim, Arakanlı Budistleri (Rakhineler) her fırsatta Müslümanlara karşı kışkırtmıştır. Burma askerî yönetimi, Arakan'ın Müslüman nüfusunu ortadan kaldırmak için sistematik baskı uygulamaktadır.

Burma askerî yönetiminin Arakanlı Müslümanlara uyguladığı baskıların başında, Müslümanların yerlerinden edilerek mallarına el konulması ve yerlerine Budistlerin yerleştirilerek model köylerin oluşturulması gelmektedir. Bu köylerin inşasında Müslümanlar zorla çalıştırılmakta, köylerin Budistlerin eski yerleşim yerlerine benzemesi için gerekli tüm malzemeler Müslümanların mallarından sağlanmaktadır. Müslüman nüfusu azaltmak için, yeniden yerleştirilmeye üzere Arakan'ın diğer bölgelerinden, Burma'nın merkezinden, hatta Bangladeş'ten Budistler, Müslümanların yaşadığı bölge olan Kuzey Arakan'a yerleşmeye teşvik edilmektedir. Davet edilenler akrabalarını ve yakınlarını da beraberlerinde getirmektedir. Gelenlerin ev, arazi, tarım ve hayvancılık için ihtiyaç duydukları her şey Müslümanlardan sağlanmaktadır. Örneğin 304 yeni yerleşimci, 25 Mart 1999'da Akyab'dan Butidaung'a getirilmiştir. Yetkililer, yeni yerleşimciler gelmeden önce model köylerin Budistlerin eski köylerine benzemesi için orada yaşayan Müslümanlara köyde çeşitli değişiklikler yaptırmışlar, köyün çeşitli yerlerine Buda heykelleri dikmişlerdir.²³⁰ Askerî yönetim, Şubat 2005'te Arakanlı Müslümanlardan köylerinin etrafını çitlerle çevirmelerini istemiştir. Bu iş için de Müslümanlar zorla çalıştırılacaktır.

Askerî yönetimin bölgede izlediği bir diğer strateji de Müslümanların yaşadığı bölgelerin militarize olmasını sağlamaktır. Bunun için Müslümanların arazilerine, evlerine el konulabilmektedir. Örneğin ordu, 1999 yılında Maungdav ve Butidaung ilçelerinde yeni karargâhlar kurmak için Müslümanların arazilerini ellerinden almıştır. Aynı şekilde Tamipanzi köyünde kurulacak karargâha yol yapmak amacıyla 18 Mart 1999'da yakındaki Müslüman köylere emir verilmiş, yol yapımı için zorla işçi toplanmıştır. Yakın köylerde bulunan her aile, bunun için 10 gün çalışmak zorunda bırakılmıştır. Butidaung bölgesi artık bir askerî bölge durumundadır ve böyle devam ederse Arakanlı Müslü-

ayırma dikkat çekilmiştir. BMMYK'nın görevleri temelde iki konu üzerine yoğunlaşmıştır: Öncelikli olarak mültecilere uluslararası koruma sağlamayı amaçlayan BMMYK, ikinci aşamada hükümetlere yardımcı olarak mültecilerin gönüllü olarak ülkelerine geri dönüşlerini veya yeni ülkelerine uyum sağlamalarını hızlandırarak kalıcı çözümler bulmayı hedeflemektedir.

²³⁰ "Towards No Muslim Entity in Arakan," The Newsletter, News and Analysis of the Arakan Rohingya National Organisation, Volume 1, Issue 2, Arakan, April 1999.

manların yaşadığı bölgenin büyük bir kısmı askerî bölgeye dönüşerek yaşanmaz hâle gelecektir.²³¹

Müslümanların yaşadıkları bölgelere Budistleri yerleştirmedeki amaç, Arakanlıları Burma içerisinde özerklik talep edemeyecek kadar küçük bir azınlık hâline getirmektir. Arakan'daki İslami mirasın tamamen yok edilmesi ve bölgenin Budistleştirilmesi planlanmaktadır. Askerî yönetim sadece Arakan'ın demografik yapısını değiştirmek ve Müslümanları sömürmekle kalmamakta, aynı zamanda yeni yerleştirilen Budistleri silahlendirilerek çevre köylerdeki Müslümanlara saldırmaya teşvik etmektedir. Bu nedenle son yıllarda Budistlerle Müslümanlar arasındaki şiddet olaylarında artış görülmektedir.

Burma yönetiminin uygulamaları arasında camilere zarar vermek, camileri kapatmak ve cami yapımına izin vermemek de bulunmaktadır. Camilere zarar verilmesi, yönetimin kışkırtmaları sonucu Budistlerle girilen çatışmalar sırasında gerçekleşmektedir. Yetkililer, Müslümanların camilerini onarmalarını, yenilemelerini engellemekle kalmamakta, aynı zamanda dinî eğitim veren okulları da kapatmaktadır. Örneğin Maung-dav Tebliğ Merkezi 1991'de kapatılarak merkezin bir kısmı yıkılmıştır.²³²

Camilerin ve din eğitimi veren okulların zarar görmesinin en büyük sorumlusu, Budistleri Müslümanlara karşı kışkırtan Burma askerî yönetimidir. Örneğin cunta yönetimi, 1997'de Mahamymunee Buda heykelinden bazı değerli taşları çaldıkları gerekçesiyle cunta yetkililerini protesto eden Budist rahiplerin öfkesini Müslümanlara yöneltmek amacıyla Burma'nın merkezinde bir ayaklanma çıkarmış, bu ayaklanma daha sonra Rangun'a da sıçramıştır. Ayaklanmada 43 cami ve birçok dinî kurum zarar görmüştür.²³³ Askerî cunta yetkilileri, Budistleri Müslümanlara karşı kışkırtmak amacıyla Müslümanlar aleyhinde söylemler içeren kitapçıkları Rangun'da ve Burma'nın diğer bölgelerinde dağıtmıştır. Bu kitapçıklarda, Müslümanların diğer dinleri bastırıp kontrol altına almak, Burma'yı bir İslam devleti hâline getirmek istedikleri yazmaktadır.

2001 yılında meydana gelen olaylar, Arakanlı Müslümanlarla Budistler arasındaki gerilimi tırmandırmıştır. Önce Afganistan'da binlerce yıllık Buda heykellerinin yıkılması, ardından 11 Eylül olayları ve Burma yönetiminin ülkede yaşayan Müslümanların El-Kaide Örgütü ile ilişkilerinin olabileceği yönündeki imaları, gerginliği iyice arttırmıştır. Ara-

²³¹ "More Military Installations in North Arakan," The Newsletter, News and Analysis of the Arakan Rohingya National Organisation, Volume 1, Issue 2, Arakan, April 1999.

²³² "SPDC constructing a big pagoda on seized Muslim land," The Newsletter, News and Analysis of the Arakan Rohingya National Organisation, Volume 1, Issue 2, Arakan, April 1999.

²³³ "Muslim Liberation Organisation of Burma's Statement," The Newsletter, News and Analysis of the Arakan Rohingya National Organisation, Volume 1, Issue 3, Arakan, May 1999.

kan'da meydana gelen şiddet olaylarıyla ilgili haberler hemen bastırılarak bu yöndeki haberlerin dış dünyaya yayılması engellenmiştir. Burma yönetimi, Müslümanların dinî faaliyetlerini gerçekleştirmelerine yönelik yasaklamalarının yanı sıra yurt içi ve yurt dışı seyahatlerine de kısıtlamalar getirmiştir. Müslümanların evlerini ve camilerini tahrip edenler için hiçbir cezai müeyyide uygulanmamıştır.²³⁴

2001 yılında yönetimin ve kışkırtılan Budistlerin Müslümanlara saldırıları sonucu birçok şiddet olayı yaşanmıştır. Cunta, 4 Şubat 2001'de Akyab'da Müslümanlara yönelik bir saldırıda bulunmuş, benzer saldırılar diğer şehir ve kasabalarda da gerçekleştirilmiştir. 800'ün üzerinde insan öldürülmüş, 2.000'den fazlası da yaralanmış ve Müslümanlara ait binlerce ev ve iş yeri yağmalanarak ateşe verilmiştir. Bir hafta süren saldırıların ardından Akyab'da Müslümanların yaşadığı altı mahalle tamamen yıkılmış, yağmalanmış ve birçok cami tahrip edilmiştir. Saldırı kurbanlarının çoğu yerlerinden zorla çıkartılarak ülkeden sınır dışı edilmek amacı ile sınıra yakın kasabalara göç ettirilmiştir.

Mayıs 2001'de, Rangun'un 150 kilometre kuzeyinde bulunan Taungu'da Budist rahiplerin öncülüğünde 1.000'den fazla kişi Müslümanların dükkânlarına, evlerine, camilerine saldırmıştır. Olaylarda en az altı Müslüman öldürülmüş, birçoğu da yaralanmıştır. Olaylar çevre ilçe ve köylere de yayılmıştır. Burma yönetimi saldırıları durdurmak için hiçbir önlem almamıştır.²³⁵ Ekim 2001'de, Rangun'un kuzeybatısında bulunan Prome'de daha şiddetli saldırılar yaşanmıştır. Olayların yayılmasını önlemek amacıyla sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır.

Burma cuntasının 2005 yılında getirdiği yeni bir kısıtlama, Arakanlı Müslümanların Kurban Bayramı kutlamalarına yöneliktir. Hükümet, camiler dışında bayram kutlaması yapılmasını yasaklamış, Arakan'ın kuzeyinde yaşayan Müslümanların kestikleri kurbanlardan vergi almıştır. Rejim taraftarı Budist rahiplerin Müslümanlara yönelik şiddet eylemlerine yenileri eklenmiştir.²³⁶

Arakanlı Müslümanların ellerinden alınan bir diğer hak, seyahat özgürlüğüdür. Akyab dışında diğer şehir ve kasabalarda yaşayan Müslümanların yolculuk veya acil hastalık da dâhil olmak üzere ne sebeple olursa olsun Akyab'a girişi yasaklanmıştır. Rangun'u ziyaret etmek ise tamamen engellenmiştir. Hiçbir Müslüman, komşu kasabaları izinsiz ziyaret edememektedir. Müslümanların otobüslerden ve trenlerden seyahat kartlarını gösteremedikleri için, hatta bazen gösterdiklerinde bile

²³⁴ "Crackdown on Burmese Muslims", *Human Rights Watch Report*, July 2002, s. 1, www.hrw.org.

²³⁵ A.g.m., s. 1

²³⁶ Benedict Rogers, "Continuing Large-scale Religious Freedom Violations", *Christian Solidarity Worldwide*, 5 Nisan 2005, www.csw.org.uk.

zorla indirildikleri bilinmektedir. Örneğin Şubat 2001'de Rangun'a gitmekte olan sekiz Müslüman, kimlik kartları olmasına rağmen yerel polislin izni olmaksızın Arakan dışında seyahat ettikleri gerekçesiyle tutuklanmıştır. Bu kişiler yedi yıl hapse mahkûm edilmiştir.²³⁷

Müslümanların evlenmeleri de ciddi biçimde engellenmektedir. Evlilik izni alabilmek için yerine getirilmesi gereken çok fazla prosedür vardır ve bu prosedürler Müslümanların evlenmesini neredeyse imkânsız hâle getirmektedir. Bu, Müslümanlar için önemli bir sosyal sorundur ve Burma yönetiminin Müslüman nüfusu azaltma politikasının önemli bir parçasıdır. Evlilik izni almak isteyen çiftlerden yüksek miktarda vergi istenmektedir. 50 bin ila 300 bin kyat arasında değişen vergi, hem kadın hem erkek tarafından ödenmektedir. İzin için 2-3 yıl beklemek gerekirken, vergiyi ödeyemeyen fakir çiftler evlenememekte, kimi zaman vergiyi ödeyenler dahi izin alamamaktadır. Bu nedenle bazı çiftler evlenmek için Bangladeş'e gitmektedirler.²³⁸

Burma hükûmeti, Arakanlılara gelen yardımların dağıtımına da engel olmaktadır. 2005 yazında muson yağmurlarının gecikmesiyle birlikte pirinç hasadının da gecikmesi, Arakanlıları açlık tehlikesiyle karşı karşıya getirmiştir. 11 yıldır Arakan'a yiyecek yardımı yapan Dünya Gıda Programı'nın yardımları, Burma cuntası tarafından hiçbir açıklama yapılmaksızın engellenmiş; yazın ulaştırılması gereken gıda yardımı, ancak Eylül ayında Arakan'a ulaştırılabildiği.²³⁹

Arakanlı Mülteciler

"Bizi bütün acularımızdan kurtaracak olan ölümü bekliyoruz."

Kala Miyah, 75 yaşında, Bangladeş'te mülteci olarak bulunuyor.

"Bu dünyada kimsenin umurunda değiliz. Evimiz yok, geleceğimiz yok, hayallerimiz yok..."

Sabire Hatun, 45 yaşında, Bangladeş'te mülteci olarak bulunuyor.

Burma askerî yönetiminin (SLORC) baskıları nedeniyle bugün yüz binlerce Arakanlı Müslüman, Burma sınırları dışında mülteci olarak bulunmaktadır.²⁴⁰ Mültecilik statüsü tanınan ya da tanınmayan 200.000

²³⁷ "Crackdown on Burmese Muslims", s. 5

²³⁸ "Myanmar The Rohingya Minority: Fundamental Rights Denied", *Uluslararası Af Örgütü 2004 raporu*, www.amnesty.org.

²³⁹ Clive Parker, "Junta Restrictions Cause Food Shortages Among Rohingyas," <http://www.irrawaddy.org>, 23 Eylül 2005.

²⁴⁰ 1951 tarihli BM Mülteci Sözleşmesi'nin kabul edildiği Cenevre Konferansı'nda en fazla tartışılan konu, "mülteci tanımı" olmuştur. Sözleşme, uluslararası hukukta yükümlülükler doğuracak hükümler içerdiği için, taraf devletler, mülteci tanımını hukuki yükümlülük altına girmek istedikleri kategorilerle sınırlamak istemişlerdir. Örneğin ABD, geniş bir tanımın ortaya çıkarılabileceği mükellefiyetleri göz önünde bulundurarak daha dar bir tanımı tercih etmiştir. Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 BM Sözleşmesi'nin 1. Maddesi'ne göre mülteci; "İrki, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönmeyen veya dönmek istemeyen kişidir". Uluslararası hukukta çok geniş tanımlanmayan "mülteci" kavramı, genellikle savaş, arbede, açlık, doğal felaketler gibi olumsuz-

Arakanlı Müslüman Pakistan'da, 500.000 kadarı Suudi Arabistan'da yaşamaktadır.²⁴¹ Malezya'da da 10.000 Arakanlı Müslüman bulunmaktadır. Mültecilerin Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamamış olan Malezya, diğerleri gibi Arakanlı mültecileri de yasa dışı göçmenler olarak görmekte ve göçmenlere mülteci statüsü vermemektedir. Ancak 2004 yılında Arakanlıların ülkede geçici olarak barınmasına izin vermiştir ve Arakanlılar mülteci statüleri olmaksızın Malezya'da barınmayı sürdürmektedirler.²⁴² En çok Arakanlı mültecinin bulunduğu ülke, BMMYK'nın da faaliyet gösterdiği Bangladeş'tir. Yaklaşık 300.000 Arakanlı Müslüman, 1991-92 yıllarında yönetimin baskıcı politikaları nedeniyle, küçük yüz ölçümüne rağmen kalabalık nüfusu ve fakirliği ile bilinen Bangladeş'e göç etmiştir.

28 Nisan 1992'de, Arakanlı mültecilerin güvenli ve gönüllü bir şekilde anavatanlarına dönebilmeleri için Burma ile Bangladeş arasında BM aracılığıyla bir anlaşma imzalanmış, fakat öngörüldüğü şekilde mültecilerin geri gönderilişinin tarafsız yetkililerce izlenmesi ya da dönüş sonrası durumlarının incelenmesi için gerekli tedbirler alınmamıştır.

İlk geri göndermeler, Eylül 1992 ile 1993 sonu arasında gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte BMMYK Burma'da bulunmamış, Burma ile mültecilerin geri dönüşüne yardım edilmesi yönünde bir anlaşma da imzalamamıştır. BMMYK, daha sonraki geri göndermelerde Bangladeş'te bulunmuş, ancak Bangladeşli yetkililerin mültecileri zorla geri göndermeleri karşısında hiçbir şey yapmamıştır. Mültecileri geri göndermek için yiyecek karnelerine el konulması yöntemine dahi başvurulmuştur. Bunun sonucunda Arakan'a geri dönen 50.000 mültecinin çoğu, güvenlikleri sağlanmaksızın ve istemeyerek geri dönmüştür.

Kitleler hâlinde geri gönderilme, en yoğun olarak 1994 ve 1995 yıllarında yaşanmıştır. Sadece Eylül 1994'te yaklaşık 14.000 mülteci Arakan'a geri gönderilmiştir. BMMYK, geri dönüşün güvenli olduğunu ileri sürerek mültecilerin kitleler hâlinde geri dönmelerini teşvik etmiştir.

Bangladeş'e göç etmiş mültecilerin 23.000'i de 1996'da Burma'ya geri dönmüştür. Ancak Arakan'dan Bangladeş'e mülteci akını sona ermemiş, 1996'da 10.000 ila 15.000 arasında Arakanlı, Bangladeş'e sığınmıştır. 1997 yılında ise

---

lukların neden olduğu durumları da içerecek şekilde daha geniş anlamda kullanılmaktadır.

1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin getirdiği tanıma göre mülteci statüsünü kazanmanın üç temel şartı vardır:

- Vatandaşlığı olmayan ülkenin dışında bulunma ve o devletin korumasından yararlanamama veya yararlanmak istememe.
- Başka bir ülkede bulunma durumunun zulme uğrama konusunda haklı bir korkuya dayanması.
- Zulüm korkusunun ırk, din, dil, milliyet veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyet ya da siyasi görüş nedenlerinden kaynaklanması.

²⁴¹ "Caught Between A Crocodile and a Snake: The Increasing Pressure on Rohingyas in Burma and Bangladesh and the Impacts of the Changing Policy of UNHCR", Report of the fact-finding mission, April/May 2003, www.rohingya.com, s. 9.

²⁴² "UN Agency Asks Malaysia to Hire Refugees", 13 Haziran 2005, www.deepikaglobal.com.

Arakan'dan zorla çalıştırılma, ağır vergi ve tecavüz gibi sebeplerle ayrılan en az 5.000 Arakanlı, bir ay içerisinde Bangladeş'e gelmiştir. Bunların 500'ü sınırдан Burma'ya geri gönderilmiştir.

Bangladeşli yetkililer yeni gelen mültecileri iyi karşılamadığından mültecilerin büyük bir kısmı kamplara alınmamış, bu mülteciler ormanlara ya da gecekondulara gitmek zorunda kalmıştır. Kamplara alınmayanlar, Bangladeş'te yasa dışı olarak bulunmaktadır.

Geri gönderme sürecinin 1997 ortalarında tamamlanması planlanmış, fakat bu başarısız olduğundan 21.800 Arakanlı mülteci iki kampa kalmıştır: Nayapara ve Katupalong kampları. Burma askerî yönetimi, 21.800 mülteciyi sadece 7.500'ünü kabul edeceğini açıklamıştır. BMMYK, geriye kalan 14.300 mültecinin ülkeye yerleşmesini Bangladeş'ten istemiş, fakat Bangladeş bu talebi reddetmiştir. Ayrıca Bangladeş, 1997'de kamplardaki Arakanlıları zorla geri göndermeye başlamıştır. 19 Temmuz 1997'de Nayapara Kampı'na giren Bangladeş güvenlik güçleri, direnişe rağmen çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan birçok mülteciyi geri göndermiştir.

İkinci zorla geri gönderme olayı, 22 Temmuz 1997'de gerçekleşmiştir. 212 mülteci, BMMYK'nın gözetimi olmaksızın geri gönderilmiştir. 2002 yılına kadar zorla geri gönderme vakası kaydedilmemiştir. 2002'de 737 mülteci, 2003 yılında ise yaklaşık 1.000 mülteci geri gönderilmiştir.²⁴³

Bangladeş'teki iki mülteci kampında mültecileri Burma'ya zorla geri gönderme amacıyla yapılan kötü muameleler Mayıs 2003'ten sonra artış göstermiş, 2005 yılına kadar toplam 230.000 mülteci Burma'ya zorla geri gönderilmiştir.²⁴⁴ Bangladeş'teki mültecilere dair sorumluluklarını bir plan dâhilinde Bangladeş hükûmetine devretme çabasında olan BMMYK'nın bu durumun oluşmasında önemli payı vardır.

Resmî rakamlara göre, 2005 yılı itibarıyla Bangladeş'te BMMYK'nın gözetiminde 20.000 mülteci bulunmakta ve bu mülteciler Bangladeş'in güneyindeki Nayapara ve Katupalong kamplarında yaşamaktadır.²⁴⁵ Nayapara Kampı'nda 12.000, Kutupalong Kampı'nda ise 8.000 mülteci vardır. Fakat bu, krizin sadece görünen yüzüdür. 1996'dan bu yana binlerce Arakanlı, yaşadıkları yerdeki baskılar nedeniyle Bangladeş'e kaçmaya devam etmektedir. Arakanlılar kamplara kabul edilmediklerinden, yasa dışı ekonomik göçmenler olarak görülmektedirler.²⁴⁶ Kaydı olmayan bu "yasa

²⁴³ Chris Lewa, "We are like a soccer ball, kicked by Burma, kicked by Bangladesh", Asia Forum for Human Rights and Development, 2003, s. 14, www.rohingya.com.

²⁴⁴ "Bangladesh: Burmese Rohingya Refugees Virtual Hostages", Refugees International Bülteni, 9 Mayıs 2005, www.refugeesinternational.org.

²⁴⁵ "The Ethnic Rohingyas of Arakan: Living under the Oppressive Claws of a Tyrannical Regime in Burma", 26 Mayıs 2005, www.rohingya.com.

²⁴⁶ Chris Lewa, "We are like a soccer ball, kicked by Burma, kicked by Bangladesh", Asia Forum for Human Rights and

dışı göçmenlerin” sayısı Bangladeş basınına göre 200.000, Arakan Tarih Topluluğu'na (*Arakan Historical Society*) göre ise yaklaşık 300.000'dir. Bu insanlar kimseden yardım alamamakta, korunmasız hâlde ve çok zor koşullar altında Bangladeş-Burma sınır bölgelerinde yaşam mücadelesi vermektedir. Vatandaşlık hakları hem Burma askerî yönetimi hem de Bangladeş tarafından reddedilmektedir. Gayriresmî sektörde ya da hiçbir hakka sahip olmaksızın fabrikalarda çalışmakta, polislin kötü muamelesine maruz kalmaktadırlar.

2003 yılı başında, Bangladeş'in güneydoğusunda bulunan Teknaf'ta yeni yasa dışı mülteci kampları ortaya çıkmıştır. 4.000'den fazla mülteci, bu kamplarda son derece kötü koşullarda hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Yüzlerce mülteci de yasa dışı olarak ülkede buldukları ya da yasa dışı silah bulundurdukları gibi gerekçelerle tutuklu bulunmaktadır.²⁴⁷

Bugün BMMYK'nın Bangladeş'teki mültecilerle ilgili rolünün değişmesi, hatta tamamen sona ermesi söz konusudur. Oysa Bangladeş'teki mültecilerin mültecilik statüleri BMMYK tarafından tanınmıştır; yasal olarak ancak kendi istekleriyle geri gönderilebilirler ve BMMYK geri gönderilme sürecinden ve kamplardaki mültecilerin korunmasından sorumludur. Fakat son dönemdeki gelişmeler bunun aksine bir seyir izlemektedir. BMMYK, Arakanlı mültecilerin zorla geri gönderilmelerine göz yummaktadır.

Mayıs 2003'ten itibaren, Bangladeş'teki iki mülteci kampından geri gönderme, tehdit ve şiddet olayları gerçekleştiğine yönelik haberler gelmektedir. Bu olaylar Ekim 2002'de vuku bulmaya başlamış, bir süre için azalmış, Mayıs 2003'te tekrar yoğunlaşmıştır. Bu yoğunlaşma, 2003 başında BMMYK'nın Bangladeş'teki kamplarla ilgili sorumluluklarını terk edeceğini ve 30 Haziran 2003'ten sonra geri gönderme süreci ile ilişkisini keseceğini açıklaması ile ilgilidir. Bunun sonucunda Bangladeşli yetkililer mültecileri geri gönderme sürecini hızlandırmışlardır.

Bangladeşli yetkililer, mültecileri zorla geri göndermek için çeşitli fiziksel ve psikolojik baskılar uygulamaktadırlar. Geri dönmek istemeyen mülteciler önce tutuklanmış, ardından geri dönmek için bir belge imzalamaya ya da hapse atılma seçenekleri arasında bırakılmışlardır. Geri dönmek istemeyen ailelerin yiyecek karnelerine el konulmuştur. Bazı kişiler işkence görmüş, bazıları aniden kampın başka bölümlerine gönderilmiş, evlerine zarar verilmiştir. Ailelerin bu şekilde bölünmesinin sonuçları çok

Development, 2003, www.rohingya.com.

²⁴⁷ "Caught Between A Crocodile and a Snake: The Increasing Pressure on Rohingyas in Burma and Bangladesh and the Impacts of the Changing Policy of UNHCR", s. 10.

acı olmuştur. Bu baskılar sonucunda birçok mülteci geri dönmek yerine kamptan kaçmayı tercih etmiş, aile reisi kamptan kaçan kadın ve çocuklar çaresiz kalmıştır. BMMYK olaylar karşısında hiçbir şey yapmamıştır.²⁴⁸

Bangladeş, söz konusu baskılarla sınırları dâhilinde bulunan mültecilerin ülkeye entegrasyonunu engellemeyi de hedeflemektedir. Burma'daki askeri yönetimle ekonomik ilişkilerini geliştirmek isteyen Bangladeş hükümeti, kamplardaki Arakanlı mültecilerin geri gönderilmesi için her türlü yolu deneyeceklerini yinelemiştir. Burma hükümeti ise kamplarda bulunan mültecilerin asilerle iş birliği içerisinde olduğunu iddia etmektedir. Burma hükümeti, mültecilerin aklanmalarını ve geri dönmelerini zorlaştırmak için karmaşık bir bürokratik sistem oluşturmuş ve pek çok prosedür getirmiştir.²⁴⁹ Bangladeş'teki baskılardan kaçmak isteyen mültecilerin Burma'ya dönmelerinin önünde çok çeşitli engeller bulunmaktadır. Burma'ya geri dönenler, koşulların eskisinden de kötü olduğunu; seyahat özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların, zorla çalıştırma, şiddet ve tehdidin arttığını görerek Bangladeş'e geri dönmektedirler. 2005'in ilk beş ayında, Burma'ya dönenler arasından 1.000 mülteci tekrar Bangladeş'e sığınmıştır.²⁵⁰ Burma cuntası, bu kişilerin ekonomik sebeplerle Bangladeş'e geri döndüklerini öne sürerek Arakanlıların ülkedeki durumunu kamuoyundan saklamaya çalışmaktadır.

Bangladeş'teki gerek resmî gerekse gayiresmî kamplardaki yaşam koşulları son derece ağırdır. BMMYK'nın gözetimindeki iki kamp, yetersiz de olsa destek almakla birlikte genel olarak kamplardaki sefalet ileri boyutlardadır. Öte yandan ülkelerine dönen 1.000 kişinin Bangladeş'e tekrar geri gelmesi, Burma'daki koşulların vahametini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Gayiresmî kamplardaki durum resmî kamplara göre çok daha ağırdır. 2003-2004 yılları arasında, Cox Bazar bölgesinde bulunan kayıt dışı bir mülteci kampında, 0-12 yaş arası 7.000 mülteci çocuktan 1.200'ü, çeşitli salgın hastalıklar ve sağlıksız koşullar nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Kamplarda temiz içme suyu dahi bulunmamaktadır.²⁵¹

Bangladeş, BMMYK ve Burma, Bangladeş'teki mültecilerin durumuyla ilgili bugüne kadar bir anlaşmaya varamamış, bulunan çözümler pratikte uygulamaya konulamamıştır. Zira, sunulan çözüm önerileri sorunun asıl kaynağına inememiş, aksine sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hâle getirmiştir. Mültecilerin önündeki en ciddi engellerin başında, Bur-

²⁴⁸ A.g.m.

²⁴⁹ "The Ethnic Rohingyas of Arakan: Living under the Oppressive Claws of a Tyrannical Regime in Burma."

²⁵⁰ A.g.k.

²⁵¹ Ahsen Utku, "Dehşet ve Sefalet Arasında Arakanlılar", Düşünce Gündem, İHH İnsani Yardım Vakfı Aylık İnsan Hakları Bülteni, Sayı 7, Haziran 2005, s. 14.

ma cuntasının 1982 Vatandaşlık Kanunu ile tüm Arakanlı Müslümanları “yasa dışı göçmenler” olarak nitelendirmesi ve ellerindeki kimlikleri onları vatandaşlıktan çıkararak yenileri ile değiştirmesi gelmektedir. Vatandaşlıktan çıkarılan Arakanlı Müslümanlar, kendi topraklarında yabancı bir topluluk konumuna getirilmiştir. Mevcut ve uygulamaya konulması muhtemel çözüm önerileri, mültecilerin haklarını güvence altına almak yerine, kurumların ya da devletlerin mültecilerle ilgili sorumluluklarını asgariye indirmenin yollarını aramaktadır. BMMYK'nın “kendi kendine yeterliliği teşvik ve gönüllü geri göndermeyi askıya *alma (promoting self-sufficiency pending voluntary repatriation)*” adı altında 2003 yılında ortaya koyduğu son plan, Arakanlı Müslümanları mağdur eden asıl sorunu, yani Arakanlı Müslümanların kendi topraklarında yabancı konumunda bulunmaları sorununu çözmekten uzak kalmış ve mültecilerin durumunda herhangi bir iyileşme sağlamamıştır.

BMMYK'nın söz konusu planı, Bangladeş'te bulunan Arakanlı mültecilerin ülkeye “geçici yerel entegrasyonu”nu sağlamaya yöneliktir. Böylece geri gönderme yükümlülüğünün Bangladeş hükümetine bırakılması ve geri gönderme işlemleri tamamlanıncaya kadar da mültecilerin ev sahibi ülkede kendi kendilerini idame ettirmeleri amaçlanmaktaydı. Plan; mültecilere gelir sağlayacak, çabuk sonuç verebilecek mesleki eğitim projeleri ve yerel topluluğun barındırma kapasitesini arttırmak için altyapının ve imkânların iyileştirilmesini kapsamaktaydı.

BMMYK, plan dâhilinde geri gönderme ile ilgili yükümlülüklerini 1 Temmuz 2003'te Bangladeş hükümetine devretmiştir. Böylece BMMYK'nın rolü, geri göndermelerin gönüllü olup olmadığını izlemekle sınırlı kalmıştır. STK'ların ve BM birimlerinin kamplardaki varlığının da aşamalı olarak azaltılması planlanmıştır. BMMYK, Aralık 2003'ün sonunda kamplardaki mültecilerin bakımı ve hayatlarını devam ettirebilmeleri için verdiği maddi desteği kesmiş; mültecilerin sorumluluğunu Bangladeş hükümetine bırakmayı amaçlamıştır. Ayrıca, 2004'ün Aralık ayı sonunda Bangladeş'te bulunan Cox Bazar ofisini kapatmayı, böylece, 2004 sonunda 20.000 mültecinin ev sahibi ülkede kendilerini idame ettirebilir hâle gelmelerini ve Burma'ya dönüşün askıya alınmasını planlamıştır.²⁵² Lakin, mülteciler için Bangladeş'i çekici kılacak her türlü plana karşı çıkan Bangladeş hükümetinin, Eylül 2004'te planı reddetmesiyle BMMYK hedeflerini gerçekleştirememiştir. Bangladeş hükümetine göre, yapılması gereken tek şey, mültecilerin Burma'ya geri dönmelerini sağlamaktır. Hükümet, Bangladeş toplumuna entegrasyonun ilk aşaması olduğu düşüncesiyle kamplarda yaşayan çocukların Bengalce öğrenmesini

²⁵² Chris Lewa, s. 12.

dahi istememektedir. Son derece kısıtlı ilkököl eğitimi de Arakanlıların kendi dilleri yerine Burmaca yapılmaktadır.²⁵³ Bangladeş'e göre mülteciler için Burma cazip hâle getirilmeli ve geri gönderme süreci hızlandırılmalıdır. Bangladeş'te uzun vadeli projeler yürütmek, yalnızca geri gönderme sürecini baltalayacaktır.

Hâlâ kamplardaki yükümlülüklerini devretmenin yollarını arayan BMMYK, 2005 yılı itibarıyla yeni bir kendi kendine yeterlilik planı üzerinde çalışmaktadır. Yeni plan, mültecilerin geçici ikametini ve seyahat özgürlüğünü gündeme getirmeyi, mültecileri uygun koşullar altında Burma'ya geri göndermeyi amaçlamaktadır.

İki yıl önce ortaya konan planın yol açtığı sonuçlar, mültecilere yönelik bir entegrasyon planının Bangladeş hükümetinin desteği olmaksızın yürürlüğe konulamayacağını göstermiştir. BMMYK'nın 2003'teki planı, kamplarda yaşayan mültecilerin yaşamlarını daha da güçleştirmiştir. 2003 yılı akabinde mülteciler, Bangladeşli yetkililerin dayanılması güç baskılarına maruz kalmışlardır. Bangladeşli yetkililerce Arakanlılar arasından seçilen ve kendilerine "mahci" adı verilen kamp gönüllüleri de mülteciler yerine hükümetin temsilciliğini yaparak mültecileri Burma'ya geri dönmeye zorlamaktadırlar. 2003'te kamplarda yaşayan 3.000 mültecinin Burma'ya zorla geri gönderilmesi üzerine BMMYK, kamplardaki gözetimini arttırmıştır. Sonuç olarak zorla geri gönderilenlerin sayısı 2004'te azalarak 200'e düşmüştür. Mültecilerin kendi istekleriyle Burma'ya geri dönmelerini teşvik etmek isteyen BMMYK, dönenlerin ev bulabilmeleri için 2005 yılı başında mültecilere 235 dolar barınma yardımı yapmıştır.²⁵⁴

Bu girişimlerden sonra mültecilerin Burma'ya gönüllü olarak döndüğü iddia edilse de mülteciler, Bangladeşli yetkililerin ve mahcilerin kendilerini gönüllü geri dönüş bildiremelerini imzalamaya zorladıklarını ifade etmektedirler. Kabul etmeyenler dövülmekte ve tutuklanmaktadır. Ayrıca yiyecek karneleri ellerinden alınmakta, kamplarda âdeta çete oluşturan mahciler ve yandaşları mültecilerin paralarını gasp etmektedirler.

Geri dönüşü teşvik etmeyi amaçlayan BMMYK, yiyecek yardımlarını azaltmıştır. Uluslararası yardım kuruluşlarının yardımları Bangladeş yetkililerinin gözetiminde yapıldığından, yiyeceklerin tamamı mültecilere ulaşmamaktadır. Mültecilerin elinde az miktarda pirinç ve buğdaydan başka yiyecek bulunmamakta, yetersiz beslenme ve sağlıksız koşullar nedeniyle her türlü hastalığa açık hâle gelen mülteciler, su olarak da yağmur suyu kullanmaktadırlar. Kamplardaki nüfusun %65'ini oluşturan çocukların sağlık durumları da çok vahimdir.

²⁵³ "Rohingya refugees living in tough condition in Bangladesh camps," BMMYK, 21 Eylül 2005, www.alertnet.org.

²⁵⁴ "Bangladesh: Burmese Rohingya Refugees Virtual Hostages."

Kamplarda bulunan yardım örgütleri 2003'ten sonra desteklerini büyük oranda azaltmışlardır. İki-üç ayda bir yardım dağıtan yerel örgütler dışında bölgeye yardım ulaşmamaktadır. Bangladeş hükümeti, kamplarda yaşayan mültecilerin sorunlarına çözüm bulmak için onların kendi aralarında örgütlenmelerine de izin vermemektedir.²⁵⁵ Kutupalong'da bulunan mülteciler, kamp görevlilerinin kötü muamelesini protesto etmek amacıyla Haziran 2004'te açlık grevine başlamışlar, bu protestoları polisin şiddetli saldırısıyla sonuçlanmıştır. Olaylarda 3 mülteci hayatını kaybetmiş, 6'sı kadın 42 mülteci "verdikleri zarar" nedeniyle hapse atılmıştır.²⁵⁶ Temmuz 2005'te ise Nyapara Kampı'nda bir mahci, mültecilerin gözü önünde katledilmiştir.

Arakanlı Müslümanların yaşadıkları insan hakları ihlalleriyle ilgilenen insan hakları kuruluşları, sorunun çözümü için BMMYK, Bangladeş hükümeti, uluslararası toplum ve Burma yönetimine birçok öneride bulunmaktadır. Bu çözüm önerilerinde, Bangladeş'te bulunan mültecilerin en temel haklarının bile tehlikede olduğu Burma'ya zorla geri gönderilmelerinin ve mülteci kamplarındaki kötü muamelelerin engellenmesi için Bangladeş hükümetinin, BMMYK'nın ve uluslararası örgütlerin gerekli tedbirleri almaları gerektiği vurgulanmaktadır. Buna göre, Bangladeş hükümeti 1951 Mültecilerin Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'ne ve 1967 Protokolü'ne taraf olmalı, güvenli bir geri dönüş için Burma'daki durum düzelmedikçe Arakanlı mültecilere yardım etmeli, onları korumalıdır. BMMYK, geri göndermelerin gönüllülük prensibine göre yapılıp yapılmadığının denetlenmesi görevini üzerine almalı, mültecilerin kendi kendilerini idame ettirmeleri ile ilgili planı hayata geçirebilmek için gerekli aktörlerle ve mültecilerle iş birliği ve temas hâlinde bulunmalıdır.²⁵⁷

Ancak sunulan öneriler, mültecilerin sorunlarına geçici olarak dahi çözüm bulmaktan uzak görünmektedir. Çünkü, Bangladeş hükümetinin gönüllülük prensibini hiçe sayarak mültecileri zorla geri göndermeye devam ettiği ve BMMYK'nın bu uygulamaları engelleyemediği bilinmektedir. Ayrıca bu önlemlerin hiçbiri, sorunun asıl kaynağı olan Burma askerî yönetiminin uygulamalarını sona erdirmeye yönelik değildir. Bugün Burma'daki sorun, yalnızca Arakanlı Müslümanlara ait bir sorun değildir. Burma askerî yönetimi, 64 yerli ırkın yaşadığı ve 200 farklı dil ve lehçenin konuşulduğu Burma'da, etnik azınlıkları sistemli olarak baskı ve ayrımcılık politikalarına maruz bı-

²⁵⁵ A.g.k.

²⁵⁶ Anti-Slavery International tarafından yapılan sözlü açıklama, Item 14- Specific Groups and Individuals, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu 61. Oturumu, 15 Nisan 2005, www.antislavery.org.

²⁵⁷ Chris Lewa, "We are like a soccer ball, kicked by Burma, kicked by Bangladesh", s. 21

rakmaktadır.²⁵⁸ Burma'nın %68'ini Burmalılar, %9'unu Şanlar, %7'sini Karenler, %4'ünü Budist Rakhineler, %3'ünü Çinliler, %2'sini Monlar, %2'sini Hintliler, kalan %5'ini ise içinde Arakanlı Müslümanların, diğer bir adıyla Rohingyaaların oluşturduğu etnik gruplar oluşturmaktadır.²⁵⁹ Bu gruplardan Arakanlı Müslümanların, Şanların ve Karenlerin sistemli olarak Burma yönetiminin baskılarına maruz kaldıkları uluslararası kuruluşlarca da tespit edilmiştir. Okullarda ve devlet kurumlarında devlet eliyle ayrımcılık yapılmakta, bu uygulamalar etnik azınlıkların kültürlerine, dillerine, tarihlerine ve kimliklerine yönelik kısıtlamalar getirmekte ya da bunları tamamen yok etmektedir. Etnik azınlıklara mensup kişiler ordu tarafından zorla çalıştırılmakta ve çalışmaları sırasında aşağılayıcı muameleler görmektedirler. Etnik gruplara mensup silahsız sivillere son derece sert davranılmakta, siviller kimi zaman etnisitelerinin bedelini canlarıyla ödemektedirler.²⁶⁰ Arakanlı Müslümanlar da bu muamelelere en çok maruz kalan gruplar arasında yer almaktadır.

Burma askeri yönetimi, etnik gruplara yaptığı baskının yanı sıra her totaliter yönetim gibi ülkeye hoşgörölü bir idare getirmek için mücadele veren muhalif hareket ve liderlere de baskı uygulamaktadır. Partisi NLD (Ulusal Demokrasi Hareketi) ile yıllardır Burma'da şiddet ve baskıya karşı mücadele veren lider Aung San Suu Kyi, sık sık ev hapsinde tutulmaktadır. Geçtiğimiz 16 yılda 10 yıllık süreyi ev hapsinde geçiren lider, hâlâ serbest bırakılmamıştır.

Bu koşullar altında, Arakanlı Müslümanların sorunlarının çözüm yolu, Burma'daki diğer etnik grupların ve Burma muhalefetinin sorunlarının da çözülmesinden geçmektedir. Bu ise ancak Burma'daki baskıcı yönetimin son bulması ve ülke içerisindeki etnik gruplara baskıdan uzak, hür bir ortamın sağlanması ile mümkündür. Aksi taktirde, başta Bangladeş olmak üzere çeşitli ülkelerde bulunan Arakanlı mültecilerin ve Arakan'da var olma mücadelesi veren Müslümanların temel haklarına yönelik tehdit sürecektir. Burma'nın 1982'de kabul ettiği Vatandaşlık Kanunu'yla kendi topraklarında yabancı kabul edilen ve kendilerine bu ayrımcılığın en belirgin simgesi olarak farklı kimlik kartları verilen Müslümanların Burma vatandaşı oldukları yönetime kabul edilmelidir. Müslümanların kendi köylerinden zorla çıkartılarak yerlerine Budistlerin yerleştirilmeleri ve bu süreçlerde Müslümanların zorla çalıştırılmaları gibi uygulamalara son verilmelidir. Bu

²⁵⁸ "Aung San Suu Kyi, Başkaldırın Sesi, Alan Clements'la Söyleşiler", çev. Filiz Nayır Demirtekin, İstanbul: Varlık Yayınları, 1997.

²⁵⁹ Jed Greer, Tyler Giannini, "Valued Less Than A Milk Tin: Discrimination Against Ethnic Minorities in Burma by the Ruling Military Regime", Earthrights International Raporu, s. 13.

²⁶⁰ A.g.m., s.5

ise Burma'daki yönetimin zihniyetinin değişmesi, dolayısıyla askerî yönetimin sona ermesine bağlıdır.

Uluslararası toplum, Arakanlı Müslümanların durumunu görmezden gelmeyi sürdürmekle beraber, pek çok Hristiyan unsurun haklarını da ihlal eden Burma cuntasına karşı son dönemde sesini yükseltmeye başlamıştır. Rusya ve Çin'in Temmuz 2005'te Burma'nın insan hakları ihlallerini BM Güvenlik Konseyi'nin gündemine taşıma çabalarının ardından ABD de benzer bir girişim başlatacağını duyurmuştur. Bir grup Güney Asya devleti de eş zamanlı olarak yaptıkları açıklamalarda, bir yıl içerisinde demokratikleşme yönünde adım atmaması durumunda Burma cuntasının ASEAN'dan (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) dışlanacağını duyurmuştur. Baskılar, cuntanın Aung San Suu Kyi'nin partisi NLD ile diyaloga girilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Uluslararası toplumun baskıları sonucunda cunta yönetimi NLD ile görüşme talebinde bulunmuş, bu talep muhalefet cephesinde olumlu karşılanmıştır.

Uluslararası toplumun Burma üzerindeki baskısı stratejik çıkarlarından bağımsız olmasa da Burma cuntasının yerine özgürlükçü bir yönetimin gelmesi Arakan'da yaşayan ve başta Bangladeş olmak üzere çeşitli ülkelerde mülteci ya da yasa dışı göçmen olarak bulunan Müslümanları rahatlatacaktır.

EK

Haziran 2012'de Başlayan Olaylar

Arakan'da 28 Mayıs 2012 tarihinde Ramri kasabasında Budist Rakhine bir kadının üç Müslüman Rohingya tarafından tecavüze uğradığı iddialarının yerel bir gazetede yer almasıyla bölgede Müslümanlara yönelik yeni bir şiddet dalgası başlamıştır. Haberin yayınlamasının ardından tırmanan gerginlik 3 Haziran 2012 günü Taungop'da otobüsle seyahat eden 10 Müslüman'ın Budistlerce linç edilmesi üzerine tüm Arakan'a yayılmıştır. Yüzlerce Müslüman bu saldırıyı protesto etmek için Maungdav şehrindeki Merkez Camii'nde toplanmış, bu hareketi kendi varlıklarına tehdit olarak kabul eden Budist fanatikler ve Burma polisi, Müslümanlara saldırmış ve çıkan çatışmada çok sayıda Müslüman yaralanmış ya da şehit edilmiştir. Burma polisi Maungdav'daki gösteriyi devlete karşı bir ayaklanma olarak nitelendirmiş ve olaylara karışan Müslümanların cezalandırılması emrini vermiştir. Bundan sonra Budist fanatikler ve Burma polisi Müslüman köy ve kasabalarına baskınlar düzenlemeye başlamıştır.

Suçluları barındırdıkları gerekçesiyle 300'ün üzerinde Müslüman Rohingya köyü ateşe verilmiş, cami ve medreseler Budist fanatiklerce kuşatılarak yakılıp yıkılmıştır. Bağımsız insan hakları kuruluşlarının bildirdiğine göre haziran-temmuz aylarından bölgede 1.000'den fazla kişi katledilmiş, binlerce Müslüman evlerinden ve köylerinden sürülerek ormanlarda yaşamak zorunda bırakılmıştır. Bölgedeki şiddet olaylarından kaçan bir kısım Müslüman Rohingya ise komşu Bangladeş'e sığınmak için teknelerle Naf Nehri ve Hint Okyanusu'na açılmış ancak ağır ekonomik sorunlarla mücadele eden Bangladeş hükümetinin mültecileri kabul etmemesi nedeniyle yüzlerce Arakanlı mülteci boğularak ölmüştür. Saldırılarda yaralananlardan bazılarının ise kendi imkânlarıyla gizlice Bangladeş'e geçerek tedavi olmaya çalıştığı, ancak durumu ağır olan ve tedavilerine izin verilmeyen birçok yaralının ölüme terk edildiği bildirilmiştir.

Yaşanan süreçte Rakhine Budistleri; resmî güvenlik birimleri Nasa-ka, Hlun-tin ve polislin de yardımıyla Müslüman Rohingyaları yerlerinden etmeye çalışmaktadır. Sokağa çıkma yasağı uygulanan bölgede, güvenlik güçleri ve Rakhine grupları köy köy dolaşıp Rohingya evlerini ateşe vermiş, yanan evlerden çıkan Rohingyalara sokağa çıkma yasağını ihlal ettikleri gerekçesiyle güvenlik güçleri tarafından ateş açılmıştır. Çok sayıda Rohingya'nın evlerinde diri diri yakıldığı olaylarda cesetlerin kamyonlara doldurularak taşındığını haber veren bağımsız kaynaklar, olaylarda tam olarak kaç kişinin katledildiğini söylemenin mümkün olmadığını bildirmişlerdir. Arakan'da beşinci bölge olarak tanımlanan kesimde de en az bir caminin ve çok sayıda köyün tamamen yakıldığı haber verilmiştir. Bağımsız hiçbir medya kuruluşunun bulunmadığı Burma'da hükümet kaynaklı haberler yapan tek bir medya kuruluşu vardır.

Sahip oldukları her şeyleri Budist Rakhineler tarafından yağmalanan Rohingya Müslümanları can güvenliğinin olmadığı evlerinde korku içerisinde yaşıyorlar. Bölgede özellikle karanlığın çökmesiyle birlikte evsiz mağdur Arakanlılar hükümet güçlerinin ve fanatik Budist Rakhinelerin hedefi hâline geliyor.

Büyük bir insani krizin yaşandığı Arakan'da Rohingya Müslümanları her an ölüm, sınır dışı edilme, evlerinin basılması, yakılması vb. şiddet olayları ile karşı karşıya.

İnsan Hakları Açısından Mevcut Durum

1. Arakan'da her gün Müslümanlar katledilmeye devam etmektedir.
2. Arakan'da tutuklu ve işkence gören çok sayıda Müslüman'ın olduğu bilinmekte, ancak kimlikleri ve sayıları hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamaktadır.
3. Kadınlara tecavüz edilmektedir.
4. Mutad bir uygulama olarak devam eden seyahat yasağının yanı sıra Rohingyalara uygulanan sokağa çıkma yasağı hayatı tamamen felç etmektedir.
5. Camiler, mescitler, evler, köyler yakılmakta ve yok edilmektedir.
6. Devletten izinsiz mescit ve medreselerin tamiri yapılamamaktadır. Bu yasağı denetleyebilmek için de rutin bir uygulama olarak mescit ve medreseler yılda üç defa fotoğraflanmak zorundadır. İzinsiz tadilat yapılması durumunda altı aydan altı yıla kadar hapis cezası ve para cezası uygulanmaktadır. Son 20 yılda yeni cami veya medrese yapımına asla izin verilmemiştir.

7. Tüm aile bireylerinin tamamının yer aldığı bir fotoğraf her yıl hükümet yetkililerine teslim edilmek zorundadır. Doğan her çocuk ve ölen her aile bireyi için devlete vergi verilmesi zorunluluğu vardır.
8. Müslümanların seyahat özgürlüğü yoktur. Bir Müslüman, köyünden başka bir köye gitmek için devlete vergi verip izin almak zorundadır.
9. Beton evler yapmaları yasak olan Müslümanlar, evlerini ahşaptan yapmak zorundadır. Devlete ait kabul edilen bu evler yanlışlıkla yansarsa ev sahibi devletin evini yakmaktan altı yıla kadar hapis cezasına çarptırılmaktadır.
10. Bir Müslüman iş yeri açabilmek için bir Budist'le ortaklık kurmak zorundadır. Bu ortaklıkta Budist, sermaye koymadan işletmenin yarısına ortak olmaktadır.
11. Müslümanlar, hayvanları için her yıl devlete vergi ödemek zorundadır.
12. Müslümanların evlenmesi izne tabidir. Evlenmek isteyen Müslüman kadın ve erkekler devlete ayrıca vergi ödemek zorundadır. Vergilerini ödeseler bile devlet izin vermezse evlenememektedirler.
13. Müslümanlar devletin hiçbir imkânından faydalanamamaktadır. Örneğin hastalandıklarında devlete ait hastanelere gidememektedirler.
14. Müslümanlar en fazla liseye kadar okuyabilmektedirler.
15. Müslümanların devlet dairelerinde çalışmaları yasaktır. Bugün Arakan'da tek bir Müslüman devlet memuru bulunmamaktadır.
16. Müslümanlar sabit telefon ya da cep telefonu sahibi olamamaktadırlar.
17. Müslümanların motorlu taşıt sahibi olması yasaktır.
18. Bir Müslüman'a bir suç isnat edildiğinde kendisini savunma hakkı verilmemekte ve derhâl hapsedilmektedir. Polis ya da asker sebepsiz yere bir Müslüman'ın evine baskın yapabilmekte ve kendisine herhangi bir suçlamada bulunabilmektedir. Baskını yapanlar tutuklama yapmamak için rüşvet istediklerinde istedikleri rüşveti alamazlarsa kişiyi derhâl tutuklamaktadırlar.
19. Müslümanların saat dokuzdan sonra sokağa çıkması ve polisten izinsiz akraba ya da komşu ziyareti yapmaları yasaktır.
20. Müslümanlar hiçbir ücret almadan devlet ya da Budistlerin işlerinde çalıştırılmaktadır.
21. Müslümanların vatandaşlık hakları yoktur. Müslümanlara üzerinde "yabancılara aittir" ibaresi yazan özel beyaz bir kimlik verilir. Bu kimlik sadece bilgi amaçlıdır. Hiçbir geçerliliği yoktur.

22. Müslümanlara pasaport verilmemektedir. Komşu Bangladeş'e geçmek için geçerli bir belge düzenlenmekte, bu belge bazen geri dönüşte kabul edilmemekte ve bu kişiler ülkelerine geri dönememektedirler.

Arakanlı Müslümanlar yıllardır sistematik bir şekilde uygulanan zulümden kaçarak çevre ülkelere sığınmış ve uzun yıllardır devam eden mülteci hayat, onlar için tek çıkar yol olmuştur. Bangladeş'te yaşam mücadelesi veren mültecilerin tam sayısı tespit edilememekle birlikte, buradaki kamplarda son derece kötü koşullarda hayatta kalmaya çalıştıkları BM dâhil herkesin malumudur.

Bangladeş'te Arakanlı mültecilerin barındığı kamplar:

- Kutupalong Mülteci Kampı: 12.000 mültecinin kaldığı kamp BM tarafından resmî olarak kabul ediliyor.
- Nayapara Mülteci Kampı: 10.000 mültecinin kaldığı kamp BM tarafından resmî olarak kabul ediliyor.
- Leda Mülteci Kampı: 13.000 mültecinin kaldığı kamp BM tarafından resmî olarak kabul ediliyor.
- Kutupalong Gayriresmî Mülteci Kampı: 95.000 mültecinin yaşadığı bu kampta kalanlar BM ve Bangladeş hükümeti tarafından mülteci olarak kabul edilmiyor. Kamptaki 95.000 kişi sürekli olarak açlık ve yoksullukla mücadele ediyor. Bangladeş hükümeti açlıktan ölümlerin çok fazla olduğu kampa son dönemde kimsenin girmesine izin vermiyor.

Bangladeş'te kamplar dışında, ormanlık alanlarda ve köylerde 100.000'in üzerinde kayıt dışı Arakanlı mültecinin hayatta kalma mücadelesi verdiği biliniyor.

Tespit, Değerlendirme ve Öneriler

Arakan'da geçmişi çok uzun yıllara dayanan dinî ve etnik gerekçeli şiddet olaylarının artarak devam ettiği ve bir politika olarak resmen desteklenmediği görülmektedir.

Bölgede meydana gelen son olaylar 1.000'den fazla Müslüman'ın hayatını kaybetmesine 100.000 civarında Müslüman'ın da evsiz kalmasına sebep olmuştur.

2014 yılında Burma'da yapılması planlanan seçimler için bu yılın sonlarına doğru seçmen listelerinin belirlenecek olması, Müslümanlara yönelik son saldırıların altında yatan sebeplerin başında gelmektedir. Seçimlerden önce Arakan'daki Rohingya nüfusu azaltılarak seçimlerde Budistlerin etkin olması hedeflenmektedir.

Burma yönetiminin Arakanlı Müslümanlara uyguladığı sistemli şiddet, soykırım niteliğindedir. Arakan'da insanlığa karşı büyük bir suç işlenmektedir. BM ve uluslararası insan hakları kuruluşlarının Burma hükümetine Müslümanlara yönelik baskılarını sonlandırması için çağrıda bulunmaları gerekmektedir.

Arakanlı Müslümanlar karşı karşıya kaldıkları şiddet sarmalından kaçmak için komşu ülkelere sığınmaktadır. Bangladeş'te 28.000 kayıtlı, 500.000 kayıtsız Arakanlı mülteci bulunmaktadır. Burma; Çin, Amerika ve Rusya tarafından stratejik bir bölge olarak görülmektedir. Çin, sınır paylaşımı olan bir ülkede Amerika'nın etkin olmasına müsaade etmek istememektedir. Amerika ise Çin ile yaşanacak olası kriz durumlarına karşı Burma'da etkin rol oynamak istemektedir.

Bu koşullar altında, Arakanlı Müslümanların sorunlarının çözümü, Burma'daki diğer etnik grupların ve Burma muhalefetinin sorunlarının da çözülmesinden geçmektedir. Bu ise ancak Burma'daki baskıcı yönetimin son bulması ve ülke içerisindeki etnik gruplara baskıdan uzak, hür bir ortamın sağlanması ile mümkündür. Aksi takdirde, başta Bangladeş olmak üzere çeşitli ülkelerde bulunan Arakanlı mültecilerin ve Arakan'da var olma mücadelesi veren Müslümanların temel haklarına yönelik tehditler sürecektir.

Burma'nın 1982'de kabul ettiği Vatandaşlık Kanunu'yla kendi topraklarında yabancı kabul edilen ve bu ayrımcılığın en belirgin ifadesi olarak farklı kimlik kartları verilen Müslüman Rohingyaların, Burma vatanı oldukları kabul edilmelidir. Müslümanların kendi köylerinden zorla çıkartılarak yerlerine Budistlerin yerleştirilmesi ve zorla çalıştırılmaları gibi uygulamalara son verilmelidir.

Burma yönetiminin ekonomik, siyasi ve askeri ilişkilerine dikkat çekilmesi ve bu rejimin zulmünü sürdürmesini sağlayan kaynakların kesilmesi için gerekli çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

Uluslararası toplumun Burma üzerindeki baskısı stratejik çıkarlarından bağımsız olmasa da, Burma cuntasının yerine özgürlükçü bir yönetim gelmesi Arakan'da yaşayan ve başta Bangladeş olmak üzere çeşitli ülkelerde mülteci ya da yasa dışı göçmen olarak bulunan Müslümanları bir nebze olsun rahatlatacaktır.

Uluslararası toplum acilen Burma'da yaşanan zulmü durdurmalıdır. Bu gerçekleşene kadar ülkeler Burma ile ekonomik ilişkilerini durdurmalıdır.

Ülkenin başta değerli taş rezervi olmak üzere doğal kaynaklarının kullanım yetkilerinin bazı politikalarda araç olarak kullanılmasının önüne geçilmelidir.

İslam ülkeleri Arakanlı Müslümanların uğradığı zulme karşı sessizliklerini bozmalı ve gerekli tepkiyi ortaya koymalıdır. İslam âlimleri bu konuda Müslüman topluma öncülük etmeli ve Müslümanların bu zulüm karşısındaki sorumluluklarını hatırlatan açıklamalar yapmalıdır.

Türkiye, Arakanlı Müslümanlara uygulanan zulmün önlenmesi için çeşitli platformlarda girişimlerde bulunmalıdır.

Uluslararası yardım kuruluşlarının Arakan içerisinde ve mülteci kamplarında yardım dağıtabilmeleri garanti altına alınmalıdır. Burma sınırları içerisinde kalan alan, sivil insan hakları örgütlerine ve uluslararası gözlemcilerle açılmalıdır.

Dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan Budistler Burma'daki zulmü durdurmak için harekete geçmelidir.

Yukarıda zikredilen ve son olaylarda da görülen insan hakları ihlallerinin son bulması ve sorumlularının cezalandırılması uluslararası topluluğun sorumluluğundadır.

Bangladeş-Arakan Yardımları

İHH'nın Bölgede Yaptığı Çalışmalar

İHH İnsani Yardım Vakfı olarak 17 yıldır Bangladeş'teki mülteci kamplarında yaşayan Arakanlılara Türk halkının yardımlarını ulaştırarak onların temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyoruz. Başta Kurban ve Ramazan yardımları olmak üzere her yıl gıda, sağlık, eğitim, sosyal ve kültürel alanlarda yardım ulaştırdığımız Arakanlı mülteciler için son yedi yılda yaptığımız insani yardım çalışmaları genel olarak aşağıdaki gibidir:

2006 yılı

- Cox's Bazar'da üç katlı bir okul (İbni Abbas Islamia School) projesi başlatılmıştır. Eylül 2007'de tamamlanan okulda yaklaşık 1.500 öğrenci eğitim almaktadır.
- Bilgisayar Eğitim Merkezi açılmıştır. Merkezden 200 öğrenci istifade etmektedir.
- 31'i Bangladeş'teki kamplarda, 8'i Arakan'da olmak üzere toplam 39 su kuyusu açılmıştır.
- Kurban döneminde kamplarda 104 büyükbaş kurban kesimi gerçekleştirilmiş, dağıtımlardan 14.000 kişi istifade etmiştir. Ayrıca Arakan içerisinde de 10 adet büyükbaş kurban kesimi yapılarak 2.100 kişiye dağıtılmıştır.
- Ramazan ayında kumanya dağıtımı yapılmış, dağıtımlardan 700 aile (3.000) istifade etmiştir.
- 350 yetim öğrenciye kıyafet yardımı yapılmış ve bayram harçlığı verilmiştir.

- Kutupalong Mülteci Kampı'nda muşamba, ilaç, temizlik malzemeleri vb. ihtiyaçların dağıtımını gerçekleştirelmıştır.
- Kamplarda sağlık taraması yapılmıştır.
- Kamplarda Kur'an ı Kerim dağıtılmıştır.

2007 yılı

- İbni Abbas İslamia School bünyesindeki 50 kişilik yetimhanenin yenilenmesi çalışmaları yapılmıştır.
- Muson yağmurlarından etkilenen 2.000'den fazla aileye (yaklaşık 13.000 kişi) gıda yardımı yapılmıştır.
- Kamplarda yaşayan ve katarakt nedeniyle göremeyen 200 kişi ameliyat ettirilerek yeniden görmesi sağlanmıştır.
- Ramazan ayında 11.000 kişiye gıda yardımı yapılmıştır.
- Kamplarda yaşayan 70 yetim öğrenciye kırtasiye malzemesi yardımı yapılmıştır.
- Kamplarda yaşayan 70 yetim öğrenciye bayramlık elbise yardımı yapılmıştır.

2008 yılı

- Muson yağmurlarından etkilenen 2.000'den fazla aileye (yaklaşık 12.000 kişi) gıda yardımı yapılmıştır.
- Ramazan ayında yaklaşık 10.000 kişiye gıda yardımı yapılmıştır.
- Cox's Bazar şehrinde, 50 kişi kapasiteli bir yetimhanenin (Daru'l-İman Yetimhanesi) inşasına başlanmıştır. Betonarme olarak yapılan bina daha sonra üstüne kat atılabilecek şekilde tasarlanmıştır.

2009 yılı

- 35 yetim çocuk Sponsor Aile Sistemi uygulamasına dâhil edilmiştir.
- Cox's Bazar şehrinde yaptırılan Daru'l-İman Yetimhanesi tamamlanarak hizmete açılmıştır.
- Ramazan ayında 5.000 aileye (yaklaşık 35.000 kişi) bir aylık gıda yardımı yapılmıştır.
- Kurban döneminde Teknaf ve Cox's Bazar'da 1.000 hisse kurban kesilerek 10.000 kişiye dağıtılmıştır.

2010 yılı

- Arakan'da 20 adet su kuyusu açılmıştır.
- Arakanlı mültecilerin kaldığı kamplarda acil gıda yardımı yapılmıştır.
- Ramazan ayında 10.000 aileye (yaklaşık 70.000 kişi) bir aylık gıda yardımı yapılmıştır.
- 2010 Mart ayında 12.000 aileye acil yardımlar kapsamında bir aylık temel gıda maddesi dağıtımını yapılmıştır.

- Kurban döneminde Teknaf ve Cox's Bazar'da 1.000 hisse kurban kesilerek 10.000 kişiye dağıtılmıştır.

2011 yılı

- Cox's Bazar şehrinde yapımına başlanan Hacı Ahmet Kınacı Camii'nin inşaatı tamamlanarak hizmete açılmıştır.
- 2011 kış yardımları kapsamında 750 yetim ve ihtiyaç sahibi öğrenciye kışlık elbise, battaniye ve kırtasiye malzemesi dağıtılmıştır. Ayrıca 500 ihtiyaç sahibi aileye battaniye ve gıda yardımı yapılmıştır.
- 2011 Yetim Günleri kapsamında 200 yetim çocuk sünnet ettirilmiştir ve sağlık taramasından geçirilmiştir. Ayrıca 20 yetim genç kız evlendirilerek düğün masrafları karşılanmıştır.
- Mülteci kamplarında 13 adet su kuyusu açılmıştır.
- Üç ayrı seferde toplam 581 hisse akika ve adak kurbanı kestirilerek bölgedeki ihtiyaç sahibi Arakanlı mültecilere dağıtılmıştır.
- Ramazan ayında 15.000 aileye (yaklaşık 100.000 kişi) bir aylık gıda yardımı (185 ton pirinç) yapılmıştır.
- Cox's Bazar bölgesinde bir cami (Sümer Camii) inşasına başlanmıştır.
- 20 yetim çocuk Sponsor Aile Sistemi kapsamında desteklenmeye başlanmıştır. Bölgede desteklenen yetim sayısı 50'ye ulaşmıştır.
- 2.200 kişi için kışlık acil yardım çalışması yapılmıştır.

2012 yılı

- 1.500 kişinin istifade edeceği bir caminin (Tepeaşan Ailesi Camii) inşasına başlanmıştır.
- Cox's Bazar'da 1.500 kişinin istifade edeceği Şahin Altunok ve Avni Poçins Camii inşasına başlanmıştır.
- Daru'l-İman Yetimhanesi için bir balık çiftliği satın alınmıştır. Buradan elde edilen gelir yetimler için kullanılacaktır.
- Adak ve akika kurbanları kesilerek yaklaşık 500 aileye dağıtılmıştır.
- İhtiyaç sahibi hanımlara yönelik meslek edindirme projesinin altyapı çalışmaları başlatılmıştır. Projeden ilk etapta yetim annesi 70 hanım istifade edecektir.
- Bangladeş'e sığınan mültecilere 35.000 avroluk acil gıda yardım yapılmıştır. Projeden 35.000 kişi istifade etmiştir.
- 10 büyükbaş hayvan kesilip Arakanlı mülteci ailelere dağıtılmıştır. Projeden 2.750 kişi istifade etmiştir.
- Ramazan kampanyası kapsamında Arakan mülteci kamplarında ve civar köylerde 50.000 avroluk gıda dağıtımı gerçekleştirilmiştir.
- Kamplardaki 9.000 aileye 20'şer kiloluk pirinç dağıtılmıştır. Projeden 54.000 kişi istifade etmiştir.
- Kamplardaki 1.000 aileye gıda paketleri (10 kilo pirinç, 2 kilo şeker,

1 kilo süt tozu, 2 litre yağ) dağıtılmıştır. Projeden 6.500 kişi istifade etmiştir.

- Adak ve akika kurban projesi kapsamında mülteci kamplarında ve civar köylerde 32 büyükbaş hayvan kesilip dağıtılmıştır. Projeden 13.440 kişi istifade etmiştir.
- Mülteci kamplarında ve civar köylerde 6.000 aileye gıda paketi (20 kilo pirinç, 3 litre yağ, 2 kilo tuz, 2 kilo şeker, 3 kilo un, 2 kilo Şemai (yerel yemek), 5 kilo patates, 5 kilo nohut) dağıtılmıştır. Projeden 33.000 kişi istifade etmiştir.
- Arakan'dan Bangladeş'e yeni sığınan 2.000 mülteci aileye yardım paketi (1 paket ilaç ve temizlik malzemeleri, 1 adet branda, 3 parça mutfak eşyası, 2 adet battaniye, 1 adet cebinlik, 1 takım giysi ve 31 avro nakdi yardım) dağıtılmıştır. Hâlihazırda devam eden bu projeden 10.000 kişi istifade etmiştir.
- Myanmar'ın Arakan bölgesinde 400 aileye 50'şer avro olarak toplam 20.000 avro nakdi yardım yapılmıştır.
- Adak ve akika kurban projesi kapsamında mülteci kamplarında ve civar köylerde 32 büyükbaş hayvan kesilip dağıtılmıştır. Projeden 12.600 kişi istifade etmiştir.
- Haziran ayında yaklaşık 2.000 ailenin istifade ettiği 25.000 avroluk acil yardım yapılmıştır.
- Temmuz ayında Arakan bölgesinde 224 hisselik adak ve akika kurbanı kesilerek yaklaşık 1.600 mülteci aileye dağıtılmıştır.
- Ramazan 2012 çalışması kapsamında Kutupalong Mülteci Kampı'nda 50.000 avroluluk acil gıda yardımı yapılmıştır. Yardımlardan yaklaşık 10.000 aile istifade etmiştir.
- Bangladeş'e yeni sığınan Arakanlı mülteciler için 100.000 avroluk acil yardım projesi kapsamında temel ihtiyaç maddeleri ve kıyafet yardımları yapılacaktır.

İNDEKS

İNDEKS

A

Abdülkerim Kandakar 79
Abdülnebi 56
Abdülvahid 54, 56
Açeli 77
Adem Şah 52
Afgan 49, 66, 74, 77
Akdeniz 37
Akyab 23, 24, 26, 38, 65, 66, 74, 77, 84,
90, 91, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 102, 108,
109, 113, 114, 117, 127, 129, 130, 132,
133, 134, 140, 142
Alaval 29, 30, 76, 78, 79
Alemgirname 25
Ali Ekber 79
Ali Han 46, 47, 72
Ali Şah 47, 72, 73, 74
Amar Manikya 51
Anadolulu 77
Anaupetlun 55
Aniruddadeva 38
Ann 23, 25
Antonio Carvalho 55
Antonio de Souza Godinha 52
Arakan Devlet Konseyi 129
Arakan Filo Şirketi 91
Arakan kralı Gaulya 39, 53, 54, 55, 56, 57,
58, 62, 63, 64, 70, 71, 72, 79

Arakan Müslüman Gençlik
Organizasyonu 126
Arakan Ulusal Müslüman
Organizasyonu 126
Arakan Yoma 38, 97
Arap 24, 27, 30, 37, 38, 73, 77
Arapça 25, 26, 27, 30, 32, 77, 78, 79
Aryan 17, 18, 31, 69
ASEAN 152
Assamlı 77
Atlantik Anlaşması 100
Aung San 92, 100, 101, 102, 108, 109,
151, 152
Ayin-i Ekber 25

B

Babacı Şah Munayım 38
Bağımsız Arakan Parlamento Grubu 116
Bahadır Şah 25, 51
Baharistan-i Gaybi 25
Bakla kralı 54
Bandar 80
Bandula 89
Bangladeş 9, 10, 11, 13, 17, 23, 29, 31, 47,
128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 140,
143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150,
151, 152
BAPG 116
Ba Sav Pyu (Kalima Şah) 48

Batavya 58, 62, 76
 Bayin Naung 52, 53
 BBGK 91
 Bedir Mukem 38
 Bedreddin Bedr-i Alem 38
 Benier 63
 Bhulua 54, 55, 56, 57, 61
 Bihar 18, 30, 39, 49, 64
 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 152
 Bizim Burma Birliğimiz 92
 BMBGK 101, 102
 BMK 101
 BMMYK 131, 135, 139, 144, 145, 146,
 147, 148, 149, 150
 Bodavphaya 66, 77, 83, 85
 Bölgesel Özerklik Komisyonu 117
 Brahman 35, 37, 78, 79
 BSPP 125, 126, 129, 131, 133
 Buda 36, 37, 69, 140, 141
 Budizm 23, 24, 29, 30, 35, 36, 37, 39, 41,
 45, 69, 77, 91, 94, 113, 133
 BUO 97, 98
 Burma Birliği Genel Konseyi 91
 Burma Müslüman Birliği Genel Konseyi
 101
 Burma Müslüman Kongresi 101
 Burma Sosyalist Program Partisi 125
 Burma Ulusal Ordusu 97, 98
 Burma Yayın Servisi 126
 Burma Yuvarlak Masa Konferansı 92, 108
 Butidaung 91, 96, 97, 98, 99, 102, 113,
 115, 116, 118, 120, 121, 128, 130, 133,
 134, 140
 Buzrug Ummad Han 64, 65
 BYS 126

C

Çakarya 52
 Çakma 28, 132
 Çandra 30, 36, 40
 Çandravati 79
 Çatganiya 29
 Cava 37, 38
 Çeduba 24, 84, 89, 132
 Celaleddin Muhammed Şah 18, 45, 46

Celal Şah 47, 73
 Çengmai 86
 Ceziretü'l-Rahmi 27
 Cihangirnagar 62
 Çin 17, 23, 35, 38, 152
 Çinbyan 83, 84, 85
 Çinli 35, 36, 97
 Cox Bazar 85, 99, 147, 148
 Çuijang Kyata 28

D

Daka 15, 53, 57, 61, 64, 84
 Dakatya 54, 56
 Danubyu 89
 Danya Manikya 28, 48
 Dara Şaykho 62
 Datası 47, 73, 74
 De Barrows 48
 Dekkanlı 77
 Delhi 63, 75
 Devlet Gazi 30, 76, 78, 79
 D.G.E. Hall 39, 83, 85, 89
 Dhannavati 35, 36
 Diang 53, 56, 57
 Dianga 57
 Dinajpur 97
 Do Bama Asiyone 92
 Doğu Hindistan Şirketi 83, 84, 85
 Dom Francisco de Menazes Rovo 55
 Dulla Meclis 79
 Dünya Gıda Programı 143

E

Ek-ab 26
 El-Kaide 139, 141
 Elliot 27, 28, 36
 El Mesudi 27
 Esa Goda 97
 Eşref Han 76, 78

F

Fa-Hein 35
 Farsça 25, 26, 30, 46, 66, 72, 73, 74, 76,
 77, 78, 79

Faşizm Karşıtı Halkların Özgürlüğü
Birliğı 101

Fatabad (Faridpur) 78

Fatih Han 54

Fatya-i İbriya 25

FKHÖB 101, 110, 113, 116, 119

François Haughter 131

Frenk 58, 64

G

Ganj 35, 64

Gaur 39, 45, 48, 49, 70, 73, 75

G.E. Harvey 39

Genceli Nizami 78

Geoferry Barraclough 71

Gıyaseddin Azam Şah 45

Goa 55

Göçmen Soruşturma Operasyonu 127

Golkonda 63

Gonzales 54, 55

Guerreiro 76

Gva 132

H

Hacer Masail 80

Haft Peyker 78

Halkın Gönüllü Birliğı 103

Hanifar Tonki 38

Hatazari 47

Hayafurir Tonki 38

HGB 103

Hien Tsang 36

Hinayanist 35, 41, 69

Hinayanizm 37

Hindistan 15, 17, 23, 28, 30, 35, 36, 38,
39, 45, 66, 74, 75, 76, 83, 84, 85, 89, 90,
92, 99, 113, 116, 125

Hinduizm 24, 30, 35, 36, 37, 40, 69, 77

Hint Okyanusu 27, 37

Hiroşima 99

Hollanda 55, 76

Hollandalı 62, 63, 76

Humayun 49

Hüseyin Şah 48, 49, 54, 55, 56, 57, 73, 74

Hz. İbrahim 76

İ

İbn-i Hüseyin 64

İbn Kurdadbiş 27

İhtiyarü'l-Din Muhammed bin Bahtiyar 71

İHUDP 134

İli Şah 46, 73

İlyas Şah 46, 73

İnsan Hakları Ulusal Demokratik Partisi
134

İran 63, 79

İranlı 27, 78

İravaddy 32

İsfahan 63

İskendername 29, 79

İskender Şah 51, 52, 73, 74

İslam Han 54, 61, 73

J

Japon 92, 97, 98, 99

Japon İmparatorluk Ordusu 97

Japonya 92, 99, 109

JİO 97

Joao Coelho 48

Joao Silveria 48

K

Kabil Krallığı 63

Kaçın 17, 101, 107, 108, 116

Kala 125, 129, 143

Kaladan 23, 24, 26, 96, 97, 99, 108

Kalima Şah 46, 47, 48, 72

Kalküta 24, 25, 65, 84, 109

Kamalçega 28

Kaman 66, 74

Kamrup 64

Kançipuri 79

Kandahar 63

Kaptan Moor 64, 65

Karen 17, 93, 101, 107, 116, 117, 118

Karnafuli 65

Kasabadi 46, 73

Kasım Han 56

Katu Palong Kampı 145

Kavalong 77
Kayah 17, 101, 107
Kelly Komisyonu 118
Kızıldeniz 37
Koçin 24
Koçinli 77
Kolombo 24
Konkan 37
Koromandal 37
Kotanlı 77
Kral Harşa 10, 28, 36, 38, 40, 41, 48, 52,
57, 83, 130
Krit dağı 77
Kulapanc 26
Kumira 65
Kurucu meclis 116
Kyaukpyu 24, 65, 91, 95, 99, 114, 132
Kyauktav 77, 93, 95
Kyun-ok 90

L

Lahor 102
Laşkar Vezir 76
Laungret 41
Lemro 23, 24, 35, 40, 69, 95
Londra 92, 101, 107

M

Madalia 28
Madaras 24
Magadah 30, 39, 69
Magadhi 31
Magan Siddiki 30, 78
Maghi 31, 32
Magya Camii 77
Mahabat Han 57
Mahamoni 36
Mahayana 30, 36, 39
Mahayanist 35, 36, 37, 41
Malabar 37
Malay 39
Maldivler 37
Malezya 144

Malik Muhammed Caisi 78
Manrique 57
Manuel de Mattos 54
Mardan 28, 78, 79
Massipatam 63
Matak Rai 61
Matu Şah (Daulya) 46
Maungdav 85, 91, 97, 98, 99, 102, 113,
115, 116, 120, 121, 128, 133, 134, 140,
141
Maurya 30
Mayu 23, 24, 91, 96, 98, 99, 108, 121, 126
Meng Raza 46, 73
Meng Sani 61
Meng Sav U 47, 73
Mesud Şah 79
Min Bin 49, 71, 73
Min Hamaung 54, 73
Min Palaung 73, 74
Min Raza Gyi 52
Min Sekya 51
Mirza Nureddin 56
Mısırlı 77
Mog 31
Mogen 28, 31
Moğol 17, 19, 29, 31, 32, 35, 40, 49, 52,
54, 56, 57, 61, 62, 63, 65, 69, 73, 76, 78
Molakus 37
Mon 17, 39, 117
Mrauk-U 18, 30, 35, 36, 46, 49, 50, 58, 62,
64, 65, 69, 70, 74, 77, 83
Mrohaung 35, 39, 64, 77, 84, 85, 89, 127
Muhammed Bey Abakaş 64
Muhammed Han Sur 50
Muhammed Şah 25, 46, 50, 51
Mültecilerin Statüsüne Dair Cenevre
Sözleşmesi 139, 144, 150
Musa Camii 77
Müslüman Ulusal Bölgesi 116
Muson Operasyonu 115

N

Naf 23, 26, 84, 85, 89, 91, 97, 99, 108,
128, 131

Nagamin 130, 131
 Nara Abaya 66
 Narameikla 10, 18, 39, 41, 45, 46, 47, 70,
 71, 72
 Narapati 61, 62
 Nasibname 79
 Navrac Meclis 76
 Nazir Şah 46
 Negaris 84
 Ne Vin 91, 92, 108, 125, 129, 132, 133,
 134
 NLD 134, 151, 152
 Nogazil 49
 Nuri Şah 46, 72, 73

Ö

Özbek 77

P

Pagan 38, 39, 40, 69
 Pakistan 9, 17, 30, 38, 102, 114, 115, 117,
 126, 127, 128, 144
 Paletva 91
 Pali 75
 Pandua 45
 Pang Long 102, 103, 107
 Pattari Killa 95
 Pegu 53, 55, 63, 84
 Pencap 26
 Phayre 28, 47, 49, 72, 73, 90, 91
 Portekiz 31, 48, 54, 55, 56, 62
 Portekizli 18, 49, 52, 53, 54, 57, 58, 62, 78
 Prome 142

R

Raca 45, 96, 115
 Raca Ganeş 45
 Racmala 28, 50
 Raham 27
 Rakkaş 32
 Ramri 24, 38, 66, 74, 84, 95, 109, 132
 Ramu 28, 47, 52, 65, 72, 84, 85
 Rangun 39, 84, 89, 91, 92, 110, 117, 119,
 121, 126, 133, 141, 142

Rasti Han 47, 48
 Ra-Ta-Nya 109, 116, 119
 Ravli 65
 Rees Williams Komisyonu 116
 Rohai 29
 Rohingya Alimler Cemiyeti 119, 126
 Rohingya Bağımsızlık Gücü 128
 Rohingya Dayanışma Organizasyonu 9,
 133
 Rohingya Dil Programı 126
 Rohingya Gençlik Organizasyonu 126
 Rohingya Öğrenci Birliği 120
 Rohingya Vatansaver Cephesi 130
 Rumi 76, 77

S

Saak 132
 Şah Cihan 57, 62, 64
 Şah Şuca 19, 29, 62, 63, 65, 77, 78
 Saif'ul-Mülk Badi'uz-zamal 29
 Şaista Han 64
 Salim Şah 52, 53, 54, 57, 58, 61, 65, 73,
 74, 76, 78
 Sanda Tadita 66, 74
 Sanda Tudamma 19, 62, 63, 65, 66, 75
 Sanda Vizaya 66
 Sandi Han 46
 Sandovay 23, 65, 84, 89, 91, 99, 114, 132
 Sarandip 27
 Sati Mayna O Lor Çandrani 78, 79
 Sav Hla 51, 73
 Sav Muan 47, 72
 Seyid Muhammed Han 76
 Seyid Musa 76
 Seylan 27, 37
 Şiraz 63
 Siva 36, 37
 SLORC 134, 135, 143
 Sondip 53, 54, 55, 56, 64
 Süleyman Şah 18, 45, 46, 70, 72
 Süleyman Siddiki 79
 Sundarbans 15, 53
 Syriam 53, 55

T

- Tabin Şehti 50
Tadomintra 62
Tamada 66, 74
Tamam Ancari 80
Tamipanzi Köyü 140
Tanadar 54
Tangup 23
Tantrizm 37
Taungu 142
Teknaf 84, 99, 146
Tibet-Burma 17, 31, 41
Tiri Tudamma 57, 73, 74, 76, 78
Tongup 25, 132
Toungu 50, 53
Tripura 15, 28, 39, 50, 51

U

- Uluslararası Af Örgütü 127, 143
Uzakdoğu 23, 37, 38

V

- Vatandaşlık Kanunu 131, 132, 148, 151
Vesali 27, 30, 36, 37, 38, 40, 69
V Gücü 99

Y

- Yusuf Gada 79

Z

- Zabuk Şah 18, 46, 49, 50, 51, 53, 54, 71,
73

ARAKAN MÜLTECİ KAMPLARI

DÜNDEN BUGÜNE ARAKAN

DR. MUHAMMED YUNUS

Dünden Bugüne Arakan, Güneydoğu Asya ülkelerinden Burma sınırları içerisinde kendilerini “Rohingya” olarak adlandıran Müslümanların yaşadığı bir bölgeyi, Arakan’ı anlatıyor. 1784’e kadar bağımsız bir ülke olan Arakan, bugün ülkemizde çok az kişi tarafından biliniyor. Coğrafi olarak uzağımızda bulunan bölge, tarihî ve kültürel olarak bize çok yakın. Bölgede İslamiyet ilk kez 8. yüzyılda Müslüman tüccar ve dervişler aracılığıyla yayılmaya başlandı. 1430’da kurulan İslam devleti ise Arakan’ı İslam dünyasının Güneydoğu Asya’daki önemli bir parçası yaptı. Bir zamanlar Portekizlilerle, Hollandalılarla ticaret yapan güçlü bir devlete sahip Arakanlı Müslümanlar, bugün Burma’nın zorba askerî diktatörlüğü altında yaşıyor. Burma yönetimi, Arakanlı Müslümanların bölgeye İngiliz sömürge döneminde yerleştirilen yabancılar olduğu iddiasında. Arakan’da türlü baskılara maruz kalan Müslümanların çoğu başta Bangladeş olmak üzere çevre ülkelerde mülteci olarak bulunuyor ve sefalet içinde yaşıyor. Arakanlı bir Müslüman olan Dr. Muhammed Yunus tarafından kaleme alınan *Dünden Bugüne Arakan*, bölge ile ilgili olarak yayınlanan ilk Türkçe kitap. Bu eserde, Arakanlı Müslümanların baskı ve katliamlarla dolu tarihinin çok yönlü bir analizini bulacak; sömürgeciliğin belirlediği keyfi sınırların, ulus devlet şiddetinin ve tarihsel düşmanlıkların bir halkı yaşamın kuyusunda bırakışına ve hâlâ devam eden sorun karşısında uluslararası toplumun kayıtsızlığına tanık olacaksınız.

ISBN 975-00610-1-2

9 789750 061011

**İNŞAN
YARDIM VAKFI**

THE FOUNDATION FOR
HUMAN RIGHTS AND
FREEDOMS AND
HUMANITARIAN RELIEF